

tradicionalna travnička kuća

spontano stvoreni prostorni obrasci

- LEMJA CHABBOUH AKŠAMIJA
- LEJLA ŠABIĆ

TRADICIONALNA TRAVNIČKA KUĆA

SPONTANO STVORENI PROSTORNI OBRASCI

Autorice: Lemja CHABBOUH AKŠAMIJA i Lejla ŠABIĆ
Urednik: Mehmed A. AKŠAMIJA

ZAVIČAJNI MUZEJ TRAVNIK
Ul. Mehmed-paše Kukavice 1, 72270 Travnik, i

ARHITEKTONSKI FAKULTET
UNIVERZITETA U SARAJEVU
Ul. Patriotske lige 30, 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Urednik izdanja: Prof. dr. Mehmed A. AKŠAMIJA, akademik BANU

Za izdavača: Fatima MASLIĆ
Prof. mr. Mevludin ZEČEVIĆ, D.I.A.

Recenti: Prof. dr. Aida IDRIZBEGOVIĆ ZGONIĆ
Prof. dr. Erdin SALIHOVIĆ
Fatima MASLIĆ

Dizajn: Mehmed A. AKŠAMIJA

DTP obrada, obrada ilustracija: Ammar AKŠAMIJA
Mehmed A. AKŠAMIJA

Autorski kredit za ilustracije: Ammar AKŠAMIJA
Arhiv Mehmeda A. AKŠAMIJE
Arhiv Lemje CHABBOUH AKŠAMIJE
Arhiv Katedre za teoriju i historiju arhitekture i zaštitu graditeljskog naslijeđa Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu
Arhiv Zavičajnog muzeja Travnik
Općina Travnik

Prijevod na engleski jezik: Senada KRESO

Štampa: GRAFOTISAK Grude, Bosna i Hercegovina

Tiraž: 500 komada

Objavljivanje knjige podržalo Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta SBK/KSB.

Sva prava zadržana. Nijedan dio ovog projekta ne može biti umnožavan, pohranjivan u sisteme za umnožavanje, bilo elektronske, digitalne, mehaničke, fotografske ili bilo koje druge, bez prethodnog dopuštenja autora.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

728.3(497.6 Travnik)

CHABBOUH Akšamija, Lemja
Tradicionalna travnička kuća : spontano stvoreni prostorni obrasci / Lemja Chabbouh Akšamija, Lejla Šabić ; [prijevod na engleski jezik Senada Kreso]. - Travnik : Zavičajni muzej ; Sarajevo : Arhitektonski fakultet, 2018. - 453 str. : ilustr. ; 22 x 24 cm

Bibliografija: str. [432]-435. - Glosari manje korištenih izraza i termina: str. 451-453. - Summary. - Registar.

ISBN 978-9958-9415-8-0 (Zavičajni muzej)
ISBN 978-9958-691-72-0 (Arhitektonski fakultet)
1. Šabić, Lejla
OBISS.BH-ID 26470662

• uredio i grafički oblikovao Mehmed A. AKŠAMIJA •

Tradicionalna travnička kuća

spontano stvoreni prostorni obrasci

■ LEMJA **CHABBOUH AKŠAMIJA**
■ LEJLA **ŠABIĆ**

Zavičajni muzej Travnik
Arhitektonski fakultet Univerziteta u Sarajevu
Travnik/Sarajevo 2018.

SADRŽAJ

PREDGOVOR IZDAVAČA 11
RIJEČ UREDNIKA 25

■ **SPONTANO STVORENI PROSTORNI OBRASCI** 33

■ **TRADICIONALNA STAMBENA KUĆA NASELJA OSOJE U TRAVNIKU** 49
Osoje u Travniku – historijsko-arhitektonsko-urbanistička analiza 49
Utvrđivanje tipologije 55
Centralnobosanska spratna seoska kuća 58
Uporedna analiza – forma, dispozicija, materijalizacija 66

■ VARIJANTA 1 – STAMBENA SPRATNICA SA ČEONOM JUŽNOM FASADOM OKRENUTOM VEĆEM NAGIBU U ZONI I 75
Lokacija 75
Dispozicija 76
Konstrukcija i materijalizacija 79

■ VARIJANTA 2 – STAMBENA SPRATNICA SA ČEONOM JUŽNOM FASADOM OKRENUTOM NIŽEM NAGIBU U ZONI VI 83
Lokacija 83
Dispozicija 87
Konstrukcija i materijalizacija 88

■ ZAKLJUČAK 90

■ **OPIS PROJEKTA** 94
Radionica 94
Referentni primjeri 96

■ **ZONA 1** 100
REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 1 - Z1/5
- Evidencioni kartoni 102

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 1 - Z1/6
- Evidencioni kartoni 116

REFERENTNI PRIMJER 3 - ZONA 1 - Z1/13
- Evidencioni kartoni 128

REFERENTNI PRIMJER 4 - ZONA 1 - Z1/8
- Evidencioni kartoni 142

■ **ZONA 2** 152

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 2 - Z2/10
- Evidencioni kartoni 154

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 2 - Z2/11
- Evidencioni kartoni 183

REFERENTNI PRIMJER 3 - ZONA 2 - Z2/1
- Evidencioni kartoni 194

■ **ZONA 3** 204

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 3 - Z3/16
- Evidencioni kartoni 206

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 3 - Z3/17
- Evidencioni kartoni 218

REFERENTNI PRIMJER 3 - ZONA 3 - Z3/7 i 8
- Evidencioni kartoni 224

REFERENTNI PRIMJER 4 - ZONA 3 - Z3/9 i 10
- Evidencioni kartoni 254

REFERENTNI PRIMJER 5 - ZONA 3 - Z3/24
- Evidencioni kartoni 274

REFERENTNI PRIMJER 6 - ZONA 3 - Z3/25
- Evidencioni kartoni 280

■ **ZONA 4** 286

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 4 - Z4/17
- Evidencioni kartoni 288

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 4 - Z4/19
- Evidencioni kartoni 304

■ **ZONA 5** 320

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 5 - Z5/2
- Evidencioni kartoni 322

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 5 - Z5/3
- Evidencioni kartoni 332

REFERENTNI PRIMJER 3 - ZONA 5 - Z5/7
- Evidencioni kartoni 340

■ **ZONA 6** 358

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 6 - Z6/4
- Evidencioni kartoni 360

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 6 - Z6/19
- Evidencioni kartoni 374

REFERENTNI PRIMJER 3 - ZONA 6 - Z6/20
- Evidencioni kartoni 396

■ **ZAKLJUČNA RAZMATRANJA O AMBIJENTU** 409
Arhitektonsko mjerilo 410
Volumen 411
Proporcija 413
Materijalizacija i konstrukcija 415
Volumen 417

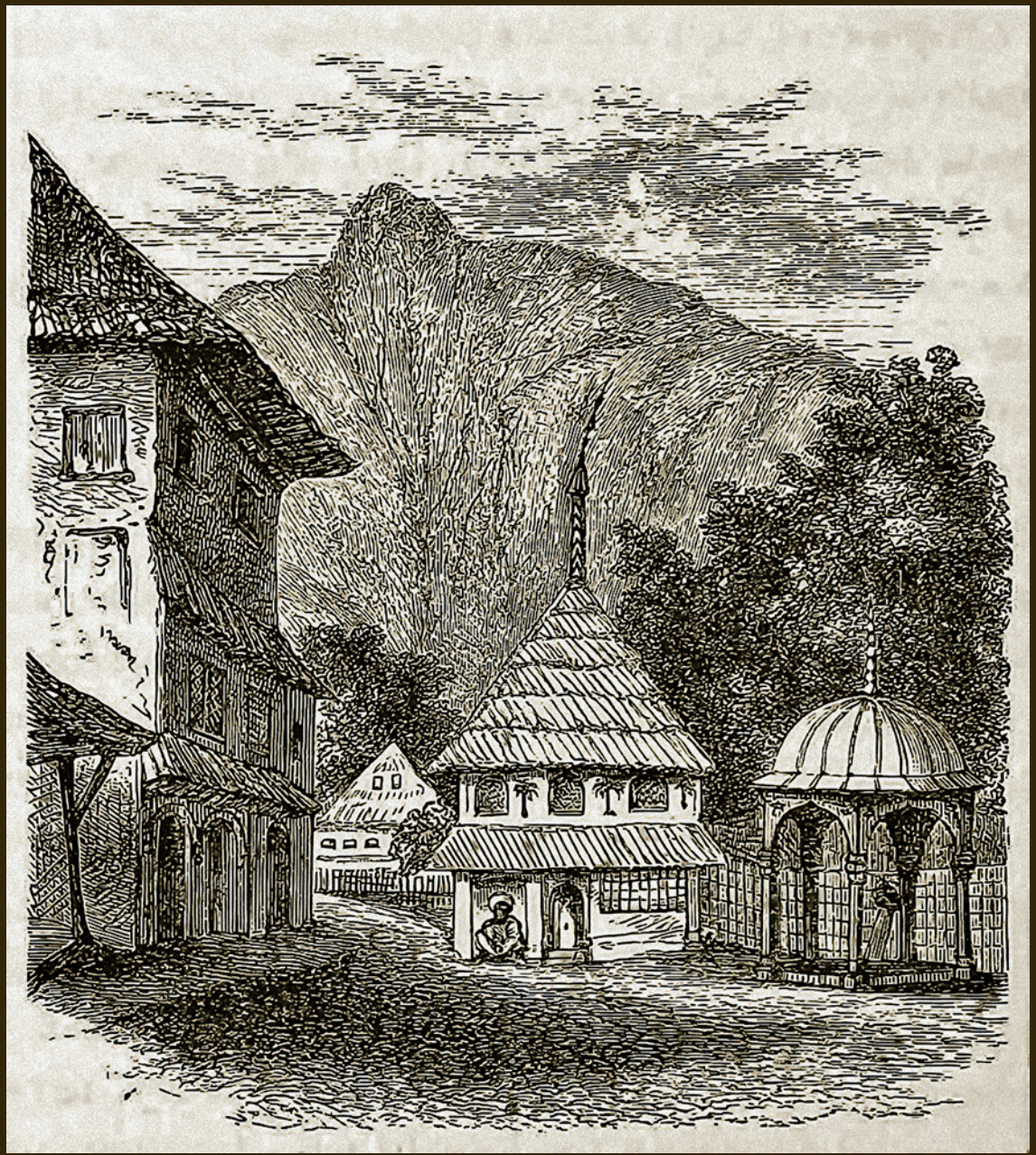
■ SMJERNICE 419

■ **SAŽETAK / SUMMARY** 425

■ **LITERATURA** 432
■ **INDEKS** 441
■ **GLOSARI** 451

ILUSTRACIJA NA PRETHODNOJ STRANICI:
Travnik po viđenju nepoznatog umjetnika koncem XIX stoljeća - pogled sa Podilovače.

PREDGOVOR IZDAVAČA

Pojava moderne urbanističke prakse i razvoj senzibiliteta za očuvanje graditeljskog naslijeđa može se u lokalnim travničkim okvirima pratiti već od polovine XX stoljeća, kada je praktično zacrtan pravac modernog urbanog razvoja grada Travnika.

Sve je započelo davne 1955. godine kada je Travnik uradio urbanistički plan, prvi u Bosni i Hercegovini. Izrađen je u Urbanističkom zavodu u Zagrebu i njime je predviđeno da se zaštiti stari dio grada, povijesna jezgra na istočnom dijelu Travnika sa srednjovjekovnom tvrđavom i mahalama u podgrađu, ulicom Varoš, Musalom, Šarenom džamijom, Šumećem, Plavom vodom i ambijentalnim naseljem Osojem s očuvanim primjercima tradicionalne stambene arhitekture osmansko-balkanskog tipa, uvriježenog naziva "bosanska kuća".

Međutim, novi urbanistički plan, koji je 1965. godine rađen u Sarajevu, predvidio je radikalne zahvate u prostoru. Takav pristup nije naišao na odobravanje nekih predstavnika ondašnje općinske uprave, koji su odmah reagirali. O tome se sačuvalo svjedočenje Abdulaha Maglića, tadašnjeg predsjednika Izvršnog odbora Skupštine Opštine Travnik, koje donosimo u cijelosti.*[1]

"...Ali kada je 1965. godine novi urbanistički plan, koga je radio sarajevski Urbanistički zavod uz asistenciju travničkih urbanista, naišao na podršku uprava nekih preduzeća, te jednog dijela neobrazovanih vijećnika Skupštine Opštine Travnik, sve je moglo pasti u vodu. Između ostalog, po tome urbanističkom planu bilo je planirano rušenje nekih starih dijelova grada i izgradnja višekatnica u glavnoj, tada Titovoj ulici.

IN MEMORIAM
Abdulah Maglić (29. 4. 1921 - 18. 1. 2018.), zaslužan za očuvanje individualiteta grada Travnika.

*[1] MAGLIĆ, A. (2014). ***Kako su spašene travničke vrednote***; *Divan*, BR. 53, Travnik: Preporod.

ILUSTRACIJA NA STRANICI LIJEVO:
Kafana "Lipa", crtež - Artur John Evans, 1875. g.

Obratio sam se za pomoć direktoru tadašnjeg Republičkog zavoda za zaštitu kulturno-istorijskih spomenika Bosne i Hercegovine, inžinjeru Džemalu Čeliću, koji je kasnije bio dekan Arhitektonskog fakulteta u Sarajevu. On je inače pokazivao veliku prijateljsku naklonost prema Travniku. Predložio mi je da organiziramo stručno savjetovanje sa poznatim urbanistima Jugoslavije i predstavnicima Republičkog zavoda za zaštitu kulturno-istorijskih spomenika koji će dati svoje mišljenje na predloženi urbanistički plan. Tako smo i uradili i pozvali na savjetovanje najpoznatije urbaniste iz Beograda, Zagreba, Sarajeva, Ljubljane, Novog Sada, Mostara i drugih gradova. Prijatno smo bili iznenađeni odazivom pozvanih, pa smo 12. juna 1975. godine održali vrlo uspješno savjetovanje u zgradi stare bolnice gdje je bio smješten travnički Urbanistički zavod."*2

*2 KLJUIĆ. S. (2010). ***Kako je Bogdan Bogdanović spasio travničku čaršiju;*** *Korak*, BR. 21, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo.

Na savjetovanju, urbanisti Sarajevskog zavoda na čelu s Radmilom Bokanom detaljno su na projektima i na maketi izložili plan kojeg su izradili. Nakon argumentovanih izlaganja, kritičkih primjedaba i prijedloga prisutnih gostiju urbanista, autori plana iz Sarajeva nisu ni pokušali da brane svoj prijedlog, pa je donesen zaključak da se takav urbanistički plan ne prihvata i da prvi urbanistički plan Travnika, iz 1955. godine, bude osnova za donošenje novoga plana. Tako je tada spriječeno grubo devastiranje postojećeg urbanog izgleda grada.

Koliko je bio važan skup jugoslavenskih urbanista i arhitekata u Travniku 1975. godine, može se cijeniti i po tekstu koji je arhitekta Zdenko Kolacio objavio u zagrebačkom časopisu "Oko".

'...Čini se da je put određen. Naime, svaki onaj koji bude htio pisati o Travniku morat će uvijek, ponovno posegnuti za Andrićevom 'Travničkom hronikom' i drugim njegovim prikazima života u tom vezirskom gradu, metropoli jednog vremena, a u rasponu jedne povijesti koja je u kotlini Lašve ostavila neizbrisiv pečat prisutnosti: '...to je ustvari jedna tesna i duboka raseklina koju su naraštaji vremenom izgradili i obradili, jedan utvrđen prolaz u kom su se ljudi zadržali da žive stalno, prilagođavajući kroz stoleća sebe njemu i njega sebi. Sa obe strane ruše se brda strmo

i sastaju pod oštrim uglom u dolini u kojoj jedva ima mesta za tanku reku i drum pored nje. Tako sve liči na napola rasklopljenu knjigu, na čijim su stranicama, s jedne i s druge strane, kao naslikani bašte, sokaci, kuće, njive, groblja i džamije'.' (*Travnička hronika*, Ivo Andrić)*3

Novi zahvati - stara autentičnost

Iako je to Travnik iz 'konzulskih vremena', ostao je s istom osnovnom karakteristikom i danas. Sve što je poslije u njega ugrađivano, nije mnogo mijenjalo ono što je zasnovano u vezirskim danima, a izbrisano nije toliko da ne bismo osjetili bilo grada, onog nekoć u onome danas. Stara se 'ravnoteža' doduše korigirala, a i danas život stalno vrši mijene. Grad se obnavlja novim impulsima, krv mu se regenerira u suvremenim društvenim kretanjima. Da toga nema, bio bi umrtvljen, okamenjen, ostavljen pticama.

*U postupku obnove gradskih struktura očuvanja arhitektonske baštine*4 zahvat može biti različit po veličini: preskroman, jedva osjetan, malo pomaže stvarnom životu i teško pruža šanse onome sutra, a pretjeran zahvat narušio bi naslijeđene vrednote, poljuljao osjećaje stanovništva prema prostoru u kojem je građena njihova i naša povijest. S gubljenjem osjećaja pripadnosti grad gubi sebe, svoj individualitet, svoju fizionomiju. A postignutu značajku moramo očuvati kao vrijedne stranice knjige grada da bismo ga prepoznali, pa i razlikovali od nekog drugog, susjednog ili dalekog. Ovo pogotovo vrijedi u današnje doba kada je moderni urbanizam došao u krizu, a osnivanje novih gradova teško se osmišljava.*

Svojevremeno na skupu u Travniku (12. lipnja/juna 1975.) razmatrao se problem izgradnje novog u starim travničkim prostorima. Skupština opštine Travnik tražila je odgovore na mnoga pitanja, a posebno na ono koje se odnosilo na zamašnu prestrukturaciju tzv. 'Centra 2 i 3'. Ne bez razloga, Bogdan Bogdanović je govorio o krizi koja je zahvatila urbanizam našeg vremena i o potrebi borbe za individualitet gradova.[*5]

*3 ANDRIĆ, I. (1982). ***Travnička hronika***, Narodna biblioteka "Ivo Andrić" Travnik, "Svjetlost", Sarajevo, 1982.

*4 Pod defnicijom ***arhitektonske baštine***, u članu 1, *Konvencije za zaštitu arhitektonske baštine Evrope*, usaglašenom od strane Vijeća Evrope u Granadi 03.10.1985. godine, se kaže: *Shodno ciljevima ove Konvencije, izraz 'arhitektonska baština' podrazumijeva slijedeća dobra:*

- *spomenici: sva značajna ostvarenja od historijskog, arheološkog, umjetničkog, znanstvenog, društvenog i tehničkog interesa, uključujući i dekorativne elemente kao sastavni dio tih ostvarenja;*
- *arhitektonske cjeline: homogene grupe urbanih ili ruralnih građevina od historijskog, arheološkog, umjetničkog, znanstvenog, društvenog ili tehničkog interesa, dovoljno koherentne za izvođenje topografskih razgraničenja;*
- *integralna baština: kombinovana djela čovjeka i prirode, djelimično izgrađena, sa dovoljno karakterističnim i homogenim prostorima za izvođenje topografskog razgraničenja, izuzetna zbog njihovog historijskog, arheološkog, umjetničkog, znanstvenog, društvenog ili tehničkog značaja.*

Vidi: CHABBOUH AKŠAMIJA, L. (2015). ***Tradicija između autentičnosti i falsifikata - aktivna zaštita integralne baštine Bjelašnice;*** Arhitektonski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, STR. 95.

*5 U tom vremenu, zahvaljujući gostoprimstvu Skupštine opštine Travnik, održan je Kongres arhitekata Jugoslavije u Travniku, a jedna stručno meritorna komisija, sastavljena od predstavnika svih republika i pokrajina, s istinskim autoritetima struke, na čelu sa arhitektom Bogdanovićem, ne samo da je osudila ideju o rušenju stare jezgre grada nego je dala i preporuku da se inzistira na tome da se očuva individualitet grada, kao i da u centralnom dijelu grada nove građevine zadrže upravo formu tradicionalne travničke kuće. KLJUIĆ, S. (2010). ***Navedeno djelo.***

Varoška džamija, druga najstarija džamija u Travniku, iz druge polovine XVI stoljeća smještena u kulturno-historijskoj jezgri grada (cca. 1900.).

Travnik mora očuvati svoj lik

Po mišljenju Sadija Čemalovića, ovaj grad je porastao do simbola, pa ipak u takvom aglomeratu dopustive su intervencije, kao i unošenje novog, ali s najvećim oprezom. Za takve historijske organizme moraju se izrađivati prvenstveno planovi rekonstrukcije, revitalizacije (odnosno transfuzije), a nakon toga generalni urbanistički planovi.
U prvom redu doživljavamo lice grada, ali i njegovu dušu, njegovu bit. Travnik se prožima s prirodom: "Sa obe strane ruše se brda strmo srastaju pod oštrim uglom u dolini" (*Travnička hronika*, Ivo Andrić), *pa ovu specifičnost treba zadržati. Stoga sve novo što se unosi mora biti adekvatno vrijednostima prirode i grada. Nove gradnje ne smiju narušiti vidike prema prirodi, na izdanke Vilenice ili prema Bašbunaru, kao ni na staru tvrđavu što je proživjela mnoge vijekove nastajanja travničke povijesti.*

U suglasju s prostorima grada s pečatom vezirskih vremena, kao i onima s arhitekturom 'ala-franka', iz doba Austrije, moraju se obavljati i sve intervencije. Dopustivo je zamijeniti 'krnjetke' novim vrijednostima, ali uvijek poštujući prostorne, kao i povijesno-kulturne domete što su ostvareni tijekom povijesti.

Provedena opća razmatranja o Travniku (a ne samo o njemu) povezana s koncepcijskim postavkama autora 'Centra 2 i 3' arhitekta Radmila Bokana i suradnika, dovela su prisutne do zaključka da se glavna prometnica Travnika, Titova ulica, ne smije mnogo mijenjati. I to zato što svojim krivudavim tokom, kao i mjerilom, vezuje povijesne ansamble Donje i Gornje čaršije. A u tom se prostornom potezu nalazi i nedavno obnovljena Andrićeva rodna kuća, u sokaku izrazito ljudskih mjerila.

Obiteljske kuće nalik starim bosanskim nastambama

Put revalorizacije i revizije pruža mogućnost da se i prostor oko 'Sebešića' s brdom u pozadini dovede uz male intervencije na viši nivo. Moguće je osnivanje neobične

urbane scene u kojoj se nizanjem planova postiže kvaliteta koja se u gradovima tako rijetko može susresti.

Aktivnost Travničana, s kojom smo se sreli, isječak je kontinuiranih nastojanja da se smišljenim postupkom rekonstruira travnička kulturno-historijska struktura. U životu, bolje rečeno u konkretnoj praksi, neke odluke već su se afirmirale, jer ih nosi deviza 'očuvanje izgleda starog Travnika'. Graditelji obiteljskih kuća koje podižu u zaštićenoj jezgri, a svojim su izgledom nalik 'starim travničkim, bosanskim nastambama' višestruko su stimulirani. Besplatno dobivaju zemljište, projekt i priključak vodovoda i kanalizacije. Osim toga priznaje im se razlika između cijene crijepa i šindre, jer je šindra pokrov koji je dužan upotrijebiti graditelj u tom starom prostoru.

No još treba spomenuti da su u toku pripreme za totalnu obnovu znamenite Šarene džamije (Sulejmanije), a posebno njezinog zanatlijskog prizemlja. Uskoro će se i sahat-kula nedavno urušena pored Hadži Ali-begove džamije ponovo podići. Međutim, čini nam se da se u smislu navedene šire akcije rekonstrukcije i obnove grada, odnosno njegove povijesne prezentacije, posebno stranim turistima, ne smije zaboraviti na ideju totalne izgradnje faksimila starog vezirskog konaka. Ta zgrada očito Travniku nedostaje. U konaku se sastajalo Ajansko vijeće od 1735. do 1834. godine, a kada je izgrađen novi konak na Bašbunaru, stari se konak više nije održavao dok nije nemarom nakon rata porušen. Njegova obnova ima višestrukog opravdanja. Na obilasku grada kronika susretanja sa značajnim travničkim objektima bila bi potpuna. No, osim toga dobili bismo jedan objekat koji bi svojom arhitekturom pa i okoljem obogatio grad.

Možda će neko poricati takvu potrebu, no onda mora dovesti u pitanje i mnoge druge akcije u ovome gradu, a i u mnogim drugim što se tako čvrsto ostacima materijalne kulture i povijesti povezuju sa prošlošću. Ali zašto ne bismo ponekad i mašti dali krila kada ona želi da krene putevima davnih dana, a u jednom vremenu kada se razum i previše nametnuo slobodi maštanja?'[*6]

[*6] KOLACIO, ZDENKO (1975). ***Grad kao napola raskopljena knjiga***, časopis "Oko", Zagreb, 10.- 24. srpnja 1975., str. 8-9.

Donja čaršija u Travniku - pogled sa Podilovače (cca. 1900.)

Danas su neki od "travničkih simbola" upravo doživjeli ono što je pokojni profesor Kolacio spomenuo. Stari grad je postao primjer dobre prakse kada je u pitanju primjena aktivne zaštite. Obnovljena je i porušena sahat-kula u Gornjoj čaršiji, Šarena džamija je 80-tih godina prošlog stoljeća doživjela svoju temeljnu restauraciju, a upravo traje implementacija projekta njene sveobuhvatne rehabilitacije sa radovima na restauraciji, konstruktivnoj sanaciji i vanjskom uređenju.

Načinjen je i projekt faksimilne rekonstrukcije nasilno porušenog vezirskog Konaka (1950). Obnovu je doživjela i Rodna kuća Ive Andrića sa muzejskom postavkom. Restauriran je raritetni spomenik tehničke baštine, parna lokomotiva i voz Ćiro, obnovljena su vezirska turbeta, itd... Urađen je projekt turističkog uređenja Plave vode, usvojena su idejna rješenja uređenja "Traga književnosti", "Parka kod Hadži Ali-begove džamije", kao i muzejske Galerije. Obnovljeni su mnogobrojni sakralni objekti i druga dobra kulturne baštine. Pomaci su evidentni. Ali proces aktivne zaštite ambijentalnog naselja Osoja, započet davne 1955. godine, zaustavljen je izbijanjem agresije i rata u Bosni i Hercegovini, nakon čega je taj prostor počeo doživljavati svoju destrukciju i rastakanje.

Prvobitni uzlet koji je obećavao očuvanje ove ambijentalne cjeline, naglo je doživio svoj obrat. Zavičajni muzej Travnik je bezuspješno pokušavao utjecati na zaustavljanje negativne prakse nepoštivanja primjene osnovnih mjera zaštite, ali bez vidnog rezultata. U međuvremenu su se, slabljenjem ekonomskih prilika, i investitori na neko vrijeme pritajili, ali stanje se nije bitno promijenilo.

Još uvijek nije pronađen način kako riješiti otvorene probleme pravne prirode, kako primijeniti mjere zaštite i utvrđena pravila gradnje, kako zaštititi, očuvati i spasiti za budućnost referentne primjerke travničke kuće. Takvi primjeri su prepozanti kao najvrjedniji, a upravo zbog činjenice da su i najstariji, njihovo stanje je svakim danom sve gore. U njima više niko ne živi. Te stare kuće predstavljaju veliku opasnost za sigurnost stanovnika naselja i oni s pravom zahtijevaju njihovo uklanjanje. S druge strane, rušenjem takvih objekata brišu se s lica zemlje rijetki dokumenti o narodnom graditeljstvu, o načinu

gradnje koji su primjenjivali naši preci, o njihovom umijeću, vještinama, načinu razmišljanja, nekadašnjim životnim potrebama, o aspektima stanovanja.

Pokušaj da se učini nešto na zaustavljanju procesa destrukcije ambijentalnog naselja Osoja i ponovo pokrene zaštita njegovih vrijednosti, bio je glavni cilj djelovanja svih aktera uključenih u nastanak naučne studije "Tradicionalna stambena kuća naselja Osoje u Travniku – utvrđivanje karakteristika i tipologije"*[7], a čime je potvrđena veoma dobra saradnja između Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu i JU Zavičajnog muzeja Travnik.

Profesorica dr. Lemja Chabbouh-Akšamija, s asistenticom M.A. Lejlom Šabić i studentima tada pete godine studija na Katedri za teoriju i historiju arhitekture i zaštitu graditeljskog naslijeđa na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, započeli su u mjesecu maju 2014. godine implementaciju modularne nastave, dijela koji se odvijao na terenu. Radionica je podrazumijevala arhitektonsko snimanje pojedinačnih objekata i urbanističke cjeline. Podijeljeni u šest grupa, po pet članova, pod otežanim uslovima kišnog i prohladnog vremena, koje će tih dana prerasti u poplavu neslućenih razmjera, strpljivo su snimali objekat za objektom, kako one naseljene, tako i napuštene kuće, u kojima već dugo niko ne živi. Nerijetko su se morali probijati kroz gomile otpada i samoniklog raslinja. Većinom se tu radilo o najstarijim primjercima, izgrađenim još u vrijeme osmanske uprave ili nešto kasnije, ali po istim obrascima tradicionalne gradnje. Među njima je i nekoliko referentnih primjeraka, kakvi su ostaci feudalnog dvora, kule Hasan-paše Duvnjaka, podignute početkom XIX stoljeća i stambena kuća znamenite travničke ulemanske porodice Korkut, s kraja XIX stoljeća.

Na putu promišljanja i traženja rješenja za spas tih kuća uložen je napor predstavnika arhitektonske i muzejsko-zaštitarske struke, te pod kreativnom "palicom" i uredničkim senzibilitetom akademika Mehmeda A. Akšamije, sa Akademije likovnih umjetnosti Univerziteta u Sarajevu, oblikovana je naučna studija u formu knjige, koja je sublimirala rezultate terenskog i empirijskog istraživanja. Odlučili smo je objaviti u monografskoj formi kako bi širu javnost upoznali sa ovom tematikom.

*[7] Upravo iz ove naučne studije nastala je knjiga u izdanju Zavičajnog muzeja u Travniku i Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu:
CHABBOUH AKŠAMIJA, L. i ŠABIĆ L. [AKŠAMIJA M. (Ur.)] (2018). ***Tradicionalna travnička kuča : spontano stvoreni prostorni obrasci;*** Travnik : Sarajevo.

Mahale Šumeće i Osoje nakon velikog požara 1903. godine

Položaj naselja, njegova urbana matrica, tipologija kuća, ukazuju na veliku starost ove prostorne cjeline koja se počela formirati uz rubni dio srednjovjekovnog podgrađa i trgovišta-čaršije, na desnoj obali rijeke Lašve preko koje je već u XVI stoljeću sagrađen kameni most. To je neupitan dokaz da je ovo stambeno naselje bilo već formirano i da se tada javila potreba njegovog fizičkog povezivanja sa čaršijom i drugim dijelovima grada.

Sa te najzapadnije tačke naselje Osoje se razvijalo duž padinskog dijela Vilenice protežući se na istok, neposredno ispod prethistorijske gradine Gradac, sve do Dervente, najužega dijela klanca i ulaza u grad, gdje je 1706. godine bosanski vezir Elči Ibrahim-paša podigao medresu.

Sraslo u prirodni okoliš, stoljetne starosti, Osoje nas danas nijemo posmatra mnoštvom svojih prozora-očiju iščekujući da pronađemo rješenje za njegov dalji opstanak i konačnu sudbinu.

Duboko smo uvjereni u perspektivu koju ambijentalno naselje Osoje ima kao prostorni i kulturni potencijal. Ozbiljnim, sistemskim pristupom ovoj problematici moguće je prevazići nastalu krizu i pronaći put ka aktivnoj zaštiti i samoodrživom opstanku ovoga značajnog dobra naše kulturne baštine.

Prvi korak na tome putu učinili su Arhitektornki fakultet Univerziteta u Sarajevu i Zavičajni muzej Travnik.

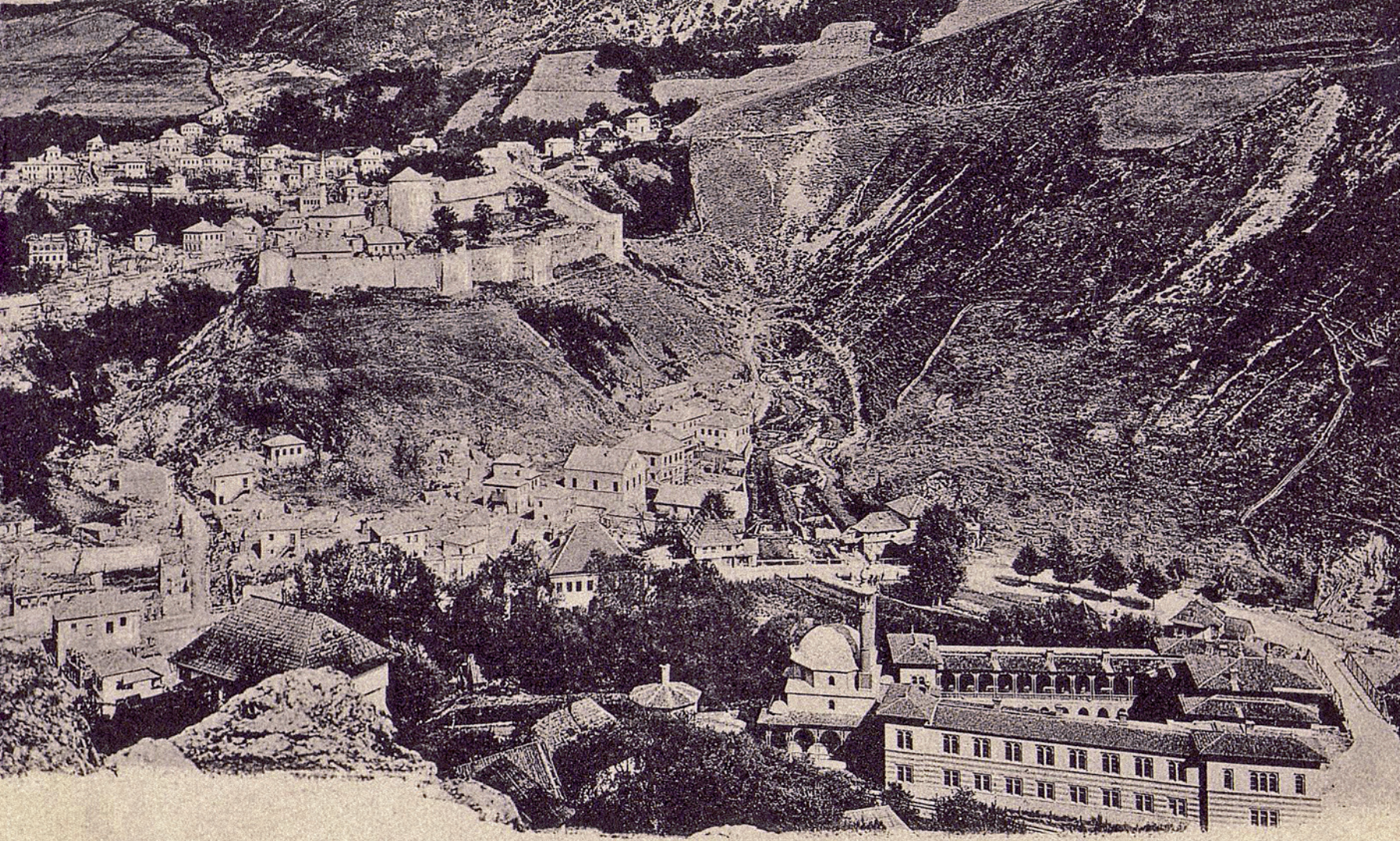
Fatima MASLIĆ

ILUSTRACIJA NA SLIJEDEĆOJ STRANICI:
Panoramski pogled na Travnik sa lokacije mahale Gornje Osoje. Detalji iz Donje Čaršije (cca. 1880/1900.).

Travnik (Bosna) panorama i detalji Donje čaršije - period od 1880 do 1910

RIJEČ UREDNIKA

Dominaciju teorijskog razmatranja koncepta prostora u odnosu na koncept vremena započeo je 1974. godine francuski filozof i sociolog Henri Lefebvre knjigom *The Production of Space* (Proizvodnja prostora), te ona postaje neizostavno štivo svih koji sudjeluju u fenomenologiji obrade prostora.*1 Uz teorijsku priču o prostoru veže se i predavanje Michela Foucaulta naslovljeno *Des espaces autres* (O drugim prostorima) u kojem ističe da je strepnja našeg doba temeljito povezana s prostorom, nedvojbeno više nego s vremenom.*2 Bitno je istaknuti i knjigu Lemje Chabbouh Akšamija *Tradicija između autentičnosti i falsifikata*[*3], koja je također od iznimnog značenja za temu, u kojoj se propituju teorijska razmatranja koncepta prostora u odnosu na koncept tradicionalne autentičnosti arhitektonskih objekata i mogućeg očuvanja vernakularne arhitekture na prostoru planine Bjelašnice. Lemja Chabbouh Akšamija ne samo da razmtra koncept prostora već govori i o **aktivnoj zaštiti integralne baštine** definirane **bezvremenim objektima**[*4] koji su konačnu formu dostigli i zadržali tokom dugog vremenskog perioda, bez utjecaja stilova, kao rezultat mnogih faktora koje jednim imenom naziva ***egzistencijalnim***. Teorijski i terminološki defnira granice izvornosti i granice autentičnosti, a dokazuje i distinkciju između utvrđivanja granice **izvornosti** i **granice autentičnosti** u metodološkom smislu. Riječ je o mogućnosti uočavanja tradicionalnih vrijednosti i njihovih manifestiranja kroz tradicionalnu formu, na nivou **autentičnosti**, koja se potvrđuje artefaktima na terenu, gdje se tradicionalna vrijednost tretira kao model koji se dalje interpretira u prostoru kroz zaštitu postojećeg i reinterpretiranje tradicionalnog u savremenim formama.

*1 LEFEBVRE, H. (2014). ***The Production of Space***; Oxford i Cambridge: Blackwell.

*2 FOUCAULT, M. (1967). ***Des espaces autres*** *(conférence au Cercle d'études architecturales, 14 mars 1967);* u: Architecture, Mouvement, Continuité, 5/1984, STR. 46-49.

*3 CHABBOUH AKŠAMIJA, L. (2015). ***Navedeno djelo***.

*4 Termin ***bezvremeni objekti*** definira i koristi prof. Chabbouh Akšamija gdje svrstava objekte-nositelje poruke o funkciji, a ne stilu i formi. Riječ je o objektima kojima vrijeme nije odrednica već predstavljaju univerzalnu vrijednost ljudskog djelovanja.
CHABBOUH AKŠAMIJA, L. (2015). ***Navedeno djelo***, STR. 223-227.

ILUSTRACIJA NA STRANICI LIJEVO:
Objekt Lutvine kahve u Travniku koji je poslije 18. juna, 1887. godine prozvan i "Rudolfova kafana", jer je princ Rudolf očaran ljepotom ambijenta poklonio zlatnik za njenu obnovu. U pozadini nalazi se dio utvrđenog starog grada.

Pred nama se sada nalazi finalizirana faza iznimnog i potpuno vjerodostojnog naučnog projekta PROF. DR. Lemje Chabbouh Akšamija i njene asistentice M.A. Lejle Šabić, sa saradnicima, pretočena u formu knjige koja, po prvi put u historiji jednog bosanskog grada, prezentira prostorni i vremenski koncept povijesnog razvoja jednog od naselja u tom gradu. Posebno je interesantno akcentiranje i forma moguće zaštite tradicionalnog urbanog koncepta (vrijednost naslijeđa, neminovnost zadržavanja autentičnosti, poštovanje materijalne i nematerijalne kulturne vrijednosti, referiranje na te vrijednosti, kao i moguća prisutnost novih kreacija bez prekidanja tradicionalnog urbanog tkiva...), koji istovremeno govori i o prostornoj cjelini samog grada Travnika.

Pod pojmom *tradicionalno naselje* može se podrazumijevati red (koji god bio) sukladno kojem su objekti raspoređeni u odnosima supostojanja, što znači da takvo naselje isključuje mogućnost da više objekata za stanovanje bude na istome mjestu. Objekti o kojima je riječ smješteni su na autentičnom urbanom prostoru i položaju, jedni su pokraj drugih te su prema tome određeni vlastitim *zakonom* narodnog graditelja. Tradicionalno naselje čini autentični raspored položaja određenih objekata, a određuje ga stabilnost međuljudskih odnosa, financijska mogućnost graditelja, pravo na pogled, pravo na svjetlost, specifična intima, privatnost...

Pogled na kulu Hasan-paše Duvnjaka (Hasanpašića kula) iz cca. 1880. godine

Pod pojmom *gradske prostorne cjeline* podrazumijeva se učinak proizveden radnjama koje ga usmjeravaju, uvjetuju, vremenski određuju i omogućuju da djeluje kao polivalentno jedinstvo eventualno sukobljenih programa ili ugovornih približnosti. Prema tome, gradska prostorna cjelina, za razliku od tradicionalnog naselja, nema stabilnost, već je ona prakticirano mjesto oživljeno ukupnošću pokreta unutar programa koji se u njemu razvijaju. Prostorna cjelina, u konkretnom slučaju grada Travnika, podrazumijeva pokretnost činitelja koji su se unutar njega javljali tokom vremena. Na primjeru analiziranih referentnih objekata u naselju Osoje autorice pokazuju na koji je način subjekt (narodni graditelj) gradio naselje koje je, neminovno, vremenom postalo dio prostorne cjeline s ambijentalnom tradicionalnom vrijednošću, odnosno preobrazilo se u zajednički prostor grada Travnika kao njegov autentični urbani prostor.

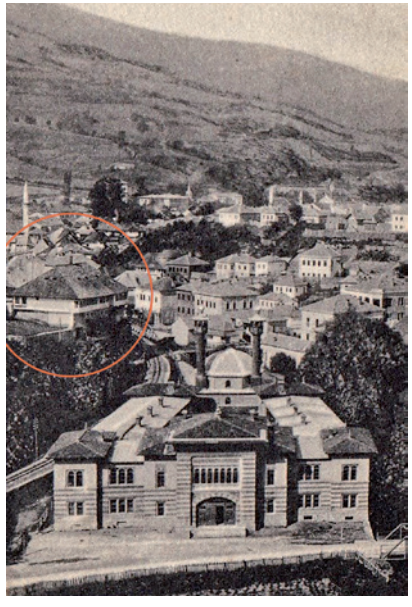
Možda naselje Osoje u Travniku nije najljepše, najvjerovatnije nije ni najreprezentativnije, nije ni najbolje dokumentirano, ali je svakako najambijentalnije, najslikovitije i povijesno najinteresantnije.

Govoreći o **autentičnosti** koja pledira da zaštiti i valorizira sve prisutne historijske slojeve, želeći da obilježi i naglasi trajanje i postojanje jednog objekta ili cjeline, čini mi se nezaobilazno spomenuti prikupljenu i prezentiranu fotodokumentaciju koja, između ostalog, potvrđuje slojeviti razvoj tradicionalnog ambijenta naselja Osoje i prostorne cjeline grada Travnika, te upućuje na promjene koje su se dogodile uslijed neminovne devastacije prethodnog stanja. Naprimjer, analizom i poređenjem podataka na dokumentarnim izvorima - fotografijama na kojim se vidi Hasanpašića kula (Hasan-paše Duvnjaka) kao i manji broj objekata sa stanjem prije i poslije požara 1906. godine, kao i kod dokumentacije o požaru iz 1903. godine (Musala, Tabić mahala, Varoš), te u mnogim drugim slučajevima kada je riječ o naselju Osoje, odnosno cjelina grada Travnika, moguće je svjedočiti o promjenama koje su se dogodile na prostoru, a koje su upravo kroz priloženu fotodokumentaciju postale **dokumentirane činjenice** oživljavajući bezbroj momenata, situacija i aktivnosti koje se manifestiraju kroz određen vremenski period. Upravo zato, referirajući se na smjernice koje su donesene od strane UNESCO-a, autorice sa sigurnošću za prostor koji obuhvata naselje Osoje mogu tvrditi da je **autentično** i da čak i objekti koji su izgrađeni u posljednjem periodu, učestvujući u degradaciji i devastaciji naselja, nisu i ne mogu spriječiti zaključak da se radi o **autentičnom urbanom prostoru**, koji svakako nije moguće tretirati kao **prostornu cjelinu**, ali ga se može proglasiti **ambijentalnom vrijednošću**.

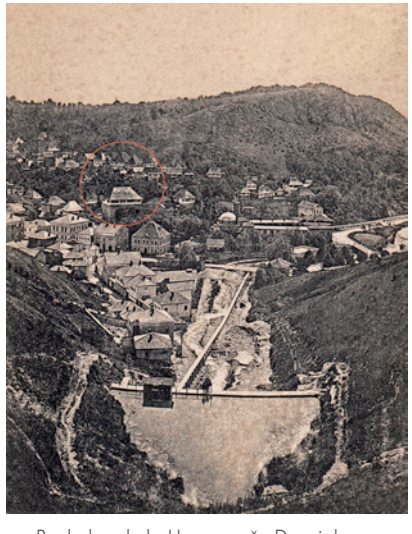
Jedinstvenost i originalnost, u ovom slučaju, zasnovana je na istraživanju koje nadilazi **autentičnost prostora** i autorice se s razlogom dominantno bave **izvornošću**. Istraživanje izvornosti, bazirano na hipotetskim pretpostavkama, koristi deduktivnu i komparativnu naučnu metodu, zaključujući da se radi o objektima ili, u ovom konkretnom slučaju, o cjelovitom prostoru koji slijedi srednjevjekovnu tradiciju, bez obzira na činjenicu da se ne raspolaže artefaktima koji to izravno potvrđuju.

Pogled sa lokacije utvrde na Hasanpašića kulu iz 1892., 1900. i 1907. godine poslije požara

Hasanpašića kula ili kula Hasan-paše Duvnjaka iz 1904. godine

Pogled na kulu Hasan-paše Duvnjaka sa lokacij novoizgrađene brane akumulacionog jezera "Plava voda" iz 1906. godine

Drugi dio ove studije istražuje mogućnosti daljnjeg razvoja prostora. Ovakav pristup oslanja se na proces **aktivne zaštite** koja istražuje **izvornost**, kako je urađeno na samom početku elaboriranja, donoseći određene zaključke. Kroz evidentiranje utvrđuje se stanje i status pojedinačnih objekata koji su već elaborirani posredstvom pretpostavki o njihovoj **arhitipskoj vrijednosti**, te konačno projicirano je izvorno u novoprojektirano stanje koje je također na nivou ideje i hipoteze.

Suštinski, autorice cijelo vrijeme balansiraju između konteksta koji se iščitava kao **ambijent** u cjelosti i koncepta, koji se pokušava nametnuti kao vlastita ideja razvoja prostora, ili izvjesni plan prostora koji može imati formu regulacionog plana.

Ono što ovaj autorski pristup čini posebnim je upravo činjenica da, novi plan i sva potrebna planska dokumentacija, nisu ništa drugo do obnova ili adaptacija starog, tradicionalnog, izvornog prostora koji bi u **procesu eventualne adaptacije** mogao doživjeti stanovitu transformaciju samo u onoj mjeri u kojoj se neće narušiti **identitet** i **integritet tradicionalnog prostora naselja**. Urbana transformacija koju autorice smatraju neminovnom u odnosu na starost same lokacije, morala bi da sadrži neke potpuno nove intervencije, koje bi se pojavljivale kao **zamjenske** na već definiranim lokacijama.

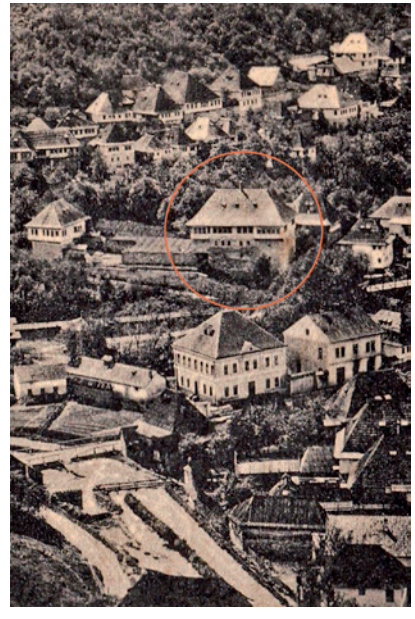
Po njihovom mišljenju **zamjenski objekti**, kao rezultat kreativnog čina savremenih graditelja, nastali na starim urbanim markicama i bez povećanja gabarita, slijedeći mjerilo predhodnih objekata, ustvari bi poslužili kao **čuvari prostora**. Upravo iz tog razloga obrađeni su referentni primjeri unutar naselja Osoje s ciljem da se brojni objekti koji su uočeni kao **karakteristični** označe kao **osnovni tipovi**, odnosno objekti *univerzalnih vrijednosti*, iz kojih je moguće da se rodi neka nova kreacija, koja svojim tehničkim, konstruktivnim, pa čak i strukturalnim karakteristikama može dati novu ali i zadržati staru vrijednost. Ustvari, autorice nam nadalje skreću pažnju kako uvođenje savremenih arhitektonskih elemenata (materijala, konstruktivnih elemenata...) mora poštovati vrijednosti cjeline i njezinog ambijenta. Takvi pristupi mogu doprinijeti obogaćivanju gradske prostorne cjeline, oživljavajući vrijednost urbanog kontinuiteta naselja. Potrebno je naglasiti kako osnova primjerenih

arhitektonskih zahvata u prostornom, vizualnom, nematerijalnom i funkcionalnom smislu treba biti poštovana i zbog povijesnih vrijednosti, obrazaca i slojeva.

Očito je da **nova arhitektura** mora biti konzistentna sa prostornom organizacijom povijesnog područja i mora se obazirati na njezinu tradicionalnu morfologiju, a pritom istovremeno biti valjan izraz arhitektonskih tendencija svojeg vremena i mjesta. Bez obzira na stilske i izražajne forme, ukoliko ih tako možemo nazvati, sva nova kreacija treba izbjegavati negativne učinke drastičnih i pretjeranih kontrasta (mjerilo, volimen, proporcija), te fragmentaciju i prekidanje kontinuiteta urbanog tkiva i prostora naselja. Zasigurno prioritetan mora biti kontinuitet kompozicije koji ne utječe nepovoljno na postojeću ambijentalnu vrijednost, nego istovremeno dozvoljava odgovarajuću kreativnost koja obuhvaća ***duh naselja***.

I na koncu, moram istaknuti da ovakav autorski pristup u obradi date teme jeste u funkciji poticanja arhitekata i urbanista, kao i cjelokupne društvene zajednice, posebno općinskih i kantonalnih uposlenika zaduženih za ovu oblast, da se stekne što dublje razumijevanje za **tradicionalni urbani kontekst**. Gubitak i/ili zamjena tradicionalnog urbanog konteksta (arhitektonskih vrijednosti, morfologije, upotrebe, funkcije...), kao i specifičanog načina života lokalne zajednice, može imati velike negativne utjecaje na urbani prostor. Ukoliko se priroda tih promjena ne prepozna, ona može odvesti do premještanja dijela ili cijele zajednice te nestanka specifičnih kulturnih djelovanja, kao i potonjeg gubitka identiteta i specifičnog karaktera takvog tradicionalnog urbanog prostora. Iz navedenih razloga zadržavanje tradicionalnih kulturnih vrijednosti naselja Osoje je nužno, posebno jer je ono u bosanskom podnevlju karakteristično. Tačno je da konzervacija i eventualna daljnja izgradnja, u smislu obnove devastiranog ovog ili bilo kog tradicionalnog urbanog prostora zahtijevaju napore kako bi se **očuvala tradicionalna djelovanja**, ali ona su opravdana i neminovna ukoliko se želi zadržati autentičnost i vrijednost naslijeđa, kao i kvalitet okoliša.

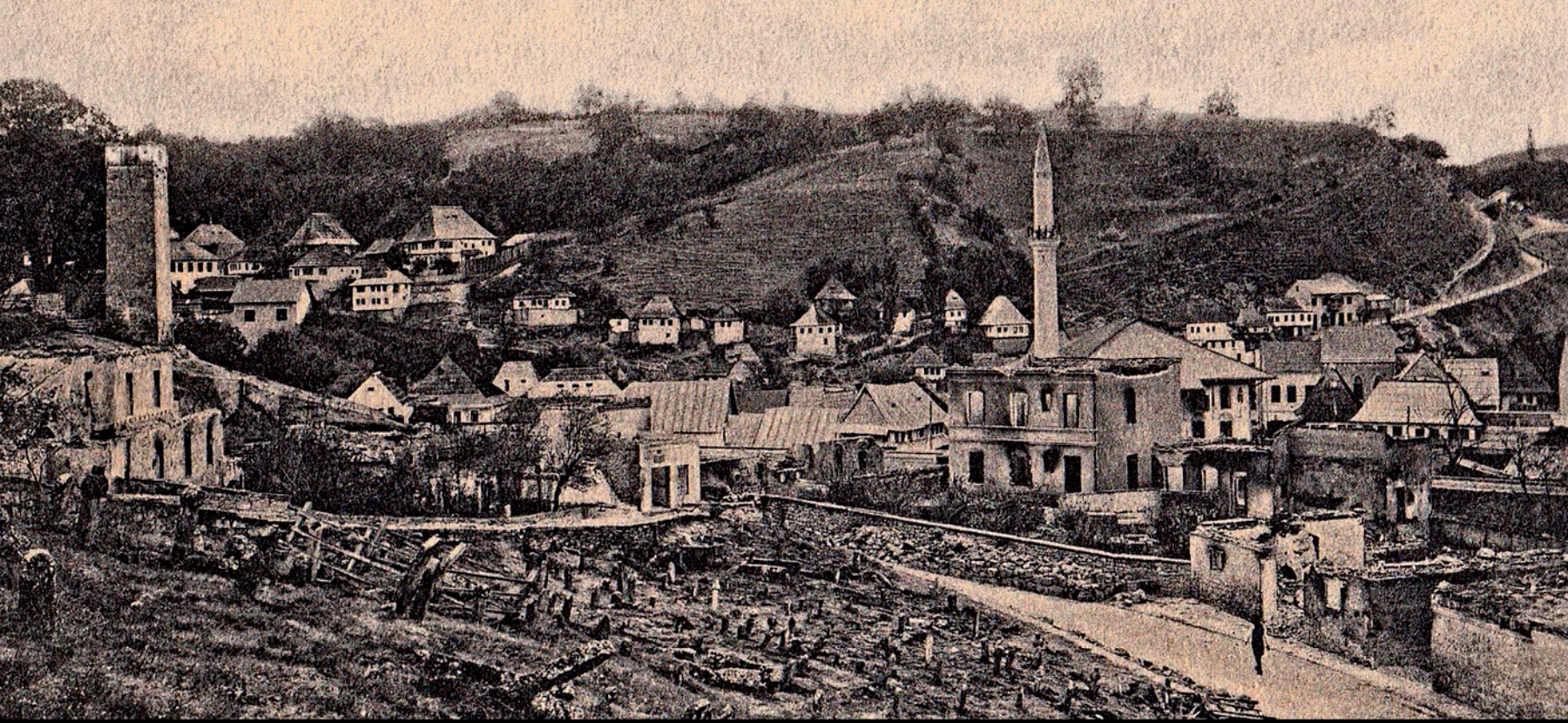
prof. dr. Mehmed A. AKŠAMIJA, akademik **BANU**

Pogled na kulu Hadži Ali-bega Hasanpašića sa sjevero-zapadne strane 1903. godine

ILUSTRACIJA NA SLIJEDEĆOJ STRANICI:

LIJEVO GORE: Musala i Tekija džamije poslije požara 1903. godine
LIJEVO DOLJE: Musala i Tekija džamija poslije obnove 1912. godine. Primjetna je dominacija krovova gje je šindra zamijenjena crijepom i limom.
DESNO GORE: Obnovljeni prostor 1910. godine, poslije požara 1903. godine, između dijela Varoši i Tabić mahale, odnosno prostorom između Jeni i Varoške džamije.
DESNO DOLJE: Požarom devastirani dio Varoši i Tabić mahale 1903. godine

SPONTANO STVORENI PROSTORNI OBRASCI

Tradicionalni pristup oblikovanju prostora i definiranje ambijentalnih cjelina proces je koji je međusobno povezan dubokim sponama koje su uspostavljene između kreatora prostora (narodnog stvaraoca) i onoga koji se, klanjajući se do zemlje svome prethodniku, uključuje u analitički proces, osmišljavajući ponovo i ponovo već osmišljen empirijski model obnove i zaštite tih tradicionalnih vrijednosti.

Jedinstvenost svakog prostora ponaosob posljedica je intuitivnih i empiriskih rješenja čiji se shemati razaznaju prvobitno kroz urbanu matricu[*1] i urbanitet[*2]. Stoga se prostorni obrasci, stvoreni kroz dugi niz godina, uzimaju kao tradicionalna vrijednost, a urbana matrica, stvorena na ovaj način, kao jedinstvena shematska osnova.

Pozicija naselja Osoje u Travniku znakovita je za razvoj današnjeg grada Travnika, ali i za analizu historijskih slojeva koji su vidljivi u strukturi grada.

Ovo naselje se izdvaja od drugih već po načinu na koji su objekti u redovima okomito orijentirani prema rijeci Lašvi i prema padini, a također i po specifičnom obliku i strukturi stambene kuće, koju ćemo svrstati u **prelazni oblik između urbanog i ruralnog tipa stambenog objekta osmanskog perioda u Bosni i Hercegovini**. Tipologija stambene kuće ovog perioda je već više puta apsolvirana i ova studija nema za cilj da ponovi već utvrđene činjenice, ali svakako ima za cilj da ustvrdi kako se ovaj oblik stambene arhitekture tako dugo sačuvao u svom izvornom obliku i šta je iniciralo ovakav oblikovni pristup u samoj arhitipskoj formi.

U historijskom romanu *Travnička hronika* Ivo Andrić kaže:
"...U toj uskoj dolini kojom po dnu protiče Lašva a sa strane je šaraju vrela, jazovi i potoci, punoj vlage i promaje, gotovo nigde nema prava puta ni ravna mesta, koliko da čovek nogu metne slobodno i bezbrižno. Sve je strmo i neujednačeno, izukrštano i isprepleteno, povezano ili isprekidano privatnim putevima, ogradama, čikmama, baštama i kapidžicima, grobljima ili bogomoljama..."[*3]

[*1] **Urbana matrica** - mreža javnih površina, ulica, trgova i drugih površina neophodnih za ostvarivanje drugih namjena u prostoru.

[*2] Najstarije, danas uglavnom zaboravljeno značenje riječi ***urbanitet*** bilo je *uglađenost, pristojnost, profinjenost* (odnosilo se na karakteristike gradskih stanovnika, po kojima su se oni razlikovali od seoskih). Na izložbi osamdesetih godina prošlog stoljeća pod nazivom *L'urbanite* u Parizu urbanitet je definiran kao *gradski karakter* i kao *kvalitet gradske organizacije koja označava identitet, povijest, mijenjanja i sukobe grada.* ***Urbanitet;*** Časopis Arhitektura (1980), 174 + 5/'80. Zagreb.

CIAM IX u Aix-en-Provence (1953.) stvar je simplificirao definicijom *urbanitet = raznolikost*. Tautološka definicija (npr. urbanitet je gradski karakter, skup kvaliteta svojstvenih gradu ili sl.) ima prednost jer je široka i ništa ne ispušta, ali ostavlja previše mogućnosti za individualnu interpretaciju.

Citirano prema MUŠIĆ, B. (1983). ***Komunikacija 20;*** (materijali sa Savjetovanja 1983), Beograd. Preuzeto iz: PERKOVIĆ, Z. (1987). ***Urbanitet i antiurbane tendencije;*** Revija za socijalnu politiku, Vol. XVII, No 1-2, Zagreb, STR. 136.

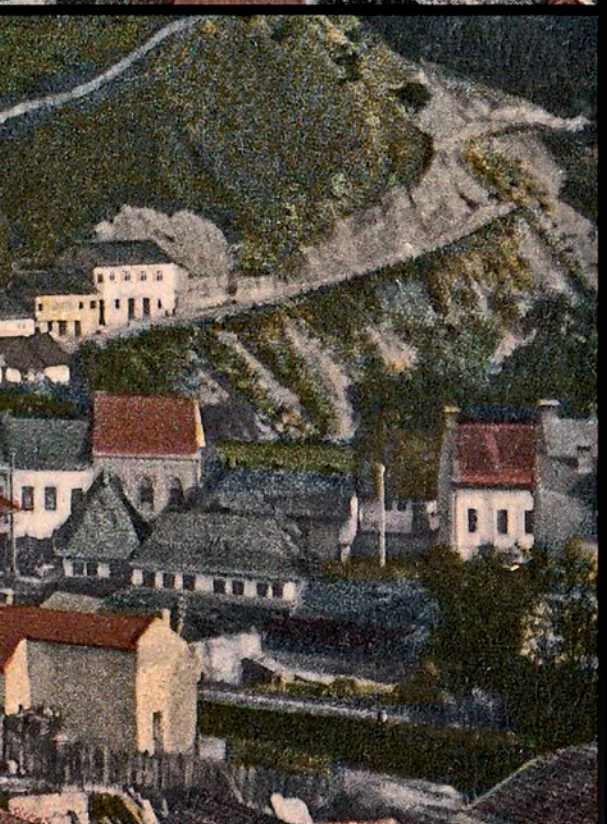
[*3] ANDRIĆ, I. (1945). ***Travnička hronika;*** (Documents Similar To 3753081). Digitalno dostupno na: https://www.scribd.com/document/188009603/3753081-Ivo-Andric-Travnicka-Hronika, STR. 4. Pristupljeno 3.3.2015.

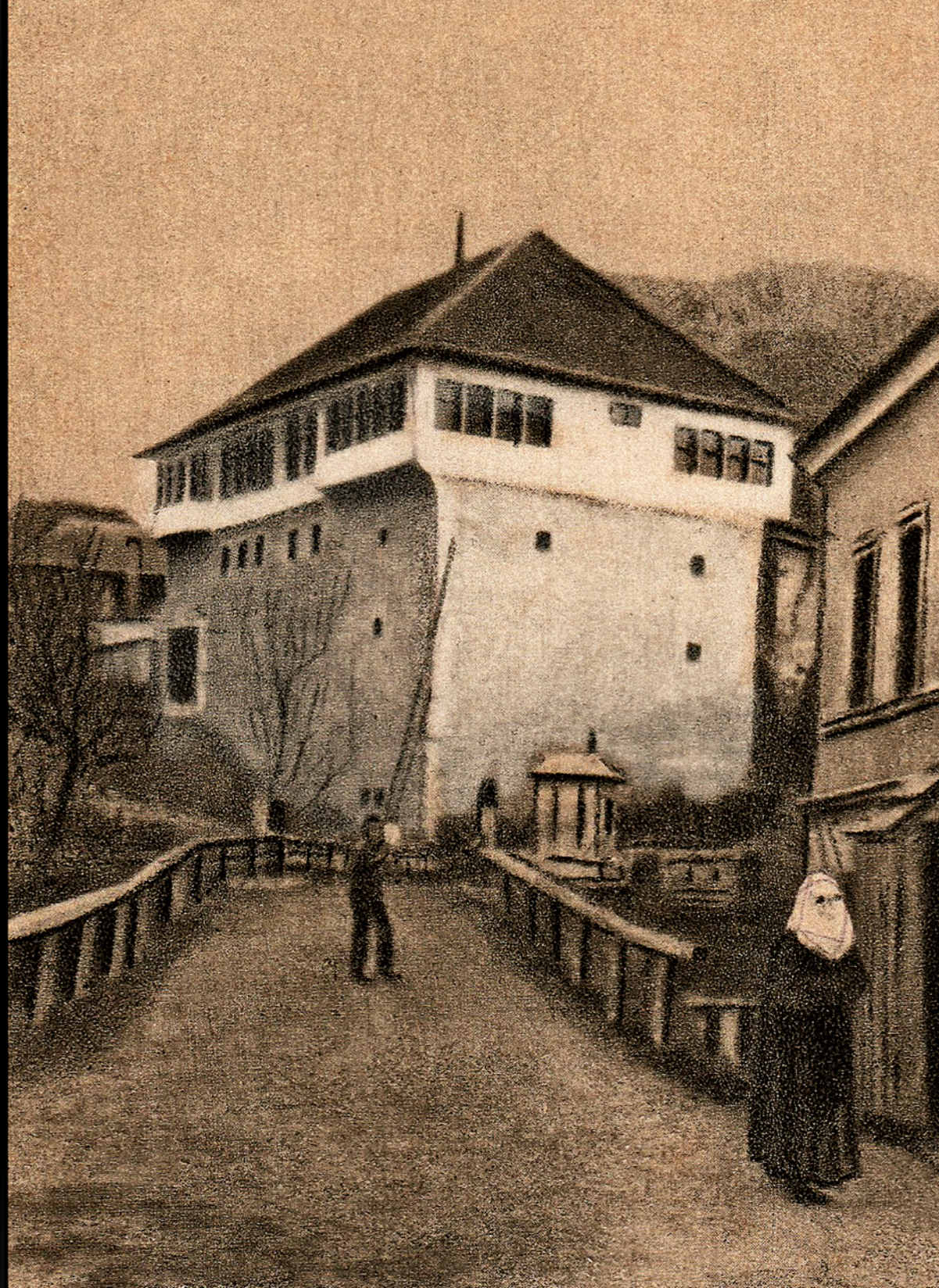
ILUSTRACIJA LIJEVO:
Primjeri prijelaznih oblika između urbanog i ruralnog tipa stambenog objekta osmanskog perioda u naselju Osoje (2016.).

ILUSTRACIJA NA SLIJEDEĆOJ STRANICI:
Dijelovi nekadašnje mahale Osoje (pogled iz pravca Šumeće i Lončarice - u prvom planu mahala Musala), te Hasanpašića kula u mahali Osoje (cca. 1900.).

Pogled iz naselja Osoje prema utvrdi Starog grada (2014.).

Evidentno današnje prisustvo visokih i strmih krovova na objektima načinjenim od šindre, lima ili crijepa u naselju Osoje (2016.).

I zaista, taj strmi dio Travnika koji se spušta prema Lašvi, vjerovatno nekad u periodu srednjevjekovne Bosne zaseok ili dio podgrađa, ponio je sa sobom odrednice koje se, da li zbog travničke gordosti ili ko zna iz kojih razloga, nije dao asimilirati, pokoriti i pretvoriti u tipično gradsko naselje.

Ostao je onakav kakvim su ga u ishodištu stvorili njegovi prvi stanovnici.

Ističu se visoki i strmi krovovi, danas crni a nekad sivi načinjeni od *šindre* (krovni pokrivač od cijepanih jelovih dasaka kojima se pokrivaju kuće) koju je dohvatilo vrijeme i koja je srebrenkastu boju zamijenila još tamnijom, čekajući da je neko promijeni. Zidovi su bijelo žbukani sa nizovima prozora i strukturom seoske padinske kuće u kojoj se ističe *magaza*. Ponegdje, na većim i bogatijim kućama, magaza je dvoetažna, savladavajući na taj način veliki nagib terena. Interesantno je da kuće u Osoju nemaju klasičnu *avliju*, uobičajenu za osmansku kuću. One su smještene jedna pored druge, sa podzidima i nezgrapnim stepenicama između, koji pridržavaju strminu na kojoj su smještene kuće.

Tradicionalni prostorni kod karakterističan za srednjevjekovna podgrađa pojavljuje se ovdje kao *simulacrum*, kao nova/stara vrijednost primjenjena na svojevrsni urbanitet Travnika, ali i kao onaj neopipljivi i preobraćeni stereotip stanovanja koji je do pojave urbanizacije bio prisutan u duhu mjesta kao prostor jasnih granica između urbanog i ruralnog. Ovakav jasno definiran nosilac tradicionalnih vrijednosti kroz *duh mjesta* šalje svojevrsne poruke svakom posmatraču, gradeći vizuelni identitet cijelog grada upravo na karakterističnim arhitipovima smještenim u ovom prostornom kodu. Definirati *simulacrum* kroz primjer naselja Osoje znači da smo pronašli mogućnost razotkrivanja tradicionalnog i arhitipskog prisustva te da, bez obzira na činjenicu da se radi o prepoznatom i u granicama definiranom prostoru, moramo konstatirati njegovu transformaciju nastalu u ukupnosti transformacije urbane matrice koja određuje ambijent, a koja je obuhvatila tradicionalni prostor.

Slojevitost jednog grada i historijska potka, koja se uobičajeno očitava kroz mrežu ulica i raspored izgrađenog i neizgrađenog prostora, na primjeru Osoja vidljiva je i kroz izgrađenu strukturu, a i kroz utvrđenu tipologiju objekata.

Središnji dio strmog naselja Osoje koji se spušta prema rijeci Lašvi (2016.)

Primjer skromnijih karakterističnih arhitipskih objekata, nastalih u periodu austrougarske vladavine Bosnom, smještenih u urbanom kodu naselja Srednje Osoje (2016.).

Opservirajući ne samo Osoje nego i cjelokupnu urbanu matricu Travnika i uočavajući uslovno-posljedične odnose gradskih zona, dolazi se do zaključka da cijela padina, koja započinje sa Osojem i završava sa naseljem Šumeće*4, predstavlja stambeni srednjovjekovni prostor podgrađa koja su bila orijentirana prema srednjovjekovnoj gradskoj utvrdi Travnika.

U studiji koja je pred Vama tipologizirali smo stambene objekte, vodeći računa i o saobraćaju koji je evidentno najviše doprinio transformaciji prostora. Riječ je o analitičkom postupku koji je primjenom procesa aktivne zaštite evidentirao i valorizirao ambijent i sve pojedinačne objekte. Treba uzeti u obzir činjenicu da svaki proces, ma šta on predstavljao, ima svoj početak i kraj. Tako naša priča o Osoju*5 započinje u srednjem vijeku, zasniva se na činjenicama, ali i na pretpostavkama i teče sve do današnjeg trenutka. Naravno, tu se ona ne završava, nego predviđa restauraciju referentnih objekata (onih koji mogu dobiti novu funkciju) kao i objekata koji nastavljaju svoje trajanje u duhu tradicije prostora zadržavajući izvornu funkciju stanovanja. Simulirajući stanje nakon obnove, ova studija pruža različite nivoe tretiranja prostora i otvara mogućnosti za separatnu ili integralnu valorizaciju i studiju provodivosti cjelokupnog naselja.

Govoreći o spontano stvorenim prostornim obrascima, mi se uglavnom bavimo urbanim shematima koji su nastali kao posljedica dugotrajnog korištenja prostora koji je svoj smisao ostvario kroz historijsku slojevitost i urbani razvoj, uspostavljajući komunikacijske kodove na historijskoj lokaciji. Funkcionalnost takvih urbanih shemata opravdana je i argumentovana osnovnom ljudskom potrebom da koristi prostor na ekonomičan i funkcionalno prihvatljiv način, koristeći najkraće i najefikasnije hodne linije i samim tim ostvarujući najkraće i najjednostavnije komunikacije. Ako uporedimo spontano stvorene prostorne obrasce i nametnute savremene prostorne obrasce, otkrit ćemo da se radi o brojnim prednostima tradicionalnog u odnosu na savremeno, jer je empirijski pristup stvaranja urbaniteta baziran na iskustvu, ali i dugotrajnosti provjere komunikacijskih linija koje su se

ILUSTRACIJA NA PRETHODNOJ STRANICI:
Dio naselja Osoja sa podgrađem (2016.)

*4 Naselje Šumeće je smješteno u podnožju srednjovjekovne tvrđave. U njemu izvire Šumeće koje se uz potok Hendek ulijeva u Lašvu. Lokalitet je poznat kao Plava voda. Tu se nalazi *Lutvina kahva*, kafanica koju je 18. juna 1887. godine posjetio Rudolf Habsburgovac i darovao novac za obnovu kafane. Upravo na tom mjestu 1807. počinje, i sedam godina kasnije završava radnja romana *Travnička hronika* nobelovca Ive Andrića.

*5 Sa toponimom ***Osoje*** susrećemo se na teritoriji Bosne za naseljena mjesta u sastavu današnjih općina Travnik, Tuzla, Vareš, Ravno (Ravno Osoje i Kelino Osoje), Milići (Rudinsko Osoje), Posušje..., kao i na Kupreškoj visoravani koja je na jugoistoku okružena planinom Osoje (1439 m).

Pretpostavljamo da je naziv naselja *Osoje* u Travniku nastao od masovnijeg korištenja "prirodnog kamena" (eng. *Natural stone*, njem. *Naturstein*) kao nosivog elementa prizemnih dijelova građenih objekata (magaza) koji je nosio naziv *osoje*, a mogao se eksploatirati u neposrednoj blizini samog naselja. Danas se taj naziv pored toponima koristi i kao trgovački naziv za tvrdi vapnenac, koji se dobiva iz kompaktnih, čvrstih i izrazito otpornih na habanje sedimentnih vapnenačkih stijena. To je vapnenac, biomikrit, donjokredne starosti, izrađen od smeđeg skeletnog detritusa u svijetlosivoj do svijetlosmeđoj mikritskoj osnovi ispresijecan žilama i gnijezdima krupnokristalnog kalcita.

ILUSTRACIJA GORE:
Panoramski pogled sa tvrđave Stari grad u Travniku na naselje Osoje (2016.)

Skromniji arhitipski objekat smještenih u prostornom kodu naselja Gornje Osoje (2016.).

tokom vremena reducirale i kao rezultat toga proizvele najefikasnije moguće pješačke i saobraćajne trajektorije. Analizirajući kroz ovaj aspekt tradicionalna naselja u gradu Travniku, došli smo do zaključka da stvaranje stambenih zona vjerovatno predstavlja arhitipsku vrijednost ishodišnog prostora, utvrđujući da je riječ o primarnoj ljudskoj egzistencijalnoj potrebi, što stanovanje jeste, a što će potvrditi činjenicu da je riječ i o najstarijoj zoni u Travniku. Samim tim, prateći komunikaciju unutar ovog mikrolokaliteta, ali i komunikaciju sa ostatkom urbanog prostora, utvrdili smo da ovi spontano stvoreni prostorni obrasci predstavljaju idealnu komunikacijsku poveznicu, argumentiranu potrebama i funkcijom recentne lokacije.

Na kraju, ili na početku, skrećemo pažnju na neke od objekata koji danas, upravo zbog promjene tradicionalnih hodnih linija, nisu više u okviru komunikacijskog toka, ali na koje smo obratili posebnu pozornost, želeći da zadržimo identitet i integritet prostora i da barem djelimično vratimo stari sjaj ovom iznimno važnom i

vrijednom dijelu Travnika. Novoprojektirana saobraćajnica je ugrozila Hasanpašića kulu i doprinijela njenoj degradaciji, a internu saobraćajnicu u naselju pretvorila u jedinu saobraćajnu i pješačku komunikaciju. Tako se dogodilo da ovo naselje, zanemarenih ambijentalnih i spomeničkih vrijednosti, mada je zadržalo vrijednost tradicionalnog urbanog pejzaža i izuzetnih vizura koje to potvrđuju, postaje urbana crna tačka na karti Travnika. Rješavajući problem saobraćaja i dajući tradicijskim objektima funkciju koju su tokom vremena izgubili, mi cjelokupan prostor uvodimo u urbanu matricu grada i uključujemo sve shemate stvorene u prostoru naselja Osoje u urbanitet vrijedan pažnje upravo zbog historijske slojevitosti.

Odabrani objekti, koje smo smatrali iznimno važnim za historijsku vrijednost cijelog lokaliteta, pojedinačno su obrađeni. Metodološki pristup koji smo odabrali kao adekvatan za uspostavu i kvalitetno sagledavanje kako pojedinačnih objekata tako i cjelokupnog prostora je **aktivna zaštita**, koja kroz sva tri segmenta daje kvalitetan prikaz lokacije Osoje.

Svaki proces, što aktivna zaštita jeste, ima svoj početak i kraj. Krenuli smo od pretpostavke da je naselje srednjovjekovno..., a danas u zatečenom stanju konstatiramo da su najstariji objekti iz osmanskog perioda Bosne. Ono što u izvornom smislu svjedoči o srednjevjekovnom periodu je upravo urbani kod i tradicionalna forma. Proces aktivnim i savremenim čine i smjernice za daljnje djelovanje, koje nas vraćaju na tradiciju, ali je i osavremenjavaju, omogućavajući nam da prostor Osoje planiramo na različitim nivoima, sagledavajući baštinu, neprimjerene interpolacije, neutralne vrijednosti kao i urbanu matricu.

Travnik, grad koji je za skoro 600 godina evidentiranog postojanja bio prijestolnica bosanskih kraljeva u srednjem vijeku, a kasnije i 77 osmanskih vezira koji su stolovali od 1699.-1851. godine, te početkom XIX stoljeća diplomatsko sjedište (Francuske i Austrije), svojim graditeljskim naslijeđem i pravilnim pristupom tradiciji tako postaje parametar i svjetionik za tretman ovog iznimno vrijednog segmenta današnje strukture grada.

Stanje novoprojektirane saobraćajnice u naselju Gornje Osoje (2016.).

ILUSTRACIJA NA SLIJEDEĆOJ STRANICI:
Dio mahale Osoje - u prednjem planu dio mahale Šumeće (1892.)

Albona
Veglia
Cherso
Lussin
Ossero
Arbe
Pago
Premuda
Zara Vechia
Scardona
Sebenico
Trau
Salona
SPALATRO
Almissa
Macarsca
Lesina
Lissa
Torcola
Curzola
Lagosta
Meleda
Ragusa
Cattaro
Castelnuovo
Risano
Cattaro
Budua
Antivari
Dulcigno
Scutari
Durazzo
Valona
Corfu
Otranto
Brindisi
Bari
Barletta
Manfredonia
Pescara
Ancona
Rimini
Ravenna
Venedig
Triest
Fiume
Carlopago
Ostrowitza
Nawala Wakup
Kamenitza
Dreniz
Petrowatz
Kljutsch
Kljelzka
Iskender Wakup
Bazarewo
Medna
Petschka
Jaitza
Sokol
Wintschatz
Donji Wakup
Dolatz
Witesch
Travnik
Senitza
Jablanitza
Jesero
Malina
Babinopolje
Kupresch
Glamosch
Livno
Duwno
Imoschi
Mostar
Gabella
Ragusa Vecchia
Ragusa Nuova

B O S N A
Travnik
Travunc
Travuno
Travunik
Travnik
Travnik
Travn

ILUSTRACIJA NA PRETHODNOJ STRANICI:
Pozicija grada Travnika na karti Evropske Turske:

- Europäische Türkey, I Section d. Europ. Türkey in IV Blättern, Meyer's Hand-Atlas, New York, (1843-1860)

TRADICIONALNA STAMBENA KUĆA NASELJA OSOJE U TRAVNIKU

Osoje u Travniku – historijsko-arhitektonsko-urbanistička analiza

Travnik je oduvijek bio mjesto susreta različitih kulturnih i civilizacijskih utjecaja. Naselje nastalo formiranjem srednjevjekovne tvrđave, početkom XV stoljeća za vrijeme kralja Tvrka II Tvrtkovića (rođen prije 1382, umro u novembru 1443), dolaskom osmanske uprave poprima sve karakteristike orijentalne čaršije, samo donekle modificirane lokalnim uvjetima i tradicijom.*6 Upravo naselje koje je predmet naše analize podsjeća na historijski i hronološki razvoj Travnika. Pretpostavka da je nastalo u srednjem vijeku kao zaseok ili podgrađe utvrde koja se nalazi na susjednom brdu razlikuje ovaj prostor od svih ostalih dijelova grada.

Najveći dio izgrađenog prostora u gradu oslanja se na četverostoljetnu vladavinu Osmanlija i decentraliziran administrativni i geografski položaj grada nakon aneksiranja Bosne u Austro-Ugarsku monarhiju. Egzistencija na marginama osnovnih razvojnih pravaca i neprimjerenost urbanog središta Travnika za transformacije po principima evropskih gradova imali su za posljedicu samo sporadične arhitektonske intervnecije koje datiramo u period od 1878. do 1914. godine. Tako grad, koji se mogao pohvaliti sa preko 150 godina vezirstva, postepeno stagnira i postaje kasaba, propustivši priliku da ga Austro-Ugari učine tipičnim srednjoevropskim gradom, gradeći pseudo palate i stvarajući lažnu sliku starosti evropske tradicije. Međutim, upravo je nepoduzetni graditeljski duh pogodovao očuvanju fizičke strukture povijesne jezgre, gradeći i dalje urbanu matricu na bosansko-osmanskim tekovinama.

*6 U vrijeme osmanske vladavine Travnik se vrlo brzo afirmirao u svim segmentima, te postao jedan od značajnijih gradova u Bosni. Nakon 1463. godine u razvitku ovoga grada evidentna su dva snažna međusobno povezna procesa. To su proces demografskog i urbano-teritorijalnog razvoja.

Vidi: ŠUNJIĆ, M. (1989). ***Trogirski izvještaj o turskom osvojenju Bosne (1463)***; Glasnik Arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine XXXIX, Sarajevo, STR. 142, 147; HANDŽIĆ, A. (2000). ***Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604;*** I/2, Sarajevo, STR. 205-215; ČELEBI, E. (1996), ***Putopis : odlomci o jugoslovenskim zemljama;*** preveo, uvod i komentar Hazim Šabanović, Sarajevo, STR. 128.

ILUSTRACIJA NA STRANICI LIJEVO:
Pozicija grada Travnika (Traunik, Trawnik, Trauine, Travnic ...) na historijskim kartama:

- Mercator, Gerhard i Hondius, Henricus: Illyria Generalkarten: Sclavonia, Croatia, Bosnia cum Dalmatiae parte; Kartenmaterial; cum privilegio; per Gerardum Mercatorem; Duisburg, erstmals 1589.
- Bruggen, Johann ven der: Regni Bosniae (Kraljevina Bosna). Viennae, 1737.
- Albrecht, Ignaz : Das Koenigreich Bosnien, Nro. 4. (Bosansko kraljevstvo sa susjednim zemljama) Otisnuto sa starih bakrenih ploča "Schauplatz der Fünf Theile Der Welt". Franz Johann Joseph von Reilly u Beču, 1789.
- Cornelli, Vincenzo: Corso del Danubio (1 of 6); Atlas Map, 1693.
- Geyer: Mapa Particularis Regni Bosniae (Posebna karta Bosne) Disses Konichreich ist Avsgemessen worden mit genemhaltvng der Otomanischen Porten, Anno MDCCXXII.
- Colton, G.W.: Turkey in Europe (Turska u Evropi), Atlas, New York, 1896.

Veće uništavanje prostora se dogodilo u požarima 1903. i 1906. godine, te u periodu nakon Drugog svjetskog rata, kad u prvim godinama obnove i izmjenjenom socio-kulturološkom kontekstu, u potrebi za stvaranjem pukog krova nad glavom, dolazi do neprikladne gradnje, rušenja vrijednih historijsko-arhitektonskih cjelina i građenja objekata u koliziji sa tradicionalnim i zatečenim. Štaviše, tradicionalno je vrijedilo kao "dekadentno", pa se kao takvi objekti i namjenski ruše – Konak, bezistan, han, hamami i brojni drugi objekti pretrpjeli su takvu sudbinu.

Tek 60-ih godina prošlog stoljeća, sa generalnim buđenjem svijesti o vrijednostima kulturno-historijskog naslijeđa, dolazi i do okončanja ovakvih rušilačkih aktivnosti. Počinje urbanizacija grada sa naglašavanjem zaštite historijskih arhitektonskih zona i individualne izgradnje unutar njih. U tom periodu su urađeni snimci većine očuvanih tradicionalnih travničkih kuća. Objavljeno je njih 48 u Studiji - *Travničke kuće Zavičajnog muzeja Travnik* (H. Zeljković). Studija je poslužila kao osnova projekta savremene interpretacije tradicionalne stambene kuće, te je dat prijedlog sedam mogućih tipskih projekata za odabrane zone.*7 "Arhitektonska rješenja su rađena savremeno, sa vanjskim izgledom stare stambene kuće uz nužno zadržavanje originalnih vanjskih materijala (kamen, kreč, šindra, stolarija)."*8

Pored izgradnje tipskih objekata, u tom periodu je izrađen i detaljan regulacioni plan, koji je predviđao izgradnju prema zakonima "tradicionalnog urbanizma". Implementacija ovih planova u prvo vrijeme je tekla dosta uspješno, ali je ubrzo došlo do nepoštivanja uspostavljenih postulata – generalno, na makro-urbanističkom nivou, a zatim i na nivou likovno-estetskog izražaja, da bismo danas svjedočili anarhiji novoizgrađenog, i to ne samo individualnih projekata nego i projekata finansiranih iz javnog budžata - kakav je primjer srednje škole u naselju Osoje.

Iako bi se dalo raspravljati o primjerenosti podizanja tipskih stambenih objekata 60-ih godina, koji ustanovljene zakonitosti izgradnje tradicionalne bosanske kuće ne interpretiraju u savremeni arhitektonski jezik, nego gotovo u potpunosti preuzimaju njenu formu, sa takvom detaljnošću u izradi da dolazimo

*7 SUJOLDŽIĆ, E. (1994). ***Travnička kuća***; *Divan*, br. 14. "Preporod", Travnik.

*8 ***Ibidem***.

Centralni dio Gornje travničke čaršije sa dva turbeta, od kojih prvo pripada Abdulah-paši Muhsinoviću i Hafizu Ali Dželaludin-paši, a drugo Perišan Mustafa-paši. Ova turbeta su poznata i kao "Turbeta pod lipom". Između ova dva spomenika nalazi se i stara česma koju je, kao svoju zadužbinu, podigao Perišan Mustafa-paša.

Travnička tvrđava, ili Stari grad u Travniku je jedan je od najljepših i najočuvanijih fortifikacijskih objekata srednjovjekovne Bosne i Hercegovine, u kojem su naredni historijski periodi ostavili svoja specifična obilježja (2016.).

u zabunu o njihovoj provenijenciji, recentne intervencije u daleko većoj mjeri degradiraju ambijent.

Prilazeći gradu sa istoka, na lijevoj obali rječice Lašve zapaža se srednjevjekovna utvrda*9, u čijem se podnožju razvila prvobitna čaršija sa okolnim mahalama*10. One su raspoređene po konceptu orijentalne varoši sa objektima javnog i sakralnog karaktera (Elči Ibrahim-pašina medresa, mnogobrojne džamije, sahat-kule, mezarja, turbeta, česme).

Naselje Osoje razvilo se sa desne strane rijeke Lašve. Analizirajući tipologiju kuće koja je u značajnom broju i danas zastupljena na ovom prostoru, a uzevši u obzir i već poznate elemente koji su utjecali da zaključimo kako je forma upravo ove kuće arhitipska, izvorna, konstatovaćemo da se naselje razvijalo u formi podgrađa ili tačnije zaseoka, koje se tek kasnije pripojilo Travniku.

Tek kada se ekspanzijom zanatstva i trgovine u Donjoj čaršiji pojavila potreba za proširenjem grada, započinje izgradnja i na padinskom području s druge strane mosta. Dolazi do spajanja zaseoka ili izoliranog naselja Osoje sa ostatkom grada. Logična pretpostavka bi bila da se naselje prvobitno razvilo uz samu rijeku u donjem dijelu Osoja, koje je u neposrednom kontaktu sa tekućom vodom. Ovakva samostalnost u funkcionalnom smislu definira centralitet osnovnog središta grada i polaritet naselja koje kao historijska činjenica egzistira u prostoru.

Na nesreću prvi podaci kojima raspolažemo su podatci iz osmanskog perioda Bosne, koji nedvojbeno, kroz podatke u deftrima, jasno opisuju lokalitet Osoja.*11

Činjenica da je preko puta Arnautovića kuće nekada postojala džamija pomoći će da detektiramo stanje naselja u tom historijskom periodu i da precizno odredimo daljni razvoj ovog prostora.

Dakle, stanje naselja u srednjevjekovnom periodu i njegova egzistencija ostaje samo na hipotetskom nivou.

Međutim, arhitektura zatečenih objekata i položaj druge džamije, koja danas egzistira u gornjem dijelu mahale, navode nas da zaključci ipak budu malo drugačiji.

*9 Iako se u poznatim pisanim izvorima, posebno poveljama, Travnik ne spominje kao sjedište bosanskih vladara Salih Sidki Hadžihusinović Muvekkit navodi da je Travnik u dva navrata bio sjedište bosanskih vladara, sredinom XIII i početkom XV stoljeća. Prvi puta u vrijeme bana Ninoslava (1232-1250) i drugi puta u vrijeme Tvrtka II (1404-1408 i 1421-1442).

MUVEKKIT, S. [HADŽIHUSEINOVIĆ, S.] (1999). ***Povijest Bosne 1;*** Sarajevo, STR. 13.

Nakon što je izabran za bana Ninoslav je za svoje rezidentno mjesto izabrao Travnik. Iz spomenutog se može zaključiti da je Travnik ostao sjedište bosanskog bana do 1270. godine. Arheološki i toponomastički podaci upućuju na čvrstu povezanost Travnika sa bosanskim banovima. Arheološki ostaci ukazuju da je jezgro tvrđave Travnik nastalo u vrijeme bana Ninoslava (1232-1250). U svakom slučaju to se smatra prvom fazom nastanka travničke utvrde - Kaštela.

HUSIĆ, A. (2000). ***Travnik rezidentno mjesto srednjovjekovnih bosanskih vladara;*** Glasnik Rijaseta islamske zajednice, 3-4/2000, Sarajevo, STR. 303-308.

*10 Prvi osmanski izvori Travnik dokumentiraju kao „pazar". To upućuje da se do 1463. godine nametnuo kao centralno i jedino naselje „gradskog" tipa u nekadašnjoj župi Lašva. Poznato je kako je ulogu centralnog naselja toga kraja zadržao i nakon 1463. godine.

HUSIĆ, A. (2015). ***Teritorijalni i demografski razvitak Travnika u vrijeme osmanske uprave;*** Anali GHB, 44 (36), Sarajevo, STR. 20.

*11 BEJTIĆ, A. (1954). ***Podaci za kulturnu povijest vezirskog grada Travnika;*** Digitalno dostupno na: https://www.fmks.gov.ba/download/zzs/1954/13-1954.pdf, STR. 152-163. Vidi i: https://www.scribd.com/document/349552565/13-Bejtic-Alija-Podaci-za-kulturnu-povijest-vezirskoga-grada-Travnika-1954-pdf. Pristupljeno 28.4.2015.

Naime, srednjevjekovna arhitektura baštini neke od postulata još iz ilirskog perioda*[12], što smatramo iznimno važnim, obzirom da je upravo ovaj narod autohtoni u području Bosne, tako da su u velikom broju, rekli bi smo u potpunosti, ruralni objekti koncipirani prema njihovom modelu.

Položaj objekta situiran na strmi teren i sa magazama koje sa donje strane "poduhvataju" kuću, zaostavština je ilirskih plemena. Ovakva pozicija objekata sprečavala je dolazak neprijatelja s leđa i omogućavala opservaciju pristupnog puta u potpunosti. Svi srednjevjekovni stambeni objekti su imali takvu poziciju. Formom, kuće su danas ponajviše slične bosansko-osmanskim seoskim kućama, pa ćemo ih takve i elaborirati kroz sagledavanje materijala i forme. Međutim, strmost krovova, krovopokrivač koji je i danas prisutan, te mnogi drugi elementi stvaraju sliku koja nameće upravo komparativnom metodom specifične i polemici izložene stavove o izvornosti, kako forme pojedinačnih objekata tako i matrice koja oslikava strukturu ovog naselja.

Da se naselje ustoličilo upravo na ovako visokom položaju presudan je spreg bioklimatskih i hidrografskih uvjeta. O postojanju izvora pitke vode svjedoči i danas prisutan izvor u Gornjem Osoju, po kome se ulica na istočnom kraju Osoja zove *Bunar*.

U osmanskom periodu Bosne možemo konstatirati da, gledano sa urbanističkog i arhitektonsko-formalnog stanovišta, naselje Osoje oblikovalo je nekoliko osnovnih faktora – socio-kulturološki, ideološko-religijski, klimatsko-prostorni. Specifičnosti svakog od njih, usmjerene daljnjim međudjelovanjima, generirale su uvjete za razvoj karakteristične slike ambijenta, koju čini multiplicirana forma prepoznatljive stambene kuće. Kasnije, da bi se zaokružilo naselje koje kao padinsko gravitira centru – čaršiji, nastaju dodatni sakralni objekti i Hasanpašića kula, koja svojom pozicijom zaokružuje prostor mahale Osoje.

Konfiguracija terena naselja Osoje je uslovila koegzistenciju izgrađene strukture sa okolinom. Objekti se suptilno naslanjaju na teren, ne narušavajući vizure prema

*[12] Područje današnje Bosne je naseljavano je još od doba Neolita. U brončano doba, neolitsko stanovništvo su zamijenili Iliri, narod koji je govorio zajedničkim indoeuropskim jezikom. Oni su Bosni dali trajno kulturno, etničko i političko obilježje, a bili su, pored ostalog, nosioci tehnike obrade metala u okviru halštatske kulture. Njihovu kompaktnost razbio je dolazak Slavena i Avara na ove prostore između VI i VIII stoljeća.

U istraživanjima prapovijesnih, ilirskih i prailirskih gradinskih lokaliteta ili tzv. *gradina* na ovom području, došlo se do vrlo zanimljivog otkrića jedne poveće ilirske gradine locirane na vrhu Bukovice, brda iznad Plave vode u Travniku. Da se primjetiti njena impresivnost u pogledu količine kamene mase od koje je bila napravljena, danas većinom razrušena, drevna ilirska građevina na samom vrhu brda. Ipak, može se zaključiti da je riječ o izvorno napravljenoj suhozidnoj megalitnoj konstrukciji bez upotrebe veziva ili maltera, koja predstavlja jedan izuzetno vrijedan povijesni graditeljski spomenik, te spomeničku baštinu ovog dijela Bosne. Kada je riječ o vrsti upotrebljene kamene mase sa sigurnošću može se konstatirati da je riječ o tvrdom biomikritnom vapnencu donjokredne starosti s starim, a danas i trgovačkim nazivom ***osoje***. Kamen je vrlo dobrih tehničkih karakteristika, manje ispucao i bez slojevitosti, svijetlosive, bijele i mramoraste boje, te spada među kvalitetnije sedimentne vrste. Možemo predpostaviti mogućnost veze između korištenog kamena i pod, najvjerovatnije tadašnjim nazivom ***osoje*** i naziva toponima (mahale, naselja...) srednjevjekovnog i današnjeg ***Osoja***.

Također, moguće je pretpostaviti da i, ***Garbun***, zaboravljeno srednjovjekovno ime Travničke utvrde - Kaštela, možda potiče iz izumrlog jezika Ilira, ili je to možda riječ osmasko-turskog porijekla koja označava *tvrđavu na brijegu*. I kameni spomenici ***Silvana*** (najvjerovatnije, vrhunski ilirski bog u predrimsko doba) pronađeni su na prostoru Travnika koji predstavljaju izvornu domaću umjetnost koju nalazimo i kod kultnih a i sepukralnih spomenika. Karakteristika ove umjetnosti je izrazita plastičnost, a ne plošnost.

Donjoj čaršiji. Mreža ulica, nastala u skladu sa ovom prirodnom konfiguracijom terena, ostala je nepromijenjena, obrazujući tri stepenasto pozicionirane podcjeline - Donje Osoje, Srednje Osoje i Gornje Osoje. Vjerovatno će ostati nedefinirano da li je ova mreža ulica i skromno rješenje jedinog javnog otvorenog prostora srednjevjekovna tekovina ili je nastala u bosansko-osmanskom periodu. Odgovor na ovu tajnu možemo potražiti u pitanju koliko je od postojećih kuća nastalo na temeljima ranije izgrađenih objekata u srednjem vijeku, a skoro sasvim sigurno možemo pretpostaviti da je arheološkim istraživanjem to moguće utvrditi. Tada bi smo bili sigurni da su i objekti i komunikacija nastali u vrijeme kada je na suprotnoj strani Lašve nastao srednjevjekovni utvrđeni grad Travnik.

Utvrđivanje tipologije

Tradicionalna stambena kuća Osoja, kao osnovna gradivna jedinica naselja, pretstavljaju autohtoni tip kuće - prelazni oblik između seoske i gradske tradicionalne kuće na ovom prostoru. Poseban utjecaj na formu koju detektiramo kao prelazni oblik, ima činjenica da se radi o objektima koji su bili dio ruralne cjeline koja se nalazila u neposrednoj blizini grada Travnika.

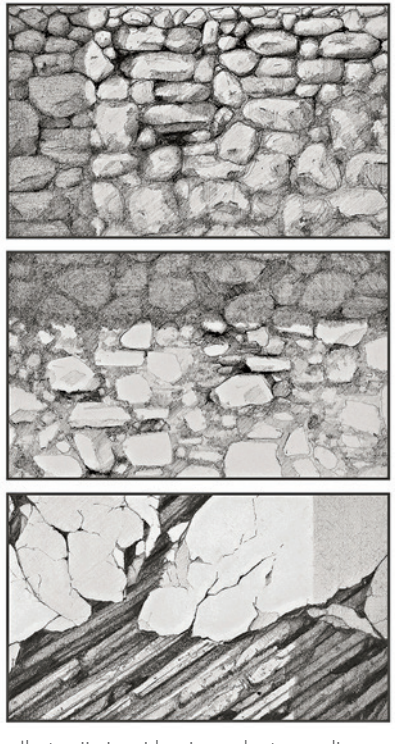
Ovakav zaključak je proizišao iz elaboracije tradicionalnog ambijenta Osoja, koja je podrazumijevala:

- analizu izvornog stanja naselja kroz dostupne historijske podatke;
- dokumentiranje zatečenog stanja cjelokupnog naselja Osoje sa izradom evidencionih kartona pojedinačnih objekata. Evidencioni kartoni uključuju opće podatke o objektu, podatke o materijalizaciji, stanju fizičke očuvanosti i očuvanosti autentičnosti, kao i podatke o značaju i tradicionalnim vrijednostima objekata, te na kraju mjere zaštite i obnove;
- detaljno arhitektonsko snimanje tradicionalnih kuća koje su u znatnijoj mjeri očuvale svoju autentičnost;

- analizu materijalizacije, konstrukcije, te analizu autentičnosti i degradacije na snimljenim objektima.

U naselju je ukupno evidentirano 29 objekata čiji se nastanak datira u period druge polovine XIX i prve polovine XX stoljeća. Nivo očuvanosti autentičnosti iskazuje velike gradacije - od dobro očuvanih 8 objekata koji su detaljno snimljeni, pa do objekata koji su u procesu transformacije, obnove, dogradnje, izmjene materijalizacije i pojedinih detalja u velikom procentu izgubili svoju autentičnost, te je vidljiva isključivo osnovna forma ili pak pojedini autentični elementi.

Analiza dobivenih podataka proizvela je zaključke o stanovitim tipološkim diferencijacijama u formi, dispoziciji i materijalizaciji zatečenih objekata. Prepoznavanje razvojnog puta odvijalo se kroz komparativni postupak sa već utvrđenim tipovima tradicionalne bosanske stambene kuće, te je zaključeno da: ***Kuća Osoja predstavlja modificirani tip centralnobosanske spratne seoske kuće - 'dimalučare', u najširem smislu, dok se analiza referira na karakteristične elemente graditeljstva, materijale i konstrukciju, te formu i parcijalnu funkciju svakog pojedinačnog dijela kuće.***

Ilustracije iz evidencionog kartona gdje su obrađeni podaci o materijalizaciji objekata u smislu evidentirane degradacije

Dio mahale Osoje za devastiranom Hasanpašoća kulom - u prednjem planu dio mahale Šumeće (1907.)

Jedan od primjera postojeće uske komunikacione mreže, te jedan od referentnih objekata tradicionalne stambene kuće obitelji Torlića u Gornjem Osoju - Tip 2, Zona 2.

(Izvor: Foto album Abdulaha Maglića, 1955. - Zavičajni muzej Travnik)

Centralnobosanska spratna seoska kuća

Ovaj tip kuće iscrpno je elaborilala Astrida Bugarski u radu *Spratna seoska kuća centralne Bosne*[*13], te se opis karakteristika koji slijedi uglavnom bazira na tu prezentiranim zaključcima.

Centralnobosanska spratna seoska kuća građena je na teritoriji centralne Bosne u drugoj polovini XIX i na početku XX stoljeća. Stanovništvo selá u kojima je nastala nazivalo ju je *čardaklija* i *dvobojka*[*14] – čardaklija prema riječi perzijskog porijekla – *čardak*, što je opisivala lijepu, obično dvospratnu kuću ili prema nazivu prostorije *čardak* koja se smještala na sprat kuće. Naziv *dvobojka* je novijeg porijekla i jednostavno podrazumijeva kuću na dva kata.[*15] Uzevši u obzir činjenicu da je autorica Bugarski etnologinja, te da se njena istraživanja odnose na korištenje prostora, dat ćemo sebi za parvo da pretpostavimo da su objekti u naselju Osoje stariji barem stotinu godina, što je vidljivo iz korištenih materijala i konstruktivnih karakteristika.

Ovaj tip seoske kuće zapravo je prvi dokumentirao i obrazložio Muhamed Kadić u svojoj publikaciji *Starinska seoska kuća u Bosni i Hercegovini*[*16] i naučnom radu '*Dimalučara' visoko razvijeni tip spratne seoske kuće*[*17], međutim bez pojašnjenja prostorno-vremenskog okvira i uvjeta njenog nastanka.

Dimalučara je najzastupljeniji oblik starije seoske kuće na teritoriji Bosne, a pored varijateta u korištenom materijalu, vanjskoj pojavnosti i prostorno-dispozicijskom konceptu, kao osnovna poveznica se definira pojava prostora *otvorenog ognjišta u prizemlju, takozvane 'kuće'*, koji se proteže i kroz gornju etažu sve do potkrovlja, odakle se dim odvodi vani kroz manji otvor u krovištu. Ovaj otvoreni prostor iznad ognjišta – *dimluk, dimaluk, dimnjaluk* ili *dimnjak* imao je u seoskim domaćinstvima

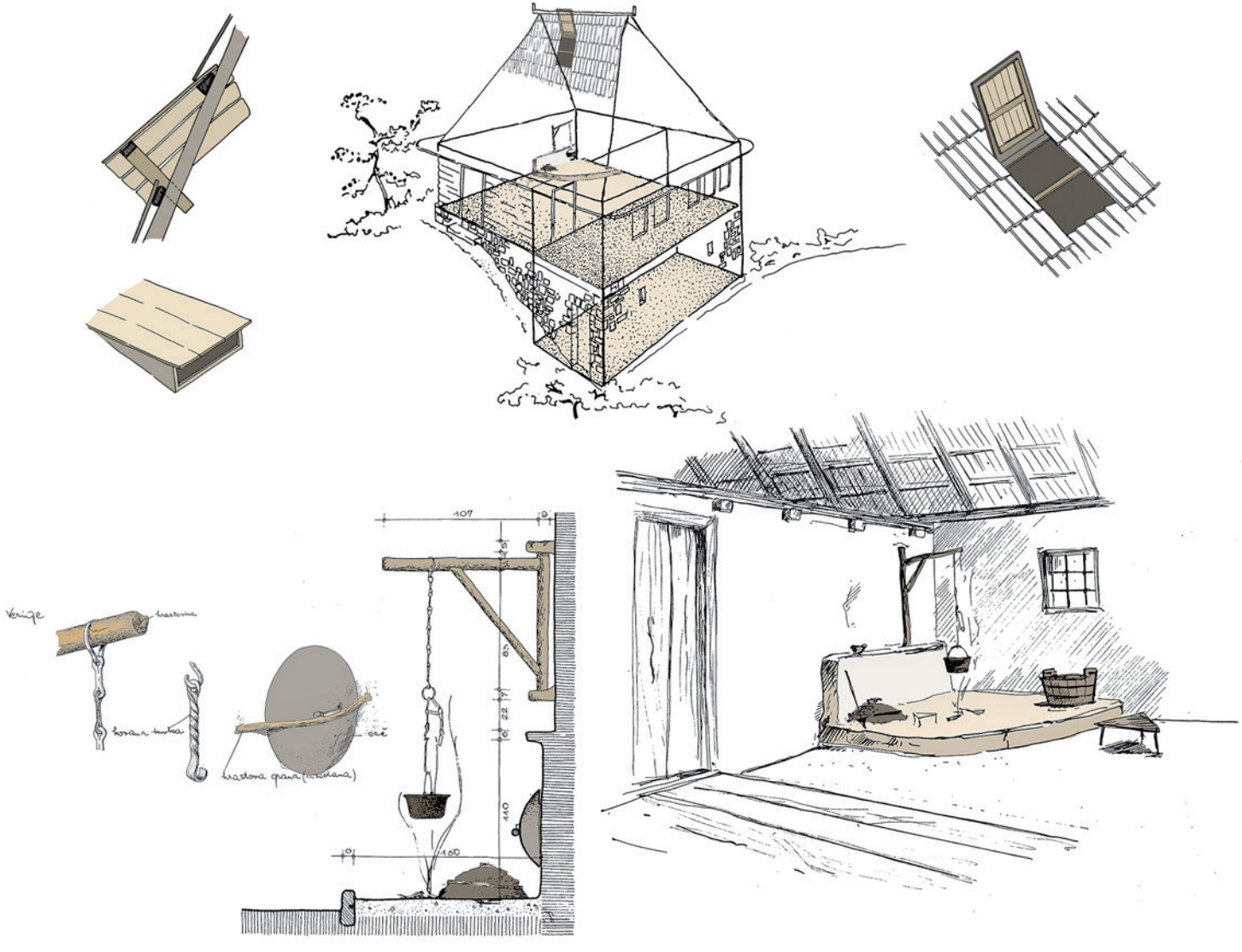
*13 BUGARSKI, A. (1980/1981). ***Spratna seoska kuća centralne Bosne – Prilog poznavanju karakteristika i teritorijalne rasprostranjenosti dimalučare;*** Sarajevo: Glasnik zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, sv. 35-36, str. 1-56.

*14 ŠKALJIĆ, A. (1965). ***Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku;*** Sarajevo: Biblioteka "Kulturno nasljeđe".

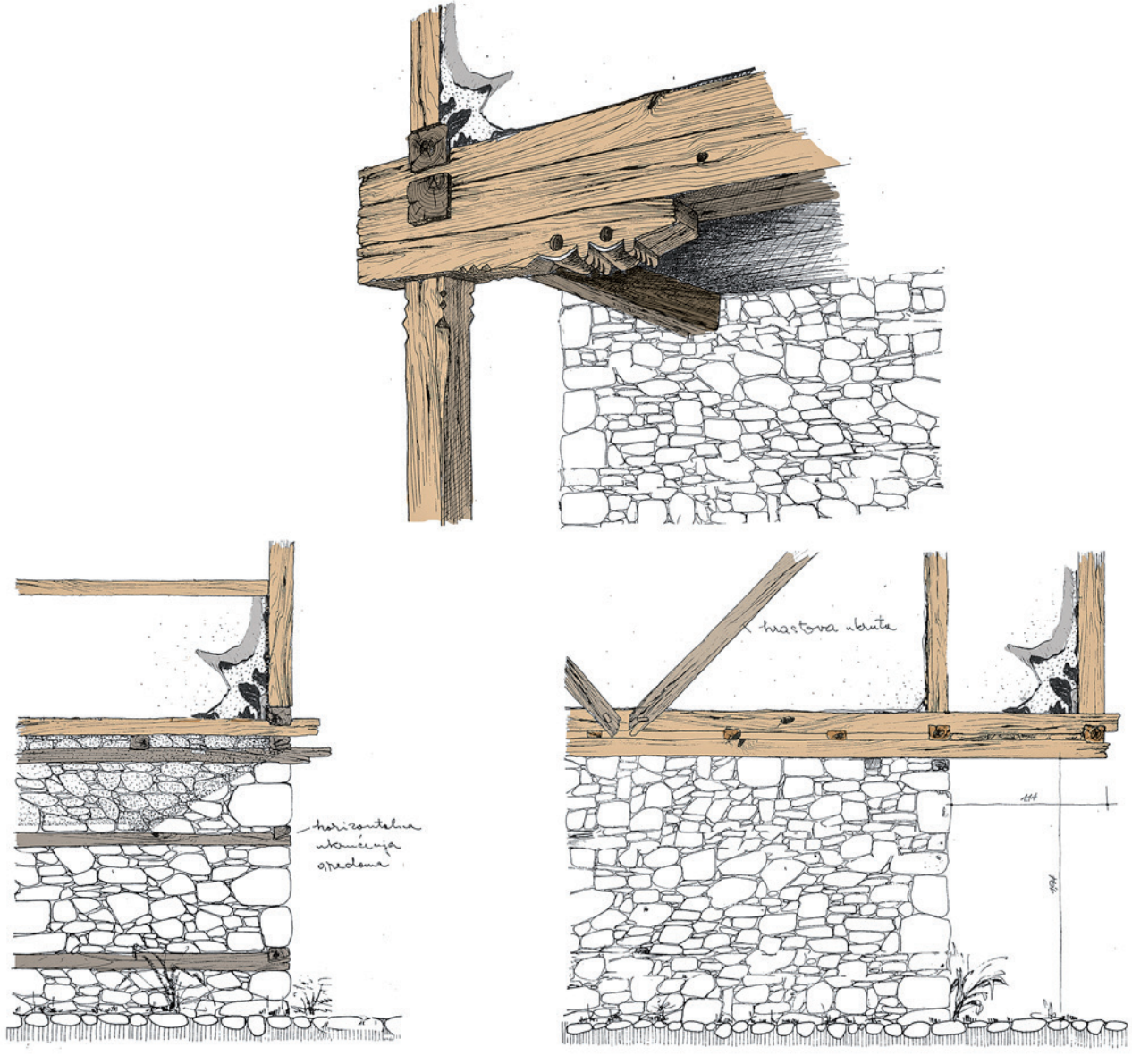
*15 Riječ je turskog porijekla, te može imati sljedeća značenja: *stas, uzrast, rast; kat, sprat*.

*16 KADIĆ, M. (1967). ***Starinska seoska kuća u Bosni i Hercegovini;*** Biblioteka Kulturno nasljeđe, str. 66. Sarajevo: Veselin Masleša.

*17 KADIĆ, M. (1972). ***'Dimalučara' visoko razvijeni tip spratne seoske kuće.*** Narodno stvaralaštvo, Folklor, god XI, sv. 41-43, str. 91, Sarajevo.

Prostorno-dispozicijski koncept dimalučara (gore u sredini) sa konstrukcijama različitih tipova 'badža' - 'slijepa badža', 'fiksna badža' i 'badža kominjača' (lijevo i desno).
◆ Prostor otvorenog ognjišta u prizemlju dimaličare sa akcentiranim detaljima koji ga definiraju.

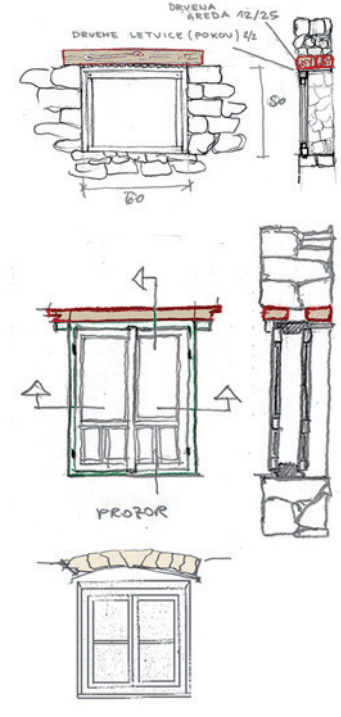

Istak gornje etaže za divhanu sa potpornim stubom (gore). • Rješenje bez istaka (dolje lijevo) i sa istakom gornje etaže (dolje desno) sa i bez ojačanja nosivih kamenih zidova hrastovim gredama "hatulama".

važnu funkciju, naime služio je kao sušara za veliki broj namirnica. Treba još napomenuti da je dim iz potkrovlja izlazio kroz *badže*, otvore u krovu. Poznato je da otvoreno ognjište sa dimlukom nije isključiva specifičnost seoske kuće centralne Bosne, pa Bugarski smatra da se ova karakteristika pojavljuje i kod starijih varoških kuća. Ne prihvatajući ni terminologiju, ali ni činjenice koje su *ad hoc* navedene, moramo konstatirati da su gradske kuće iz istog perioda imale odžake, musandare i peći sa lončićima. U protivnom, urbana kuća bosansko-osmanskog perioda iz prve faze nastala je od srednjevjekovne kuće, gdje se više od stotinu godina zadržala šindra kao krovopokrivač, ali tu se radi o petnaestom i šesnaestom stoljeću.

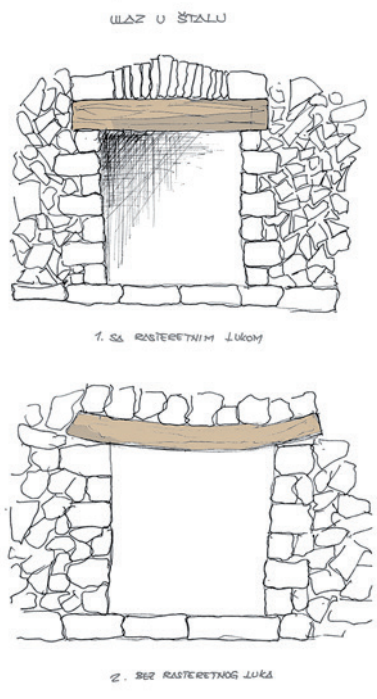
Prostor sliva rijeke Bosne je područje najveće zastupljenosti dimalučare, a okvirni teritorijalni obuhvat njene najizraženije koncentracije definira granica koja ide od Brčkog, preko Tuzle, Olova, Sarajeva, Prozora, Bugojna, Travnika, Jajca, Teslića, Doboja, Gradačca pa ponovo do Brčkog.

Kada je riječ o rasprostranjenosti dimalučare na prostoru centralne Bosne, ona je bila vrlo neravnomjerna. Pojavljuje se zajedno sa drugim tipovima, a u pojedinim seoskim naseljima se uopće ne gradi. Dimalučara je prvenstveno kuća Bošnjaka (Muslimana), onog sloja stanovništva koji je bio prije svega vlasnik zemlje i siguran na svojoj teritoriji, a potom dovoljno imućan da sebi priušti ovu, ipak komfornu stambenu kuću.

S druge strane, seosko stanovništvo koje je bilo dovoljno imućno da ima velike posjede, gradilo je kuće u kojima je moglo, na tada jedini mogući način, osušiti svoje proizvode i koristiti ih cijele godine. Ne treba zanemariti činjenicu da su upravo u Osoju, kako pretpostavljamo, ove kuće bile mjesta gdje su se skladištili i pripremali proizvodi za tadašnju utvrdu i vlastelina, te i vojsku u njoj. Transformacija koja se dogodila u osmanskom periodu Bosne doprinijela je da ovaj dispozicioni oblik odgovara specifičnom tradicionalnom konceptu porodičnog života Muslimana u zajednici gdje je svaki bračni par unutar glavne stambene zgrade imao svoju sobu, te je narastanje porodice zahtijevalo sukcesivno pregrađivanje kuće. Učestalost pojave ove spratnice bila je uvjetovana i tendecijom, tj. tradicijom da se gradi na tipizirani način.

Dio skica prozorskih otvora na fasadama objekta

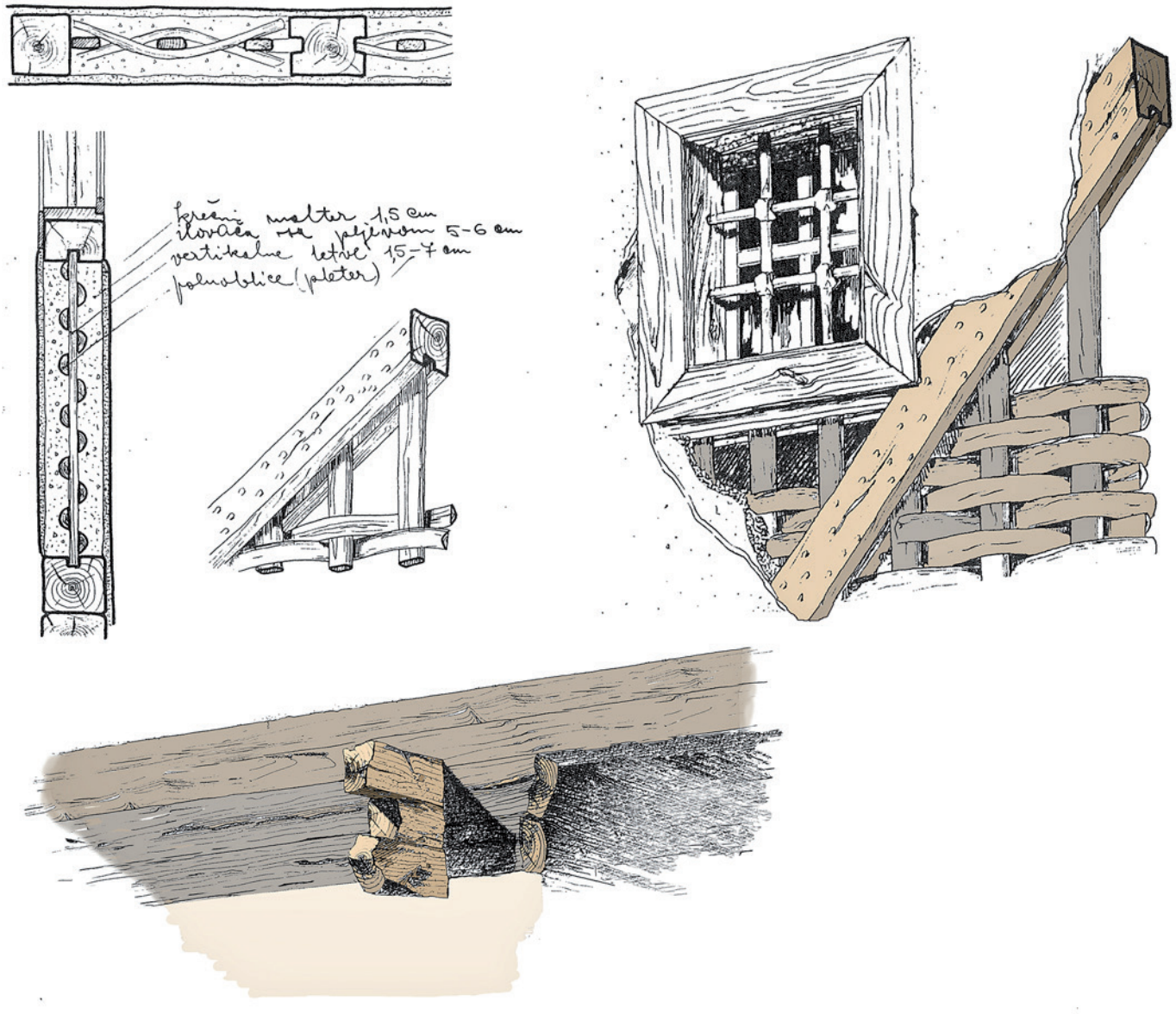

Ulaz u magazu sa i bez rasteretnog luka - dva načina konstruktivnog rješavanja rasteretnih lukova iznad vrata i prozora objekata.

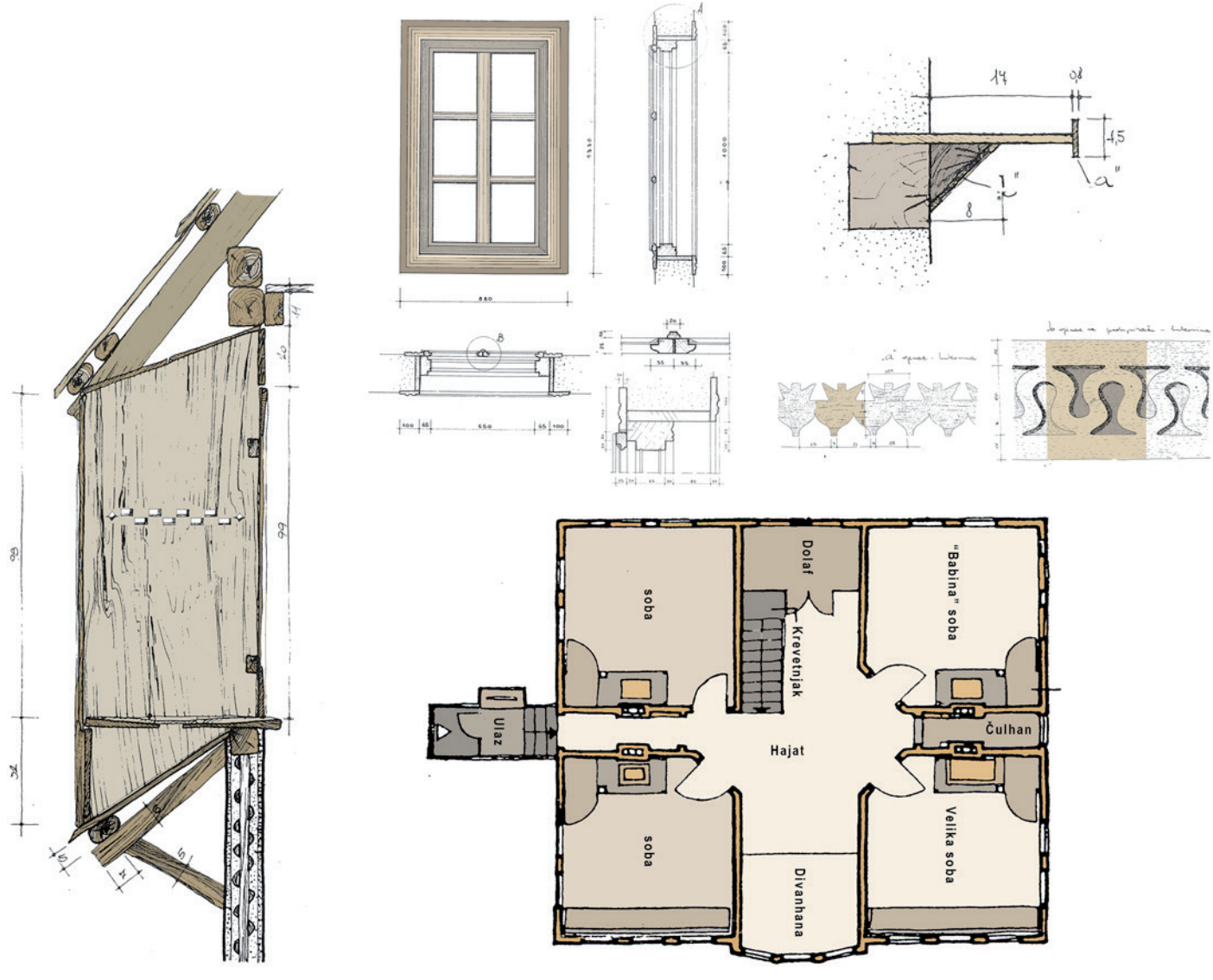
Ovako koncipirana kuća po pravilu ima podrum ili magazu, koja se najčešće ukopava ispod dijela prizemlja nastalog izgradnjom na nagnutom terenu, a više služi kao podupirač za sprat s jedne i prizemlja s druge strane. Vrlo rijedak slučaj je da ovaj tip nema podrum ili da podrum obuhvata cijeli gabarit prizemlja. Također, na dimalučari se vrlo rijetko pojavljuje čardak među rogovima, uvijek nastao u drugoj fazi gradnje i pregrađivanja objekta, kada se pojavljuje potreba za još jednom ili dvije prostorije. Ovakva dogradnja je po pravilu u krovu.

Vanjski izgled objekata varira – detektiran je oblik bez istaka gornje etaže, koji se datira u raniji period, te oblik sa istakom, *pripustom* ili *prijepustom* (tj. širom etažom sprata u odnosu na prizemlje). Istak se pri tome pojavlje na jednoj, dvije, tri ili sve četiri strane objekta u veličini od 15 do 60 cm. Čestu pojavu kod kasnijih oblika kuće bez istaka predstavljaju prigradci u kojima se smještaju stepenište, te otvorene, poluzatvorene i zatvorene galerije. U slučaju podjele kuće između više domaćinstava, po potrebi se dodaju i prilazni vanjski basamci. Galerije ili tzv. *divhane, dihvane, divanhane, raluci, araluci, trabozani, šerefe* prigrađuju se uz spratnu etažu i poluzatvorene su, te najčešće obuhvataju cijelu dužinu objekta. Vanjski basamci su zatvoreni i uglavnom čine jednu cjelinu sa gornjom galerijom. Ishodišno, galerije ili *divhane* grade se u drugoj fazi razvoja bosansko-osmanske kuće, ali uglavnom riječ je o isturenijoj strehi, koja se pokriva ćeremitom, a ne šindrom, koja i dalje ostaje tipološki vezana za seosku kuću.

Materijal korišten za izgradnju dimalučara je vrlo različit, ali on u svim svojim varijetetima ne predstavlja osnovu diferencijacije ovog tipa i drugih tipova objekata građenih na istoj teritoriji. Upotreba i izbor materijala zavisila je od njegove dostupnosti u blizini naselja, te od bioklimatskih uvjeta lokaliteta. Najčešća kombinacija materijala na dimalučari je kameni zid i drveni skeletni zid sa ispunom od prepletenog kolja i pruća, oblijepljenog zemljom – *šeper*; te kameni zid i skeletni zid sa ispunom - dijelom od ozidanih dasaka – još znanih pod nazivima *brvna, brna, nalog, zalog, okolica*, a dijelom od šepera. Izuzev ovog najčešćeg oblika pojavljuju

Šeper - drveni skeletni zid sa ispunom od prepletenog kolja i pruća, oblijepljenog zemljom (gore). ◆ Detalji konstruktivnih sistema spajanja i učvršćivanja međukatne konstrukcije koja je ukliještena u bočne zidove poprečno (dolje).

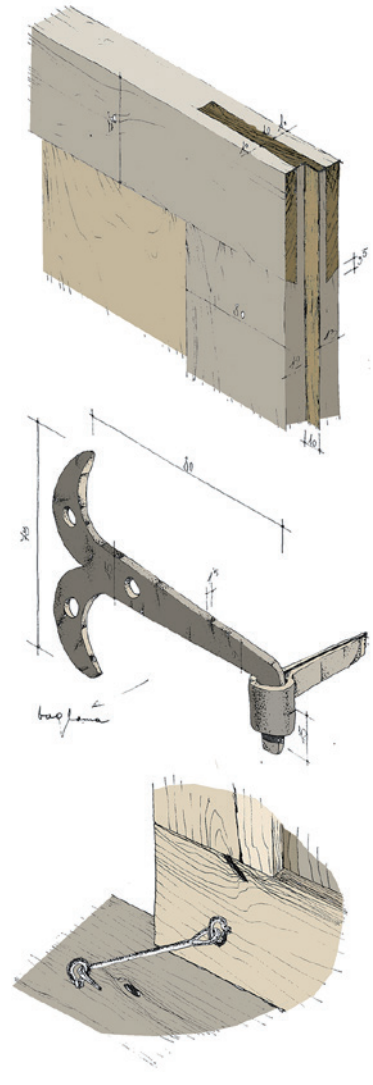

Presjek na fasadi kuće dograđenog 'abdestluka' (lijevo). Jedna od varijanti konstruktivnih vrijednosti dvostrukog dvokrilnog ptozora (gore). Rafa (polica) u enterijeru kuće - prednja strana obično je ukrašena tradicionalnim ornamentima bezvremenske vrijednosti izvedenim tehnikom duboreza (gore desno). Shematski prikaz tlocrta kata jedne veće kuće (dolje).

se ispune od horizontalno unizanih greda ili *planki*, te vertikalno unizanih gredica - *dizme* ili *ukomice*. Kuće potpuno izgrađene od kamena ili drvene konstrukcije su rjeđe, kao i kuće sa ispunom drvenog roštilja ćerpičom. Ovaj modularni način zidanja sprata napravljen od drvenog skeleta, sa različitim ispunama jeste varirajući i vezan uz bioklimatske uvjete i održivost, jer materijal koji je bio dostupan u okruženju je jedini mogući, obzirom da je bio najbliži, ali magaze su iz dva bitna razloga bile dio obaveznog materijaliziranja objekta. Prvi je snaga i nosivost oslonca, a drugi trajnost kamena, kao materijala, u kontaktu sa zemljom, koja bi svojom mogućom vlagom ugrozila stabilnost drveta i učinila ga kratkotrajnim građevinskim rješenjem.

Poluukopani podrum je najčešće imao funkciju ostave, a povremeno se u njemu držala stoka. Prvobitni oblici dimalučara su u prizemlju imali isključivo dvije prostorije – "kuću" ili prostor sa otvorenim ognjištem i sobu u kojoj se stanovalo i to prvenstveno u zimskom periodu. U prostoru "kuće" smještano je stepenište - *merdevine, basamci* ili *most* za pristup gornjem katu ili stepeništa nije uopće bilo, već se ulaz u gornji sprat nalazio na višoj koti terena. Daljnjim razvojem, pored ove dvije osnovne odaje, pojavljuje i više manjih. Neke su služile za boravak, te se za njih uvriježio naziv *donja soba* ili *sobica* u odnosu na orijentaciju i veličinu prostorije. Druge su imale funkciju ostave – a u određenim slučajevima su korštene ujedno i za boravak ili za kuhanje, te nose naziv *hudžera, udžera, kiljer, kirelj, ćiler, ćirel, sustrebna sobica, mutvak, kuhačica* ili *mlišnica*.

Na spratu se pojavljuju prostorije za stanovanje – čardaci, koji u zavisnosti od veličine i orijentacije, nose naziv *gornji* i *donji čardak* ili *gornji* i *donji čardačić*. Tu se pojavljuju i *hajat* kao komunikacijski prostor, zatim *abdesthana*, te *divanhana*.

Ovakva opća podjela bazirana je na univerzalizaciji tipa dimalučare diljem centralne Bosne, a naselje Osoje nosi odrednice koje će biti prezentirane kroz konkretne primjere.

Detalji konstruktivnih i funkcionalnih elemenata na kapcima za prozore - korišteni tradicionalni materijali - drvo i kovano željezo.

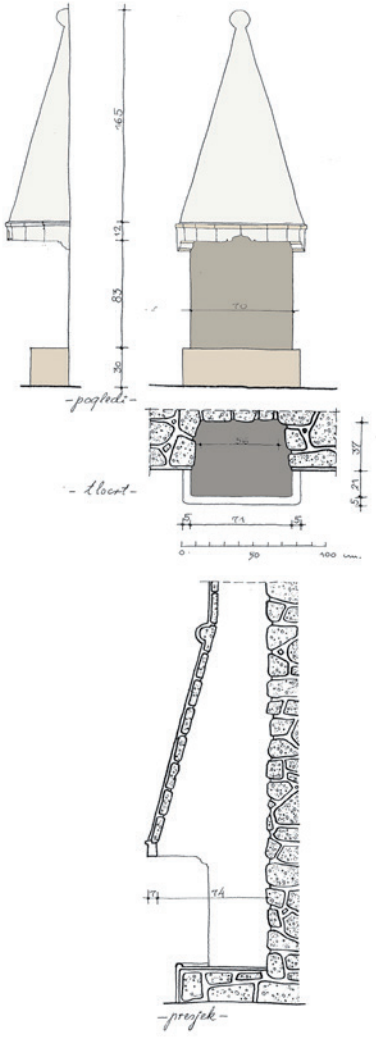
Uporedna analiza – forma, dispozicija, materijalizacija

Elaboracija podataka registriranih 'in situ' dovela nas je do zaključka da spratnice Osoja predstavljaju modificirani oblik tipa centralnobosanske dimalučare u pogledu forme, dispozicije i materijalizacije/konstrukcije.

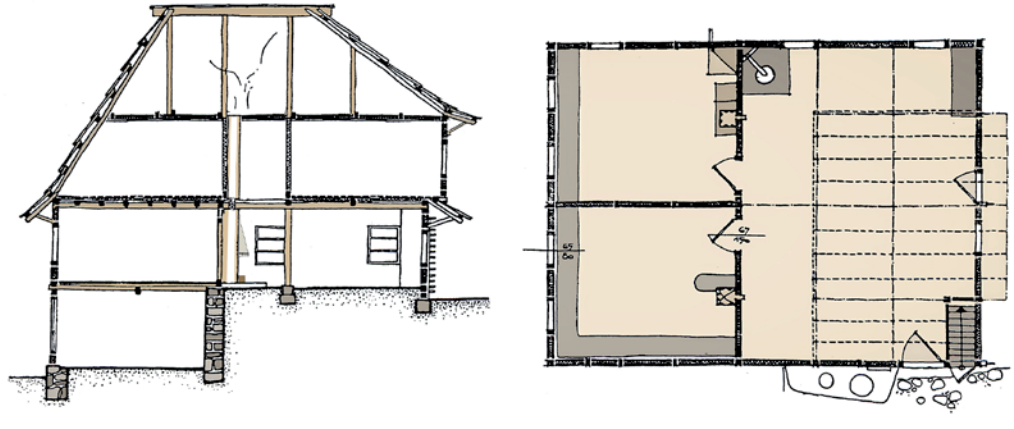
Premda, a najvjerovatnije zbog kasnijeg nastanka ili promjena izvršenih u dispoziciji tretiranih objekata, nije ustanovljeno otvoreno ognjište, vidljivi su odžaci koji se od prizemlja protežu na sprat i zatim dim odvode u potkrovni prostor, koji je imao funkciju sušare.

Poluukopna magaza je prisutna na svim objektima – dostupnost kamena kao materijala i nagib terena omogućili su ujedno izdizanje prizemlja objekta i stvaranje prostora za ostavu, te eventualno držanje stoke.

Po principu dimalučara, u prizemlju je evidentiran karakterističan raspored prostorija – na čeonoj strani okrenutoj niz padinu javljaju se sobe ili tzv. *donje sobe* ili *velike sobe* - ovisno o veličini, dok se na strani okrenutoj uz padinu uočavaju manje prostorije – *gornje sobe* ili *sobice*, *mutvaci*, *hudžere*. Iz hajata se pristupa basamcima,

Konstrukcija (pogledi, tlocrt i presjek) komina koji je predstavljao prelaznu varijantu sa otvoreng u poluzatvoreno ložište u "kući"

Izvršene promjene u dispoziciji objekta sa kaminom i odžacima koji se od prizemlja protežu na sprat i dim odvode u potkrovni prostor.

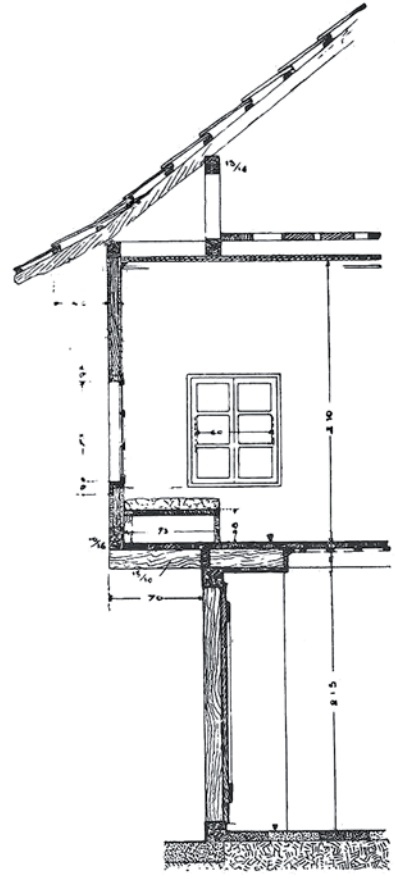
koji vode na geleriju, komunikacijski prostor. Na spratu su smještene prostorije za stanovanje – gornji i donji čardaci i čardačići, pri čemu se veći – donji čardaci uvijek orijentirani niz padinu.

Vanjska pojavnost također je u mnogo čemu slična – forma je zatvorena, sa elementom vanjskog stepeništa i galerije/*divanhane*, locirane bočno, tako da je divhana uglavnom dostupna sa nekog nivoa padine direktnim pristupom. Objekti uglavnom imaju istake barem na jednoj fasadi, sa varijantama smještaja stepenišnog prostora unutar prostora kuće ili kao prigratka sa jedne strane, koji vodi na galeriju. Ako je u pitanju drugi slučaj, prostor stepeništa je zatvoren i sa galerijom čini cjelinu. *Najeksplicitniji urbani element kuće u Osoju jeste pojava doksata na uličnoj fasadi onih objekata koji su južnom /čeonom stranom okrenuti ka ulici.*

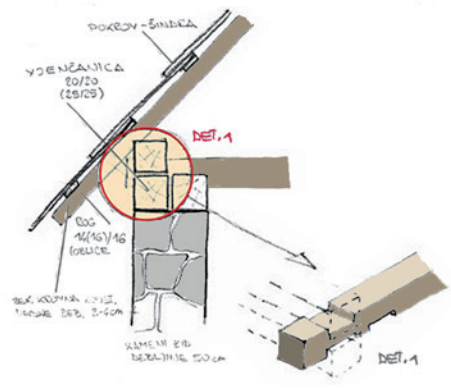
Izrazitu specifičnost kuće u Osoju, ali ne i diferencijaciju u odnosu na dimalučaru, predstavlja tzv. *krov na šešir*, ili k*rov sa pajantama /pantama*. Jako strm nagib krova, kao odgovor na klimatske karakteristike obimnih snježnih padavina i dugog zadržavanja snijega na osojnoj strani, na samom dnu se smjenjuje sa strehom blažeg nagiba, što je konstruktivno vrlo spretno riješeno. Smjena je omogućila stvaranje dubljih streha za zaštitu objekta od padavina, što bi bilo nemoguće postići prepuštanjem osnovne krovne plohe, nagiba 50-60 stepeni. Pored uloge u stvaranju strehe, smjena je imala i funkciju snjegobrana, a to znači i ojačanja krovne konstrukcije.

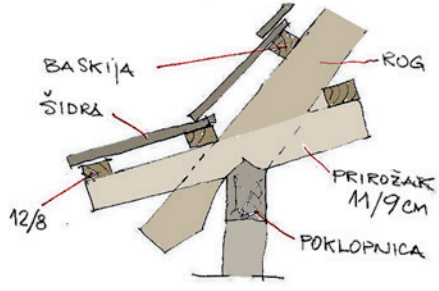
Materijalzacija kuća u Osoju gotovo u potpunosti odgovara tipu dimalučare, ali prateći zaključak koji iznosi Bugarski da dimalučare nemaju specifičnu materijalizaciju u odnosu na druge tipove seoske kuće, *možemo reći da je kuća u Osoju po materijalizaciji uopće ruralna*. U pravilu je poluukopani prostor podruma u dodiru sa prizemljem građen u kamenu, najčešće krečnjaku, te lokalnoj sedri i škriljcu sa obronaka Vilenice, dok su gornji spratovi bez iznimke rađeni kao skeletni sistem sa varijacijama u ispunama.

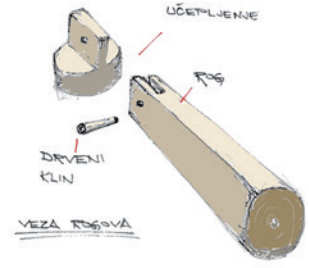
Evidentirane su sljedeće varijante ispune: ispuna od prepletenog kolja i pruća, oblijepljenog zemljom – šeper, ispune od horizontalno unizanih greda ili planki, te

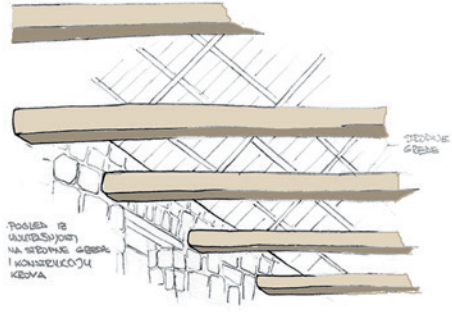

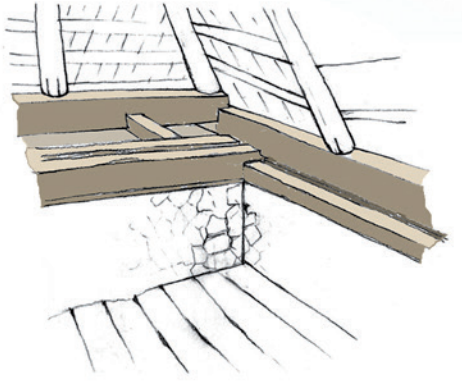
Presjek "kuće" sa istakom na strani okrenutoj prema ulici

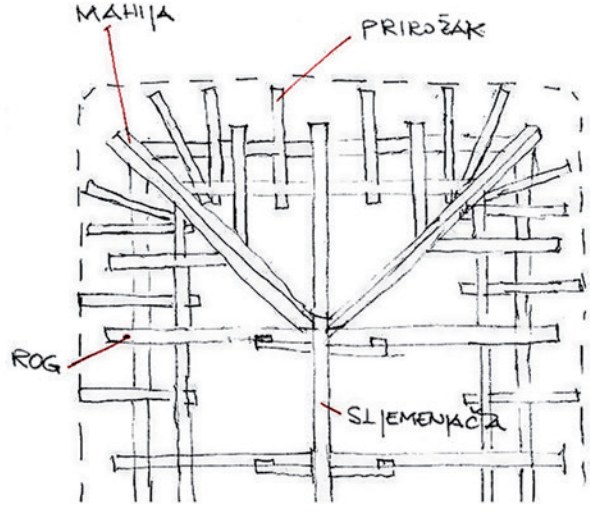

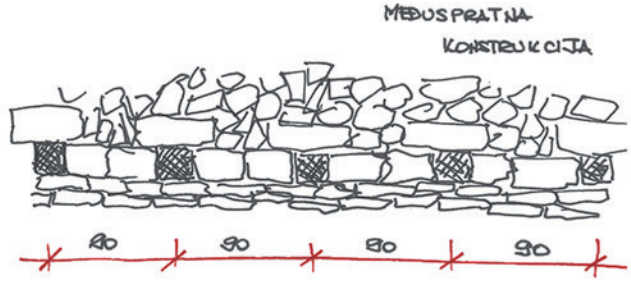

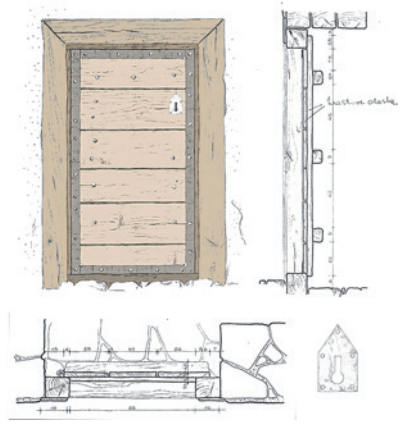

Specifičnost kuće u Osoju predstavlja tzv. krov na šešir. • Konstrukcije krova sa i bez dubljih streha za zaštitu objekta od padavina, odnosno sa i bez "šešira" (desno i lijevo).

vertikalno unizanih gredica - dizme ili ukomice. Najviše je zastupljena dizma, gdje varijantu predstavlja način oblaganja dizme – pleter sa obje strane, pošipkovana dizma ili samo glina sa pljevom i trskom kao ojačanjem, što nije imalo utjecaja na konačnu pojavnost gornjeg dijela objekta sa bijelo krečenim zidovima.

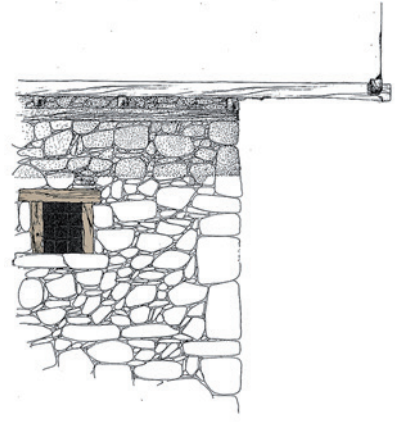
Na pitanje *Kako i zašto u jednom urbanom naselju nailazimo na tip kuće koja je svojim karakteristikama pretežno ruralna...* već smo dali odgovor analizirajući izvornost pojave ovog naselja, kada smo utvrdili da je nastalo u vrijeme srednjeg vijeka, kao jedno od najstarijih lokaliteta današnjeg Travnika, te da je tada imalo ulogu suburbanog ili ruralnog naselja.

Naišavši na problem orijentacije padine ka sjeveru, graditelj je odgovorio u najboljem maniru. Kako je postizanje optimalne osunčanosti onemogućeno strmom padinom na jugu, kuću u potpunosti zatvara ka ovoj strani, te sve prostorije za stanovanje orijentira prema sjeveru, ostvarujući pri tom pravo na vidik, što u ovom slučaju predstavlja jedan od osnovnih oblikovnih principa. Također, strmina terena je narušila intimu unutar avlijskih otvorenih prostora. Ovakvi uvjeti su odredili nerazvijenu dispoziciju i zatvoren tlocrt – jednu od primarnih karakteristika dimalučare, kao primjerene lokalitetu. Mada pravo na vidik, osunčanje i obezbjeđenje privatnosti smatramo romantičarskim stavom onih koji ove i ovakve prostore nisu osjećali bliskim, ali su ih procijenili *fascinantnim*, smatramo posebno vrijednim zabilježiti prednosti bosansko-osmanske urbanizacije koja je tokom urbaniziranja Travnika obuhvatila i ovo naselje, pripojivši *suburbiju* centru.

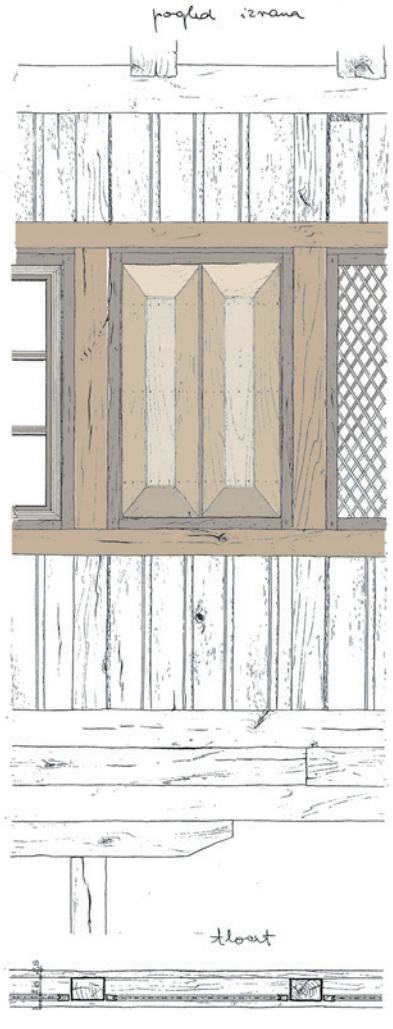
Tako urbana kuća sa avlijom dobiva poluukopane magaze kao odgovor na potrebu dualnog karaktera – s jedne strane prostori stanovanja se gradnjom podruma odvajaju od vlažnog i hladnog tla, a s druge strane se, u potrazi za vidikom i ranije spomenute nemogućnosti ostvarenja intime u vlastitoj avliji, vertikalno distanciraju od ulice – tako su zadovoljeni i intima i otvaranje vidika na čaršiju, Lašvu i gradinu s druge strane Lašve. Pri tome dostupnost kamena kao građevinskog materijala je omogućila gradnju ovih masivnih zidova koji će na sebi nositi teret jednog ili dva sprata.

Crtež tradicionalnih ulaznih vrata na magazi od drveta okovanih željezom.

Manji drveni prozor sa željeznim demirima na magazi (dolje).

Mogući detalji na verandi/divanhani koja može biti zatvorena prozorima, kapcima ili mušepcima, odnosno kombinovanim navedenim elementima.

Svi ovi faktori, uz prisutnu tradiciju izgradnje seoske dimalučare u neposrednoj blizini Travnika, stvorili su idealne uvjete za prilagodbu ovoga tipa specifičnostima lokaliteta i potrebama gradskog stanovanja.

Prva varijanta kuće se smješta na sjevernoj strani ulice. Ulična južna fasada je potpuno zatvorena i predstavlja vanjski zid prvog ili drugog sprata, zavisno od spratnosti objekta.

Druga varijanta kuće se smješta na suprotnu - južnu stranu ulice. Ulična sjeverna fasada se progresivno razvija i otvara u vertikalnom smislu. Prostori za stanovanje se pri tome neuobičajeno orijentiraju ka ulici, a u potrazi za vidikom niz padinu.

Ovakva razlika u uličnom platnu sa južne i sjeverne strane sokaka morala je biti dramatična, nekad u XVII stoljeću, kad je naselje još bilo netaknuto. Dok je na sjevernoj strani tipičan prizor mahale – zatvoreni zid avlije i fasade niskih objekata, na južnoj strani ulice se strmo izdižu fasade vrlo često dvospratnih objekata.

U zavisnosti od spratnosti, obje varijante objekta imaju i dvije podvarijante: prizemnicu i spratnicu. Prizemnice su objekti skromnije dispozicije i vanjske pojavnosti, dok su spratnice (dvospratnice) većih gabarita, često sa naglašenom horizontalnošću i pored svoje znatne visine.

U toku pregleda lokacije uočena su dva karakteristična primjera koja smo izdvojili i detaljno opisali. Ono što je bitno objasniti za sveopće razumijevanje je metodološki postupak koji nas je naveo na ovakav pristup. Riječ je naime o procesu aktivne zaštite koji se temelji na sagledavanju izvornog stanja, koje podrazumijeva istraživačko – dokumentacionu fazu uz upotrebu raspoložive ikonografije (stare karte, fotografije i razglednice, raspoložive zapise, projektne dokumentacije, te i saznanja o karakteristikama spomenika savremenika).

Kroki crteži dijelova naselja Gornje Osoje (gore i dolje). ◆ Presjek padine sa objektima i putnim komunikacijama unutar mahale (u sredini).

ILUSTRACIJA NA PRETHODNOJ STRANICI:
Objekat u ruševnom stanju lociran na jednoj od najvisočijih tačaka naselja Gornja Osoja 2014. (lijevo).

• Dio Gornjeg Osoja 1955. godine (desno). Izvor: Foto albuma Abdulaha Maglića, Fototeka Zavičajnog muzeja Travnik.

VARIJANTA 1 – STAMBENA SPRATNICA SA ČEONOM JUŽNOM FASADOM OKRENUTOM VEĆEM NAGIBU U ZONI I

Lokacija

Evidentirani referentni objekat*[18] je smješten u ulici Donje Osoje, na terenu koji je u neposrednom kontaktu sa rijekom Lašvom. Izuzetno strm teren iskorišten je u dispoziciji objekta – iznad poluukopane magaze se razvijaju prizemlje i sprat, pri čemu je sprat ispod uličnog nivoa.

Južni zid sprata se percipira kao ulična fasada. Ona je potpuno zatvorena i izvorno je ka zapadu i istoku prelazila u niski zid od grubo pritesanih blokova sedre. U međuvremenu, zapadni zid je potpuno nestao – na njegovom mjestu se danas zatiče niski betonski podzid, dok je istočni zid samo djelimično očuvan.

Ulaz u objekat je smješten na bočnoj zapadnoj strani objekta, u nivou prizemlja. Ulazu se pristupa sa kamenog podesta do kojeg vodi nekoliko kamenih stepenika. Na istoj strani, sa niže kote je i pristup magazi. Sjeverna fasada objekta se potpuno otvara prema Lašvi i bašči koja se prvobitno spuštala sve do rijeke, sa doksatno isturenom divanhanom na drugoj etaži. Takav izvanredan izvorni položaj objekta, harmoničan odnos izgrađenog i prirodnog okruženja, danas je u potpunosti narušen izgradnjom objekta skorijeg datuma u sjevernom dijelu kompleksa, na obali rijeke. Time je ovoj kući onemogućen pogled i kontakt sa rijekom, pa je pored brojnih degradacija koje su se dogodile u toku njene egzistencije, a rađenih u cilju tekućeg održavanja, ovom činjenicom ona izgubila svoju konačnu vrijednost. Autentičnost je narušena brojnim promjenama i intervencijama u smislu konstrukcije, forme i lokacije, a samim tim i konteksta, te i ambijentalne vrijednosti.

*[18] ***Korkutova kuća*** – Zona 2, referentni primjer br. 1.

Dispozicija

ILUSTRACIJA NA STRANICI DESNO:
Ulazna kapija - glavna dvorišna vrata sa halkom i zvekir halkom, te bravom i željeznom kukom (gvozdeni mandal) za dnevno osiguranje vrata od nekontroliranog otvaranja.

Objekat čine, govoreći o horizontalnoj podjeli: poluukopana magaza, prizemlje, sprat i krovni prostor koji nije korišten za stanovanje.

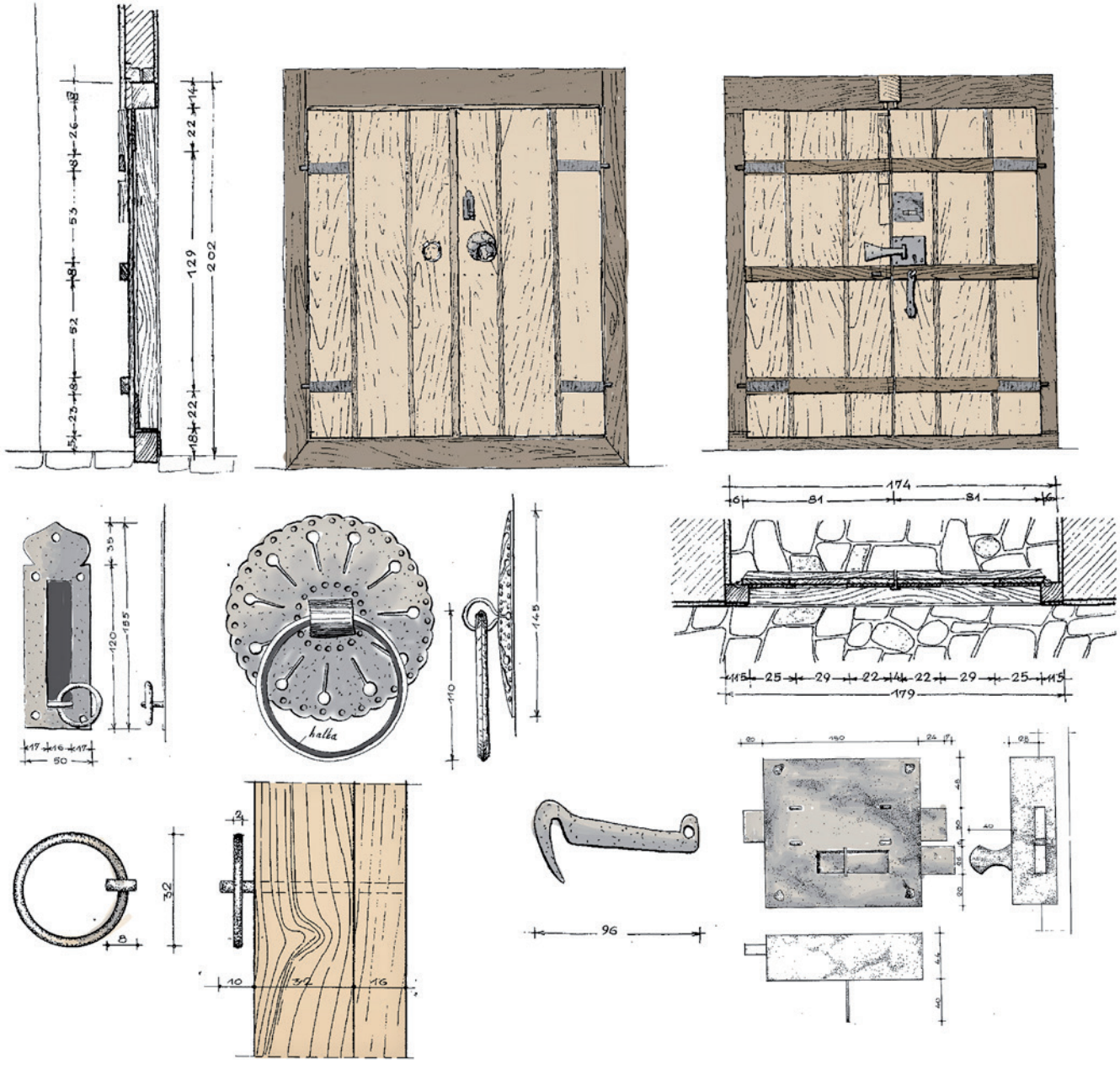
Magaza u suterenu zauzima polovinu podužne površine objekta. Pored ulaznih vrata ne postoje dodatni prozori za ventilaciju i mogućnost prirodnog osvjetljenja. Prozor za ventilaciju vjerovano nije ugrađen zbog veće koncentracije vlage na lokalitetu u neposrednoj blizini Lašve. Ovakve karakteristike potvrđuju pretpostavku o namjeni ovog prostora kao podrumske ostave sa stabilnom temperaturom i relativnom zaštićenosti od utjecaja vlage. Treba napomenuti da ovaj dio objekta predstavlja logičan odgovor izvornog graditelja na uvjete terena, koji svojom strminom upućuje na logično kaskadno spuštanje koje se niveliralo upravo magazom.

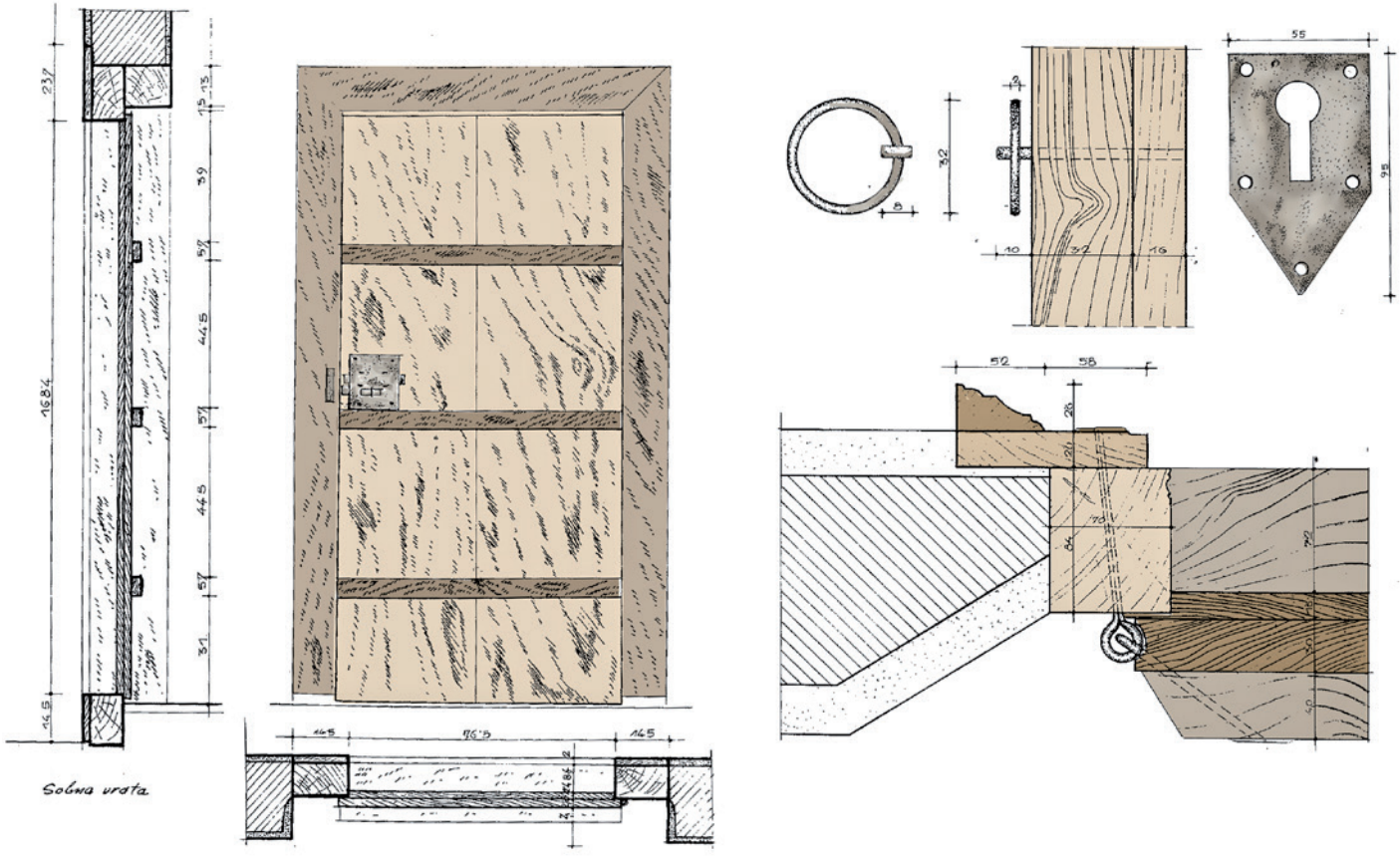
U prizemlju objekta, na čeonoj strani okrenutoj ka rijeci, smještene su dvije prostorije – veća prostorija je najvjerovatnije "kuća" (iako nije evidentirano otvoreno ognjište) ili tzv. *donja soba/velika soba*. Manja prostorija, tzv. *sobic*a ili *donja sobic*a, najvjerovatnije je služila za stanovanje u zimskim mjesecima. Nasuprot ulaza, na strani okrenutoj većem nagibu, evidentirana je prostorija bez prirodnog osvjetljenja – ostava ili *hudžera*.

Na istočnom zidu, ispred ulaza u manju sjevernu prostoriju, nalaze se još jedna vrata, koja su u izvornom stanju*[19] vodila u malu potpuno zatvorenu bočnu nadogradnju na istočnoj fasadi. Ovaj prostor je vjerovatno imao funkciju *ćenife* (toalete, WC-a). Konstrukcija nadogradnje je bila improvizirana - drvena sa jednovodnim krovom, o čemu svjedoče ostaci drvenih elemenata na fasadi i nepotpuni podaci na crtežima izvornog stanja.

Jednokraki drveni basamci su smješteni u *hajatu*, odmah do ulaza u prizemni dio objekta. Stepenište je gabaritno izbačeno na zapadnoj fasadi i vodi do gornje etaže u komunikacijski prostor drvenom pregradom odvojen od verande / *divanhane* orijentirane otvorima ka sjeveru, a sa kojom i čini jedinstvenu cjelinu.

*[19] Kao izvorno stanje uzima se stanje evidentirano 60-ih godina prošlog stoljeća, kada je izvršeno snimanje 48 tradicionalnih stambenih objekata.
Vidi: SUJOLDŽIĆ, E. (1994). ***Navedeno djelo***.

26
3
53
8
52
8
23
5
14
22
129
202
22
18
174
6
81
81
6
35
155
120
17
16
17
50
halka
110
145
115
25
29
22
14
22
29
25
115
179
32
8
2
10
32
16
96

Sobna vrata sa jednostavnom konstrukcijom brave, baglama za ostvarenje funkcije otvaranja i zatvaranja vrata, te halkom.

Iz komunikacijskog prostora se pristupa u dvije prostorije. U većoj prostoriji, tzv. *velikom čardaku* ili *donjem čardaku* (zbog orijentacije na strani okrenutoj manjem nagibu) sa otvorima na sjevernom zidu, nalazi se *furuna* (peć) i *hamamdžik* (kućno kupatilo). Manja prostorija – *čardačić* ili *gornji čardačić* smještena je na južnoj čeonoj strani, sa otvorima u zapadnom zidu. Pristup trećoj, manjoj prostoriji smještenoj

na jugoistočnom uglu objekta sa otvorima samo u istočnom zidu, je posredan – iz čardačića. Oba čardačića su bez *musandera* - ugrađenih dijelova namještaja i enterijerskih elemenata. O tome da li su ovi elementi, uobičajeni za gradsku kuću, postojali i bili sastavni dio mobilijara teško je govoriti, jer materijalnih dokaza o tome u ovom trenutku nema, ali može se pretpostaviti da je kuća raspolagala sa sličnim mobilijarom koji je radi "savremenih potreba" nestao iz prostora ili zamijenjen drugim elementima slične svrhe.

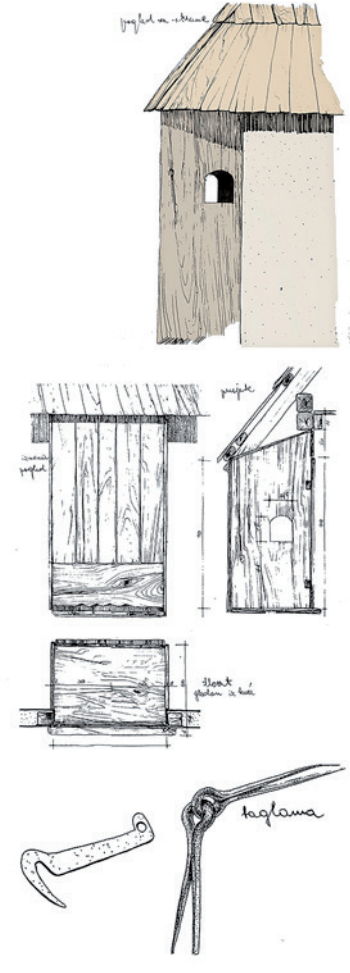
Konstrukcija i materijalizacija

Zid suterenske etaže – *magaze*, u najnižoj zoni u kontaktu sa terenom je izgrađen od nepravilnog kamena, dok se u gornjoj zoni pojavljuju finije pritesani blokovi i ugaoni elementi od sedre. Zid je debljine 50-60 cm rađen u dvostrukom sloju sa ispunom od trpanca, vezanim krečnim malterom. Zidna konstrukcija je dodatno učvršćena podužnim i poprečnim *hatulama* - grede od drveta, na vertikalnoj međusobnoj distanci od oko 1,00 m.

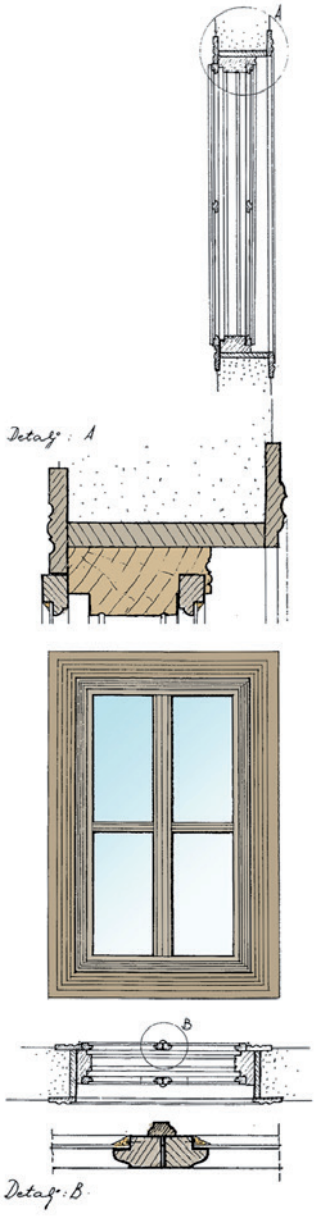
Zidovi gornjih etaža su rađeni kao *šeper* - bondruk sistem sa ispunama od pletera i ćerpiča u većem dijelu, dok se u pojedinim segmentima kao ispuna pojavljuje *dizma* - pokov od vertikalnih gredica, finalno omalterisanih i okrečenih, te ispuna od horizontalno pokovanih planki. Dijelovi zida između bondručne konstrukcije su u kasnijim periodima zamjenjivani ispunom od pune opeke, te je usljed velike težine ovog materijala došlo do slijeganja horizontalnih drvenih greda skeletnog sistema, što je značajno doprinijelo degradaciji ovog objekta.

Pleter se pojavljuje u više alternacija – kao krupni na uličnoj i zapadnoj fasadi (pleten vertikalno i horizontalno) i kao sitni na ostalim dijelovima objekta.

Međuspratnu konstrukciju čine grede različitih poprečnih presjeka, ukliještene između dvije horizontalne grede na kraju svake etaže, oslonjene na kameni zid.

Ćenifa (zahod, nužnik...) dograđeni dio objekta - detalj 'baglama' od kovanog željeza (šarke na vratima) i kuka za zaključavanje vrata iznutra.

Varijanta dvostrukog dvokrilnog prozora

Očigledno je da je objekat izvorno rađen kao potpuno prilagođen lokaciji i raspoloživim materijalima, jer su tesarski i stolarski radovi urađeni veoma precizno.

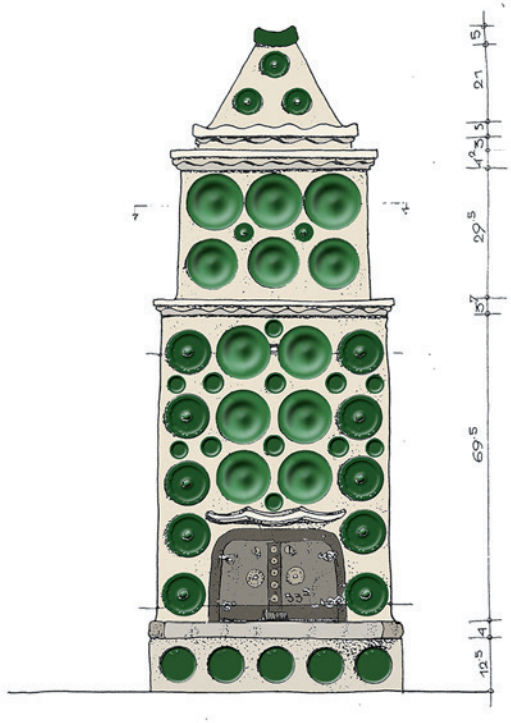
Krov je četverovodan, nagiba oko 45-50 stepena, a konstruktivno je riješen kao krov sa *pajantama* - poprečnim gredama koja povezuje rogove na krovnoj konstrukciji. Streha je izvedena u vidu smjene sa gredicama blažeg nagiba, oslonjenim na obodnu gredu - vjenčanicu zadnje etaže. Iznad izvorne šindre danas je pokovan čelični lim, koji je u momentu ugradnje imao zadatak da zaštiti šindru od propadanja. Ova intervencija je, što zaključujemo iz detektiranja materijala, urađena u šezdesetim ili sedamdesetim godinama prošlog stoljeća. Čelični lim je dobijan od razvijenih čeličnih buradi u kojima je stajala nafta ili lož ulje.

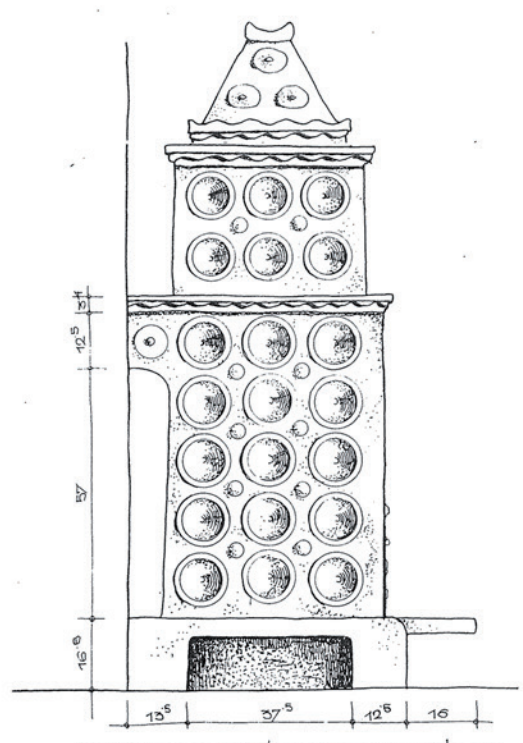
Prva etaža je na sjevernoj strani prepuštena za cca 60 cm. Stepenište koje povezuje prvu i drugu etažu je jednokrako sa dva drvena obrazna nosača – *vange*, u koja su ubačena gazišta i čela. Gornji podest se prema crtežima izvornog stanja oslanjao na vanjski drveni stub, koji je u međuvremenu nestao. Stepenišni prostor je zatvoren drvenim daskama, pokovanim na podkonstrukciju, a u gornjem dijelu je u konstrukciju upušten jedan manji *pendžer* - prozor.

Doksat divanhane je na sjeverozapadnom uglu poduprt improviziranom konstrukcijom stuba kružnog presjeka, koji podsjeća na stub za prenos električne energije, oslonjenim na kamenu stopu nepravilnog oblika, a koji je zamijenio izvorni stub, za koji pretpostavljamo da je ugrađen u drugi objekat. Konstrukciju prozora čine drveni okviri smješteni u raster bondruk sistema, sa drvenim dvostrukim jednokrilnim i dvokrilnim prozorskim oknima. Prozori divanhane imaju sačuvane izvorne željezne *demire*.

Podovi su rađeni na principu drvenog *tahtali poda*, pokovanog na drvene međuspratne grede sa podkonstrukcijom, dok su stropovi pokovani prosto obrađenim drvenim daskama (*tahtama*), tako da pretpostavka da je kuća nekad imala *musandaru* i *šiše* koji su bili ljepše obrađeni i eventualno dekorirani ostaje na nivou hipoteze.

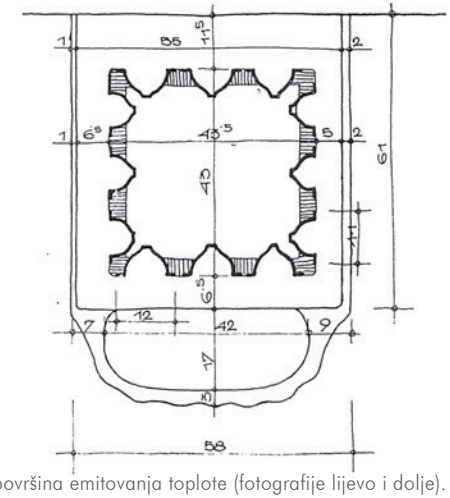

Različite konstrukcije zidanih peći za kuhanje hrane i zagrijavanje prostorija sa i bez lončića, kojima se povećavala površina emitovanja toplote (fotografije lijevo i dolje).
◆ Crtež zemljane peći sa konkavnim lomčićima samo za zagrijavanje prostora iz bogatijih kuća.

VARIJANTA 2 – STAMBENA SPRATNICA SA ČEONOM JUŽNOM FASADOM OKRENUTOM NIŽEM NAGIBU U ZONI VI

Lokacija

Evidentirani referentni objekat*[20] je lociran u dijelu naselja Gornje Osoje, na najvišoj koti ulice, koja ovdje pravi zavoj i započinje spuštanje ka podnožju naselja. Kako je pri tome smješten u samom podnožju padine, koja se iza njega strmo penje ka sjeveru, percipira se kao izrazito vertikalno naglašen.

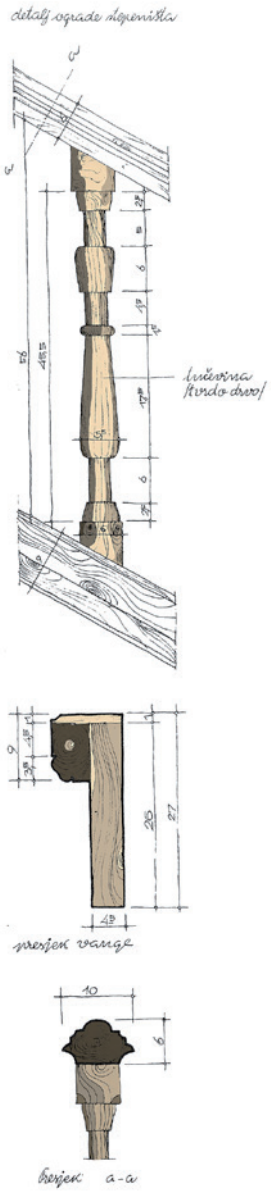
Objekat predstavlja bogatiji tip kuće u poređenju sa podvarijantom prizemnice sa magazom orijentiranom na ulicu. Ovdje je zapravo riječ o kompleksu kuće, avlije i bašče, sa bunarom ispred objekta.

Magazi se pristupa direktno sa ulice, kroz otvor širine 250 cm, što nam govori o tome da je služila i za smještaj konja ili čak konjske zaprege.

Na jugoistočnom uglu objekta, orijentirana poprečno na nagib terena, nalazi se avlijska kapija pokrivena dvovodnim krovom. Veći dio avlije je smješten na istočnoj i u manjoj mjeri na južnoj i zapadnoj strani objekta. Prema ulici je omeđena kamenim zidom, koji se kasnije dograđivao i obnavljao betonom (doživljavajući degradaciju u smislu materijala).

Ulična fasada se razvija u tri nivoa, progresivno se otvarajući. U suterenu je magaza koja na ovoj fasadi, izuzev pomenutog ulaza, nema više otvora. Prizemlje i sprat su u odnosu na magazu prepušteni za cca 65 cm. Izrazitu karakteristiku fasade predstavljaju vidljive drvene grede koje podupiru prepust. Prizemlje ima šest otvora na uličnoj fasadi, dok je na prvom spratu evidentirano devet prozora, nešto većih dimenzija. Raspored otvora je simetričan u odnosu na vertikalnu centralnu osovinu fasade. Treba naglasiti da se na uličnoj fasadi prizemlje pojavljuje kao prvi sprat, jer je magaza okrenuta svojoj punom širinom prema ulici.

*[20] Zona 6, referentni primjer br. 2.

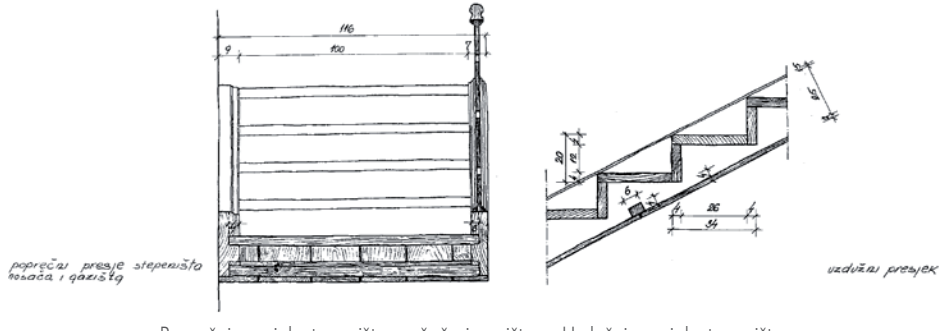

Detalj ograde stepeništa i presjek vange, te profila rukohvata.

Unutar avlije, na istočnoj fasadi nalazi se još jedan bočni ulaz u magazu, širine cca 80 cm. Na ovoj strani objekat se gabaritno izbacuje za dimenziju jednokrakog stepeništa koje vodi na galeriju prvog sprata. Pored jednog prozorskog otvora i manjih otvora stepenišnog prostora, ova fasada je potpuno zatvorena.

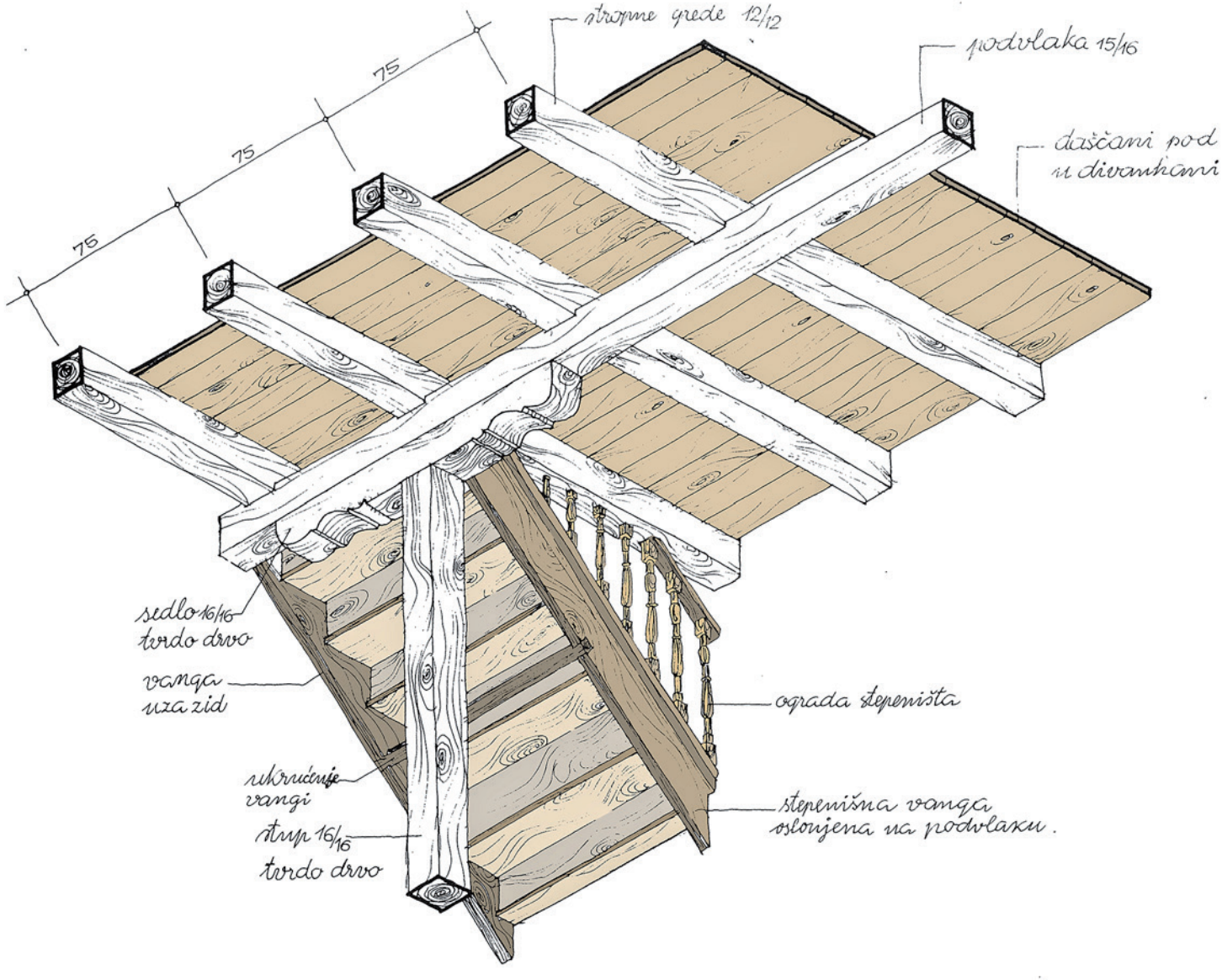
Dva ulaza u stambeni dio objekta su smještena na južnoj fasadi, u nivou prizemlja. Kroz istočnije postavljena vrata pristupa se u predprostor basamaka koji vode na prvi sprat. Zapadnija vrata vode u unutrašnjost prizemlja. Na južnoj fasadi objekta, na visini između suterena i prizemlja, nalazi se i ulaz u magazu na polunivou. Magaza se, dakle, podužno u odnosu na nagib terena razvija u dva polunivoa.

Prvi sprat je na ovoj fasadi prepušten za oko 35 cm. Pored ulaza u kuću i magazu, u nivou prizemlja se nalaze dva manja otvora i jedan veći prozorski otvor, nepravilnog rasporeda u horizontalnom i vertikalnom smislu, a na prvom spratu su evidentirana dva manja pojedinačna prozora, te grupa od tri prozora na zapadnom dijelu i grupa od dva prozora na istočnom dijelu, koja je jako oštećena. Ovdje ćemo spomenuti činjenicu da se u skorijoj prošlosti, sa obližnje južne padine, na objekat obrušila golema kamena stijena koja je jako oštetila južnu fasadu i konstrukciju u ovom segmentu objekta, nakon čega se porodica iselila iz kuće. Danas je kuća potpuno napuštena i u velikoj mjeri degradirana kontinuiranim neodržavanjem.

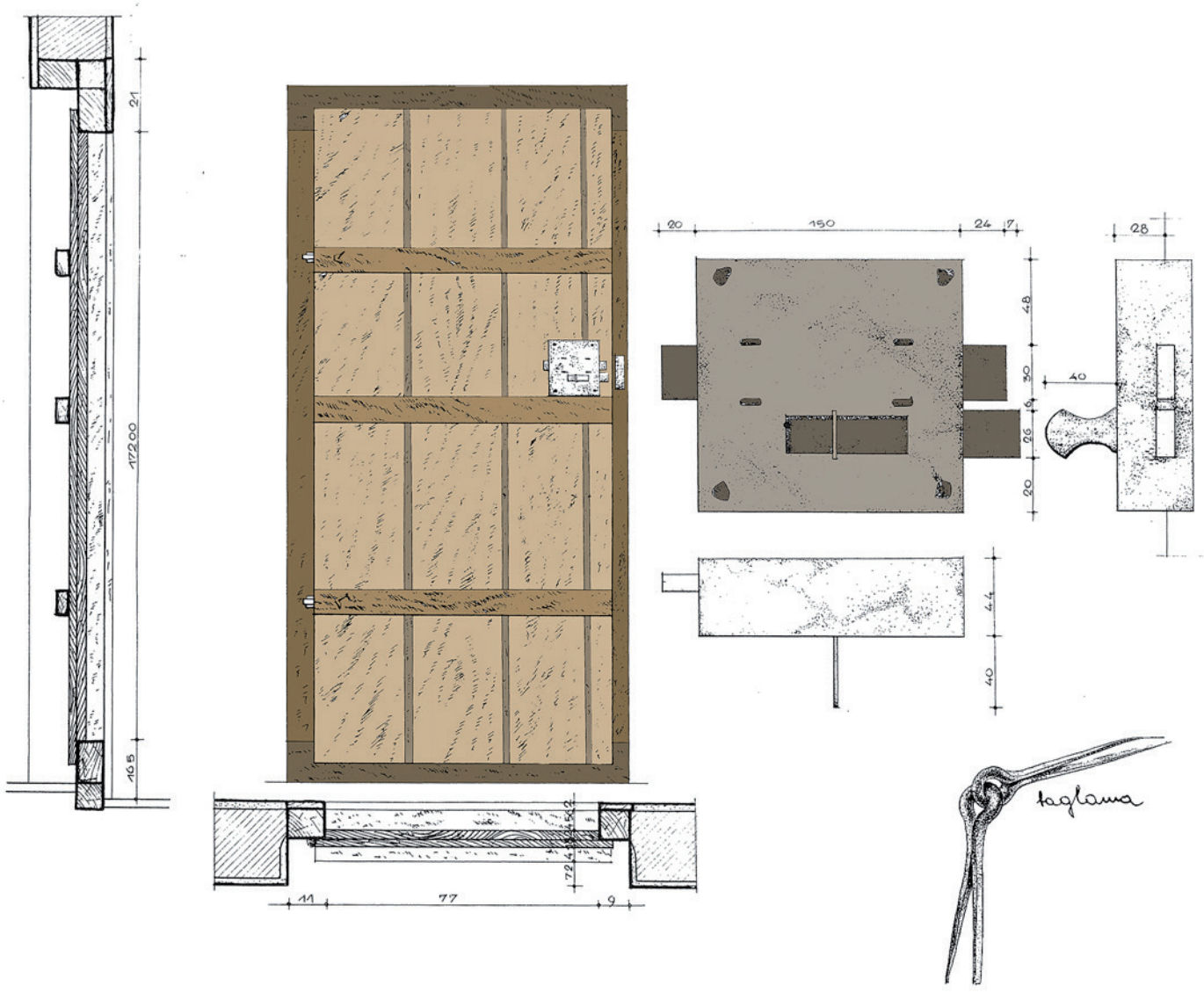
Na zapadnoj fasadi je magaza potpuno ukopana, te se na oba sprata pojavljuju po dva prozorska otvora.

Poprečni presjek stepeništa, nošača i gazišta. ◆ Uzdužni presjek stepeništa

Detalj galerije i jednokrako stepenište

Drvena vrata sa 'mandal bravom' od kovanog željeza bez ključa - detalj jednostavnog rješenja 'baglama' (šarki) od kovanog željeza na kojima su obješena vrata i obezbijeđena odgovarajuća funkcija otvaranja i zatvaranja.

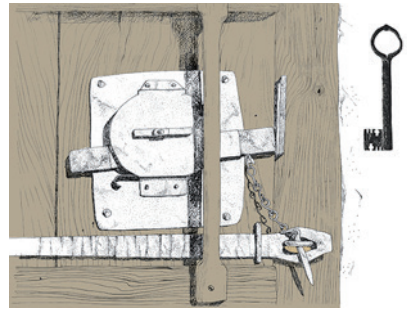
Dispozicija

Kako smo već istakli, magaza objekta se razvija u dva polunivoa, podužno u odnosu na nagib terena. Donji nivo magaze je poprečnim zidom podijeljen na istočni segment sa ulazom iz avlije, koji je najvjerovatnije imao funkciju ostave, te zapadni segment, za smještaj stoke i zaprežnih kola.

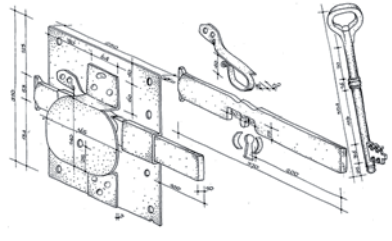
Prilikom evidentiranja, pristup prizemlju je bio samo djelimično moguć, zbog pomenutih teških oštećenja konstrukcije nakon obrušavanja stijene.

Prvi sprat je u većoj mjeri pristupačan. Zatečeno dispoziciono stanje samo djelimično odgovara izvornom. Sprat je podužnim hodnikom podijeljen na južni - uži i sjeverni - širi trakt. U južnom traktu prva prostorija do basamaka ima funkciju kupatila, a nastala je pregradnjom i adaptacijom čardaka, koji je najvjerovatnije zauzimao prostor sadašnjeg kupatila i dio hodnika ispred kupatila. Pored kupatila se nalaze dvije manje prostorije - ostave, te na samom kraju hodnika omanja soba - čardačić. Sve tri su zadržale izvorni položaj. Preko puta, u sjevernom traktu, smještene su tri veće sobe. Prve dvije sobe do basamaka su zadržale izvorni položaj, a jedina promjena je novi pregradni zid između dvije prostorije u kom je otvor. Krajnja soba sjevernog trakta je najvjerovatnije skraćena za širinu sadašnjeg hodnika.

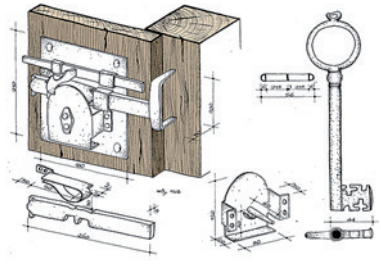
Napominjemo da je o izvornom stanju dispozicije prvog sprata, zbog nedostatka izvornih podataka, zaključivano isključivo na osnovu materijalizacije pregradnih zidova, materijalizacije podova, materijalizacije i oblikovnosti sobnih vrata i položaja *kahve odžaka* u hodniku.

Crtež autentične kovane brave s ključem za ulazna vrata sa dodatnim osiguranjem protiv mogućeg otključavanja

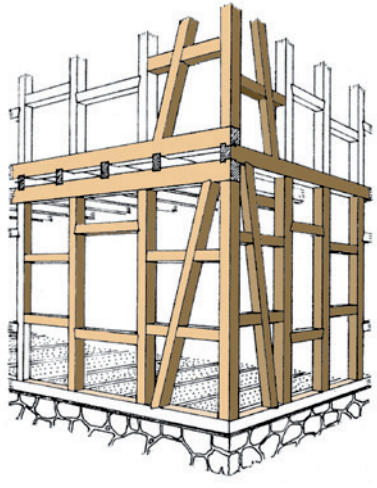

Crtež kovane brave s ključem za ulazna vrata

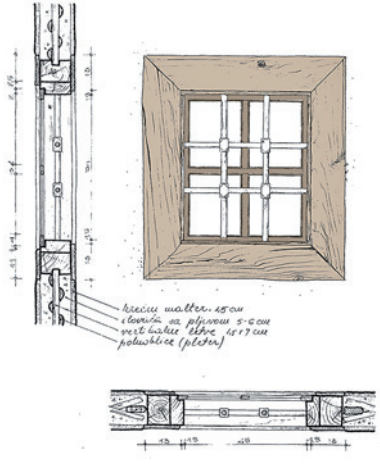

Crtež kovane brave s ključem i dodatnim unutrašnjim zaključavanjem bez ključa

Konstrukcija

Perspektivni prikaz tradicionalnog bondruk sistema sa jednostranom vjenčanicom

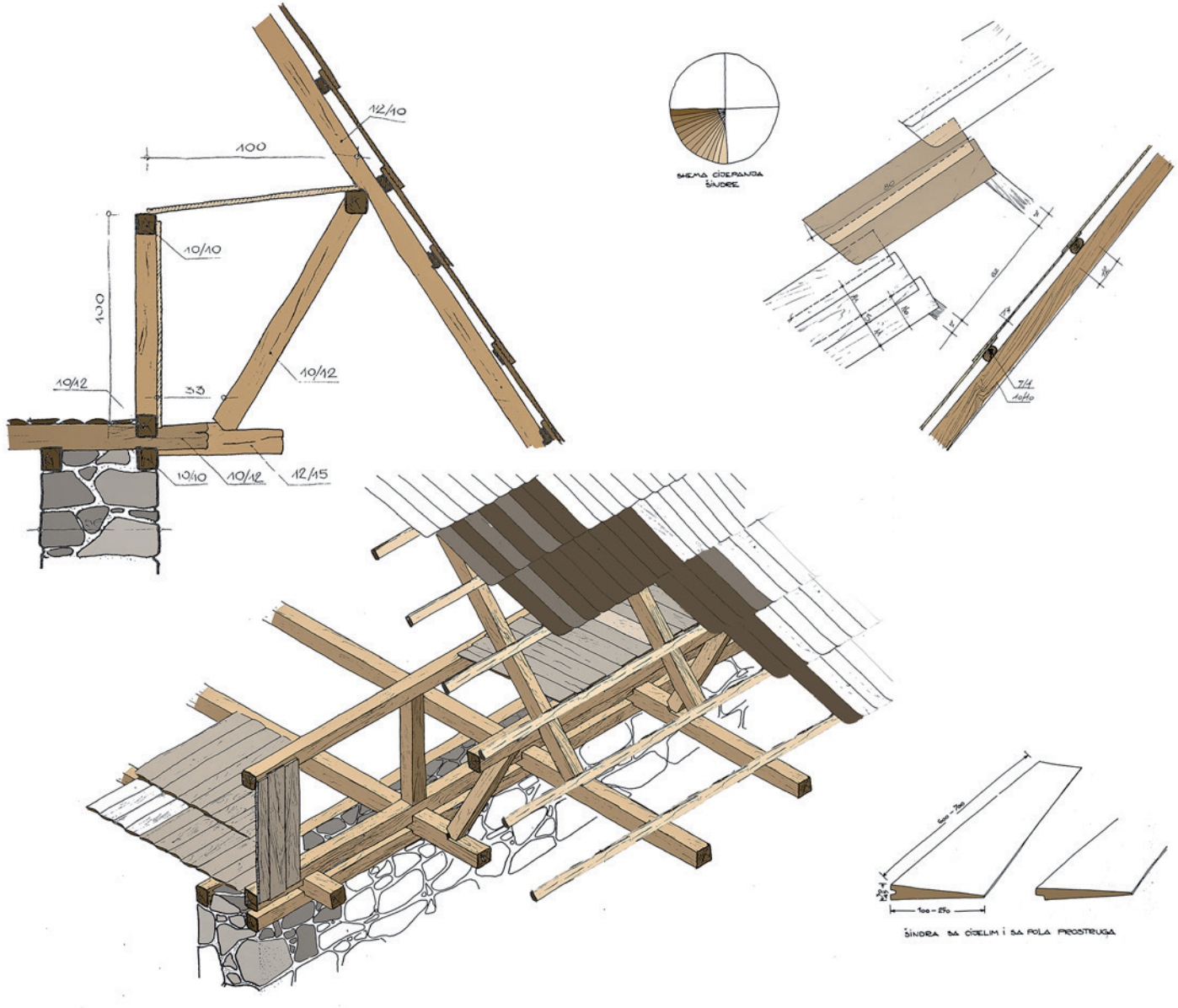
Manji drveni prozor sa željeznim demirima zbog zaštite od provale. Ovakav tip prozora često se koristio na magazama.

Zidovi magaze – prosječne debljine 50 cm, na kontaktu sa terenom su zidani nepravilno lomljenim kamenom, a iznad toga nepravilno lomljenom sedrom i finije pritesanim ugaonim blokovima sedre. Zid je rađen u dva sloja, sa trpancem u malteru. U vertikalnom smislu ojačavan je hatulama, koje se pojavljaju u paru na unutrašnjem i vanjskom rubu zida, poprečno uvezane gredicama na svakih 200 cm. Kameni zidovi nose obodne podužne grede primarne konstrukcije, na koje se oslanjaju poprečne stropne grede, te finalno, podužne grede manjih dimenzija na koje su pokovane podne daske. Sličan je princip primjenjen na međuspratnoj konstrukciji prvog sprata, s tim da su grede manjeg poprečnog presjeka.

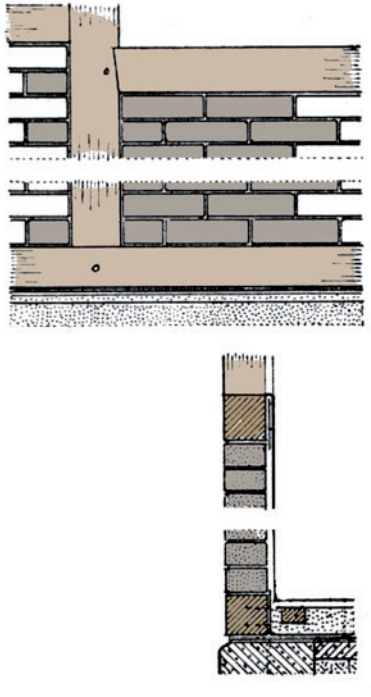
Vanjske zidove oba sprata čini dizma, na koju je postavljan sitni pleter oko vertikalno zakovane žice. Dizma i pleter su malterisani ilovačom sa pljevom i finalno krečeni. Tamo gdje je pristup bio omogućen, evidentirano je da su unutrašnji zidovi prizemlja od ćerpiča. Svi unutrašnji zidovi prvog sprata su od dizme sa pleterom, malterisani i krečeni, izuzev pojedinih savremenih intervencija.

Podovi su drvene daske pokovane na podkonstrukciju tercijarnih greda. Stropovi su rađeni na više načina – najčešće kao šiše pokovano odozgo na konstrukciju poprečnih greda, tako da su grede vidljive u enterijeru. Druga varijanta je šiše pokovano odozdo, te su grede ostale sakrivene, a manjim dijelom se pojavljuje i treća varijanta - malterisane i okrečene drvene daske pokovane sa donje strane međuspratne konstrukcije.

Krov je četverovodan, nagiba oko 45-50 stepeni. Streha je sa smjenama. Pokrov je šindra u dobrom stanju fizičke očuvanosti, što govori o tome da je mijenjana u skorijoj prošlosti. Konstrukciju prozora čine drveni okviri smješteni u raster bondruk sistema, sa drvenim dvostrukim i dvokrilnim prozorskim oknima. Nadvratnici otvora u kamenom zidu su drvene grede postavljene na oba (unutrašnji i vanjski) ruba zida i međusobno poprečno učvršćene gredicama.

Konstruktivni sklopovi dijela krov ne konstrukcije od drveta sa pokrovom od šindre. ♦ Detalj dvije vrste obrade šindre i načina postavljanja na krovnu konstrukciju.

Detalj spoljašnjeg zida sa dijelom ispune od ćerpiča

ZAKLJUČAK

Gradska ili varoška tradicionalna kuća Travnika nije u potpunosti definirala svoju pojavnost, kao što je to slučaj sa, recimo, sarajevskom urbanom stambenom kućom orijentalnog tipa.

Uzimajući u obzir položaj lokacije, koji je neposredno povezan sa zanatskim i poslovnim dijelom grada, zaključujemo da Osoje jeste *mahala*, tj. dio urbane cjeline koja je funkcionalno diferencirana na javne i intimne zone užeg urbanog tkiva, te sa tog aspekta nedvojbeno predstavlja gradsku kuću. U potrazi za arhetipskom formom, u postupku identificiranja forme, materijalizacije/konstrukcije i dispozicije, utvrđeno je porijeklo stambene kuće Osoja u formi centralnobosanske stambene spratnice - dimalučare. Seoska kuća je ovdje očigledno bila uzor stvaranja suburbane forme, a ne obrnuto - kako je generalno ishodište urbanog koncepta života uvijek u ruralnom, jednostavno je zaključiti da je i prvobitna seoska kuća iz okoline Travnika preuzeta kao prikladna forma u specifičnim prostornim i vremenskim okolnostima, te prilagođena u onoj mjeri u kojoj je to bilo potrebno i moguće.

Dimalučaru, kao tip seoske kuće, ovdje zatičemo u početnim fazama transformacije na putu ka urbanoj formi.

Zašto se kuća Osoja nije daljnje transformirala u nove oblike urbane kuće?

Prije svega, zbog očigledne ograničenosti lokaliteta u smislu mogućnosti prostorne ekspanzije, što je moglo dovesti do daljnje modifikacije proizišle iz drugačijih uvjeta lokaliteta i nastajanja novih podtipova, te zbog tada već marginalnog položaja Travnika kao regionalnog administrativnog centra, što dovodi i do stagnacije u širenju grada i nestanka sloja stanovništva koji je u materijalnom smislu mogao da doprinese napretku i promjenama u konceptu stanovanja.

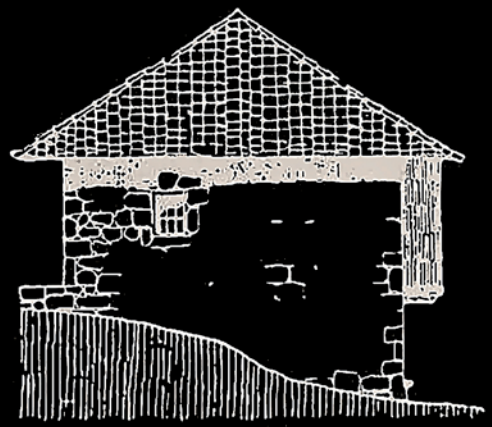
Dolazak austrougarske uprave u Osoju ostavlja vidljive sporadične promjene u smislu prilagođavanja formalnih elemenata novim stilskim oblicima, ali nije došlo do suštinske promjene u prostornom konceptu i primjeni tradicionalne materijalizacije i konstrukcije. U nemogućnosti da se dalje razvija, naselje zadržava svoj arhaični oblik, ostavljajući do danas tragove razvoja i nastanka prvobitnog suburbanog, što predstavlja vrijedno materijalno svjedočanstvo o putu i načinu nastanka urbanih naselja i njihovog arhitektonskog izraza na ovim prostorima.

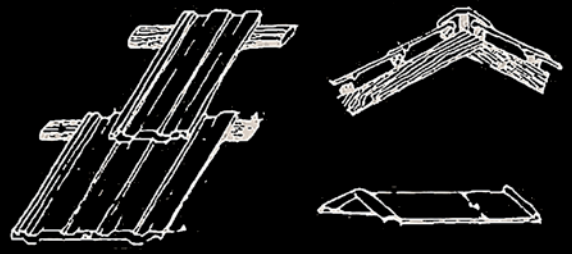
Utvrđivanje autohtonog tipa kuće jeste osnova za daljnje postupke zakonske zaštite i fizičke obnove i pravilno postupanje u rehabiltaciji šireg obuhvata. Također, pravilno utvrđivanje karakteristika tipa doprinosi ispravnom tumačenju značaja ove tradicionalne kuće, što posljedično omogućava i ispravno interpretiranje u savremene forme i oblike korištenja prostora i pojednih objekata.

Za razliku od projekata rađenih 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća, koji su gotovo doslovno preuzimali cjelokupnu gramatiku pojavnosti orijentalne tradicionalne kuće (što je u kontradikciji sa restauratorskim principima potrebe raspoznavanja i razlikovanja slojeva u kontinuiranom procesu trajanja), rasponi moguće interpretacije forme pojedinih elemetana u savremenom djelovanju trebaju proizići iz suštinskog razumijevanja postulata projektovanja vernakularnog graditeljsva na ovom konkretnom prostoru. Projekti korištenja se moraju zasnivati na integraciji izvornih vrijednosti sa potrebama lokalne zajednice i neometanog razvoja historijskog urbanog ambijenta.

ILUSTRACIJA NA SLIJEDEĆOJ STRANICI:
Austrougarska dokumentacija o nepoznatom objektu nepoznatih vlasnika u Travniku, koji je nastao proširenjem postojećeg stanja. Pretpostavljamo da je riječ o dva brata koji su naslijedili jednu kuću od oca pa dogradnjom dobili dva objekta u jednom.

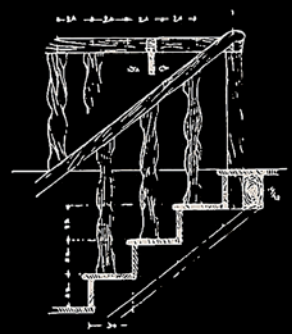
◆ ***Bauindustrie-Zeitung*** (*Österreichische Bauzeitung*); TAFEL 23, XXXIV - Jahrgang, Siehe monatshefte vom Juli 1916 und Februar 1917.

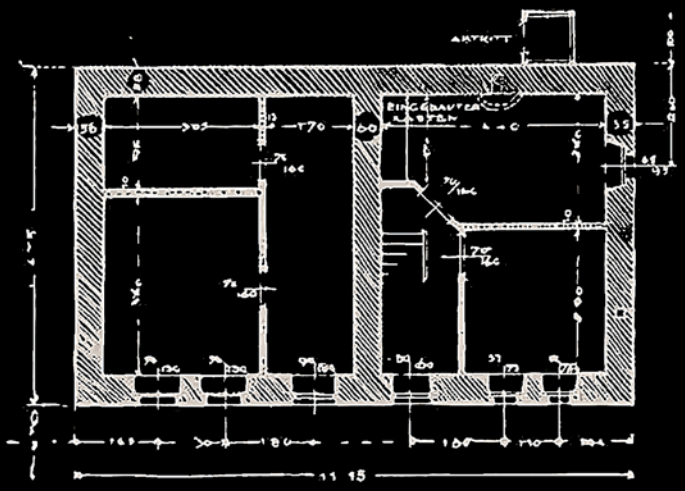

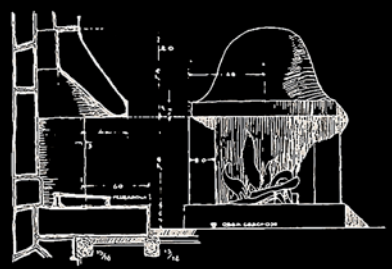

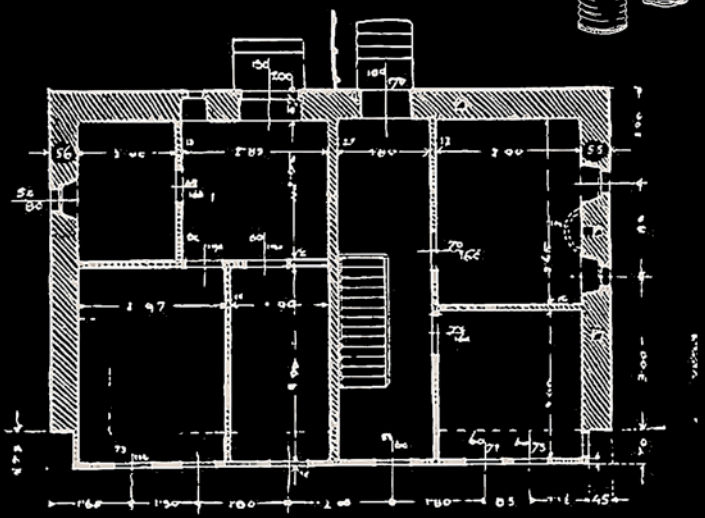

AUSKNIT
EINGEBAUTER
KASTEN

ZUM ARTIKEL: WIEDERAUFBAU IN BOSNIEN UND DER HERCEGOWINA – TRAWNIK.

ORIGINAL-AUFNAHMEN AUS BOSNIEN.

HAUS UND WIRTSCHAFTSHOF

(SIEHE MONATSHEFTE VOM JULI 1916 UND FEBRUAR 1917.)

TAFEL 23
XXXIV. JAHRGANG
„BAUINDUSTRIE-ZEITUNG"
(ÖSTERREICHISCHE BAUZEITUNG)

OPIS PROJEKTA

Rad na projektu sproveden je u dvije faze:

- **Istraživačko/dokumentaciona faza** - terenska/praktična nastava. Ova faza obuhvatila je istraživanje historijskih podataka, evidentiranje *in situ*, valorizaciju i tehničko snimanje referentnih objekata.
- **Analitičko/sintezna faza** - podrazumijevala je elaboraciju prikupljenih podataka istraživačko/dokumentacione faze kroz grafičke i tekstualne priloge, a u skladu sa metodološkim postupkom *De Angelis d'Ossat*.

◆ UČESNICI RADIONICE ◆

STUDENTI:
- Borić Nejla
- Hodžić Enisa
- Hadžić Ermin
- Sujoldžić Admir
- Kahrimanović Esmeralda
- Pašanović Amra
- Redžepagić Majda
- Kukić Ena
- Kumrić Selma
- Tipura Sanja
- Kajtezović Aida
- Kardaš Adis
- Omanović Edna
- Šabanović Emir

NASTAVNO OSOBLJE:
- Prof. Dr **Lemja Chaboouh Akšamija**
- MA **Šabić Lejla** - asistentica
- **Kuršumlija Anela** - stručni saradnik na Katedri za teoriju i historiju arhitekture i zaštitu graditeljskog naslijeđa
- **Smječanin Azra** - pripravnik na Arhitektonskom fakultetu u Sarajevu
- **Mušić Edita** - pripravnik na Arhitektonskom fakultetu u Sarajevu

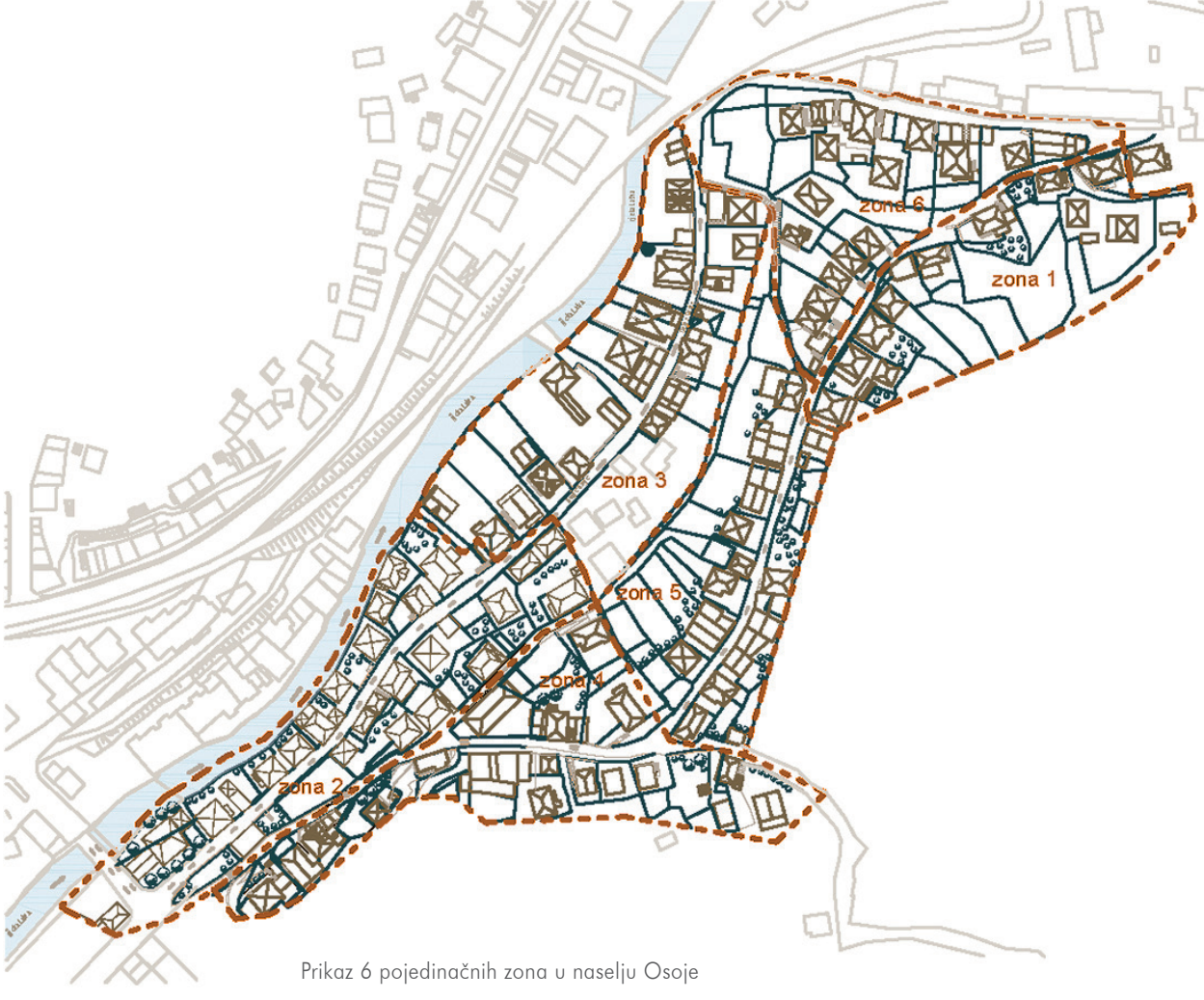
Studenti su bili podjeljeni u 6 grupa od po 2-3 studenta, koje su obrađivale 6 pojedinačnih zona naselja Osoja. Svaka zona je obuhvatila cca 30-ak objekata, od kojih dva do četiri imaju izuzetnu ambijentalnu i arhitektonsku vrijednost. Svi objektisu evidentirani kroz posebno koncipirane evidencione kartone, dok su referentni objekti detaljno tehnički snimani u eksterijeru, te u zavisnosti od mogućnosti pristupa, i u enterijeru.

Radionica

Semestralni rad na predmetu *Definiranje ambijentalnih cjelina*, u školskoj 2013/2014 godini, bio je koncipiran u vidu studentske radionice, koja je rezultat poziva na saradnju Zavičajnog muzeja Travnik i Katedre za teoriju i historiju arhitekture i zaštitu graditeljskog naslijeđa. Kako travnička općina obiluje izuzetno vrijednim graditeljskim naslijeđem, koje je u velikoj mjeri neevidentirano, nevalorizirano, nezaštićeno i kao posljedica toga izuzetno degradirano, ovaj vid saradnje predstavlja prvi korak ka pravilnoj zaštiti i očuvanju ambijentalnih cjelina, u ovom slučaju naselja Osoje.
Riječ je o dijelu grada osmanske provenijencije, čiji je iznimni ambijentalni značaj devalvirao, ali gdje se još uvijek mogu pronaći pojedinačni objekti visoke

arhitektonske, ambijentalne, historijsko/dokumetarne vrijednosti, te vrijednosti rariteta i izvornosti.

U ljetnom semestru školske 2013/2014. godine, 16 studenata 5. godine Arhitektonskog fakulteta u Sarajevu, zajedno sa nastavnim osobljem, boravilo je u Travniku kako bi zabilježili trenutno stanje u naselju, te prikupilo svu relevantnu dokumentaciju.

Prikaz 6 pojedinačnih zona u naselju Osoje

Referentni primjeri

Da bi smo razumjeli razloge prezentiranja **referentnih primjera po zonama**, objasnit ćemo svrhu isticanja tradicionalnih vrijednosti, pa samim tim i izuzetnosti i jedinstvenosti prostora u cjelini. Ono što je obilježilo urbani pejzaž Travnika i svakako dalo posebnu vizualnu notu cijelom prostoru, uključujući jednu i drugu stranu obala rijeke Lašve, samim tim i srednjevjekovnu utvrdu s jedne strane i mahala koje su locirane na suprotnoj strani, a locirane su od Hasanpašića kule pa dalje, jeste naravno prostor naselja Osoje.

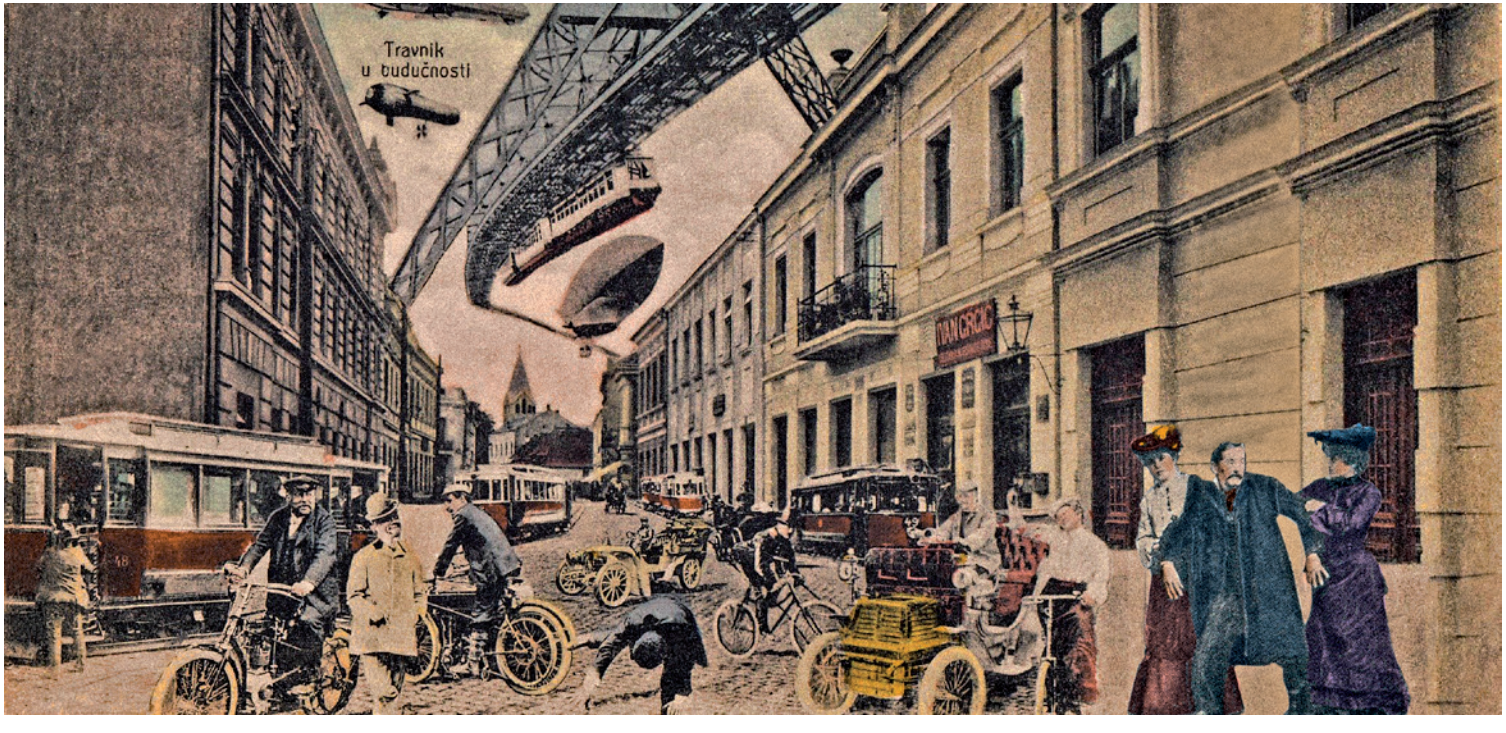
Pogled na dio naselja Osoje (2014.)

Specifičnost stambenih kuća, koje se prepoznaju prilikom prvog sagledavanja prostora, samo na prvi pogled djeluju jednoobrazno. Svaka od tih kuća ima svoje specifičnosti, mada postoje izvjesni zajednički imenitelji koji su istovjetni na brojnim primjerima u naselju. Upravo ovakav pristup, koji omogućava da se istaknu i sličnosti i razlike unutar jednog ambijenta, pomažu da se primarno istraže karakteristike tog prostora, a potom pomaže da se kreatori tog prostora danas inspiriraju brojnim detaljima koji se na zatečenoj arhitekturi susreću. Upravo to je razlog koji nas je naveo da u metodološkom postupku zaštite naselja Osoje izdvojimo i prezentiramo brojne referentne primjere, koji su istovremeno nosioci ambijentalnih vrijednosti prostora, a svakako i izvor ideja za daljnje djelovanje. Objašnjanje koje proističe iz daljnjih sagledavanja donosi nam mogućnost kompiliranja više varijanti oslonjenih na referentne vrijednosti, tako da konačni rezultat nosi određenu poruku oslonjenu na istaknute i kroz zajedničke imenitelje odabrane vrijednosti, ali, također i kroz specifične detalje koje susrećemo kroz analizu referentnih primjera. Jasno je da u vrijeme kada su ovi objekti nastali nije bilo industrijskih proizvoda, pa je upravo proizvodnja originala kroz manufakturno djelovanje dovela do činjenice da se svi objekti razlikuju. Originalnost, proizišla iz ove činjenice, nipošto ne sprečava kako posmatrača tako i kreativnog graditelja u prošlosti, a i kreatore budućnosti istog prostora, da sagledaju osnovne karakteristike ambijenta, nakon čega će stvoriti

jedinstvenu sliku koja će istaći karakteristike izgrađenog i prirodnog okruženja, postavljajući određene smjernice za daljnje djelovanje. Primjetno je da se u ovom ambijentu mora vrlo senzibilizirano djelovati, čemu bi morale pomoći smjernice koje bi trebala odrediti stručna služba lokalne zajednice, dok je kreativni pristup (upravo primjena detalja) ostavljen kao kreativni i lični doprinos pojedinaca.

Često smo se susretali sa terminom *tipski objekat*, doživljavajući ga kao uvredljiv, jer je na taj način bila onemogućena svaka kreativnost i individualnost. Imati kuću kakvu imaju i drugi nije bilo popularno nikad. Međutim, kada je riječ o tradicionalnom ambijentu, koji priča svoju priču o vremenu nastanka i postojanja, onda je neophodno uočiti sličnosti među objektima, pretvoriti te sličnosti u opće karakteristike i konačno insistirati na tim općim karakteristikama u cilju očuvanja tradicionalnog ambijenta.

ILUSTRACIJA DOLJE: Proricana budućnost travničke čaršije u Austro-Ugarskom periodu, uz pretpostavljano uključenje Travnika u novije evropske i svjetske industrijske tokove. Možemo samo pretpostaviti kako bi po tim planerima trebalo izgledati naselje Osoje u istoj projektiranoj budućnosti.

URBANISTIČKA SITUACIJA_Zone_M1:15

LEGENDA:

GRANICA OBUHVATA
OBJEKTI
P+1 SPRATNOST
KOSI KROVOVI
RAVNI KROV
ULAZI
PARCELACIJA
KOLSKI SAOBRAĆAJ
ZELENILO
RIJEKA LAŠVA

500 UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

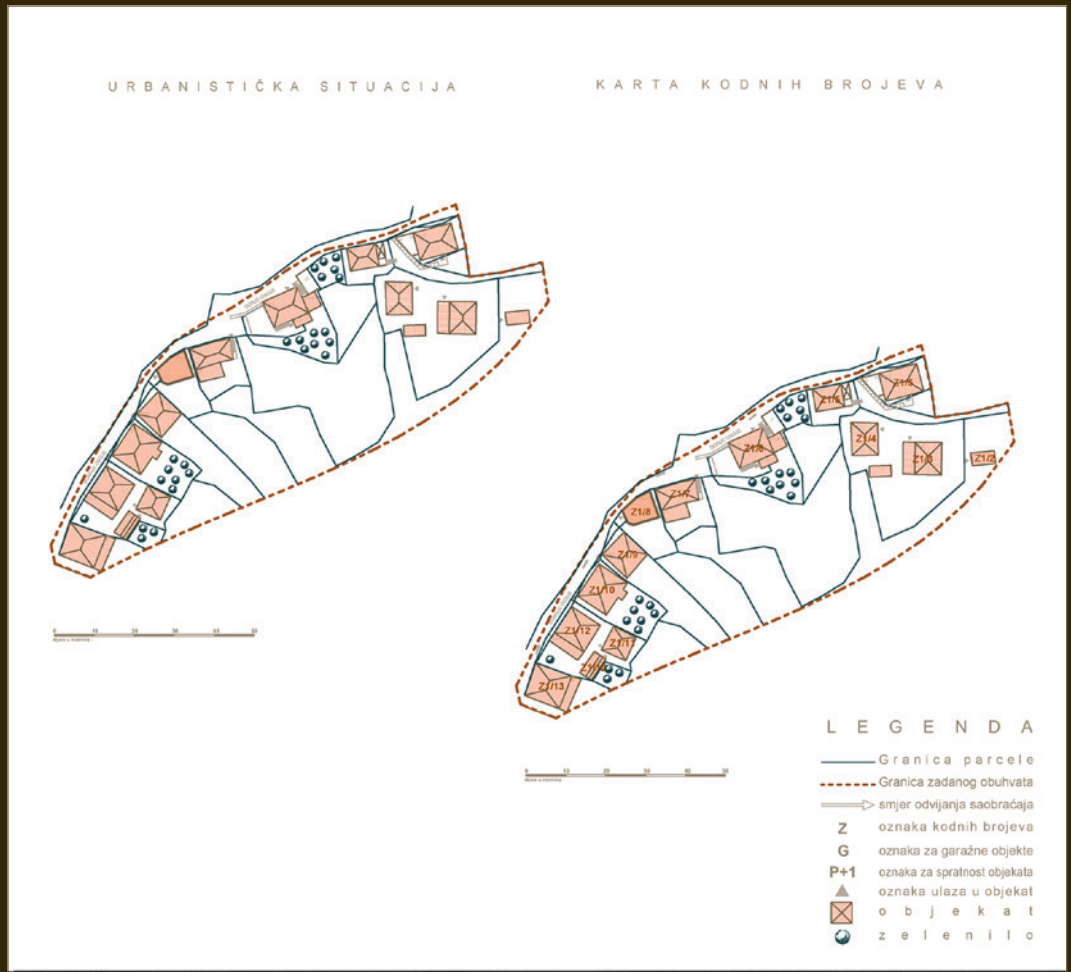

Dio naselja Osoja 2014. godine

ZONA 1

Od ukupno obrađenih petnaest objekata u ovoj zoni, kao referentni objekti u studiji pojavljuju se četri objekta, i to: Z1/5, Z1/6 , Z1/8 i Z1/13. Riječ je o samostojećim objektima za stanovanje koji su nastali u periodu od 1900-1910. godine, a koje po arhitektonskim karakteristikama, konstruktivno-kompozicijskim, te ambijentalnim i historijsko/ dokumentarnim vrijednostima, kao i vrijednosti rariteta i izvornosti, uvrštavamo u grupaciju TRADICIONALNA TRAVNIČKA KUĆA.

Pretpostavljamo da je riječ o zoni koja je posljednja nastala u sklopu ovog naselja, kao i da su njeni objekti najvećim dijelom nastali u doba Tenzimata (a to bi značilo u zadnjoj fazi dominacije Osmanskog carstva i dolaska Austro-ugarskog carstva na ove prostore). Ovakva pretpostavka doprinosi našoj teoriji *da nije riječ o osmanskoj mahali koja je među posljednjim izgrađena u Travniku*, nego sasvim suprotno, da je riječ o **jednom od prvih naselja u Travniku**, koje je dugo bilo separirano, a tek pri kraju Osmanskog carstva pripojeno gradskoj urbanoj strukturi, čime je ovaj prostor transformirao urbanu strukturu grada, ali i urbanu matricu samog naselja.

L E G E N D A

GRANICA OBUHVATA

O B J E K T I

P+1 S P R A T N O S T

KOSI KROVOVI
REFERENTNI PRIMJERI

R A V N I K R O V

U L A Z I

P A R C E L A C I J A

KOLSKI SAOBRAĆAJ

Z E L E N I L O

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 1 - Z1/5
- Evidencioni kartoni

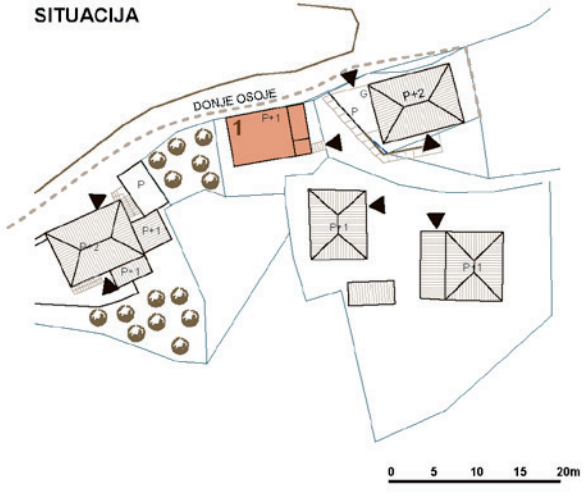

SITUACIJA

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- G oznaka za garažne objekte
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 1

ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z1/5**

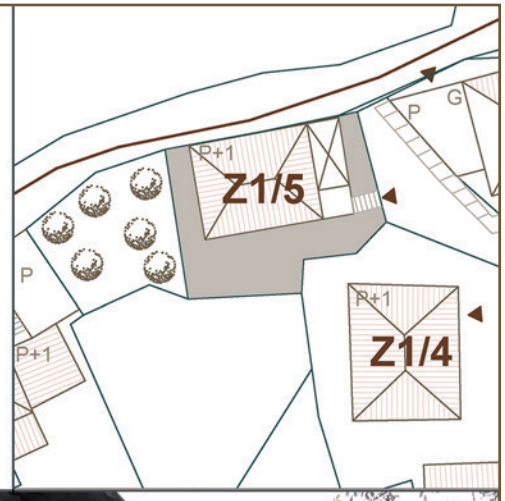
Katastarska čestica_

Adresa_**Gonje Osoje 52 - Travnik**

Spratnost_**P+1**

Period nastanka **oko 1900. godine**

1. Izgled sjeverne fasade
2. Dio istočne (ulične) fasade
3. Izgled južne fasade
4. Drugi dio istočne ulične fasade
5. Detalj ulaznih vrata
6. Jugozapadna fasada - izgled krova

Kodni broj_**Z1/5**

Katastarska čestica_

Adresa_**Gonje Osoje 52 - Travnik**

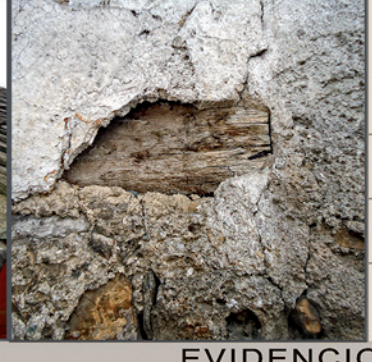
Spratnost_**P+1**

Period nastanka **oko 1900. godine**

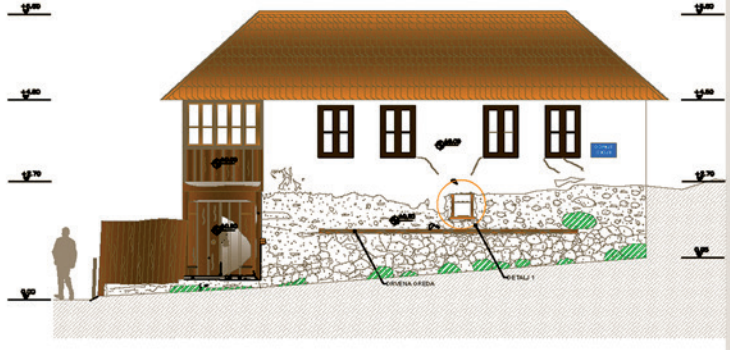
	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**kamen**	**kamen**	**drvo**	**drvo**	**šindra i lim**	**drvo**	**malter,kamen, drvo**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro
	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	c)loše	c)loše	**c)loše**	**c)loše**
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	**d)ruševno**	**d)ruševno**	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna i arhitektonska vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**restauracija; permanentno održavanje**							
Napomena	**Objekat ima izuzetnu ambijentalnu i arhitektonsku vrijednost - pripadnik je autohtonog arhitektonskog izričaja lokaliteta. Nalazi se u lošem fizičkom stanju očuvanosti, te je potrebno izvršiti restauratorsko-konzervatorske radove u cilju njegove ponovne integracije u ambijent i korištenje u skladu sa potrebama šireg prostora.**							

EVIDENCIONI KARTONI

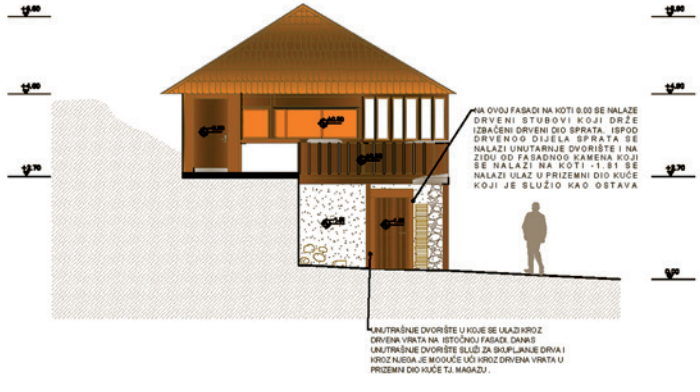
ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

JUŽNA FASADA

LEGENDA

- KAMEN
- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- DRVENE GREDE
- POKROV OD ŠINDRE
- GRUBI MALTER
- FASADNI KAMEN
- DRVENE LETVE

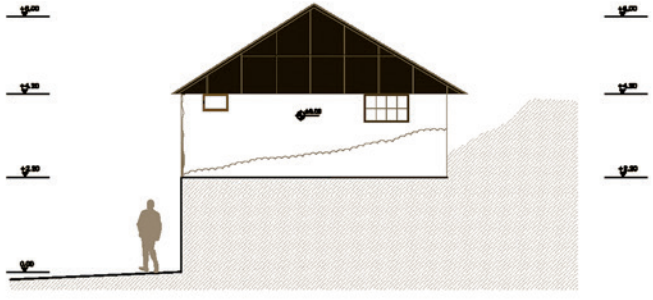
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

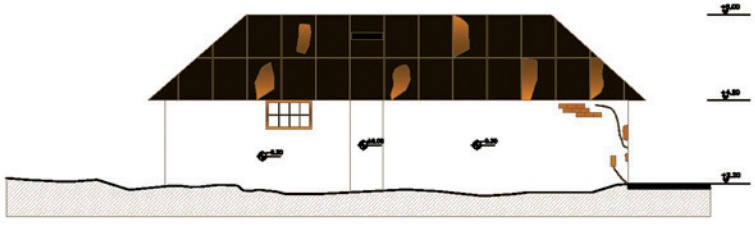
ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

K A M E N

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

LIMENI POKROV

GRUBI MALTER

FASADNI KAMEN

ZID OBRASTAO VEGETACIJOM

O P E K A

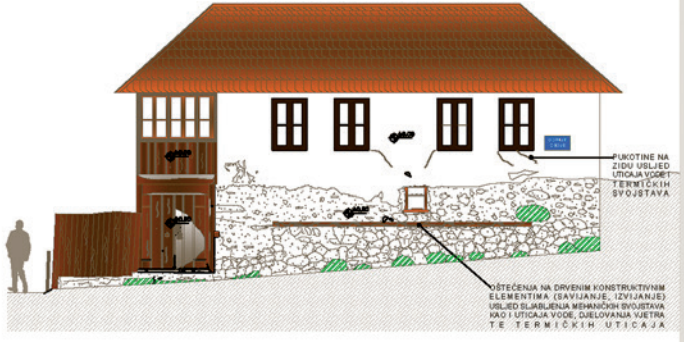
0 1 2 3 4 5m

ZATEČENO STANJE

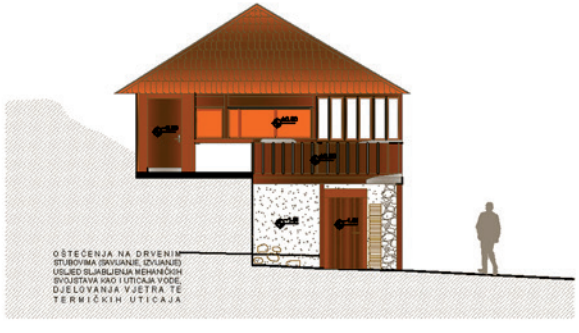
ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

E R O Z I J A
(na kamenu se javlja usljed dugotrajnosti i neodržavanja, kao i uticaja vanjskih faktora)

TRULJENJE DRVETA
(propadanje drveta usljed djelovanja termičkih faktora i djelovanja insekata)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

FLEKE BUBRENJE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

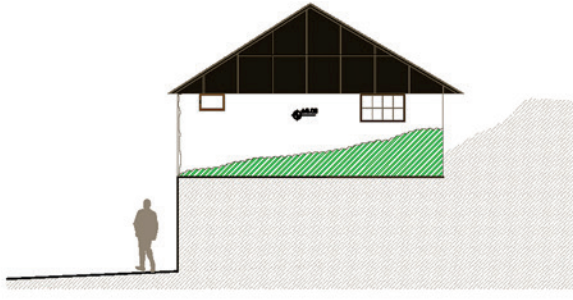
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

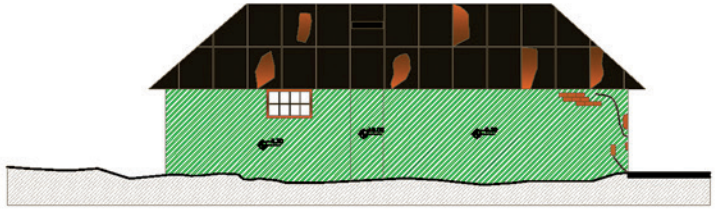
ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

E R O Z I J A
(na kamenu se javlja usljed dugotrajnosti i neodržavanja, kao i uticaja vanjskih faktora)

TRULJENJE DRVETA
(propadanje drveta usljed djelovanja termičkih faktora i djelovanja insekata)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

FLEKE BUBRENJE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

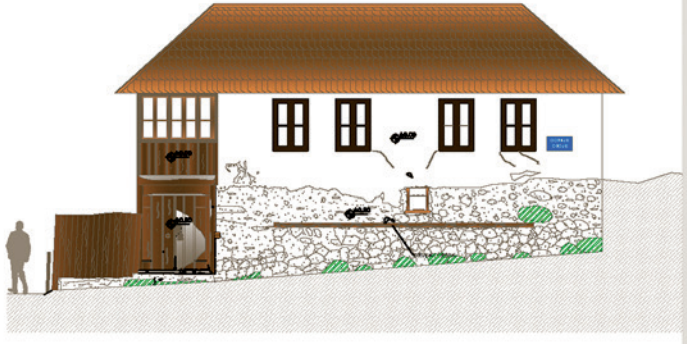
Š U P L J I N E
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

0 1 2 3 4 5 m

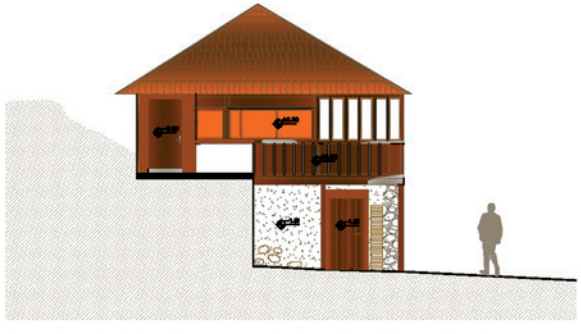
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 1

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

JUŽNA FASADA

LEGENDA

AUTENTIČNI ELEMENTI

- KAMEN
- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- DRVENE GREDE
- POKROV OD ŠINDRE
- FASADNI KAMEN
- DRVENE LETVE

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

- GRUBI MALTER
- NOVA ULAZNA VRATA
- AB PLOLČA

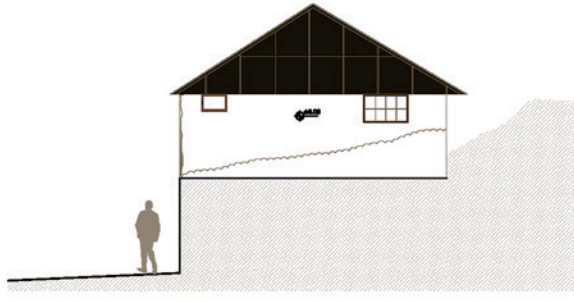
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

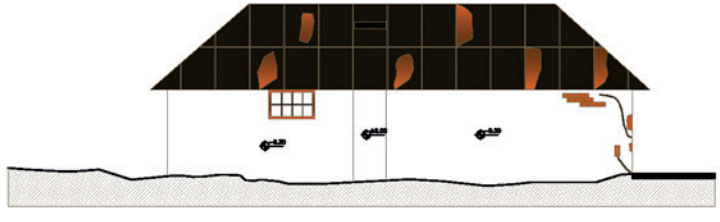
ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

K A M E N

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

D R V E N E G R E D E

F A S A D N I K A M E N

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

G R U B I M A L T E R

L I M E N I P O K R O V

O P E K A

ZID OBRASTAO
VEGETACIJOM

0 1 2 3 4 5 m

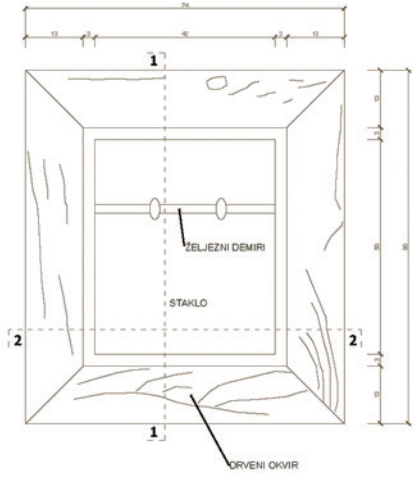
ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 1

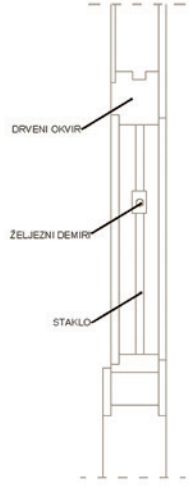
U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 1_ELEMENT FASADE
prozor u prizemlju; M 1:10

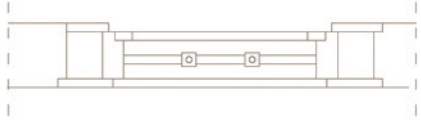
POGLED

PRESJEK 1

PRESJEK 2

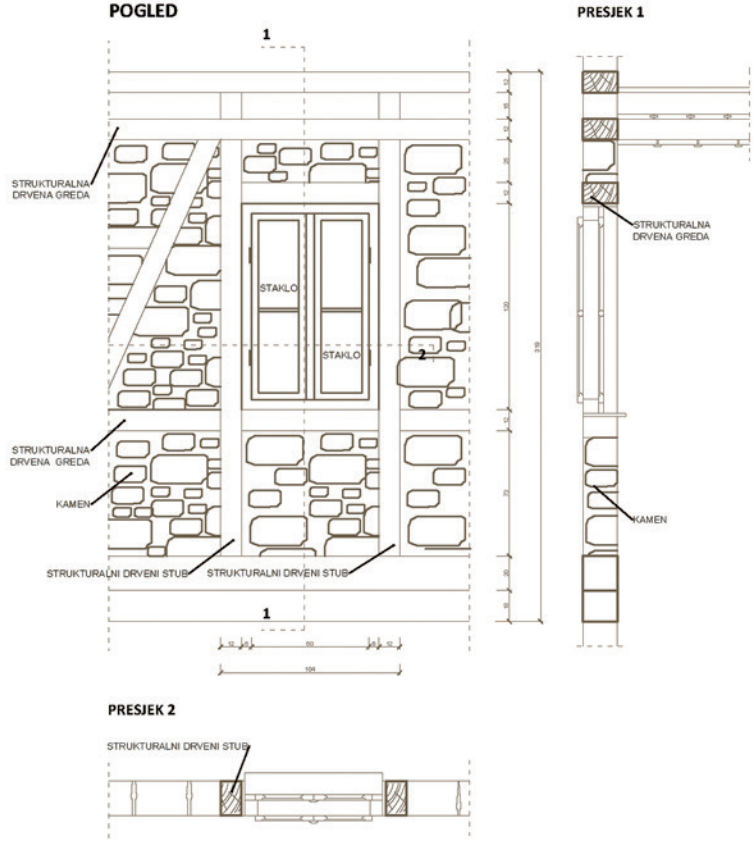

DETALJI
ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 2
KONSTRUKTIVNI ELEMENT
bondruk zid na spratu; M 1:25

DETALJI
ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 1 - Z1/6
- Evidencioni kartoni

Kodni broj_**Z1/6**

Katastarska čestica_

Adresa_**Gonje Osoje**
50- Travnik

Spratnost_**P+2**

Period nastanka
oko 1910.godine

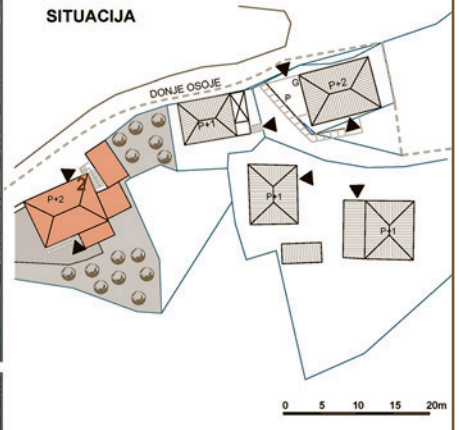

1. Izgled sjeverne fasade
2. Dio istočne (ulične) fasade
3. Izgled južne fasade
4. Pristupno stepenište sa ulice

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- G oznaka za garažne objekte
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 2

ZONA 1

Kodni broj_**Z1/6**

Katastarska čestica_

Adresa_**Gonje Osoje 50 - Travnik**

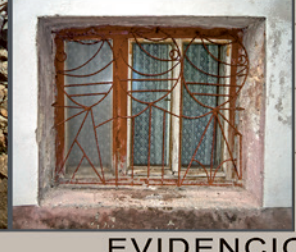
Spratnost_**P+2**

Period nastanka **oko 1910.godine**

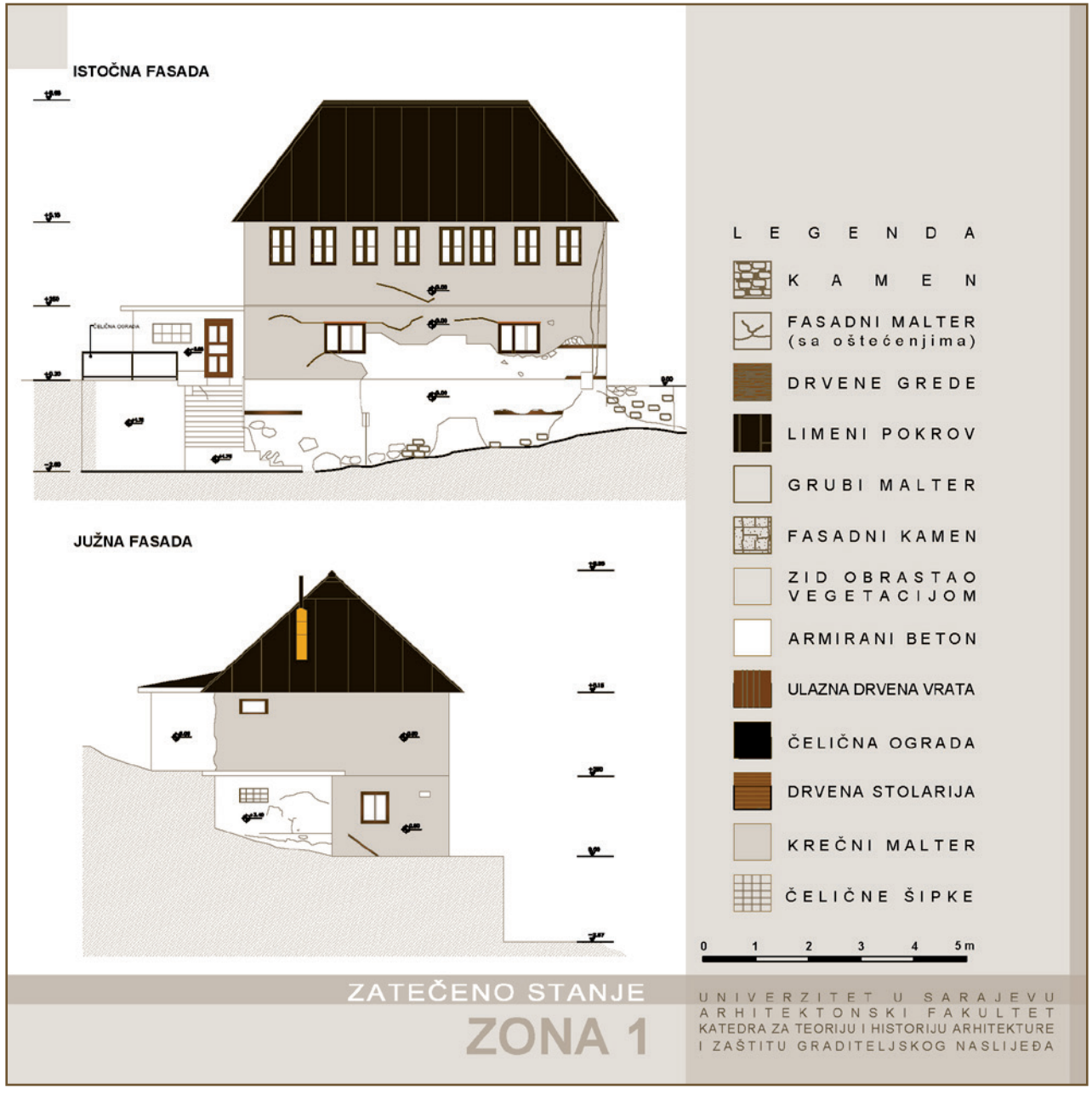

	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**kamen**	**elementi**	**drvo**	**drvo**	**lim**	**drvo**	**malter,kamen**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	b)dobro	b)dobro	b)dobro	**b)dobro**
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	c)loše
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	**c)potpuno izmijenjeno**	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna i arhitektonska vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**restauracija; permanentno održavanje**							
Napomena	**Ovaj objekat ima izuzetnu ambijentalnu vrijednost i karakteristike autohtonog arhitektonskog izraza lokaliteta. Integritet objekta je narušen neprikladnim dogradnjama pomoćnih objekata, te formom i materijalizacijom elemenata izmjenjene autentičnosti. Predvidaju se restauratorsko-konzervatorski radovi koji će tretirati ovaj problem.**							

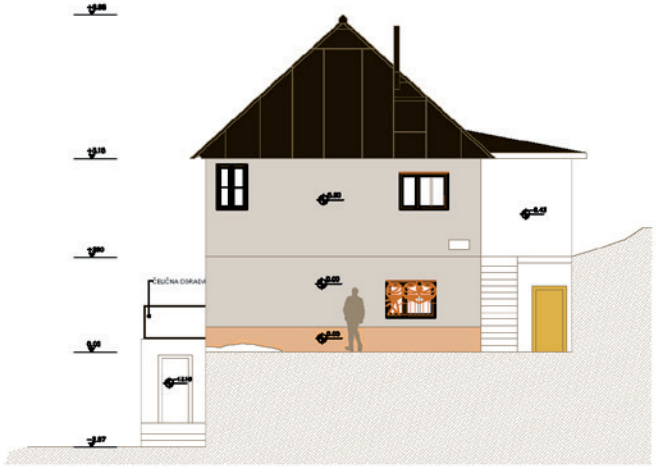
EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 1

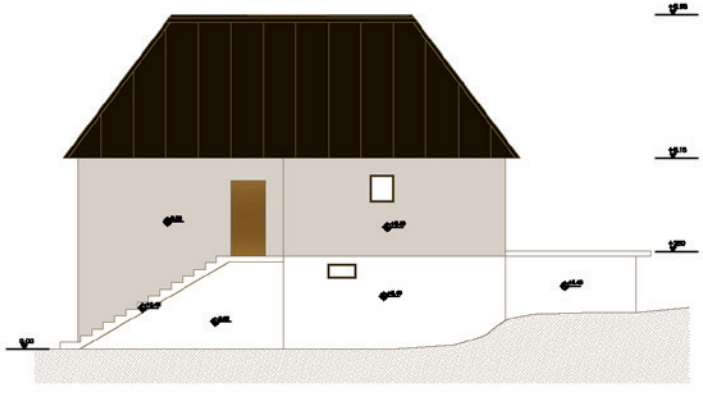
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA
JUŽNA FASADA
LEGENDA
KAMEN
FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
DRVENE GREDE
LIMENI POKROV
GRUBI MALTER
FASADNI KAMEN
ZID OBRASTAO VEGETACIJOM
ARMIRANI BETON
ULAZNA DRVENA VRATA
ČELIČNA OGRADA
DRVENA STOLARIJA
KREČNI MALTER
ČELIČNE ŠIPKE
0 1 2 3 4 5 m
ZATEČENO STANJE
ZONA 1
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

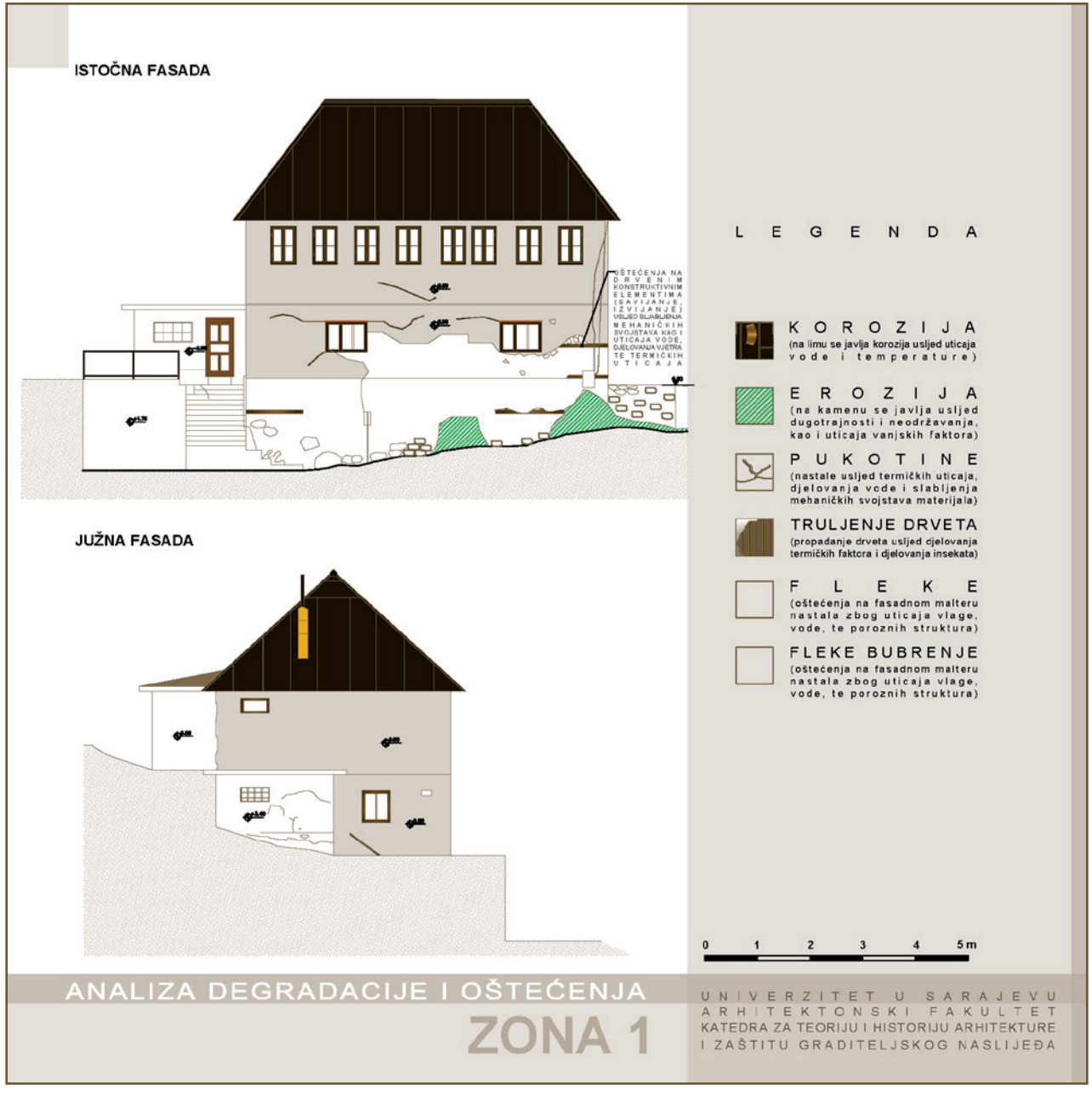
- LIMENI POKROV
- GRUBI MALTER
- ARMIRANI BETON
- ULAZNA DRVENA VRATA
- ČELIČNA OGRADA
- DRVENA STOLARIJA
- KREČNI MALTER
- ČELIČNE ŠIPKE
- FASADNA OBLOGA

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 1

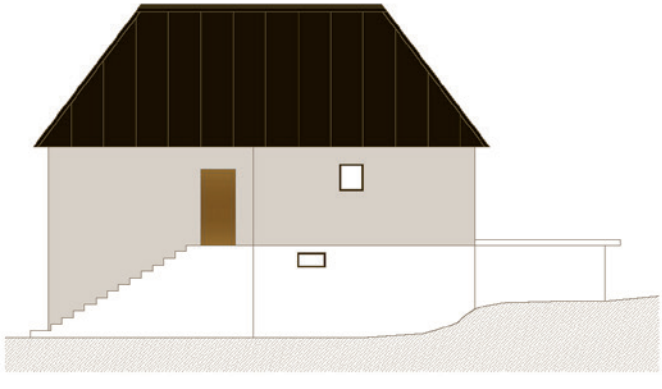
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA
OŠTEĆENJA NA DRVENIM KONSTRUKTIVNIM ELEMENTIMA (SAVIJANJE, IZVIJANJE) USLIJED SLABLJENJA MEHANIČKIH SVOJSTAVA KAO I UTICAJA VODE, DJELOVANJA VJETRA TE TERMIČKIH UTICAJA
JUŽNA FASADA
LEGENDA
KOROZIJA
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)
EROZIJA
(na kamenu se javlja usljed dugotrajnosti i neodržavanja, kao i uticaja vanjskih faktora)
PUKOTINE
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)
TRULJENJE DRVETA
(propadanje drveta usljed djelovanja termičkih faktora i djelovanja insekata)
FLEKE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)
FLEKE BUBRENJE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 1
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

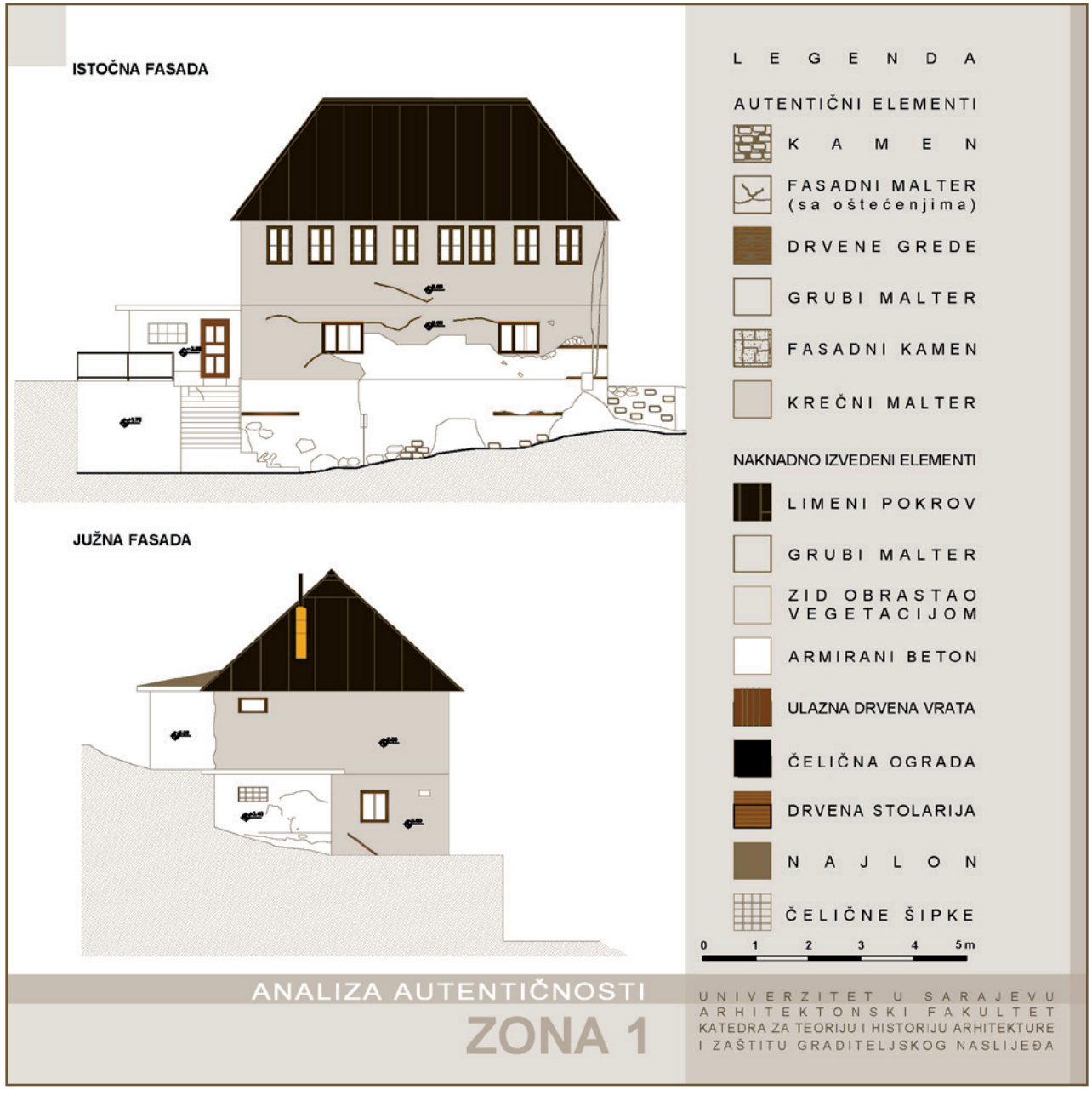
F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 1

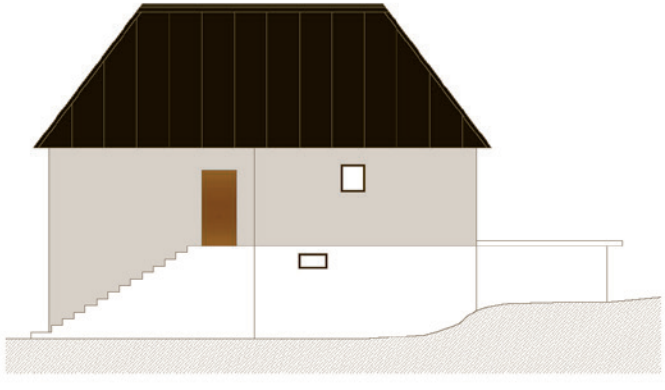
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA
JUŽNA FASADA
L E G E N D A
AUTENTIČNI ELEMENTI
K A M E N
FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
DRVENE GREDE
GRUBI MALTER
FASADNI KAMEN
KREČNI MALTER
NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI
LIMENI POKROV
GRUBI MALTER
ZID OBRASTAO VEGETACIJOM
ARMIRANI BETON
ULAZNA DRVENA VRATA
ČELIČNA OGRADA
DRVENA STOLARIJA
N A J L O N
ČELIČNE ŠIPKE
0 1 2 3 4 5m
ANALIZA AUTENTIČNOSTI
ZONA 1
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

- KREČNI MALTER
- DRVENA STOLARIJA (sjeverna fasada)
- KREČNI MALTER

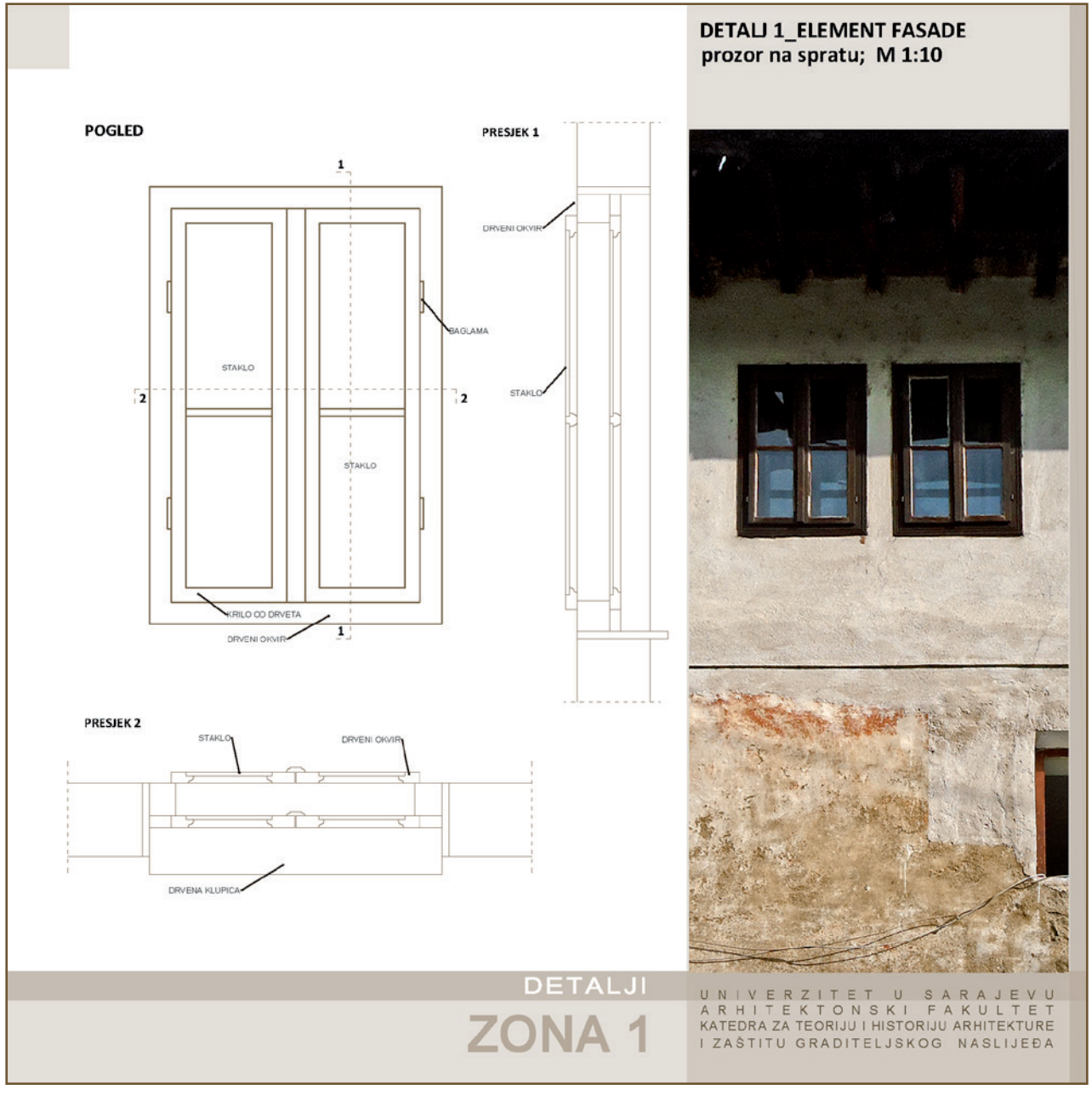
NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

- LIMENI POKROV
- GRUBI MALTER
- ARMIRANI BETON
- ULAZNA DRVENA VRATA
- ČELIČNA OGRADA
- MALTER U BOJI
- ČELIČNE ŠIPKE
- DRVENA STOLARIJA (zapadna fasada)

0 1 2 3 4 5 m

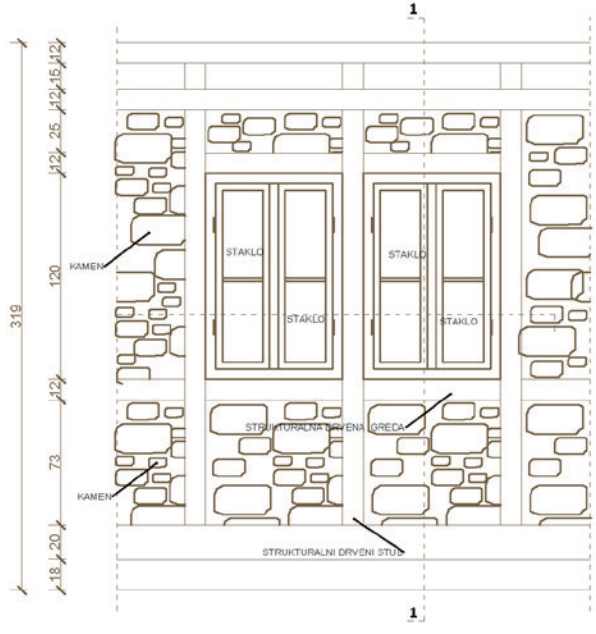
ANALIZA AUTENTIČNOSTI
ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

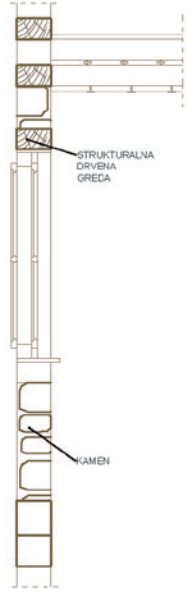

DETALJ 1_ELEMENT FASADE
prozor na spratu; M 1:10
POGLED
PRESJEK 1
1
2
2
1
STAKLO
STAKLO
BAGLAMA
KRILO OD DRVETA
DRVENI OKVIR
DRVENI OKVIR
STAKLO
PRESJEK 2
STAKLO
DRVENI OKVIR
DRVENA KLUPICA
DETALJI
ZONA 1
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 2
KONSTRUKTIVNI ELEMENT
bondruk zid na spratu; M 1:25

POGLED

PRESJEK 1

PRESJEK 2

DETALJI
ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 3 - ZONA 1 - Z1/13
- Evidencioni kartoni

065-M-293

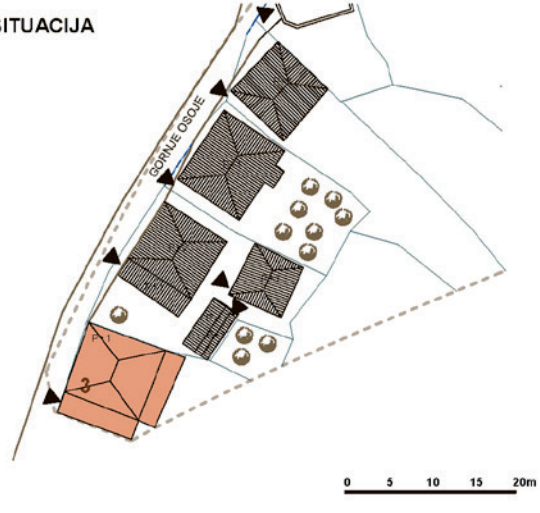

SITUACIJA

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- G oznaka za garažne objekte
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 3

ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z1/13**

Katastarska čestica_

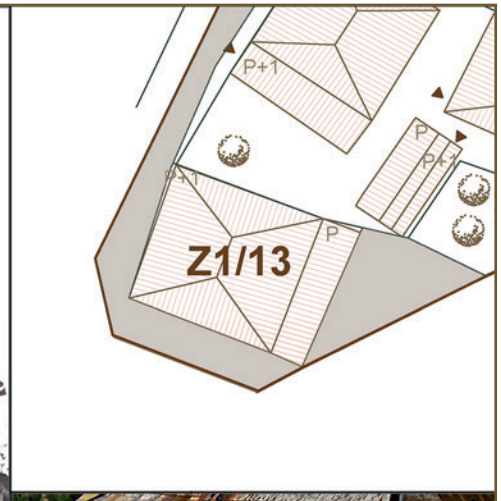
Adresa_**Gonje**
Osoje do br.42 - Travnik

Spratnost_**P i P+1**

Period nastanka
oko 1900.godine

1. Izgled istočne fasade
2. Dio sjeverne fasade
3. Izgled južne fasade
4. Drugi dio sjeverne fasade

Kodni broj_**Z1/13**

Katastarska čestica_

Adresa_**Gonje**
Osoje do br.42 - Travnik

Spratnost_**P i P+1**

Period nastanka
oko 1900.godine

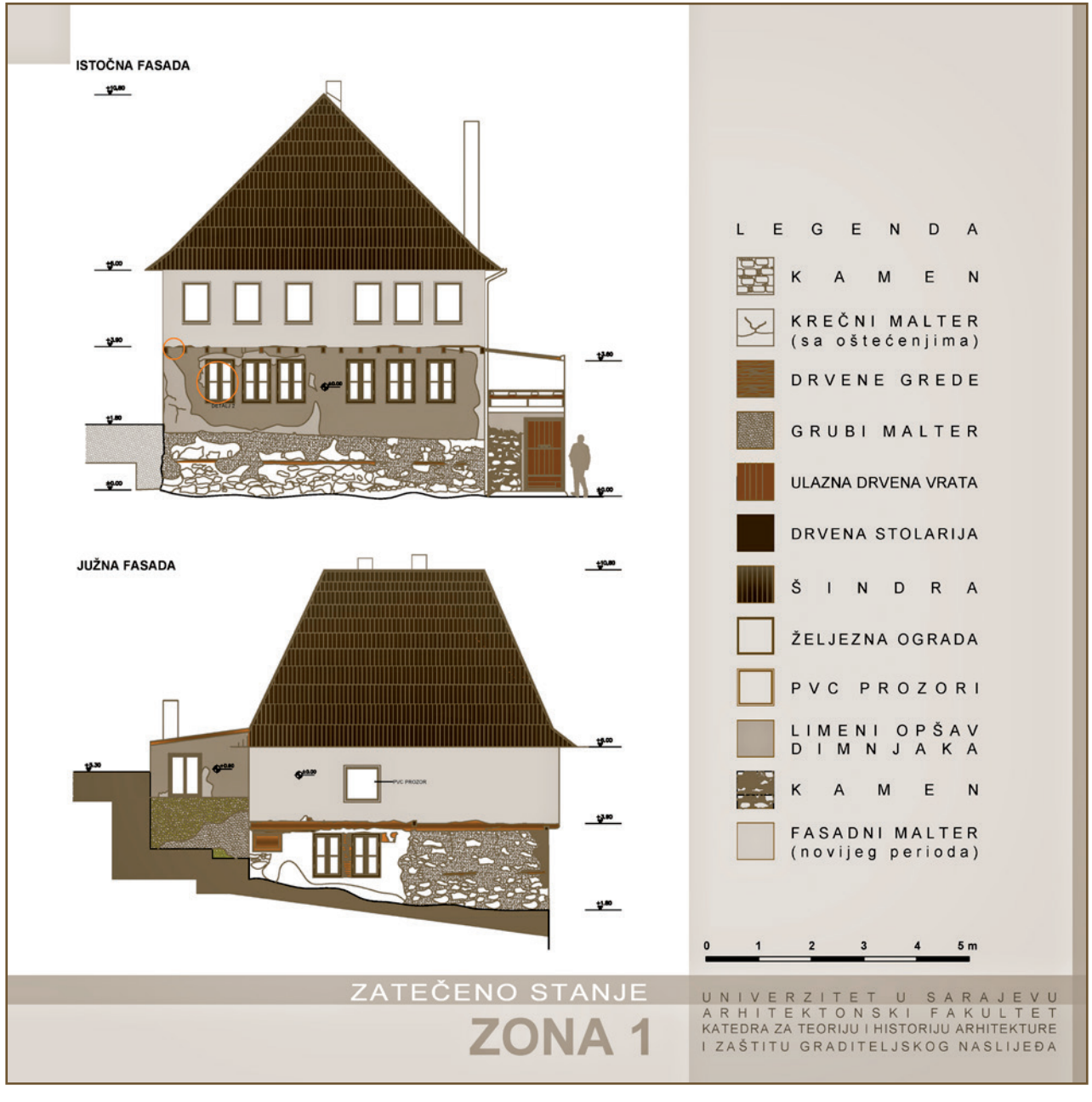

	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**beton**	**blokovi**	**blokovi**	**armirani beton**	**drvo**	**šindra**	**drvo,pvc**	**malter,kamen**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	b)dobro
	c)loše	c)loše	**c)loše**	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	**c)loše**
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna i arhitektonska vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**konsolidacija(strukturalna restauracija) i konzervacija zatečenog stanja , radi prevencije daljnjeg propadanja, te nakon toga restauracija i revitalizacija (u skladu sa potrebama šireg lokaliteta)**							
Napomena	**Objekat je izgrađen krajem osmanskog i početkom austrougarskog perioda. Ima visoku ambijentalnu i arhitektonsku vrijednost. Određeni elementi su izgubili izvornost/autentičnost, te se restauratorskim radovima predviđa njihov tretman u cilju vračanja izvornosti/autentičnosti.**							

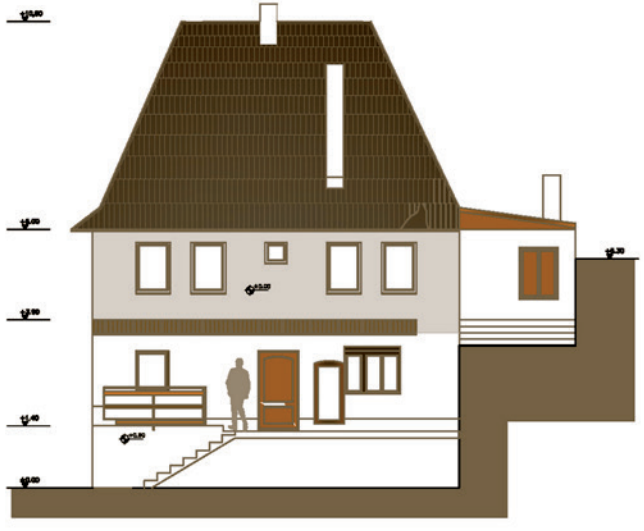
EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 1

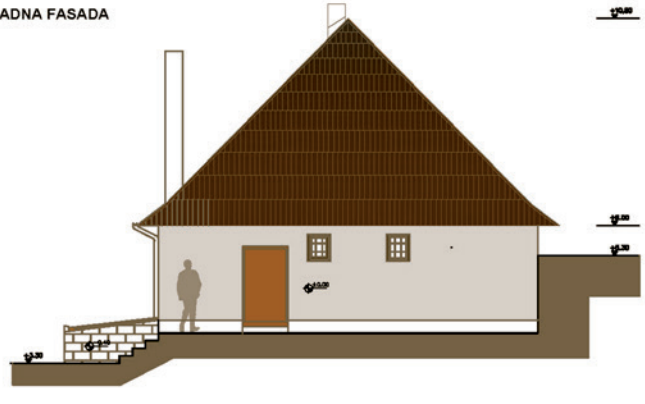
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA
JUŽNA FASADA
LEGENDA
KAMEN
KREČNI MALTER (sa oštećenjima)
DRVENE GREDE
GRUBI MALTER
ULAZNA DRVENA VRATA
DRVENA STOLARIJA
ŠINDRA
ŽELJEZNA OGRADA
PVC PROZORI
LIMENI OPŠAV DIMNJAKA
KAMEN
FASADNI MALTER (novijeg perioda)
0 1 2 3 4 5 m
ZATEČENO STANJE
ZONA 1
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

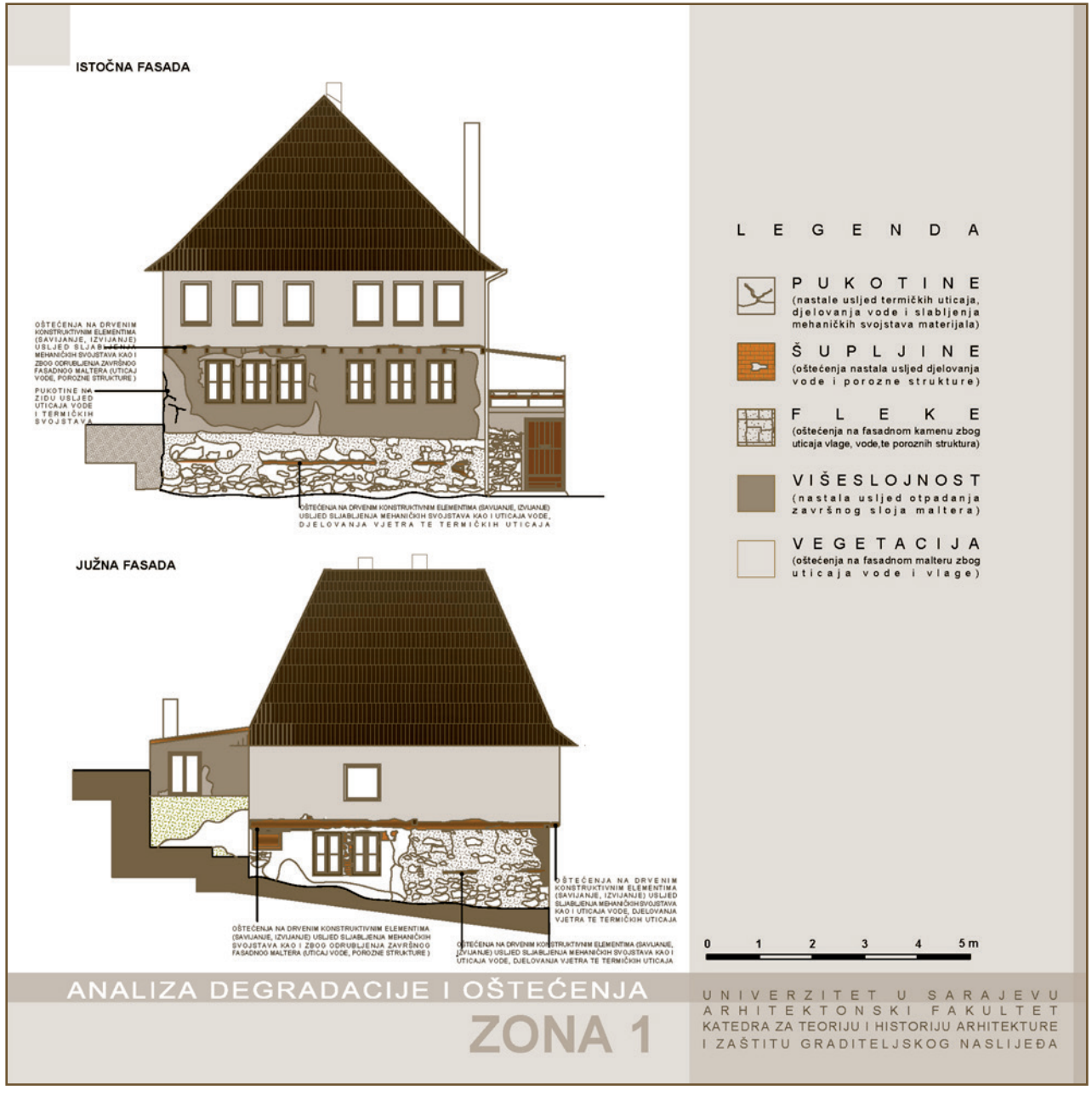
- DRVENA STOLARIJA
- Š I N D R A
- ŽELJEZNA OGRADA
- P V C P R O Z O R I
- L I M E N I O P Š A V D I M N J A K A
- FASADNI MALTER (novijeg perioda)
- T A L A S A S T I L I M
- F I N I M A L T E R (novijeg perioda)
- BETONSKI BLOKOVI

0 1 2 3 4 5 m

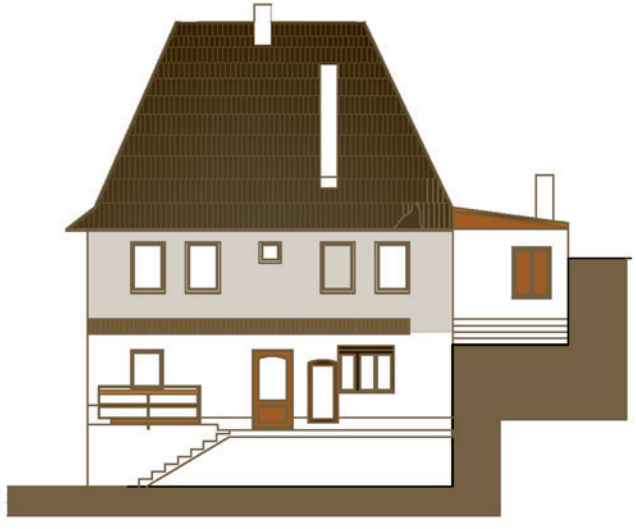
ZATEČENO STANJE

ZONA 1

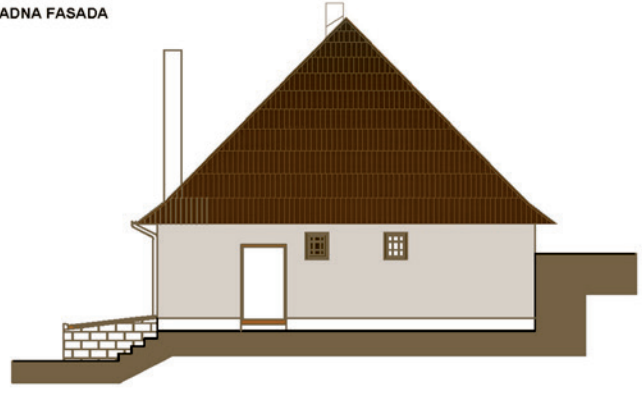
U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA
OŠTEĆENJA NA DRVENIM KONSTRUKTIVNIM ELEMENTIMA (SAVIJANJE, IZVIJANJE) USLJED SLJABLJENJA MEHANIČKIH SVOJSTAVA KAO I ZBOG ODRUBLJENJA ZAVRŠNOG FASADNOG MALTERA (UTICAJ VODE, POROZNE STRUKTURE)
PUKOTINE NA ZIDU USLJED UTICAJA VODE I TERMIČKIH SVOJSTAVA
OŠTEĆENJA NA DRVENIM KONSTRUKTIVNIM ELEMENTIMA (SAVIJANJE, IZVIJANJE) USLJED SLJABLJENJA MEHANIČKIH SVOJSTAVA KAO I UTICAJA VODE, DJELOVANJA VJETRA TE TERMIČKIH UTICAJA
JUŽNA FASADA
OŠTEĆENJA NA DRVENIM KONSTRUKTIVNIM ELEMENTIMA (SAVIJANJE, IZVIJANJE) USLJED SLJABLJENJA MEHANIČKIH SVOJSTAVA KAO I ZBOG ODRUBLJENJA ZAVRŠNOG FASADNOG MALTERA (UTICAJ VODE, POROZNE STRUKTURE)
OŠTEĆENJA NA DRVENIM KONSTRUKTIVNIM ELEMENTIMA (SAVIJANJE, IZVIJANJE) USLJED SLJABLJENJA MEHANIČKIH SVOJSTAVA KAO I UTICAJA VODE, DJELOVANJA VJETRA TE TERMIČKIH UTICAJA
OŠTEĆENJA NA DRVENIM KONSTRUKTIVNIM ELEMENTIMA (SAVIJANJE, IZVIJANJE) USLJED SLJABLJENJA MEHANIČKIH SVOJSTAVA KAO I UTICAJA VODE, DJELOVANJA VJETRA TE TERMIČKIH UTICAJA
LEGENDA
PUKOTINE
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)
ŠUPLJINE
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)
FLEKE
(oštećenja na fasadnom kamenu zbog uticaja vlage, vode,te poroznih struktura)
VIŠESLOJNOST
(nastala usljed otpadanja završnog sloja maltera)
VEGETACIJA
(oštećenja na fasadnom malteru zbog uticaja vode i vlage)
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 1
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

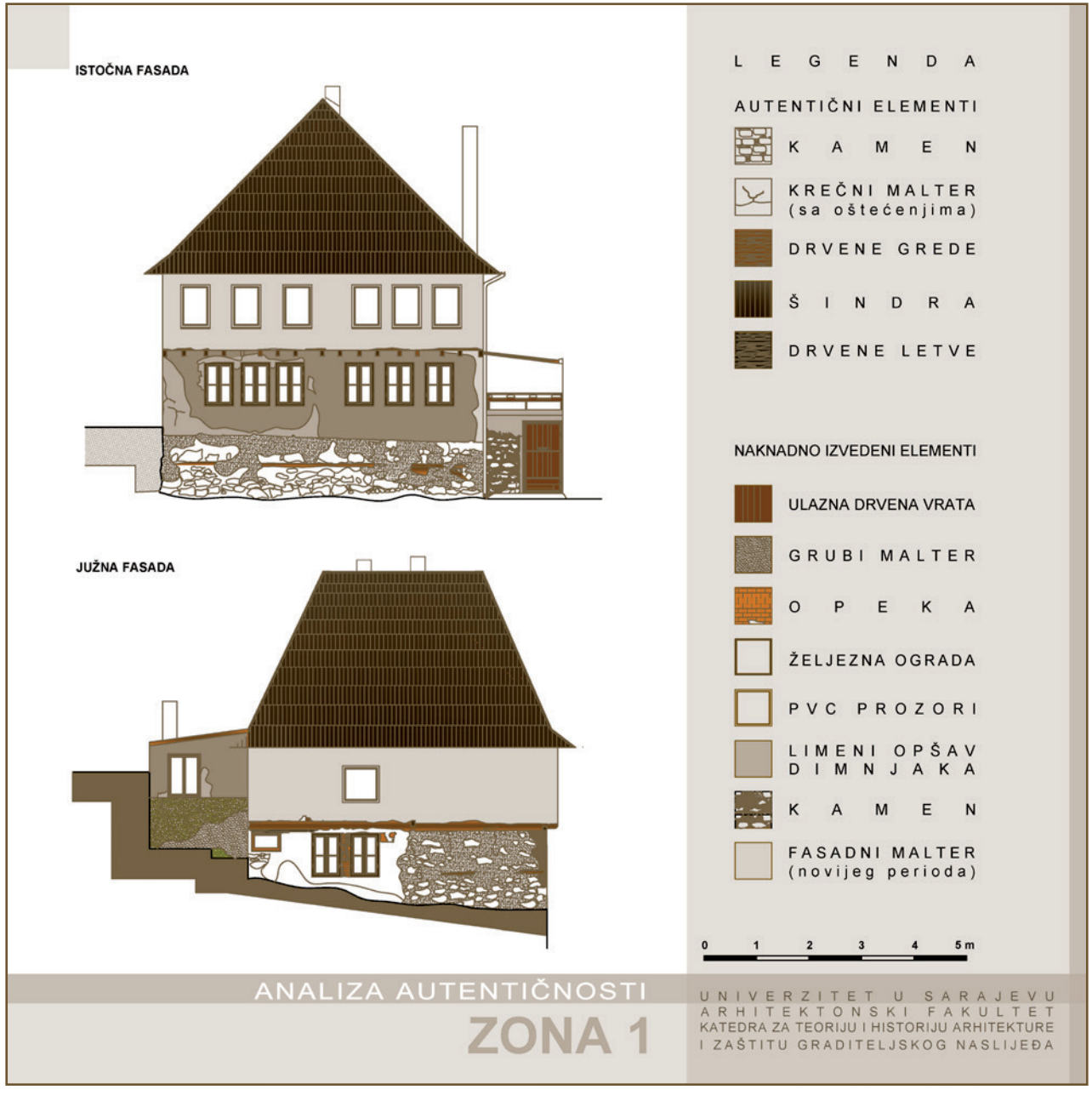
K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

0 1 2 3 4 5 m

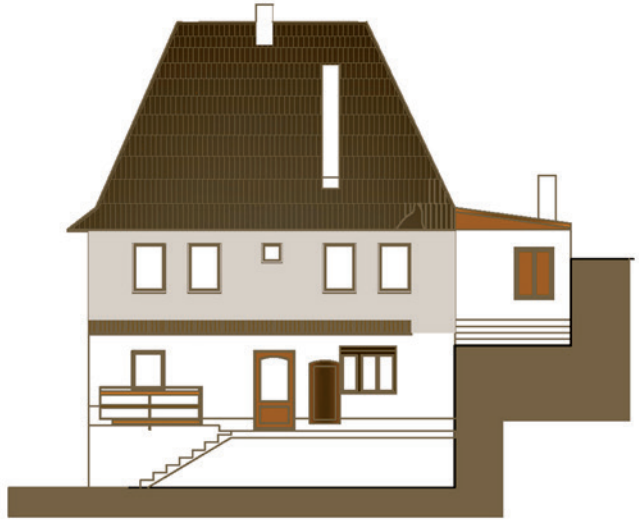
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 1

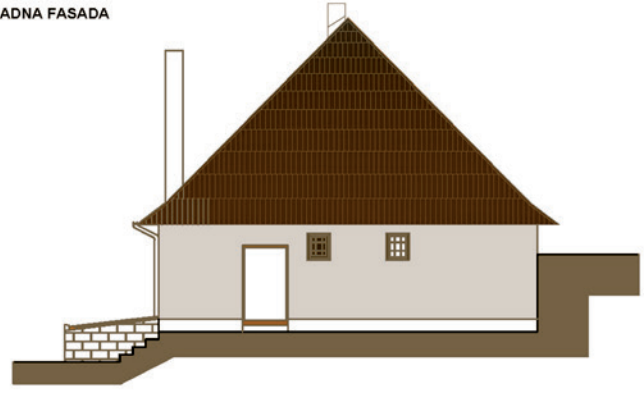
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA
JUŽNA FASADA
LEGENDA
AUTENTIČNI ELEMENTI
KAMEN
KREČNI MALTER (sa oštećenjima)
DRVENE GREDE
ŠINDRA
DRVENE LETVE
NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI
ULAZNA DRVENA VRATA
GRUBI MALTER
OPEKA
ŽELJEZNA OGRADA
PVC PROZORI
LIMENI OPŠAV DIMNJAKA
KAMEN
FASADNI MALTER (novijeg perioda)
0 1 2 3 4 5m
ANALIZA AUTENTIČNOSTI
ZONA 1
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

Š I N D R A

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

ŽELJEZNA OGRADA

P V C P R O Z O R I

L I M E N I O P Š A V D I M N J A K A

FASADNI MALTER (novijeg perioda)

DRVENA STOLARIJA

T A L A S A S T I L I M

F I N I M A L T E R (novijeg perioda)

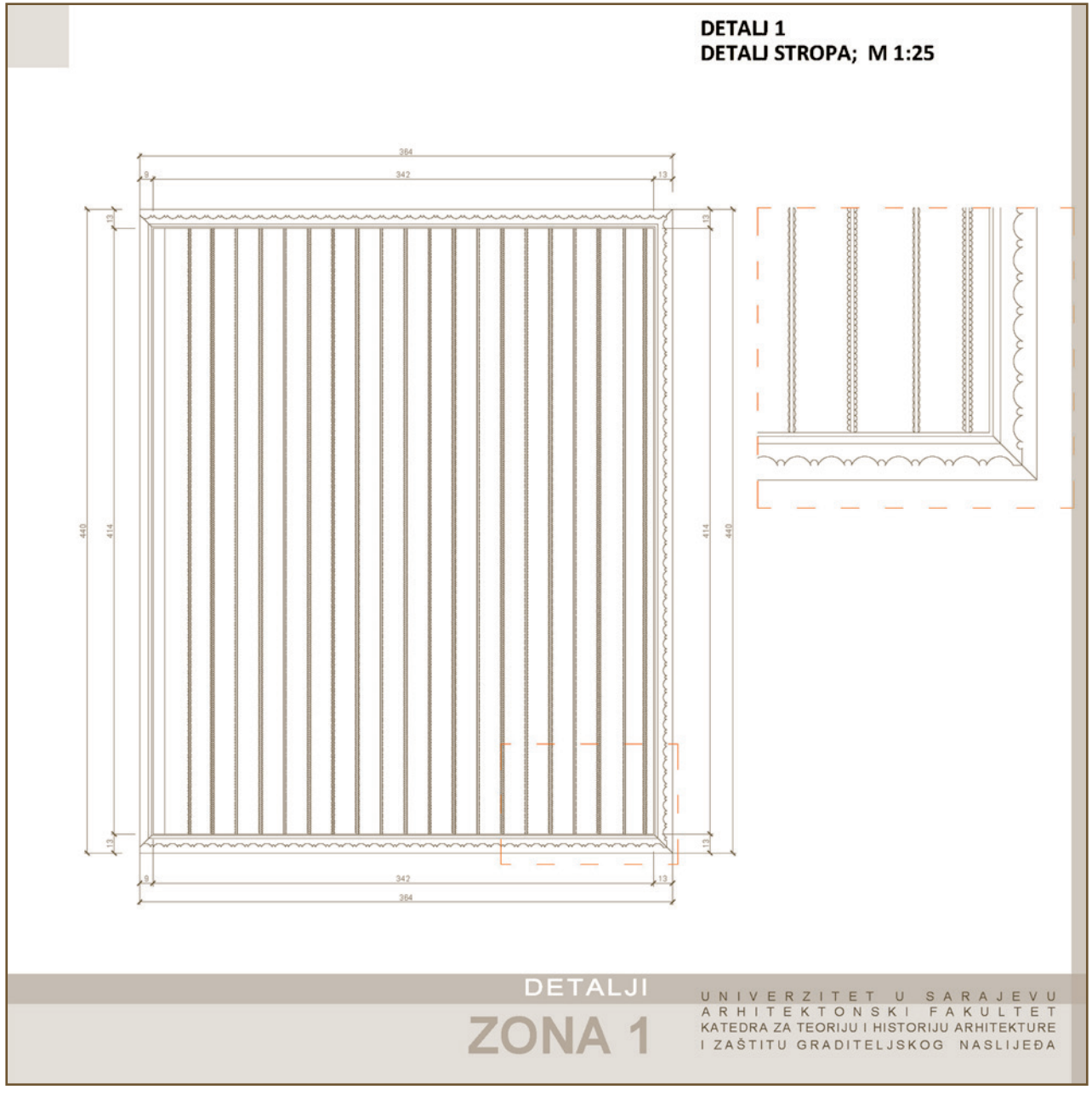
B E T O N S K I B L O K O V I

0 1 2 3 4 5m

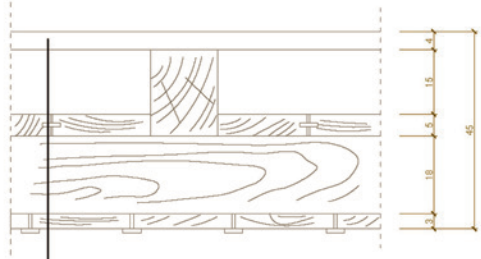
ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 1

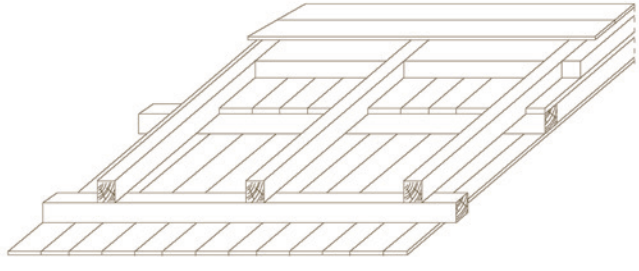
U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 1
DETALJ STROPA; M 1:25
364
342
9
13
440
414
DETALJI
ZONA 1
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 2
DETALJ KONSTRUKCIJE STROPA
M 1:10

- HORIZONTALNO POSTAVLJENE DRVENE DASKE
- ISPUNA OD PIJESKA
- VERTIKALNO POSTAVLJENE DRVENE LETVE
- DRVENA GREDA
- VERTIKALNO POSTAVLJENE DRVENE LETVE

DETALJI
ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 4 - ZONA 1 - Z1/8
- Evidencioni kartoni

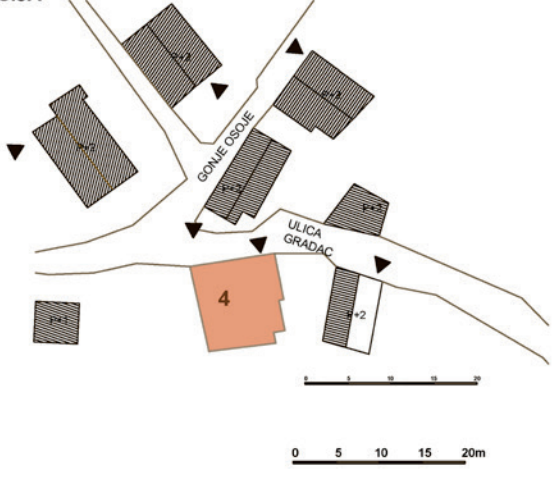

SITUACIJA

LEGENDA:

P+2 oznaka spratnosti

oznaka ulaza u objekat

posmatrani objekat

susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 4

ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_

Katastarska čestica_

Adresa_**Gradac- Travnik**

Spratnost_

Period nastanka
oko 1900

	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**kamen**	**/**	**/**	**/**	**/**	**/**	**/**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro
	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše
	d)ruševno	**d)ruševno**	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno	a)originalno	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna i arhitektonska vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**konsolidacija i konzervacija ostataka. Rekonstruktivne metode su dopuštene samo u slučaju postojanja autentične dokumentacije o izvornom/autentičnom izgledu. U protivnom, integracija izvornih/autentičnih elemenata sa savremenim formama treba da se osloni na referentne vrijednosti prethodne forme i primjerenu interpretaciju poznatih tradicionalnih elemenata.**							
Napomena	**Objekat se nalazi u ruševnom stanju, sa prisutnim ostacima elemenata zida od trajnijeg materijala (kamen).**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

DRVENE GREDE

ULAZNA DRVENA VRATA

ZID OBRASTAO VEGETACIJOM

O P E K A

K A M E N

L I M

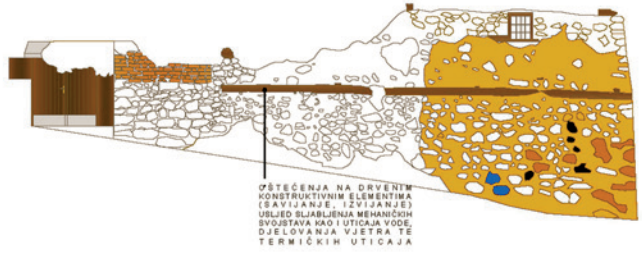
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

Š U P L J I N E
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

VIŠESLOJNOST
(postojanje više materijala jednog preko drugog)

V E G E T A C I J A
(oštećenja na fasadnom malteru zbog uticaja vode i vlage)

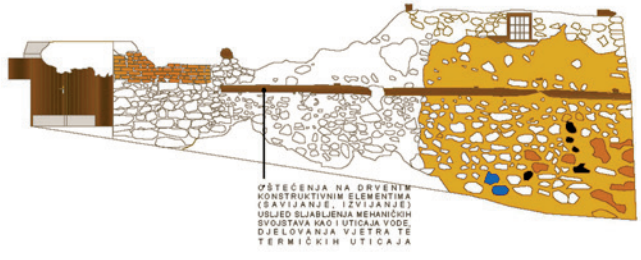
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 1

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

LEGENDA

AUTENTIČNI ELEMENTI

- DRVENE GREDE
- ULAZNA DRVENA VRATA
- OPEKA
- KAMEN
- ZID OBRASTAO VEGETACIJOM
- LIM

0 1 2 3 4 5m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 1

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZONA 2

Ova zona broji 23 stambena i 9 pomoćnih objekata. Od toga su izabrana 3 referentna primjera, čijom obradom smo se referirali na već postavljenu hipotezu da je *Osoje izvorno bilo podgrađe koje u sebi sadržava i prelazni oblik stambene kuće*. Dati prelazni oblik u sebi primarno nosi karakteristike ruralnog objekta, ali tokom vremena, te uvažavajući i nastale transformacije, dobija karakterizaciju urbanog objekta, mada ne potpuno. Za razliku od predhodne zone, pretpostavljamo da su ovi referentni objekti među najstarijim u naselju. Posebnu pažnju treba obratiti na strmost krovova i materijalizaciju zidova objekta.

URBANISTIČKA SITUACIJA

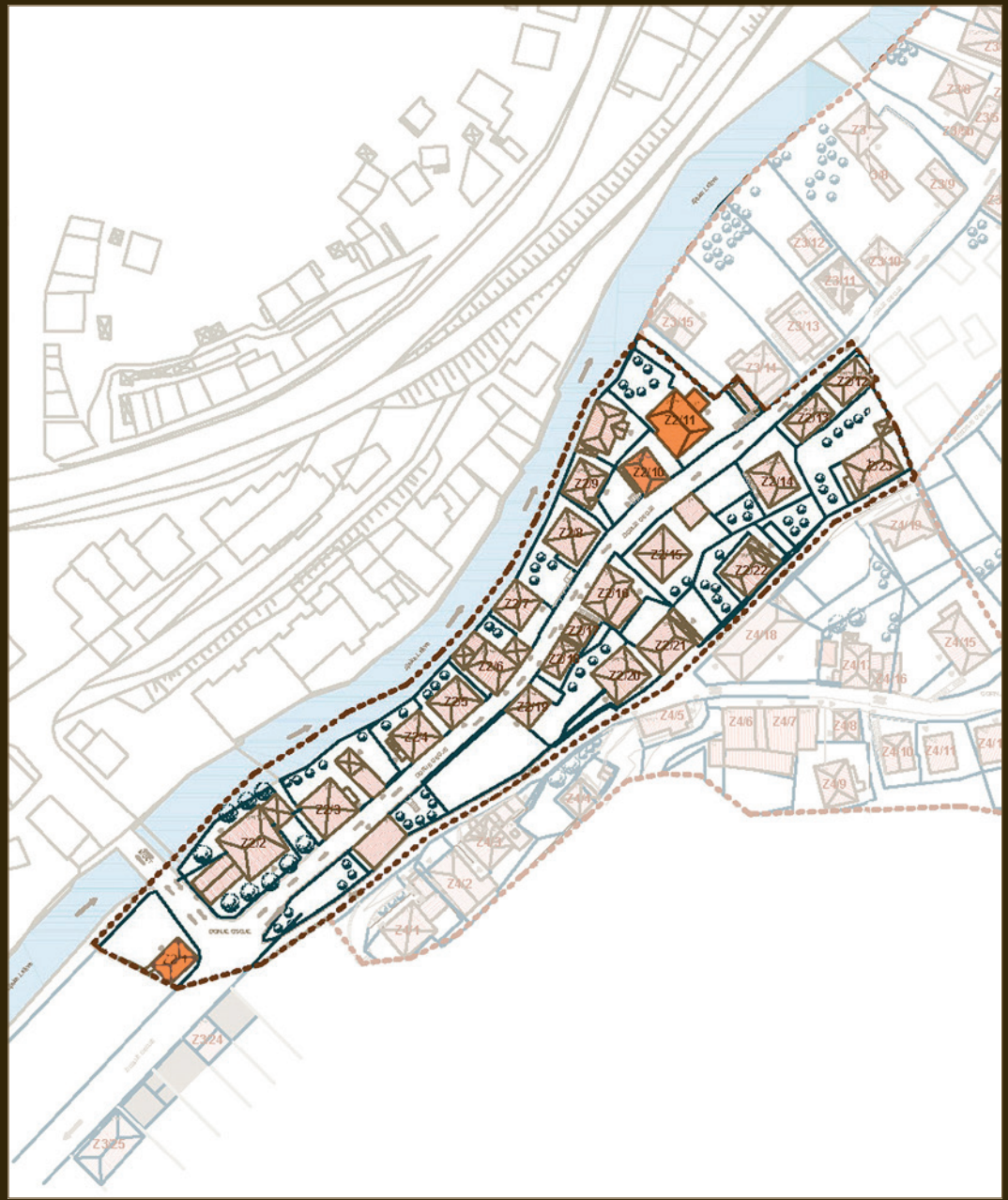
KARTA KODNIH BROJEVA

LEGENDA

- Granica parcele
- Granica zadanog obuhvata
- smjer odvijanja saobraćaja
- Z — oznaka kodnih brojeva
- G — oznaka za garažne objekte
- P+1 — oznaka za spratnost objekata
- oznaka ulaza u objekat
- zelenilo

Referentni primjer Z2/10 najbolje prezentira strukturu objekata gdje je na uličnom zidu vidljiv pleter žbukan bijelim krečnim malterom. Također, potrebno je obratiti pažnju i na krovopokrivač koji je šindra, a kasnije je prekriven čeličnim limom, koji je tokom vremena oksidirao i time stvorio specifičnu boju krova koja se više puta ponavlja u pejzažnoj slici naselja.

L E G E N D A

GRANICA OBUHVATA

O B J E K T I

P+1 S P R A T N O S T

KOSI KROVOVI REFERENTNI PRIMJERI

RAVNI KROV

U L A Z I

PARCELACIJA

KOLSKI SAOBRAĆAJ

Z E L E N I L O

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 2 - Z2/10
- Evidencioni kartoni

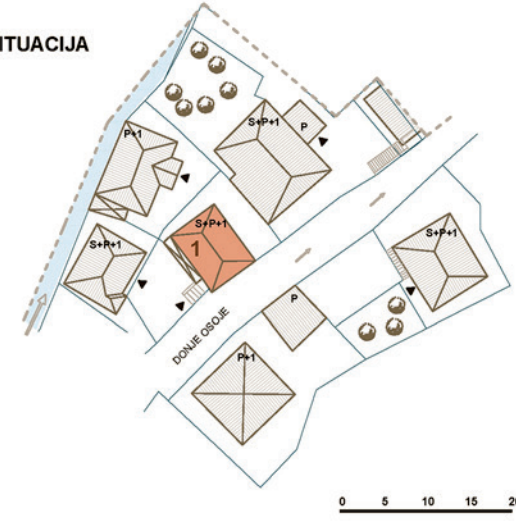

SITUACIJA

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti
- rijeka Lašva

REFERENTNI PRIMJER 1

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z2/10**

Katastarska čestica_**1062**

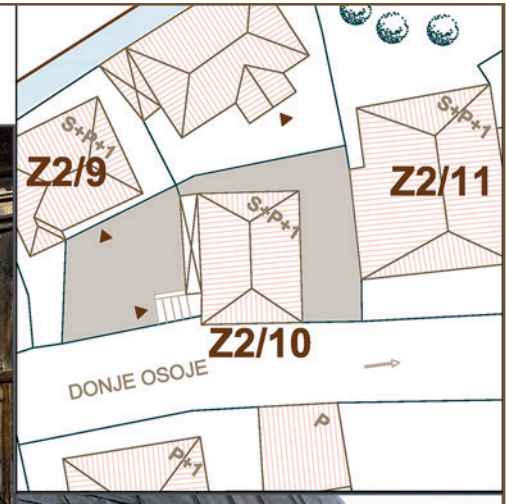
Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Spratnost_**S+P+1**

Period nastanka **osmanski period**

1. Izgled dijela zapadne fasade
2. Dio istočne fasade
3. Izgled sjeverne fasade
4. Dio južne fasade

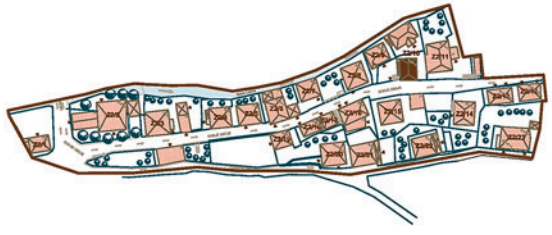

Kodni broj_**Z2/10**

Katastarska čestica_**1062**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Spratnost_**S$_u$+P+1**

Period nastanka **osmanski period**

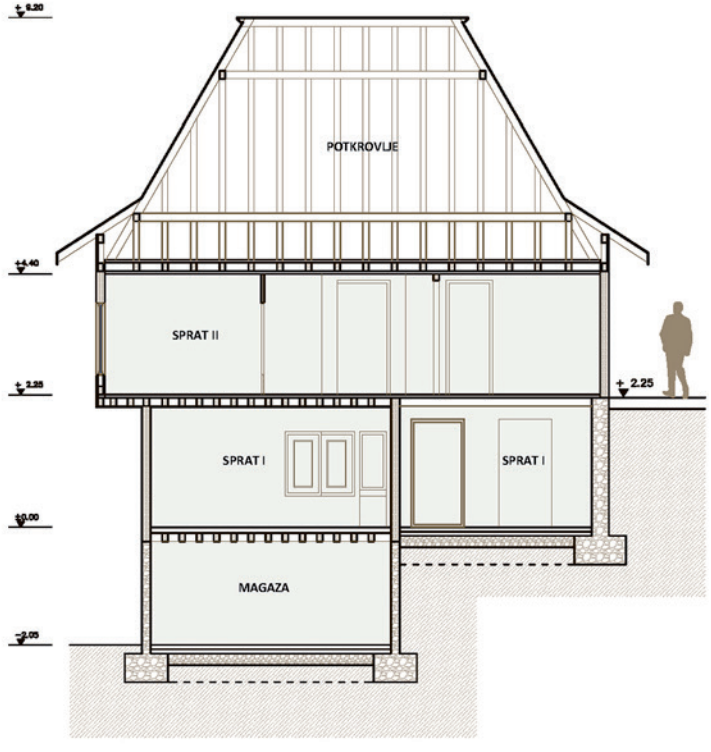

	Temelji	Vanjski zid zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**malter**	**kamen**	**drvo**	**drvo**	**lim**	**drvo**	**kamen malter drvo**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro
	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	**a)originalno**	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	**c)potpuno izmijenjeno**	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna i arhitektonska vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**restauracija; permanentno održavanje**							
Napomena	**Objekat ima izuzetnu ambijentalnu i arhitektonsku vrijednost - pripadnik je autohtonog arhitektonskog izričaja lokaliteta. Nalazi se u lošem fizičkom stanju očuvanosti, te je potrebno izvršiti hitne mjere preventivne zaštite - konzervacija i strukturalna restauracija (konsolidacija). Sukcesivni restauratorsko-konzervatorski radovi trebaju omogućiti njegovu ponovnu integraciju u ambijent i korištenje u skladu sa procjenjenim potrebama ambijentalne cjeline.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

L E G E N D A

K A M E N

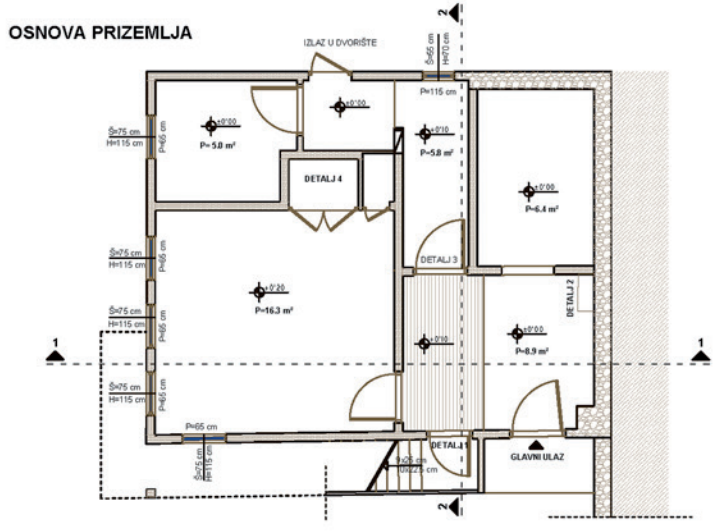
BONDRUK SISTEM

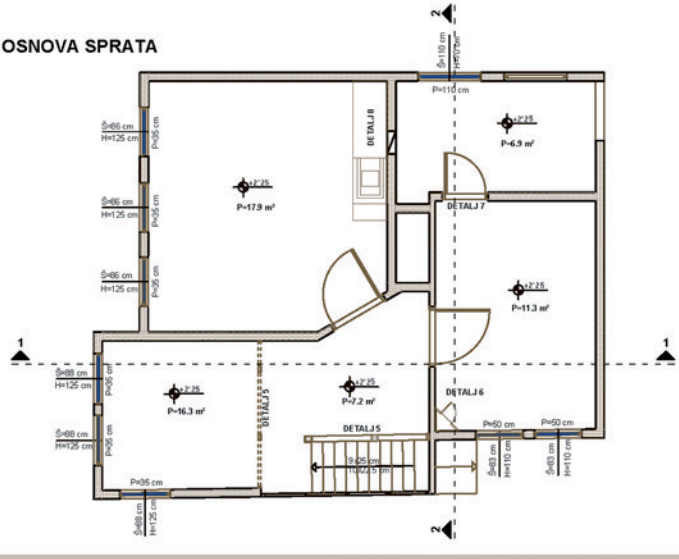
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

L E G E N D A

K A M E N

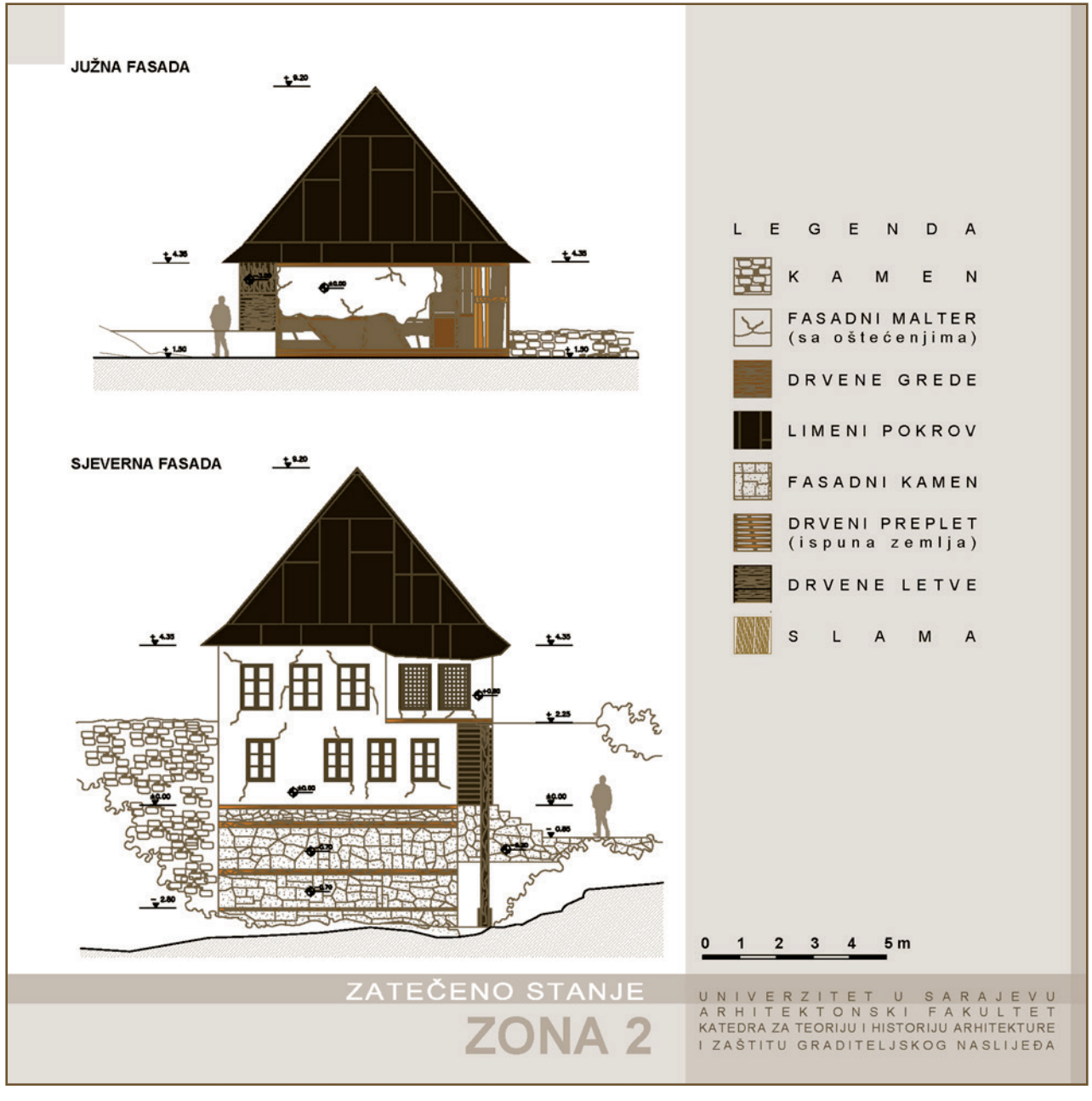
BONDRUK SISTEM

0 1 2 3 4 5 m

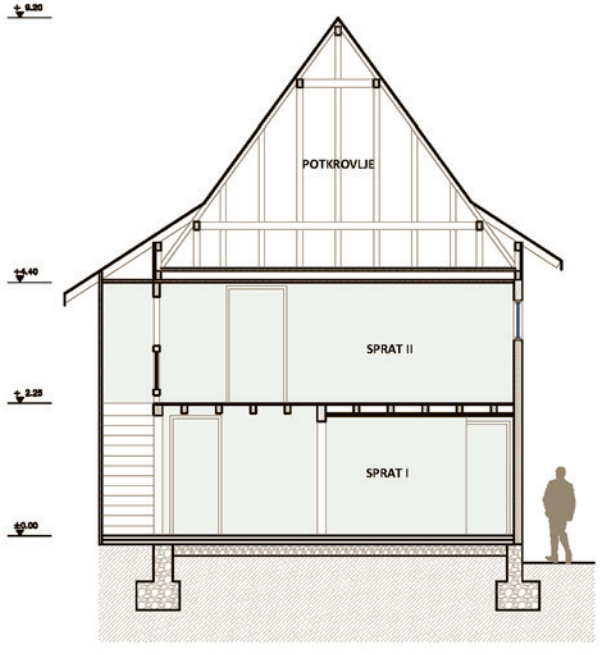
ZATEČENO STANJE

ZONA 2

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA
SJEVERNA FASADA
LEGENDA
KAMEN
FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
DRVENE GREDE
LIMENI POKROV
FASADNI KAMEN
DRVENI PREPLET (ispuna zemlja)
DRVENE LETVE
SLAMA
0 1 2 3 4 5 m
ZATEČENO STANJE
ZONA 2
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

PRESJEK 2_2

L E G E N D A

K A M E N

BONDRUK SISTEM

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

LIMENI POKROV

GRUBI MALTER

FASADNI KAMEN

DRVENE LETVE

O P E K A

DRVENI PREPLET (ispuna zemlja)

DRVENE LETVE

P L J E V L J A

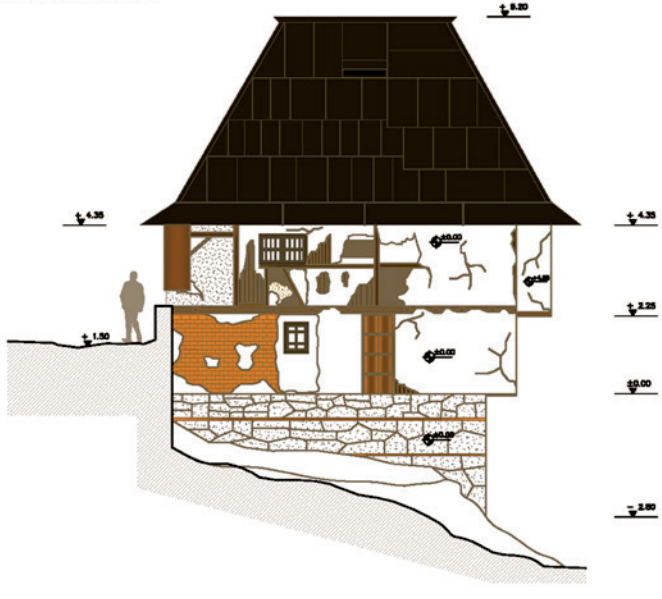
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

LIMENI POKROV

GRUBI MALTER

FASADNI KAMEN

DRVENE LETVE

O P E K A

DRVENI PREPLET
(ispuna zemlja)

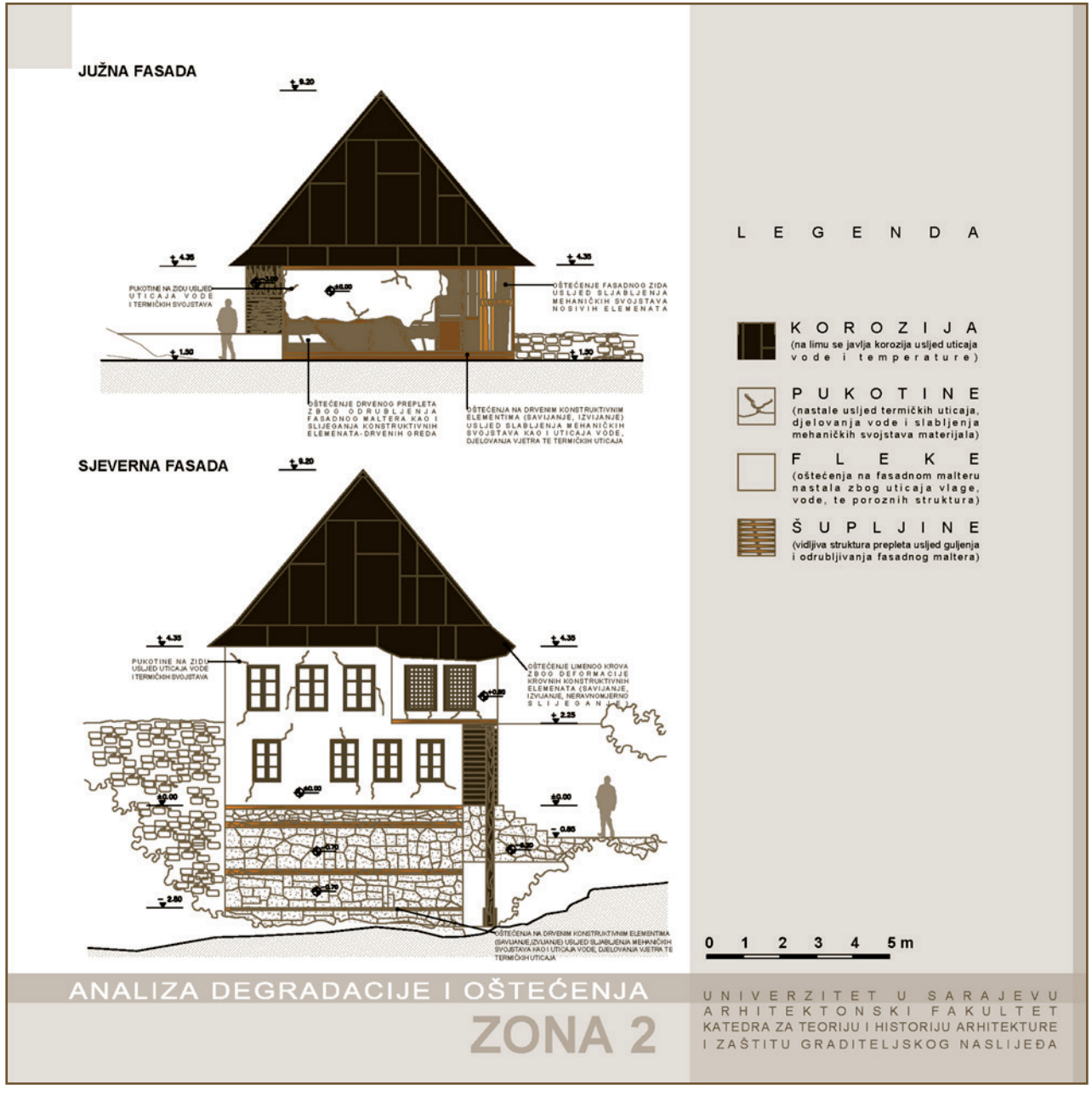
P L J E V L J A

0 1 2 3 4 5 m

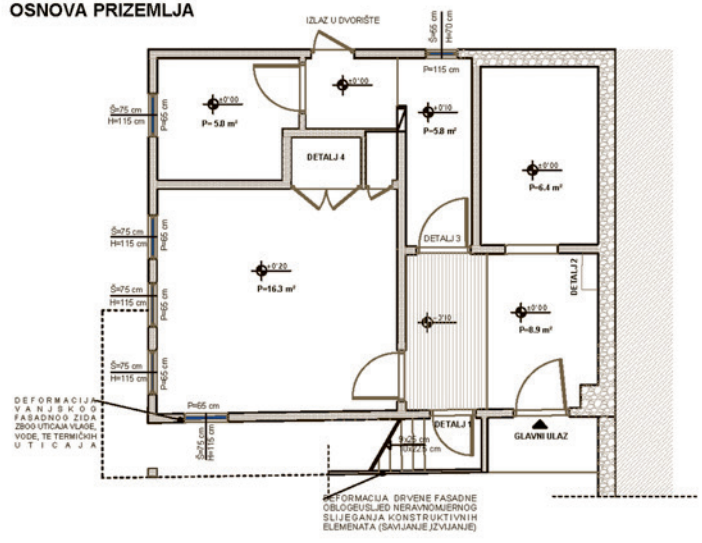
ZATEČENO STANJE

ZONA 2

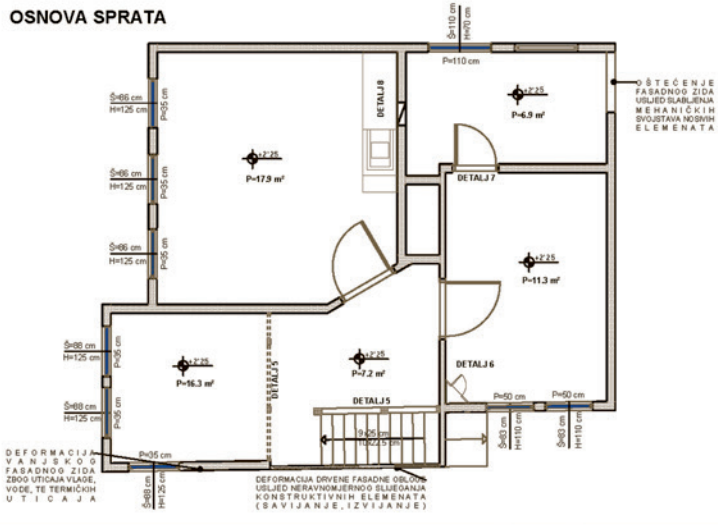
U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA
PUKOTINE NA ZIDU USLJED UTICAJA VODE I TERMIČKIH SVOJSTAVA
OŠTEĆENJE FASADNOG ZIDA USLJED SLABLJENJA MEHANIČKIH SVOJSTAVA NOSIVIH ELEMENATA
OŠTEĆENJE DRVENOG PREPLETA ZBOG ODRUBLJENJA FASADNOG MALTERA KAO I SLIJEGANJA KONSTRUKTIVNIH ELEMENATA-DRVENIH OKVIRA
OŠTEĆENJA NA DRVENIM KONSTRUKTIVNIM ELEMENTIMA (SAVIJANJE, IZVIJANJE) USLJED SLABLJENJA MEHANIČKIH SVOJSTAVA KAO I UTICAJA VODE, DJELOVANJA VJETRA TE TERMIČKIH UTICAJA
SJEVERNA FASADA
PUKOTINE NA ZIDU USLJED UTICAJA VODE I TERMIČKIH SVOJSTAVA
OŠTEĆENJE LIMENOG KROVA ZBOG DEFORMACIJE KROVNIH KONSTRUKTIVNIH ELEMENATA (SAVIJANJE, IZVIJANJE, NERAVNOMJERNO SLIJEGANJE)
OŠTEĆENJA NA DRVENIM KONSTRUKTIVNIM ELEMENTIMA (SAVIJANJE,IZVIJANJE) USLJED SLJABLJENJA MEHANIČKIH SVOJSTAVA KAO I UTICAJA VODE, DJELOVANJA VJETRA TE TERMIČKIH UTICAJA
LEGENDA
KOROZIJA
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)
PUKOTINE
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)
FLEKE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)
ŠUPLJINE
(vidljiva struktura prepleta usljed guljenja i odrubljivanja fasadnog maltera)
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 2
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

OSNOVA PRIZEMLJA

OSNOVA SPRATA

LEGENDA

KAMEN

BONDRUK SISTEM

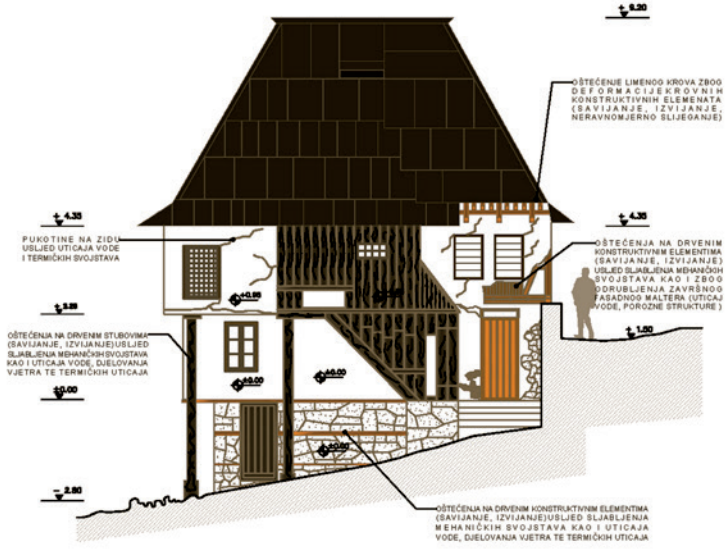
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

LEGENDA

KOROZIJA
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

PUKOTINE
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

FLEKE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

ŠUPLJINE
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

ŠUPLJINE
(vidljiva struktura prepleta usljed guljenja i odrubljivanja fasadnog maltera)

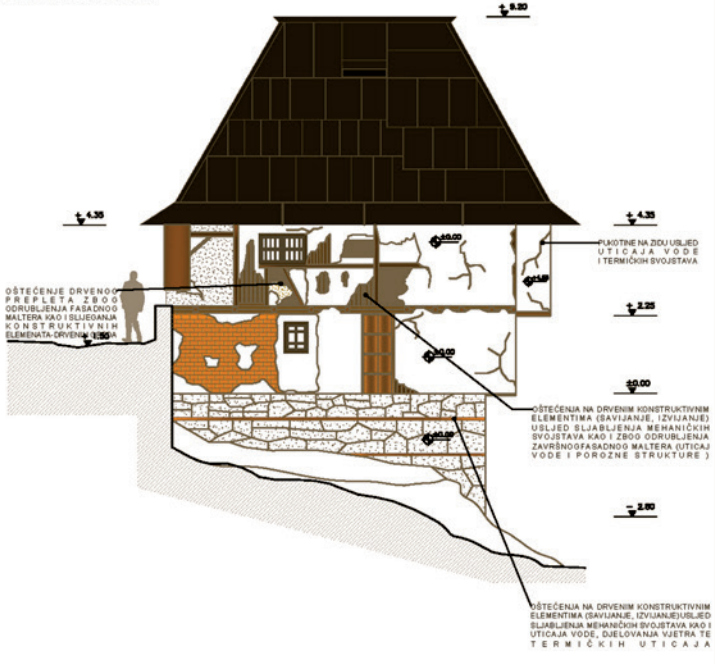
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

LEGENDA

KOROZIJA
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

PUKOTINE
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

FLEKE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

ŠUPLJINE
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

ŠUPLJINE
(vidljiva struktura prepleta usljed guljenja i odrubljivanja fasadnog maltera)

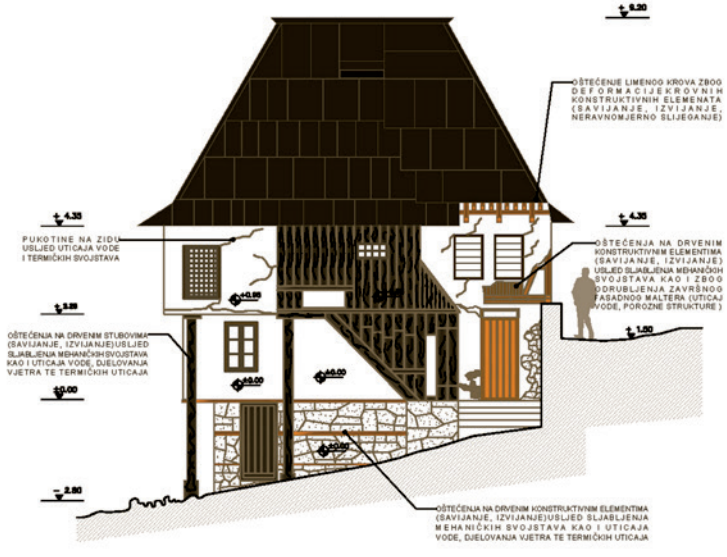
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

LEGENDA

KOROZIJA
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

PUKOTINE
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

FLEKE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

ŠUPLJINE
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

ŠUPLJINE
(vidljiva struktura prepleta usljed guljenja i odrubljivanja fasadnog maltera)

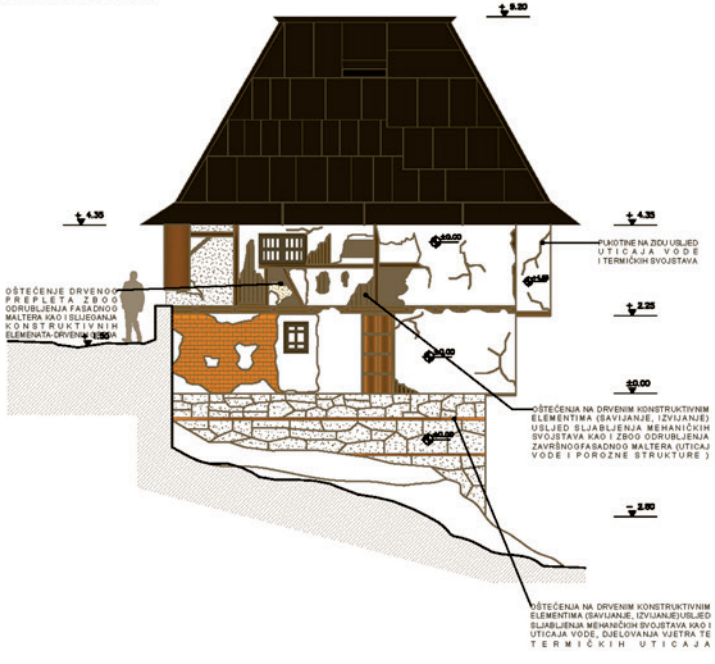
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

LEGENDA

KOROZIJA
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

PUKOTINE
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

FLEKE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

ŠUPLJINE
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

ŠUPLJINE
(vidljiva struktura prepleta usljed guljenja i odrubljivanja fasadnog maltera)

0 1 2 3 4 5 m

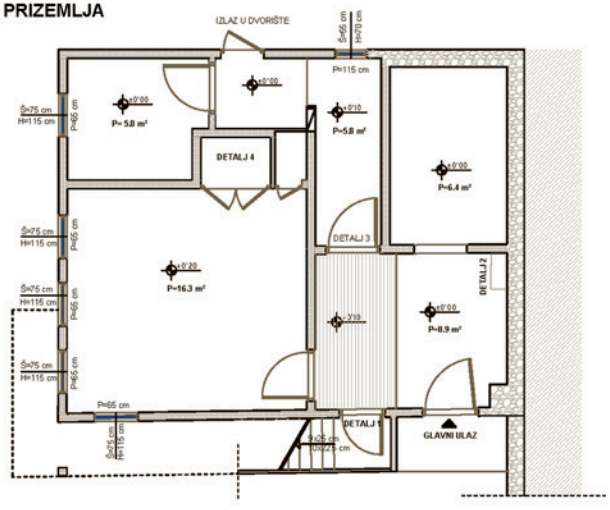
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 2

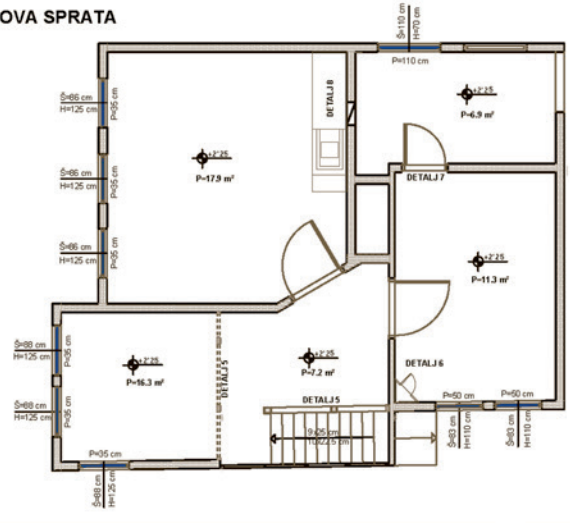
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA
SJEVERNA FASADA
L E G E N D A
AUTENTIČNI ELEMENTI
K A M E N
FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)
DRVENE GREDE
DRVENI PREPLET
DRVENE LETVE
NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI
LIMENI POKROV
S L A M A
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA AUTENTIČNOSTI
ZONA 2
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

OSNOVA PRIZEMLJA

OSNOVA SPRATA

L E G E N D A

K A M E N

BONDRUK SISTEM

NAPOMENA :

- PREMA PODLOGAMA IZVORNOG STANJA I ANALIZE ZATEČENOG STANJA DOLAZI SE DO ZAKLJUČKA DA JE OSNOVA PRIZEMLJA POTPUNO AUTENTIČNA ;
- NISU IZVRŠENE INTERVENCIJE NA PROMJENI DISPOZICIJE, NOSIVIH I PREGRADNIH ZIDOVA U ENTERIJERU ALI SE JAVLJAJU ODREĐENA OŠTEĆENJA ŠTO JE OBRAZLOŽENO U RANIJIM PRILOZIMA ;

NAPOMENA :

- PREMA PODLOGAMA IZVORNOG STANJA I ANALIZE ZATEČENOG STANJA DOLAZI SE DO ZAKLJUČKA DA JE OSNOVA SPRATA DJELIMIČNO AUTENTIČNA ;
- GOTOVO SVI ELEMENTI NOSIVIH I PREGRADNIH ZIDOVA SU AUTENTIČNI OSIM ZIDA NA JUŽNOJ FASADI KOJI SE OBRUŠIO I NA KOJEM SU NAKNADNO POSTAVLJENI DRVENI ELEMENTI ;

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI
ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

K A M E N

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

DRVENE LETVE

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

LIMENI POKROV

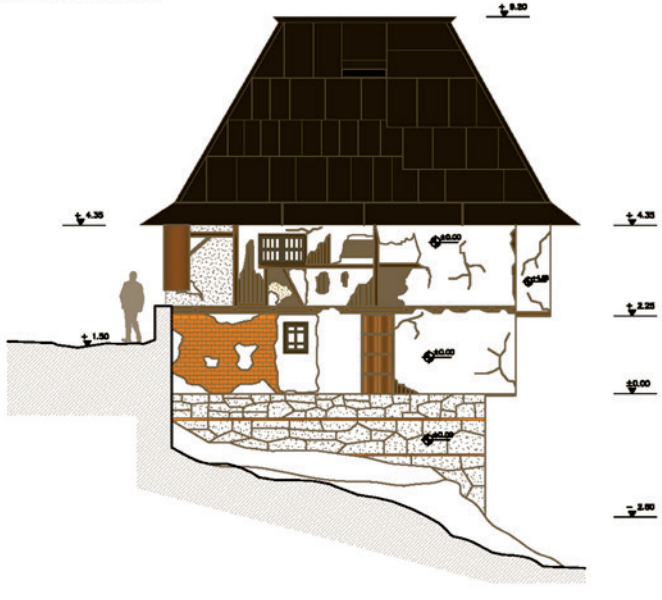
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

K A M E N

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

DRVENI PREPLET

P L J E V L J A

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

LIMENI POKROV

GRUBI MALTER

O P E K A

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 2

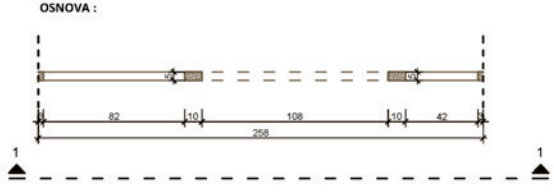
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

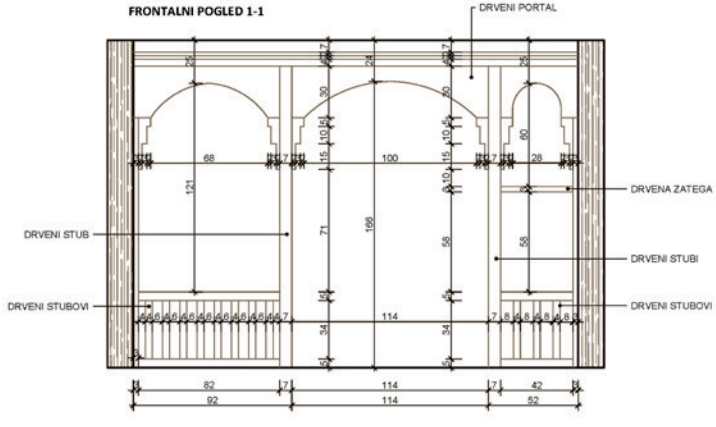
DETALJ 1_ELEMENT ENTERIJERA PORTAL; M 1:25

portal
*portale (starolatinski za vrata, prolaz)
ovakav portal služio je za naglašavanje ulaza u određeni prostor, u ovom slučaju stambeni prostor na katu; detalji i nivo obrade su varirali, od jednostavnih neobrađenih drvenih elemenata do izuzetno bogato rezbarenih primjeraka.

Portal se nalazi na spratu, i zapravo je sistem sastavljen od više drvenih elemenata, to jeste kombinacija različitih funkcija - drvenog ormarića za odlaganje na vrhu stepeništa, te greda i dekorativnih vrata koja vode u veoma dobro osvijetljeni prostor na istočnoj strani gornjeg sprata. Ovaj enterijerski elemenat je neophodno dijelom restaurirati i zaštititi od daljnjeg propadanja.

materijalizacija
drvo; međusobno spajanje elemenata - vijci i ekseri.

DETALJI
ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

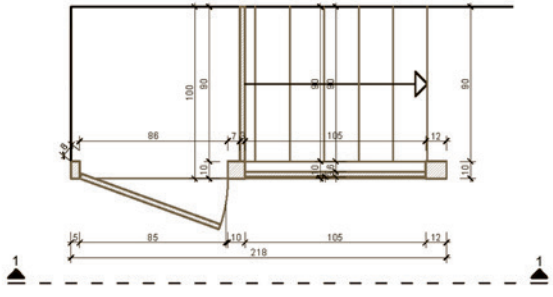
DETALJ 2_ELEMENT ENTERIJERA
PORTAL ; M 1:25

portal
**portale (starolatinski za vrata, prolaz)*
ovakav portal služio je za naglašavanje ulaza u određeni prostor, u ovom slučaju stambeni prostor na katu; detalji i nivo obrade su varirali, od jednostavnih neobrađenih drvenih elemenata do izuzetno bogato rezbarenih primjeraka.

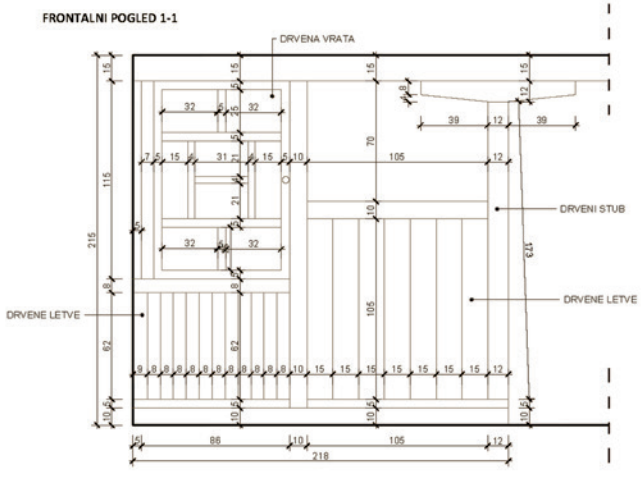
Portal se nalazi na spratu, i zapravo je sistem sastavljen od više drvenih elemenata, to jeste kombinacija različitih funkcija - drvenog ormarića za odlaganje na vrhu stepeništa, te greda i dekorativnih vrata koja vode u veoma dobro osvijetljeni prostor na istočnoj strani gornjeg sprata. Ovaj enterijerski elemenat je neophodno dijelom restaurirati i zaštititi od daljnjeg propadanja.

materijalizacija
drvo; međusobno spajanje elemenata - vijci i ekseri.

OSNOVA :

FRONTALNI POGLED 1-1

DETALJ 3_ELEMENT ENTERIJERA NIŠA; M 1:25

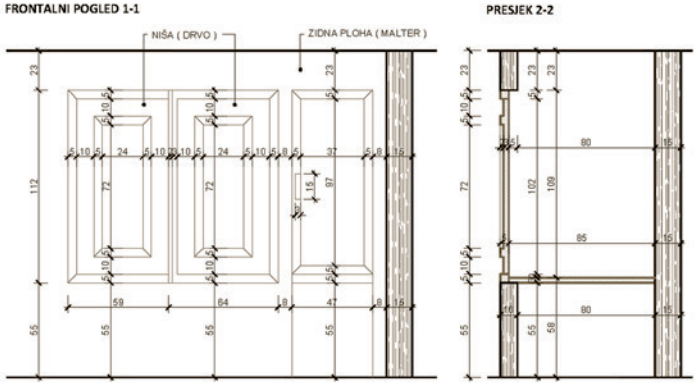
niša
**niche (francuski za prostor u zidu)*

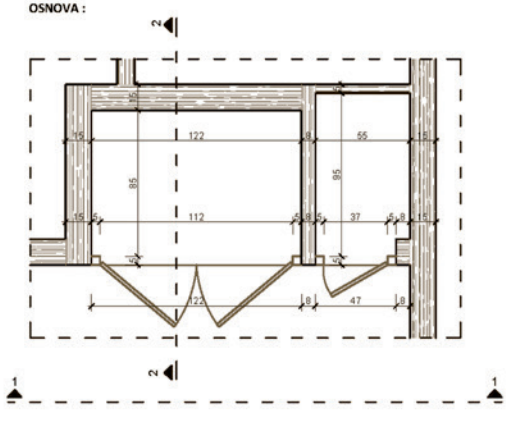
Niša se nalazi u prostoriji za boravak u prizemlju, upuštena u unutrašnji zid prema istočnoj spavaćoj sobi; još uvijek je djelimično funkcionalna, iako su pojedini segmenti poput vrata, u dosta lošem stanju, te nešto izmijenjeni sukcesivnim dodavanjem različitih potpora, kojima se osiguravala stabilnost polica i mogućnosti otvaranja.

materijalizacija

-lakirano drvo; međusobno spajanje elemenata - šarafi i ljepilo;

- niša je ugrađena u zidove bondruk sistema

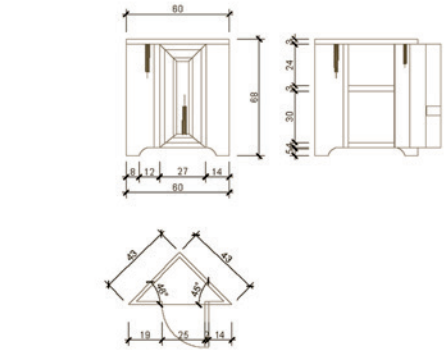

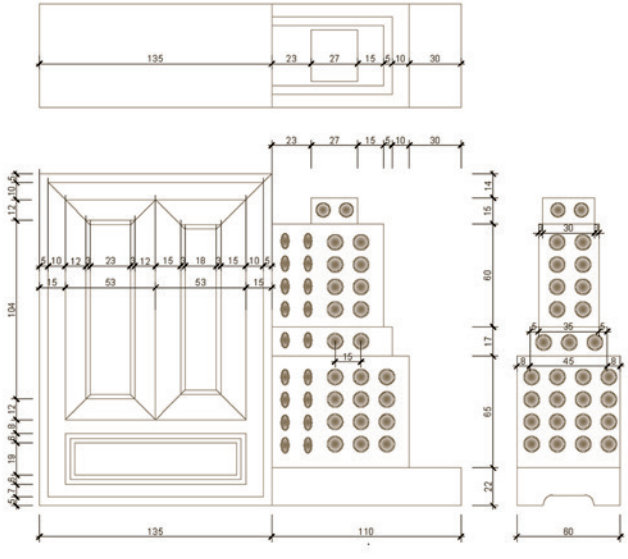

DETALJI
ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 4_ELEMENTI ENTERIJERA
čošnjak, peć i hamamdžik; M 1:25

čošnjak
(perzijski *guše*, turski *köşe*)

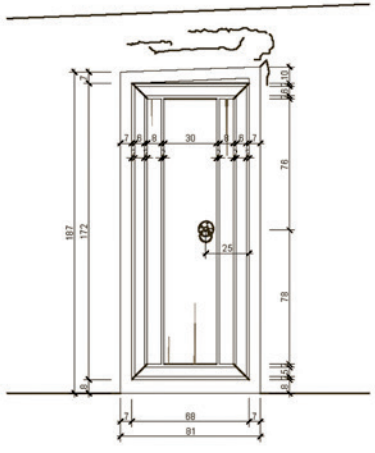
Tradicionalni dio namještaja za odlaganje stvari, uzidan ili pričvršćen za ugao zida.
Zatečen je u lošem fizičkom stanju očuvanosti, premda funkcionalan;

Peć+hamamdžik je znatnije oštećena, te su potrebni restauratorski radovi u cilju uspostavljanja njene formalne i funkcionalne autentičnosti.

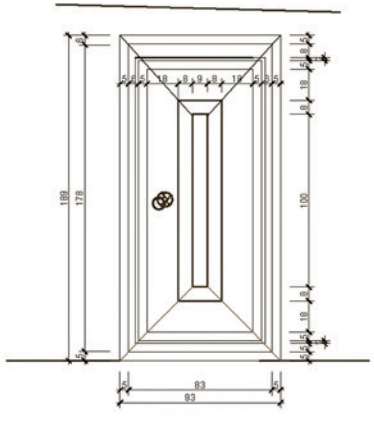

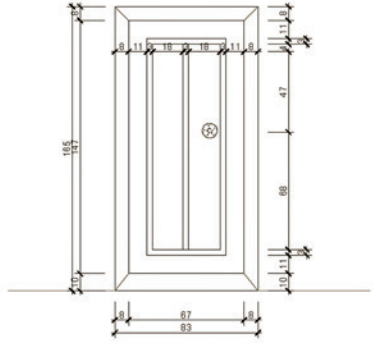
DETALJI
ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 5_ELEMENT ENTERIJERA
VRATA; M 1:25

vrata a, b i c
unutrašnja
**halka (turski za zvekir)*

Vrata se nalaze u prizemlju, neposredno uz ulazni portal, te vode u stepenišni prostor - basamke za gornji kat.

Načinjena su od drveta sa metalnim zvekirom - halkom;
U lošem su stanju fizičke očuvanosti, a u kontaktu nadvratnika sa zidom uočena je strukturalna pukotina, koja ugrožava konstruktivnu stabilnost zida.

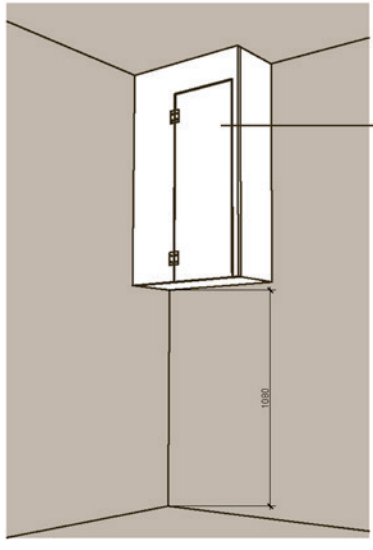
Vrata b i c se nalaze na spratu, i u sličnom su stanju fizičke i očuvanosti autentičnosti.

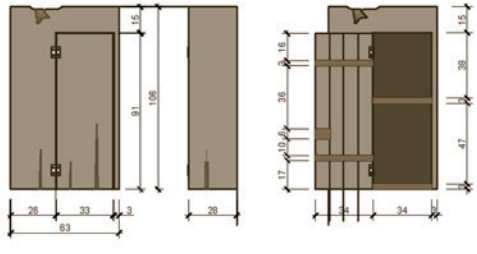

DETALJI

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 6_ELEMENT ENTERIJERA
DOLAP; M 1:25

dolap
(perzijski *dulab*, turski *dolap*)

tradicionalni dio namještaja za odlaganje stvari koji je uzidan ili pričvršćen za zid, i ima police;

Dolap/dolaf u kući Korkuta zatečen je u dosta dobrom stanju fizičke očuvanosti.
Načinjen je od drveta premazanog tamnom smeđom bojom, sa jednim krilom, a u unutrašnjosti se nalaze dva segmenta za odlaganje, horizontalno razdvojena policom.
Funkciju stražnje strane ima kameni zid za koji je dolap i pričvršćen.

DETALJI
ZONA 2

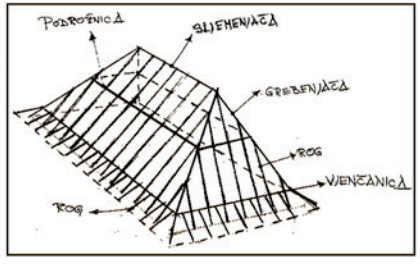
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 7
KONSTRUKTIVNI DETALJI

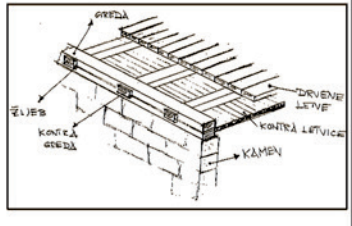
PROSTORNA SKICA

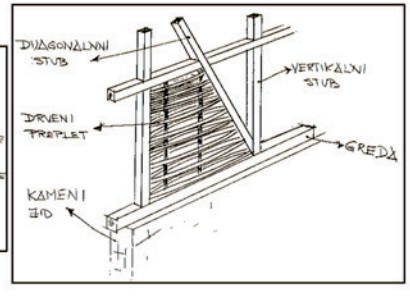
SHEMA KONSTRUKTIVNOG SISTEMA KROVA

MEĐUSPRATNA KONSTRUKCIJA

KONSTRUKTIVNI ELEMENTI NOSIVOG ZIDA

DETALJI
ZONA 2

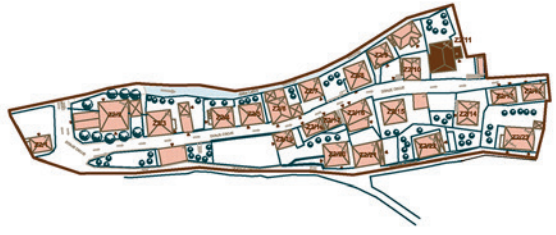
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 2 - Z2/11
- Evidencioni kartoni

SITUACIJA
S+P+1
P+1
P
2
DONJE OSOJE
0 5 10 15 20m
LEGENDA:
granica obuhvata
granica parcele
P+2 oznaka spratnosti
oznaka ulaza u objekat
posmatrani objekat
susjedni objekti
rijeka Lašva
REFERENTNI PRIMJER 2
ZONA 2
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z2/11**

Katastarska čestica_**1062**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Spratnost_**S$_u$+P+1**

Period nastanka
austrougarski period

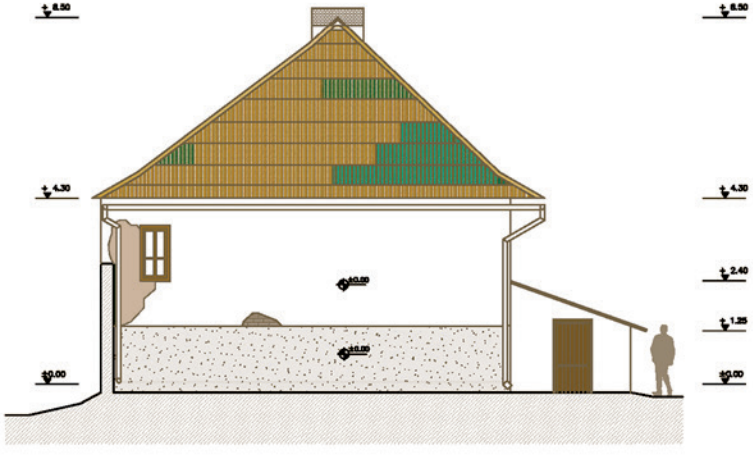
	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**kamen**	**kamen**	**drvo**	**drvo**	**lim**	**drvo**	**kamen malter**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro
	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	**c)potpuno izmijenjeno**	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna i arhitektonska vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**restauracija; permanentno održavanje**							
Napomena	**Potrebno je izvršiti hitne mjere preventivne zaštite - konzervacija i strukturalna restauracija (konsolidacija). Objekat ima izuzetnu ambijentalnu i arhitektonsku vrijednost i pripadnik je prelaznog arhitektonskog izričaja, koji karakteriše objedinjenost osmanskog i austro-ugarskog stila gradnje. I pored jako lošeg fizičkog stanja očuvanosti, objekat je u velikoj mjeri sačuvao izvornost/autentičnost. Integritet objekta je narušen neprimjerenom dogradnjom na sjevernoj fasadi, te se predviđa njegovo uklanjanje.**							

EVIDENCIONI KARTONI

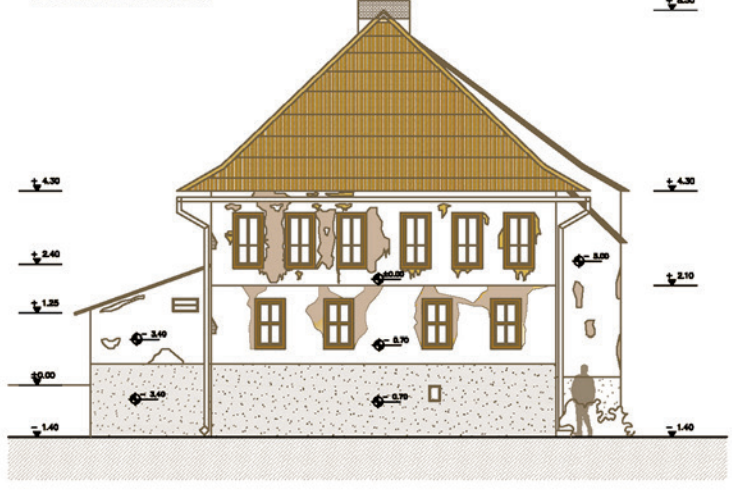
ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

GRUBI MALTER

LIMENI POKROV

FASADNI KAMEN
(obložen malterom)

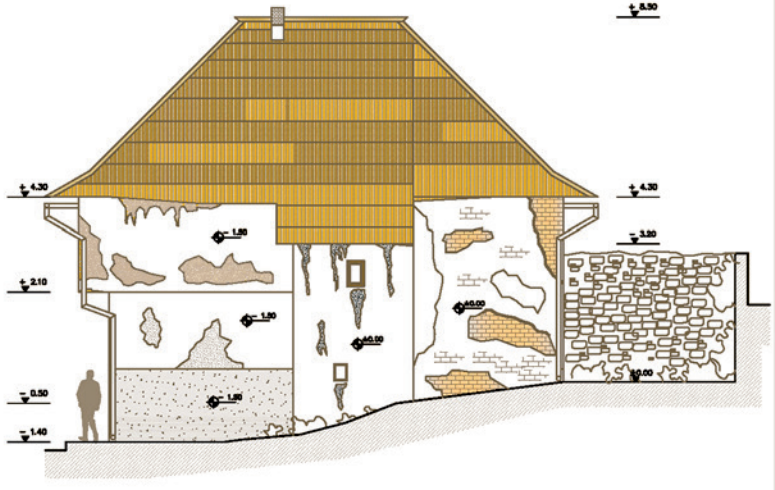
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

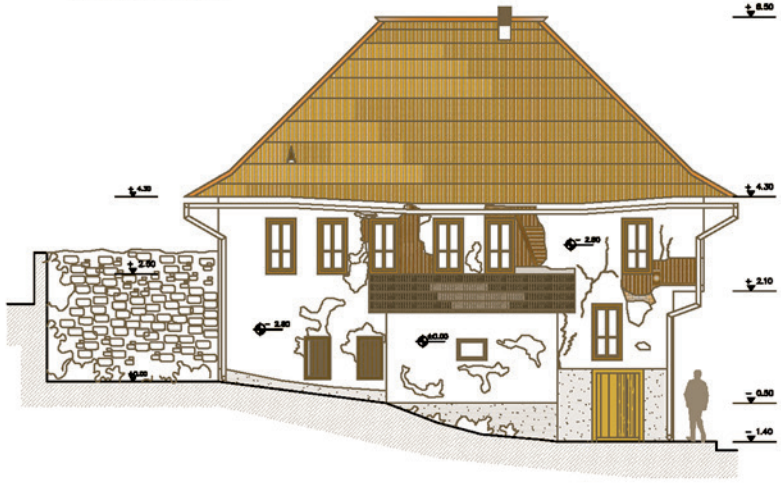
ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

- K A M E N
- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- DRVENE GREDE
- GRUBI MALTER
- DRVENE LETVE
- LIMENI POKROV
- FASADNI KAMEN (obložen malterom)
- O P E K A
- LIMENI POKROV

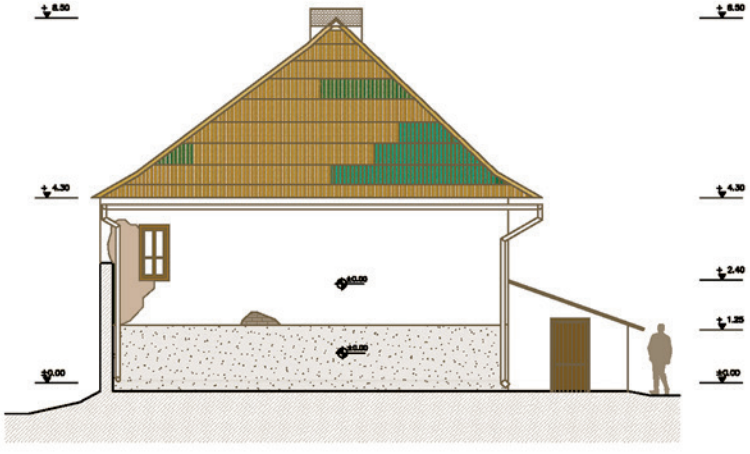
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

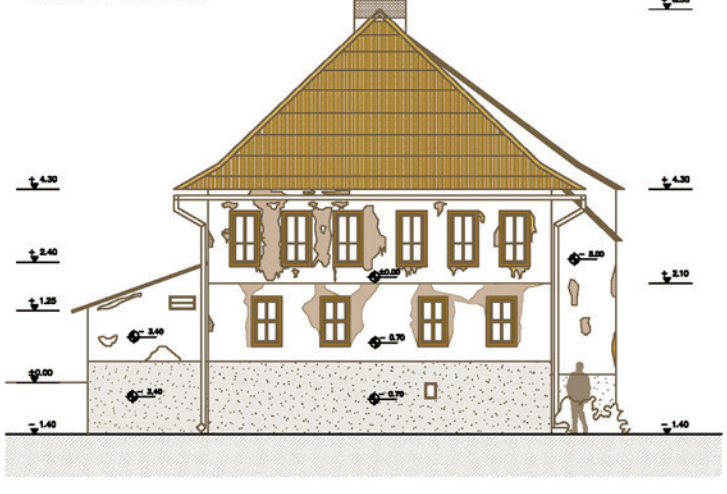
ZONA 2

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

Š U P L J I N E
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

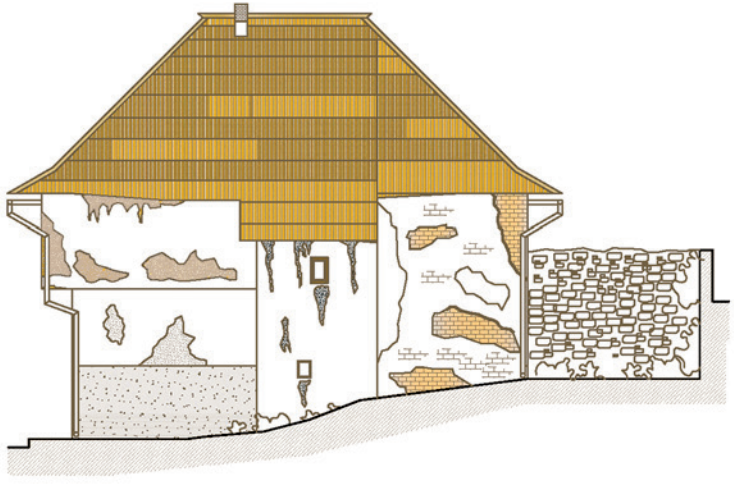
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

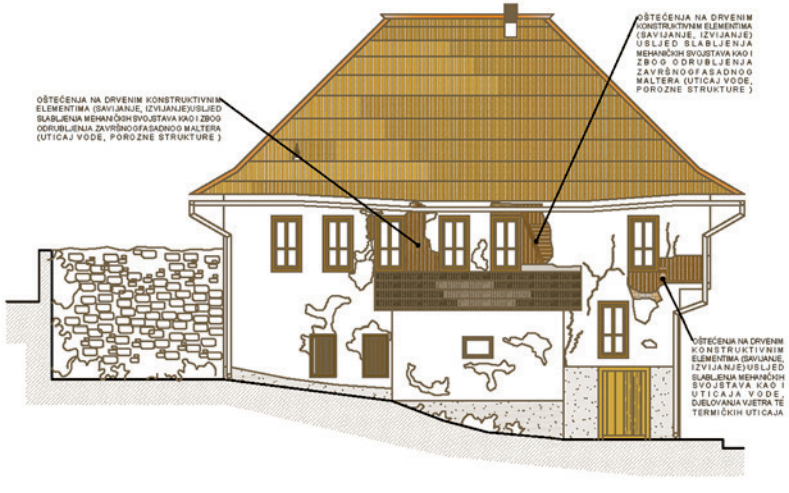
ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

Š U P L J I N E
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

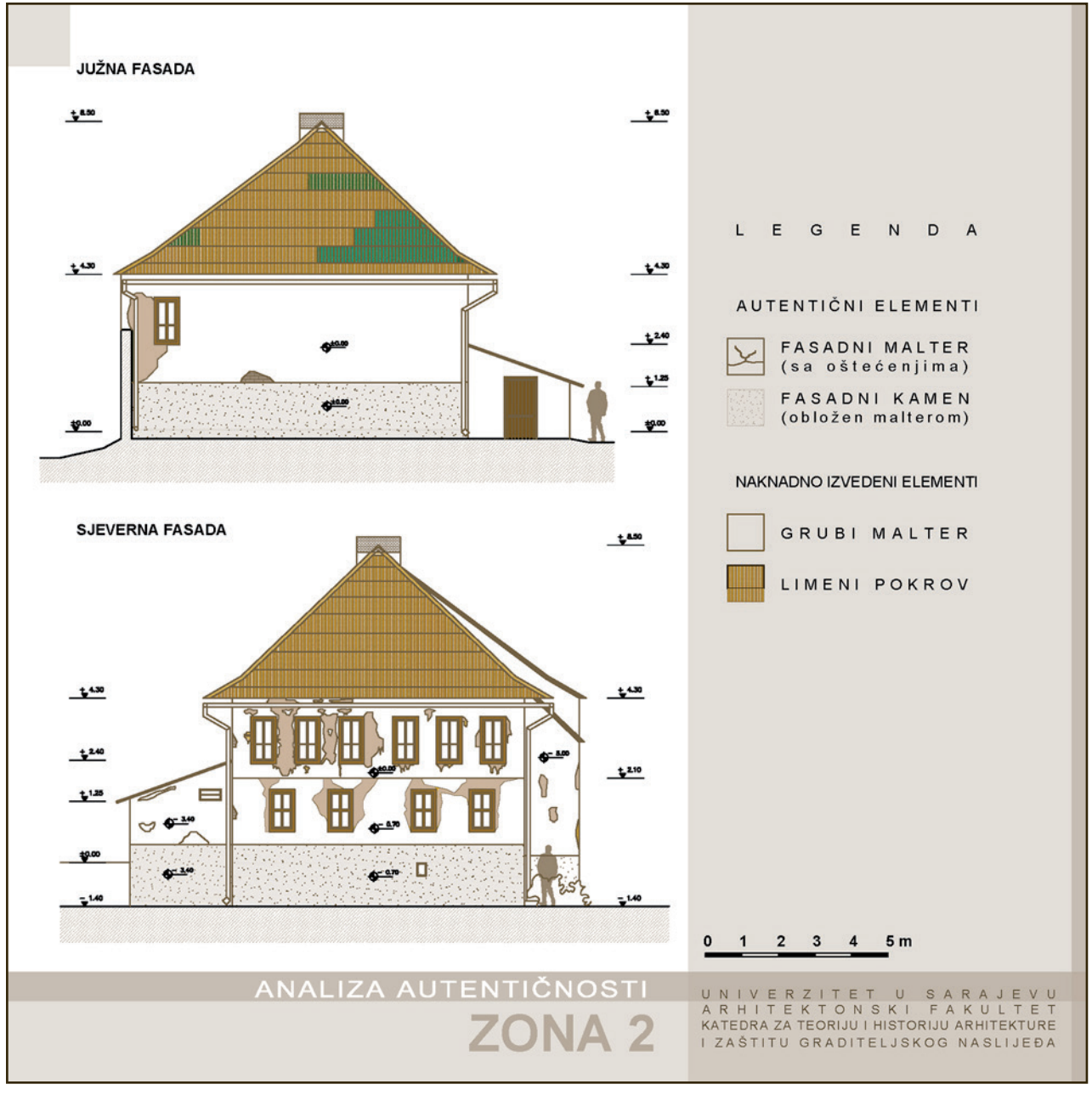
F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

0 1 2 3 4 5 m

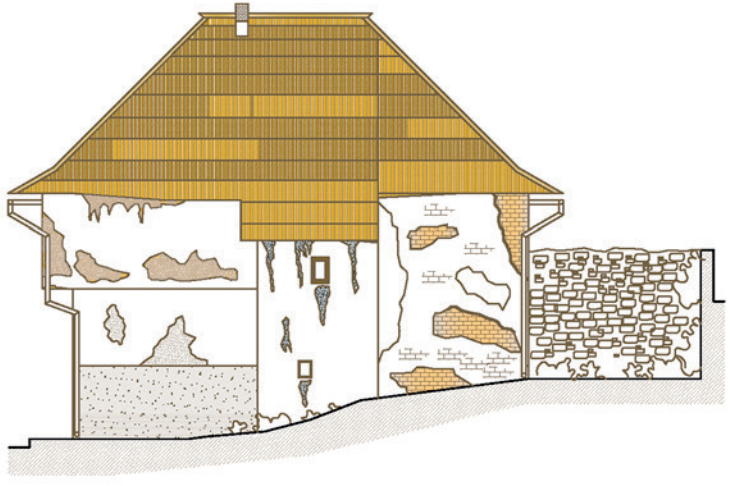
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 2

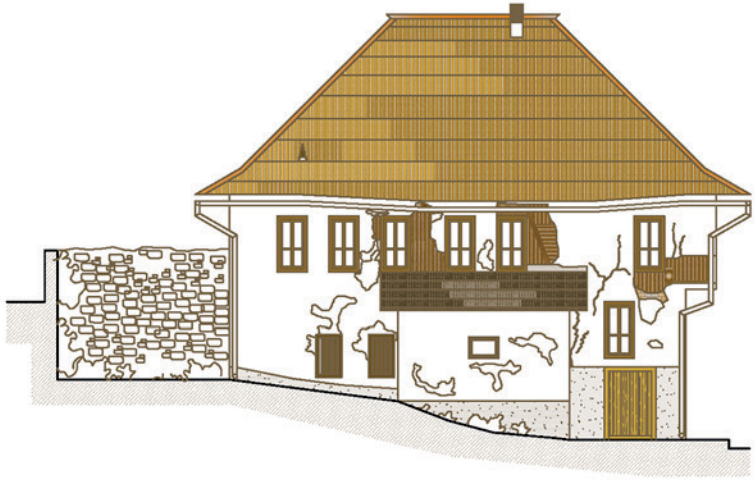
U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA
SJEVERNA FASADA
L E G E N D A
AUTENTIČNI ELEMENTI
FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)
FASADNI KAMEN
(obložen malterom)
NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI
GRUBI MALTER
LIMENI POKROV
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA AUTENTIČNOSTI
ZONA 2
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

K A M E N

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

DRVENE LETVE

FASADNI KAMEN (obložen malterom)

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

GRUBI MALTER

LIMENI POKROV

O P E K A

LIMENI POKROV

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

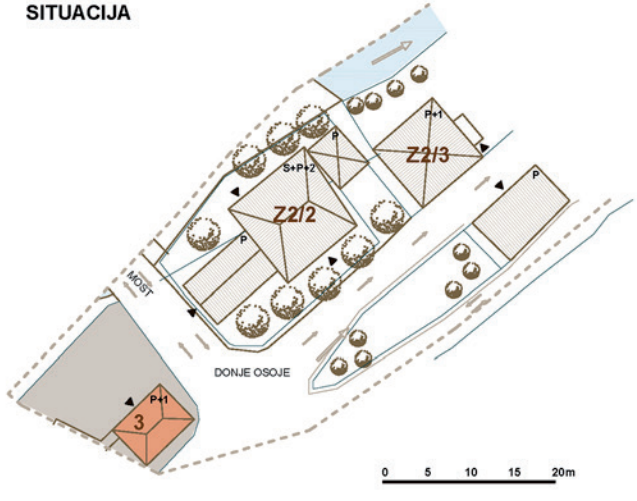
REFERENTNI PRIMJER 3 - ZONA 2 - Z2/1
- Evidencioni kartoni

Hari

SITUACIJA

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti
- rijeka Lašva

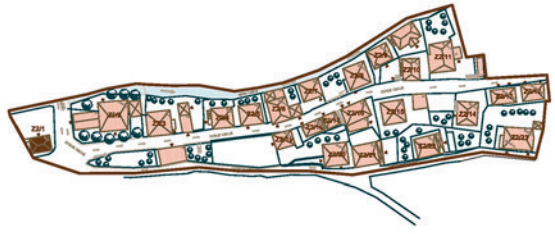

REFERENTNI PRIMJER 3

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z2/1**

Katastarska čestica_**1237**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Spratnost_**P+1**

Period nastanka
pretpostavka 1970-tih

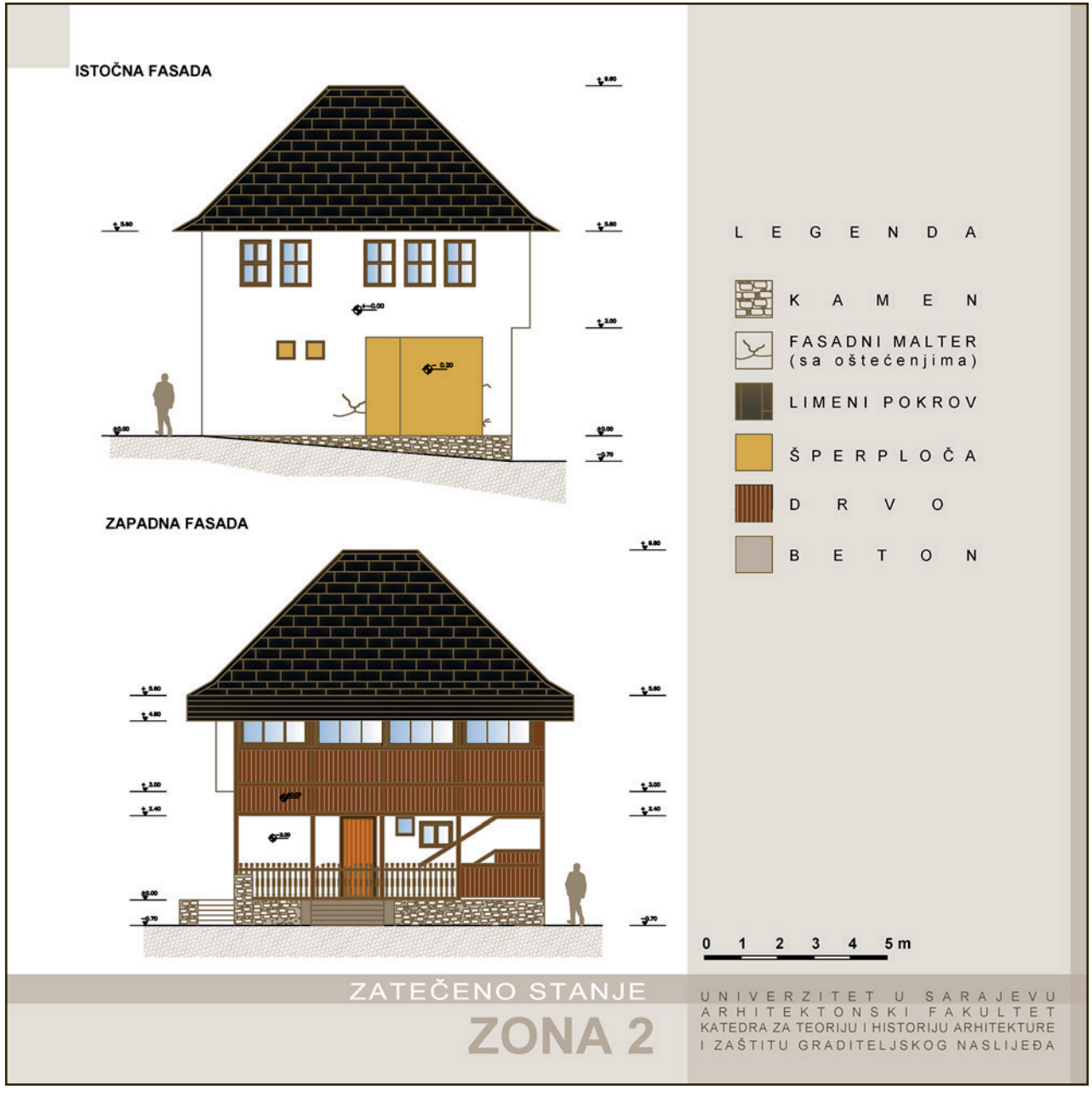

	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**kamen**	**malter**	**drvo**	**drvo**	**lim**	**drvo**	**malter drvo**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna**							
Predložene metode zaštite	**permanentno održavanje**							
Napomena	**Objekat je najvjerovatnije rađen po projektu tipskih objekata sa karakteristikama tradicionalne arhitekture - Studio I, sprovođenim 70-ih godina prošlog vijeka. Materijalizacija i forma određenih otvora na fasadi su neprimjereni, te se predlaže njihovo usklađivanje sa ambijentom i objektom kao cjelinom.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA
ZAPADNA FASADA
L E G E N D A
K A M E N
FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)
LIMENI POKROV
Š P E R P L O Č A
D R V O
B E T O N
0 1 2 3 4 5 m
ZATEČENO STANJE
ZONA 2
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

K A M E N

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

LIMENI POKROV

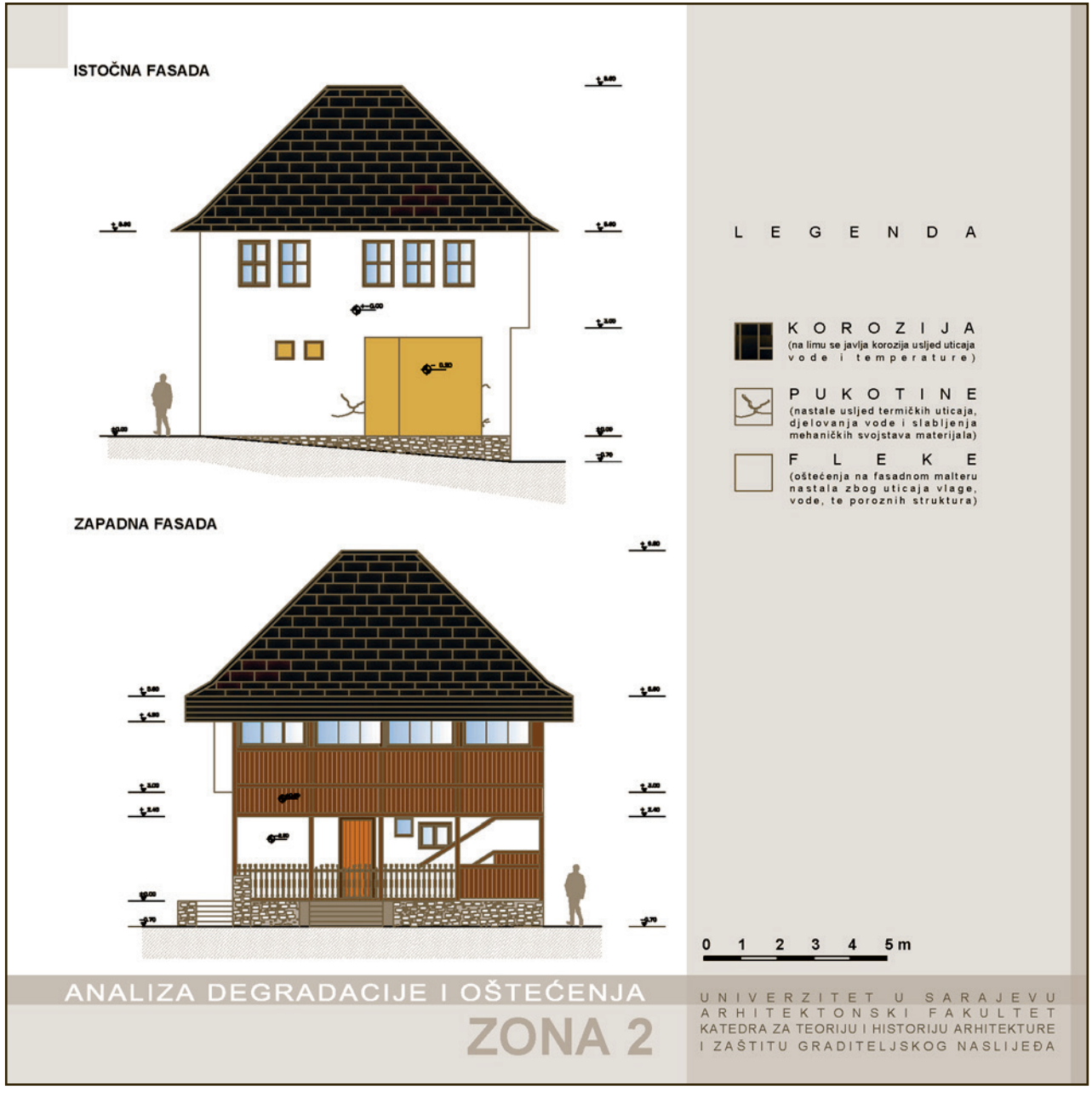
D R V O

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 2

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA
ZAPADNA FASADA
L E G E N D A
K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)
P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)
F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 2
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

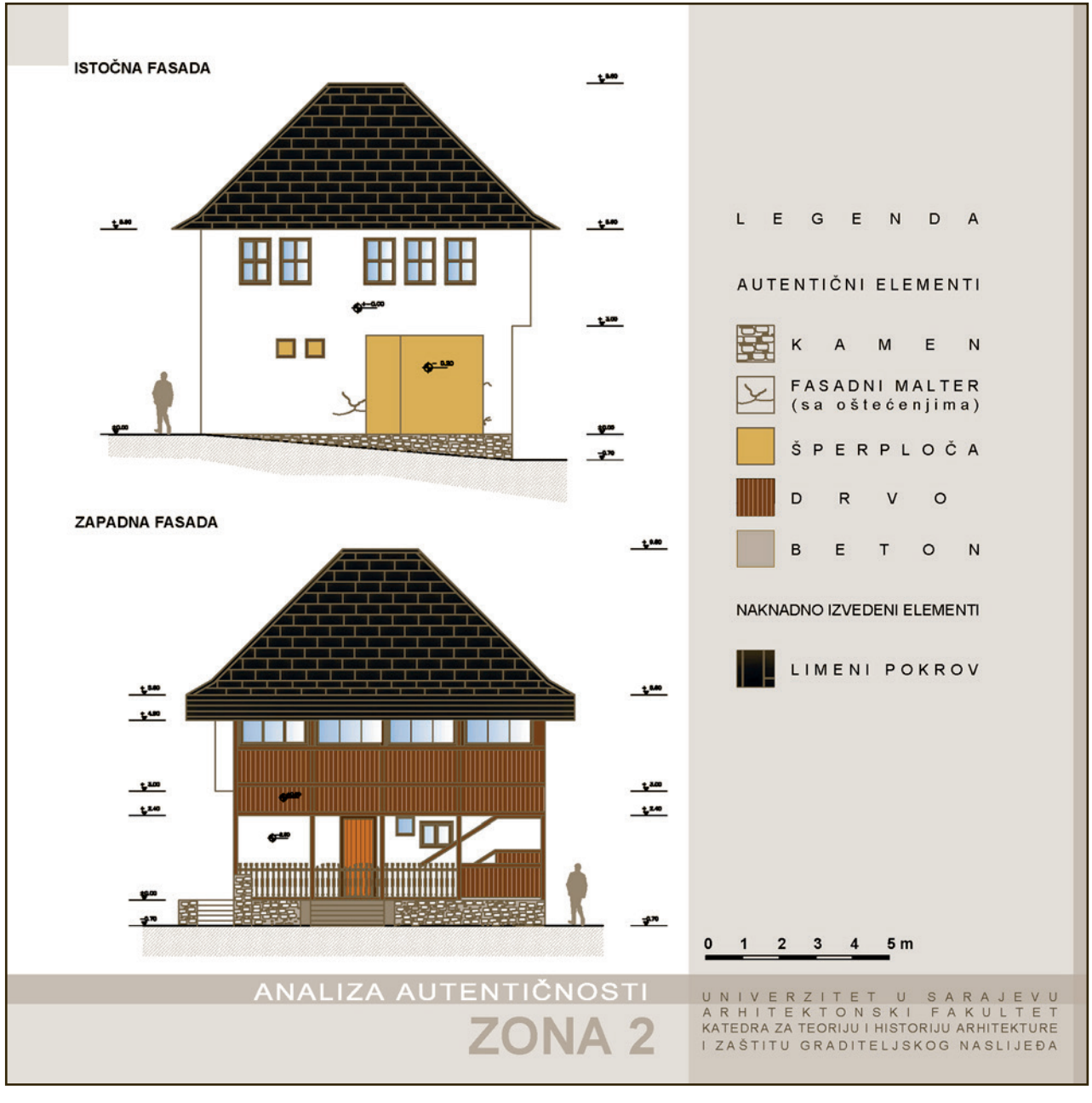
F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA
ZAPADNA FASADA
L E G E N D A
AUTENTIČNI ELEMENTI
K A M E N
FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)
Š P E R P L O Č A
D R V O
B E T O N
NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI
LIMENI POKROV
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA AUTENTIČNOSTI
ZONA 2
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

K A M E N

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

D R V O

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

LIMENI POKROV

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 2

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZONA 3

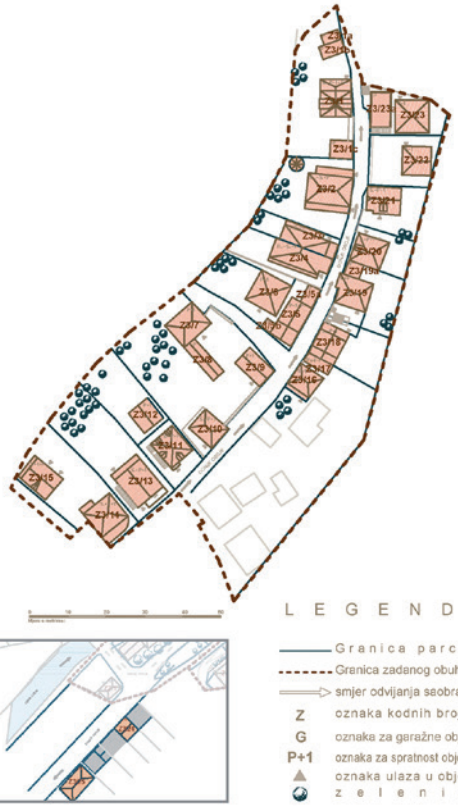
Zona 3 obuhvata 20 stambenih objekata i 9 pomoćnih objekata. Zanimljivo je da smo u ovoj zoni odlučili prezentirati čak šest referentnih primjera objekata. Neki od njih su među najstarijim na lokaciji, dok je jedan od njih restauriran te obnovljen savremenim materijalima i tehnikama, ali zadržavajući tradicionalnu formu. Na žalost, ne možemo tvrditi da je riječ o objektu koji je optimalno obnovljen, ali svakako je to pokušaj koji smatramo vrijednim spomena. Zona 3 obuhvata prostor dijela gornjih Osoja, pa samim tim i jednog od najstarijih dijelova ovog naselja.
Skrenuli bi pažnju i na parcijalnu sanaciju, koja izlazi iz okvira dozvoljenih metoda zaštite i služi se neuobičajenim i neprimjerenim rekonstruktivnim zahvatima, a što u konačnici narušava integritet objekta, koji bi vjerovatno imao veliku ambijentalnu i starosnu vrijednost.

URBANISTIČKA SITUACIJA

KARTA KODNIH BROJEVA

LEGENDA

- Granica parcele
- Granica zadanog obuhvata
- smjer odvijanja saobraćaja
- Z oznaka kodnih brojeva
- G oznaka za garažne objekte
- P+1 oznaka za spratnost objekata
- oznaka ulaza u objekat
- z e l e n i l o

• NASELJE OSOJE • TRAVNIK • BOSNA I HERCEGOVINA • 2014. godine •
• TRAVNIK • NASELJE OSOJE • BOSNA I HERCEGOVINA • 2014. godine •
• BOSNA I HERCEGOVINA • NASELJE OSOJE • TRAVNIK • 2014. godine •
• 2014. godine • TRAVNIK • NASELJE OSOJE • BOSNA I HERCEGOVINA •

Svaki put kad govorimo o specifičnoj degradaciji proizišloj iz neadekvatne obnove treba da se sjetimo kako život ne treba i ne možemo zaustaviti, tako da je jedino rješenje, koje možemo predložiti, sadržano u definiranju zaštitnih metoda prilikom odobravanja saglasnosti za određenu intervenciju.

L E G E N D A

GRANICA OBUHVATA

O B J E K T I

P+1 S P R A T N O S T

KOSI KROVOVI
REFERENTNI PRIMJERI

R A V N I K R O V

U L A Z I

P A R C E L A C I J A

KOLSKI SAOBRAĆAJ

Z E L E N I L O

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

• istraživačko/dokumentaciona faza • analitičko/sintezna faza • arhitektonske karakteristike • konstruktivno-kompozicijske karakteristike • ambijentalne i historijsko/dokumentarne vrijednosti • vrijednosti rariteta • izvornost...
• istraživačko/dokumentaciona faza • analitičko/sintezna faza •••

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 3 - Z3/16
- Evidencioni kartoni

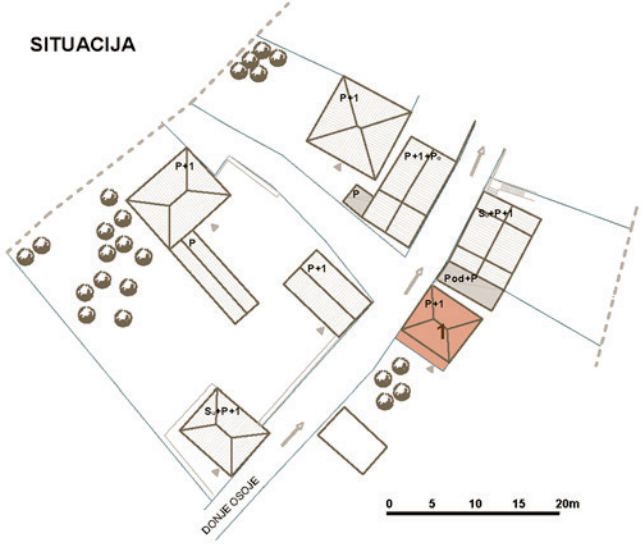

SITUACIJA

LEGENDA:

granica obuhvata
granica parcele
P+2 oznaka spratnosti
oznaka ulaza u objekat
posmatrani objekat
susjedni objekti
susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 1

ZONA 3

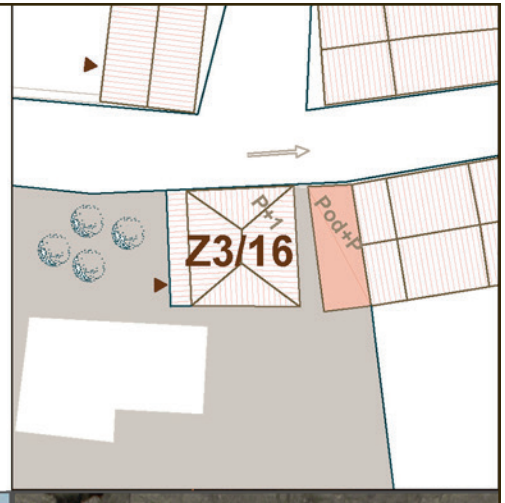
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z3/16**

Spratnost_**S_u+1**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
osmanski period

Kodni broj_**Z3/16**

Spratnost_**S$_u$+1**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
osmanski period

	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Otvori	Fasada	Krov	Pokrov
Materijalizacija	**kamen**	**kamen, bondruk sistem**	**bondruk sistem, drveni preplet**	**drvena tavanica**	**drvo**	**drveni preplet, fasadni malter**	**drvena konstrukcija**	**lim**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	**c)loše**
	d)ruševno	**d)ruševno**	**d)ruševno**	**d)ruševno**	**d)ruševno**	**d)ruševno**	**d)ruševno**	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**
Autentičnost	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**arhitektonska i ambijentalna vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**potrebno je sprovesti hitne mjere preventivne zaštite objekta od daljnje degradacije (konzervacija i konsolidacija - strukturalna restauracija), nakon čega se pristupa restauratorsko-konzervatorskim zahvatima obnove i trajne zaštite, te adaptaciji u skladu sa budućim programom korištenja cjeline i pojedinačnih objekata.**							
Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

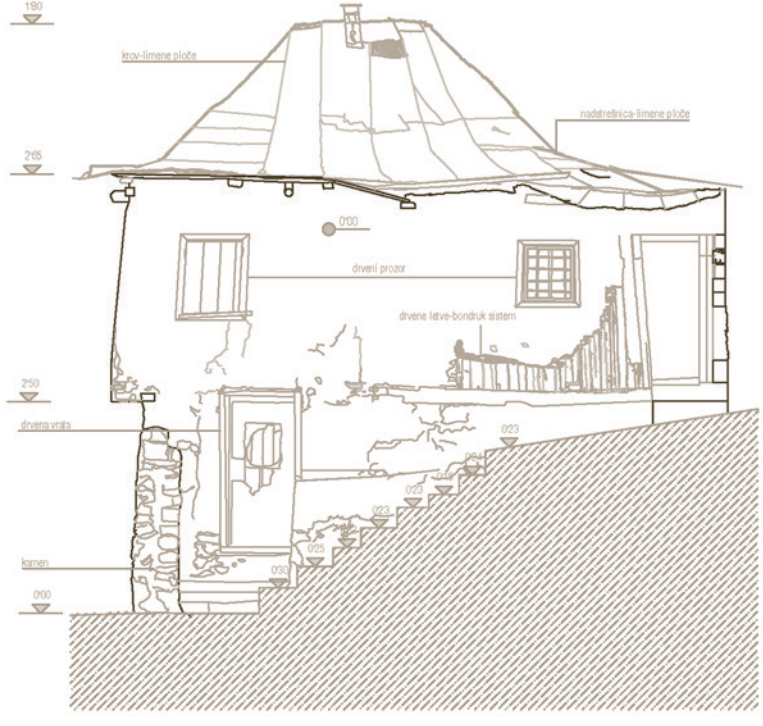

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

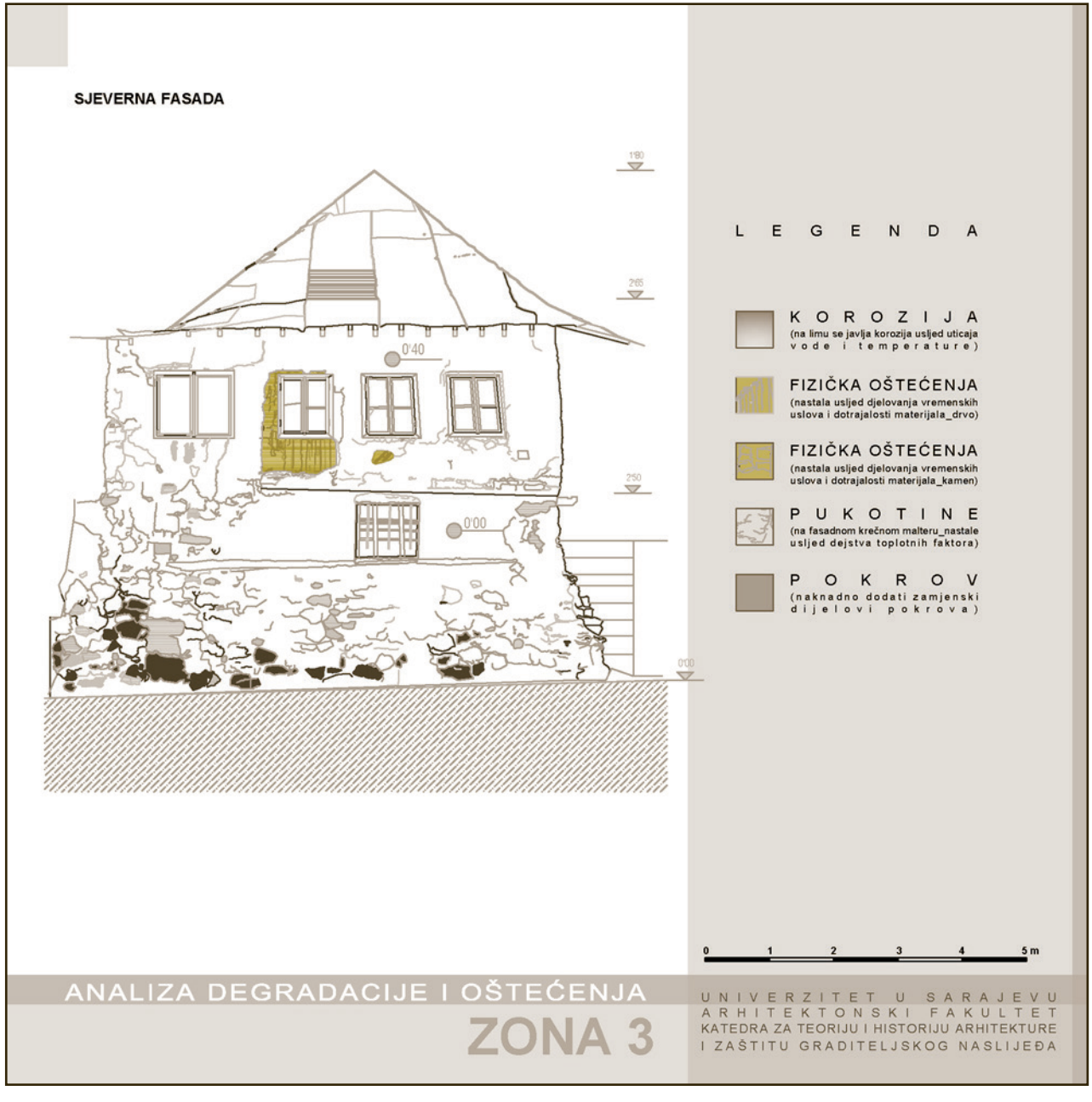

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA
1'80
2'65
0'40
2'50
0'00
0'00
L E G E N D A
K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)
FIZIČKA OŠTEĆENJA
(nastala usljed djelovanja vremenskih uslova i dotrajalosti materijala_drvo)
FIZIČKA OŠTEĆENJA
(nastala usljed djelovanja vremenskih uslova i dotrajalosti materijala_kamen)
P U K O T I N E
(na fasadnom krečnom malteru_nastale usljed dejstva toplotnih faktora)
P O K R O V
(naknadno dodati zamjenski dijelovi pokrova)
0 1 2 3 4 5m
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 3
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

FIZIČKA OŠTEĆENJA
(nastala usljed djelovanja vremenskih uslova i dotrajalosti materijala_drvo)

FIZIČKA OŠTEĆENJA
(nastala usljed djelovanja vremenskih uslova i dotrajalosti materijala_kamen)

P U K O T I N E
(na fasadnom krečnom malteru_nastale usljed dejstva toplotnih faktora)

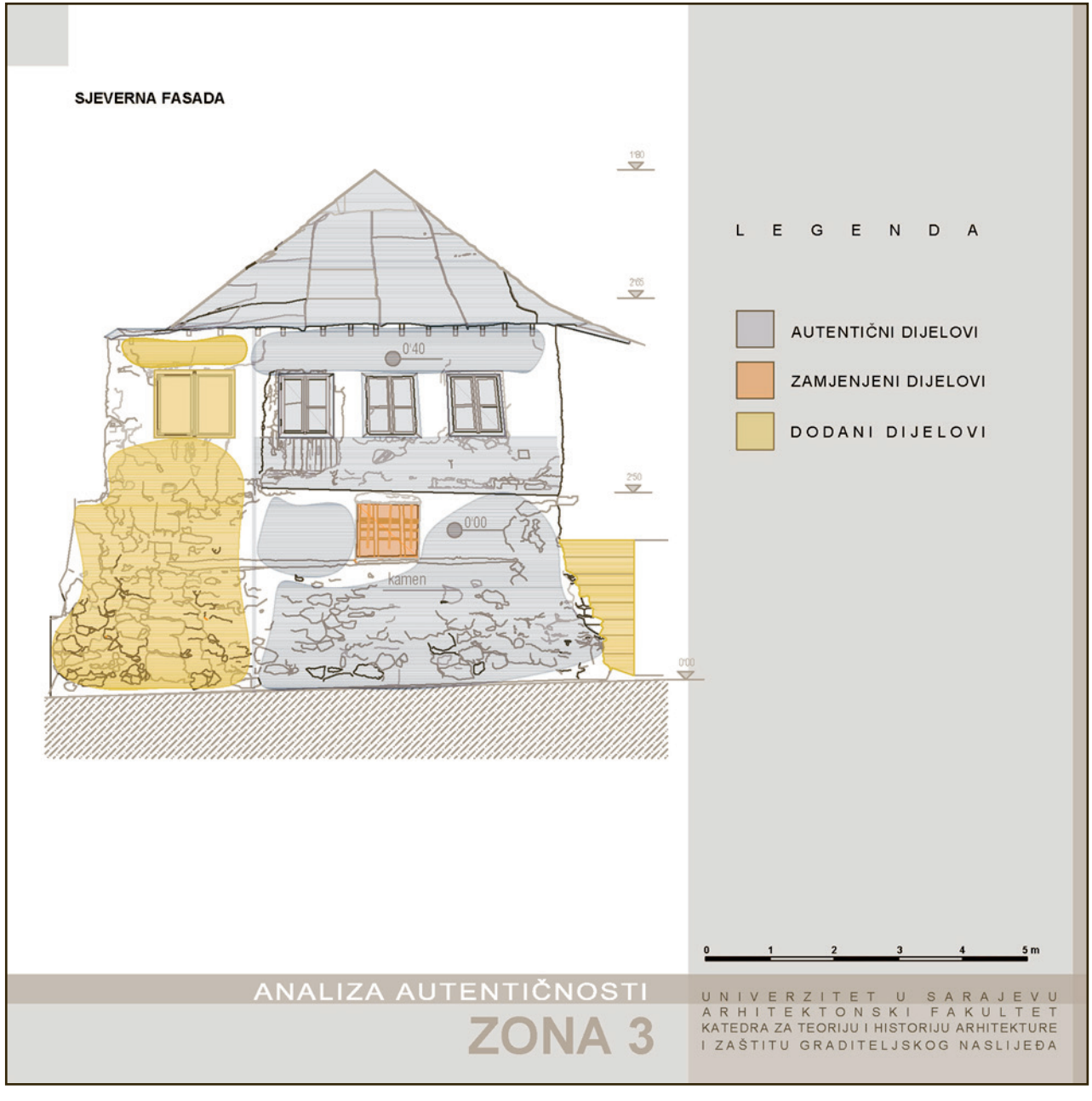
P O K R O V
(naknadno dodati zamjenski dijelovi pokrova)

0 1 2 3 4 5 m

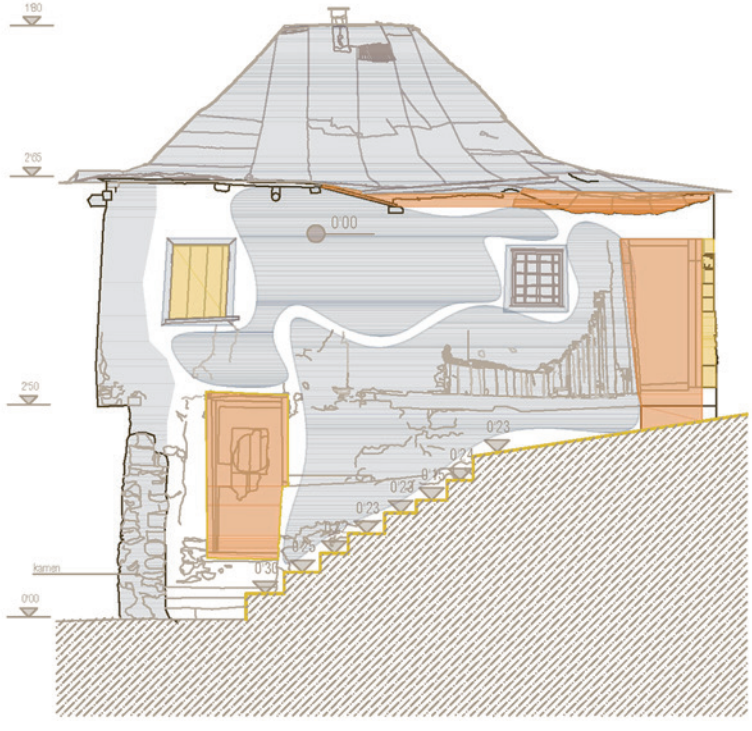
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA
1'80
2'65
0'40
2'50
0'00
kamen
0'00
L E G E N D A
AUTENTIČNI DIJELOVI
ZAMJENJENI DIJELOVI
DODANI DIJELOVI
0 1 2 3 4 5m
ANALIZA AUTENTIČNOSTI
ZONA 3
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI DIJELOVI

ZAMJENJENI DIJELOVI

DODANI DIJELOVI

0 1 2 3 4 5m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

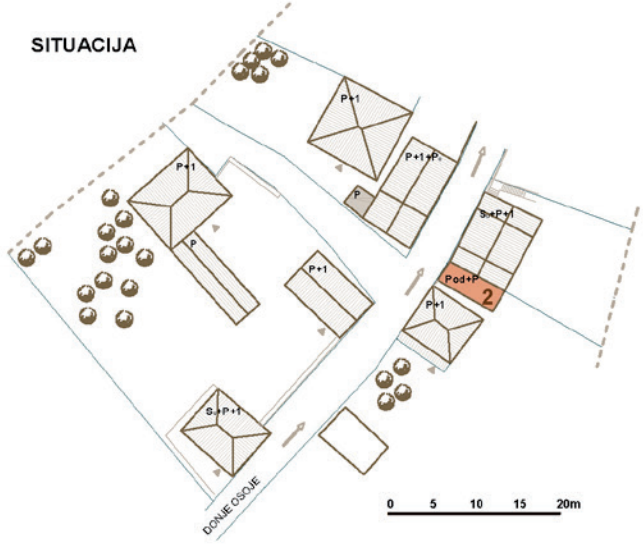
ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 3 - Z3/17
- Evidencioni kartoni

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti
- susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 2

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z3/17**

Spratnost_**P+1**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
osmanski period

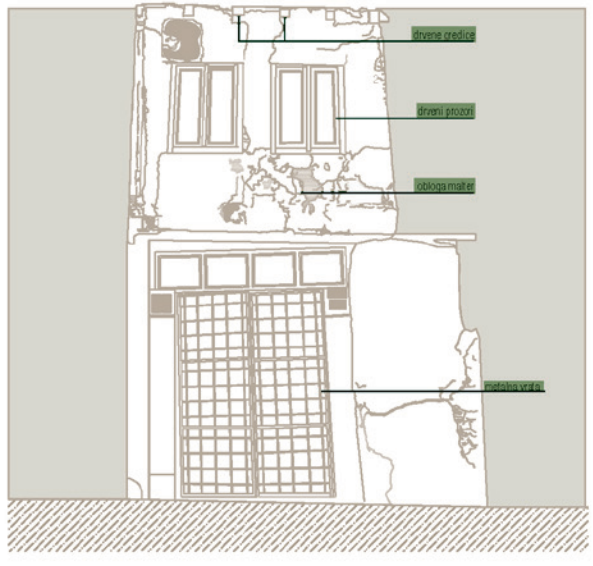
	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Otvori	Fasada	Krov	Pokrov
Materijalizacija	**kamen**	**kamen, bondruk sistem**	**bondruk sistem, drveni preplet**	**drvena tavanica**	**drvo**	**drveni preplet, fasadni malter**	**drvena konstrukcija, nedostaje**	**nedostaje**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše
	d)ruševno	**d)ruševno**	**d)ruševno**	**d)ruševno**	**d)ruševno**	**d)ruševno**	**d)ruševno**	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**
Autentičnost	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	**c)potpuno izmijenjeno**
Valorizacija	**arhitektonska i ambijentalna vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**potrebno je sprovesti hitne mjere preventivne zaštite objekta od daljnje degradacije (konzervacija i konsolidacija - strukturalna restauracija), nakon čega se pristupa restauratorsko-konzervatorskim zahvatima obnove i trajne zaštite, te adaptaciji u skladu sa budućim programom korištenja cjeline i pojedinačnih objekata.**							
Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

P U K O T I N E
(na fasadnom krečnom malteru_nastale usljed dejstva toplotnih faktora)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

ŠUPLJINE_PUKOTINE
(vidljivi konstruktivni elementi objekta, nastale usljed vremenskih uticaja i trošnosti materijala)

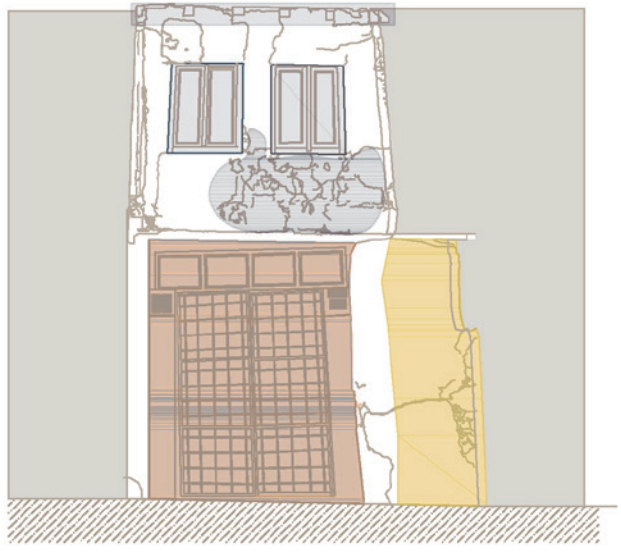
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI DIJELOVI

ZAMJENJENI DIJELOVI

DODANI DIJELOVI

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 3 - ZONA 3 - Z3/7 i 8
- Evidencioni kartoni

Kodni broj_**Z3/7i8**

Spratnost_**P+1**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
prelaz između osmanskog i austrougarskog perioda

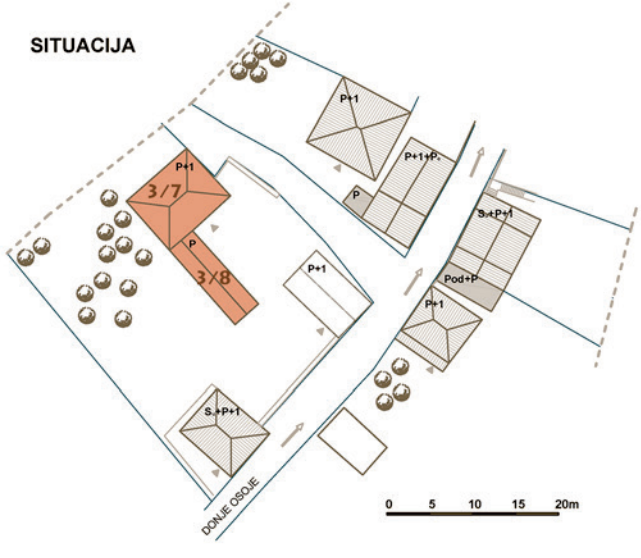

SITUACIJA

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti
- susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 3

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z3/7**

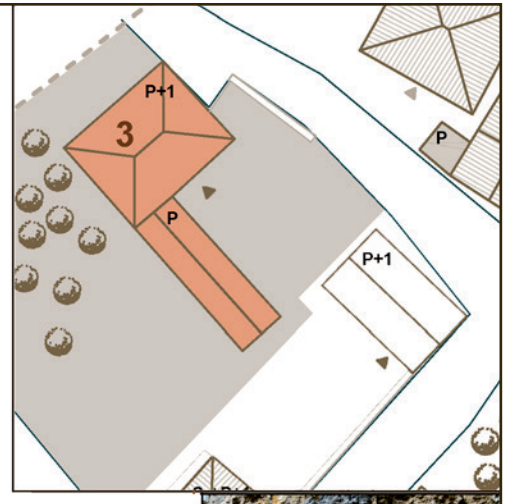
Spratnost_**P+1**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
prelaz između osmanskog i austrougarskog perioda

Objekat pod kodnim brojem 7, predstavlja jedinstveni kompleks na jednoj parceli koji se sastoji od stambene kuće, mutvaka i štale. Akcenat je na unutrašnjem dvorištu, te odvojenosti kamenim zidom privatnog sektora od javnog. Karakterističan je po tome što sadržava elemente austro-ugarskog i osmanskog perioda. Oblik krova, kvadratna osnova i okrenutost prema dvorištu, te spojenost sa mutvakom, su neke od karakteristika osmanskog perioda, dok su proporcija i ritam otvora elementi autro-ugarskog perioda. Tretirani objekat je ujedno i referentni, gdje je izvršeno detaljno snimanje enterijera kao i fasade cjelokupnog kompleksa.

Valorizacijom objekta utvrđena je arhitektonska i ambijentalna vrijednost, te je stoga potrebno pristupiti odgovarajućim metodama zaštite. Arhitektonska vrijednost se ogleda u konstruktivnim elementima (bondruk sistem, krovna konstrukcija) kao i u specifičnosti cjeline kuća-mutvak-štala. Ambijentalna vrijednost prepoznatljiva je u obliku markice, odvojenosti privatnog i javnog života, te okrenutost prema unutrašnjem dvorištu.

Zbog loše fizičke očuvanosti, a posjedovanja arhitektonske i ambijentalne vrijednosti, potrebno je prije svega izvršiti konsolidacijske i sanacijske radove na konstruktivnim elementima, zatim otvorima, te nakon toga pristupiti konzervaciji i restauraciji u cilju sačuvanja objekta od daljeg propadanja. Nakon izvršenih radova potrebno je pristupiti adaptaciji objekta prema potrebama prostora u kojem se nalazi.

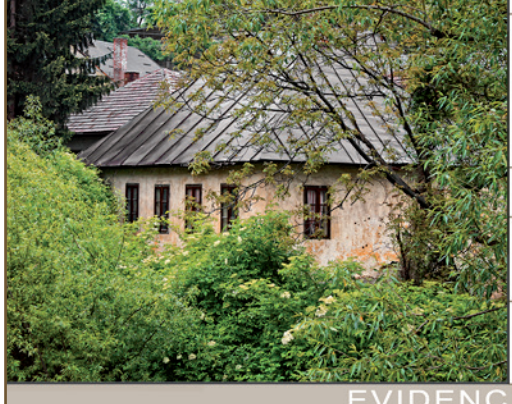
Kodni broj_**Z3/7**

Spratnost_**P+1**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
prelaz između osmanskog i austrougarskog perioda

	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Otvori	Fasada	Krov	Pokrov
Materijalizacija	**kamen**	**kamena opeka malter**	**kamena opeka**	**drvo**	**drvo**	**malter**	**drvena konstrukcija**	**lim**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	c)dobro	c)dobro	c)dobro	c)dobro	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**
	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	**e)nedostaje**	**e)nedostaje**	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**arhitektonska i ambijentalna vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**Zbog lošeg fizičkog stanja očuvanosti potrebno je instantno sprovesti radova ne preventivnoj zaštiti (konzervatorske i konsolidacijske radove), nakon čega se predviđaju restauratorsko/konzervatorski radovi, te adaptacija u skladu sa budućim programom korištenja ambijentalne cjeline i pojedinačnih objekata.**							
Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 3

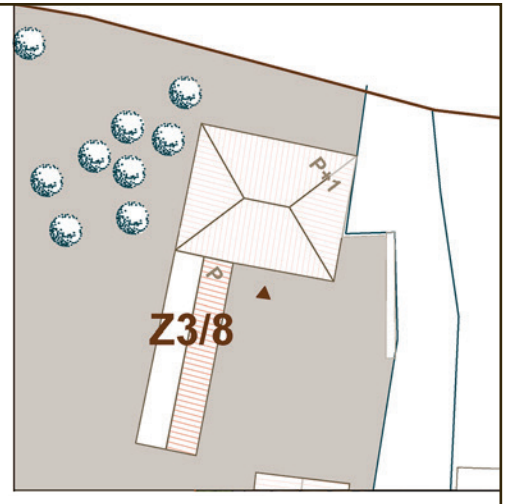
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z3/8**

Spratnost_**P**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
prelaz između osmanskog i austrougarskog perioda

Objekat se nalazi u sklopu stambenog kompleksa i izvorno je imao funkciju mutvaka, odnosno kuhinju. Zatečeni su autentični elementi - međuspratna konstrukcija, vanjski zidovi, kao i elementi mobilijara u enterijeru. Pretpostavlja se da je krovna konstrukcija autentična, dok je pokrov naknadno mijenjan. Objekat se nalazi u ruševnom stanju. Uočen je nedostatak vanjskog zida na pojedinim dijelovima.

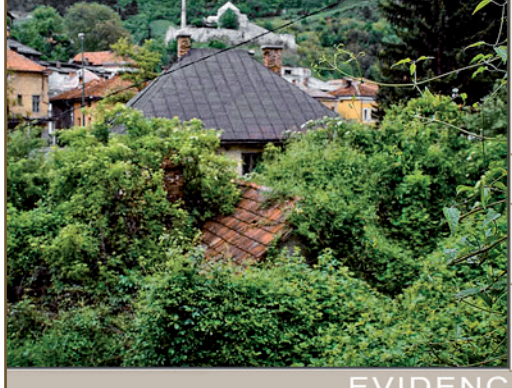
Kodni broj_**Z3/8**

Spratnost_**P**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
prelaz između osmanskog i austrougarskog perioda

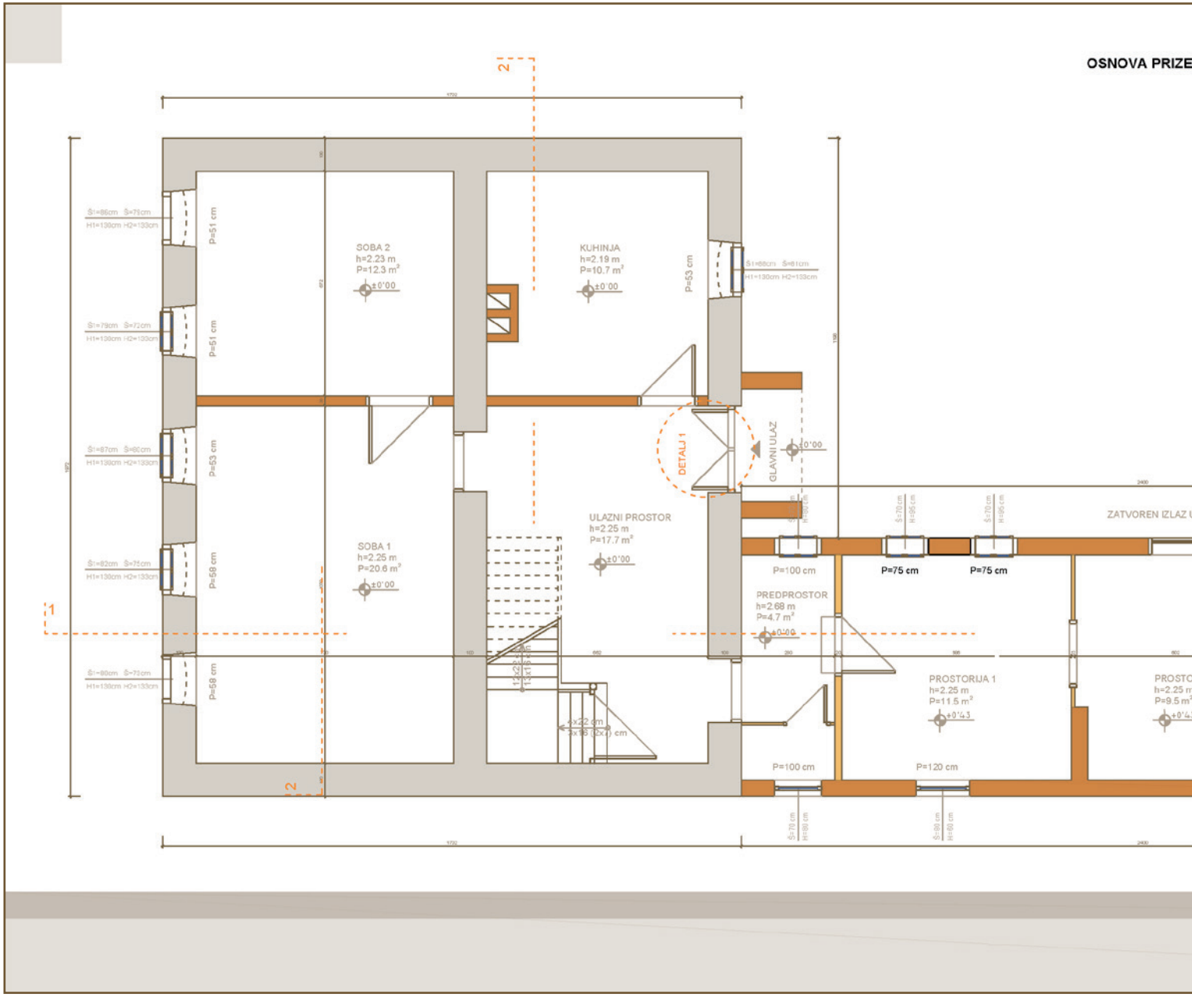

	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Otvori	Fasada	Krov	Pokrov
Materijalizacija	**kamen**	**kamena opeka**	**malter kamena opeka**	**drvo**	**drvo**	**malter kreč**	**drvena konstrukcija**	**crijep**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	c)dobro	c)dobro	c)dobro	c)dobro	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**
	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	**d)ruševno**	**d)ruševno**	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**arhitektonska i ambijentalna vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**Zbog lošeg fizičkog stanja očuvanosti potrebno je instantno sprovesti radova ne preventivnoj zaštiti (konzervatorske i konsolidacijske radove) , nakon čega se predviđaju restauratorsko/konzervatorski radovi, te adaptacija u skladu sa budućim programom korištenja ambijentalne cjeline i pojedinačnih objekata.**							
Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer.**							

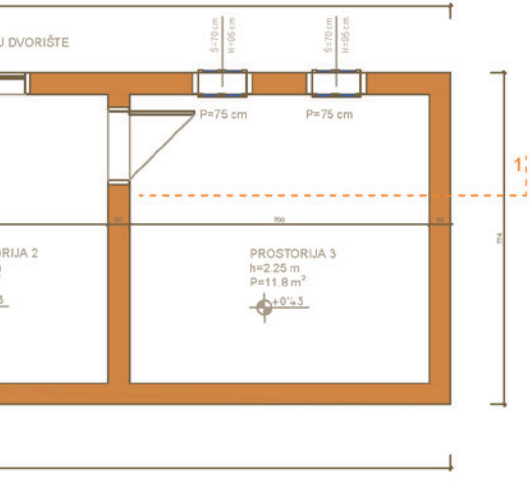
EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

OSNOVA PRIZE
SOBA 2
h=2.23 m
P=12.3 m²
±0'00
KUHINJA
h=2.19 m
P=10.7 m²
±0'00
SOBA 1
h=2.25 m
P=20.6 m²
±0'00
ULAZNI PROSTOR
h=2.25 m
P=17.7 m²
±0'00
DETALJ 1
GLAVNI ULAZ
±0'00
PREDPROSTOR
h=2.68 m
P=4.7 m²
±0'00
PROSTORIJA 1
h=2.25 m
P=11.5 m²
±0'43
P=51 cm
P=51 cm
P=53 cm
P=58 cm
P=58 cm
P=53 cm
P=100 cm
P=75 cm
P=75 cm
P=100 cm
P=120 cm
ZATVOREN IZLAZ U
1
2
2

MLJA ; M 1 : 50

L E G E N D A

K A M E N

O P E K A

D R V O

0 1 2 3 4 5 m

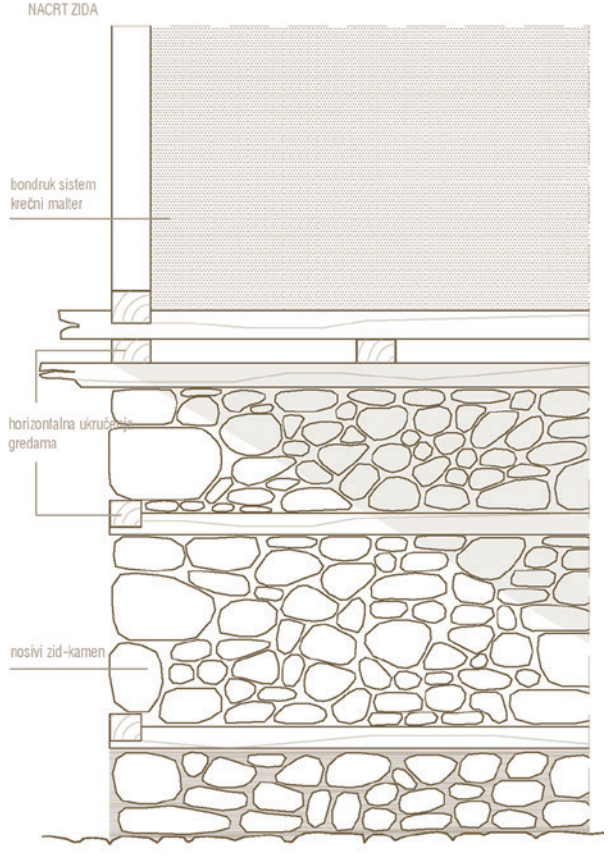
ZATEČENO STANJE

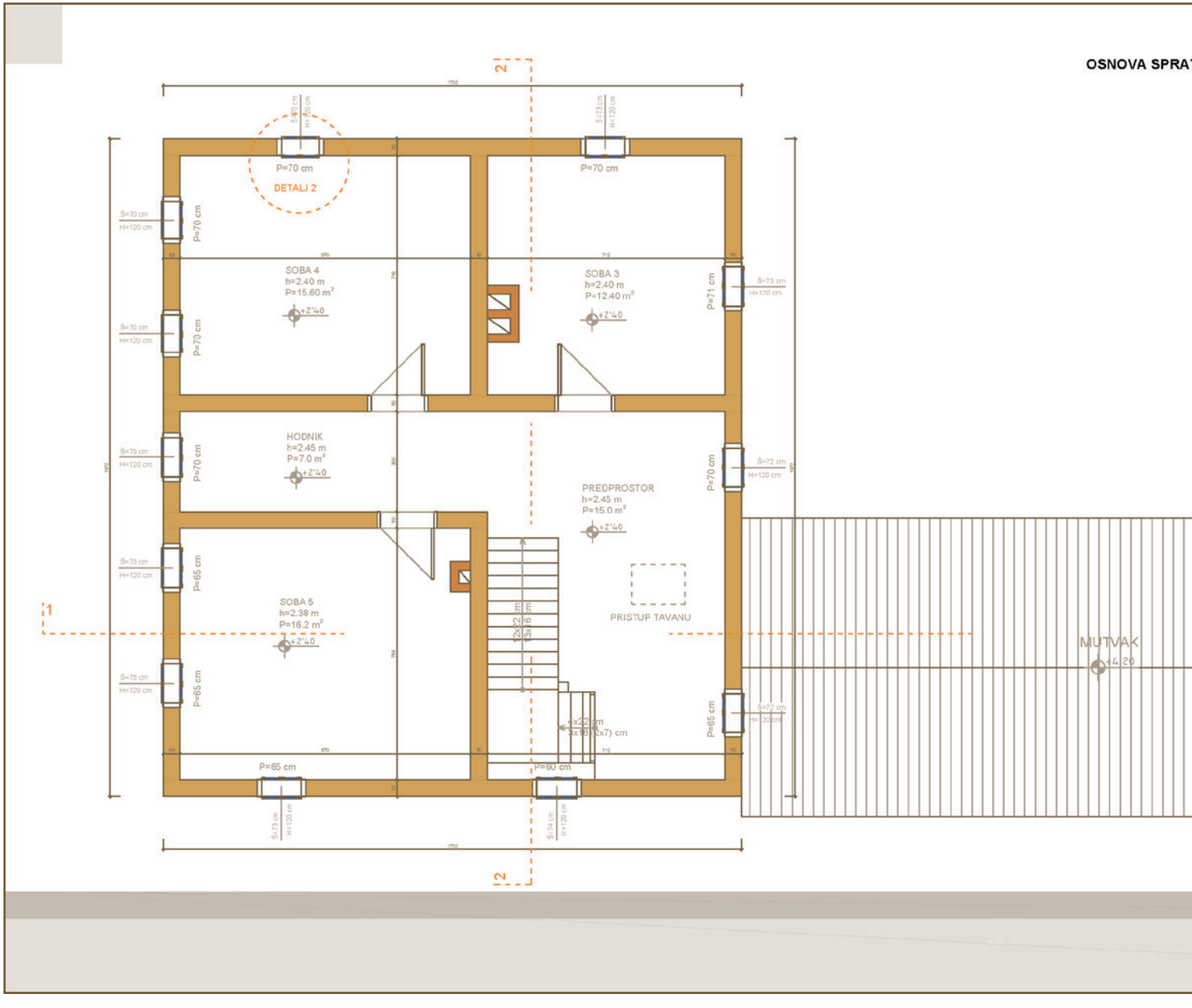
ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

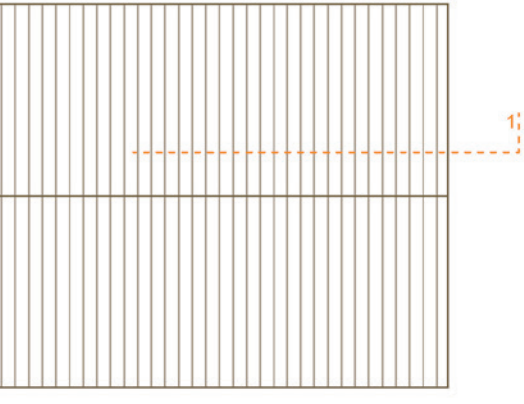
DETALJ 1_DETALJ KONSTRUKCIJE
konstrukcija zida; M 1:10

Na skici je prikazan konstruktivni detalj zida kuće iz osmanskog perioda.
Primarni nosivi element je kameni zid koji se, zbog uticaja horizontalnih sila, po vertikali ojačava hatulama, sa preklopom na sudaru zidova. Hatule se postavljaju u paru - na vanjski i unutrašnji obod zida i na ravnomjernim razmacima povezuju poprečnim gredicama. Završni sloj na kamenu je krečni malter.
Na visini međuspratne tavanice, na vanjskim obodima zida, ukrštaju se iz oba pravca po dvije grede, preklopljene na uglovima. Na njih je postavljen bonduk sistem sakriven daskama na preklop. U obodne grede ukliještene su, na ravnomjernim odstojanjima, grede primarnog međuspratnog sistema.

OSNOVA SPRA
DETALJ 2
P=70 cm
P=70 cm
SOBA 4
h=2.40 m
P=15.60 m²
+2'40
SOBA 3
h=2.40 m
P=12.40 m²
+2'40
HODNIK
h=2.45 m
P=7.0 m²
+2'40
PREDPROSTOR
h=2.45 m
P=15.0 m²
+2'40
PRISTUP TAVANU
SOBA 5
h=2.38 m
P=16.2 m²
+2'40
MUTVAK
+4.20
P=65 cm
P=60 cm
1
2

TA ; M 1 : 50

L E G E N D A

O P E K A

BONDRUK SISTEM

POKROV_CRIJEP

0 1 2 3 4 5m

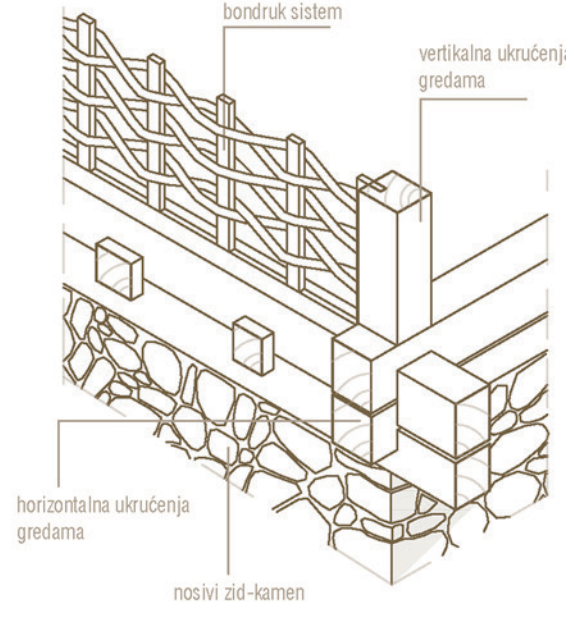
ZATEČENO STANJE

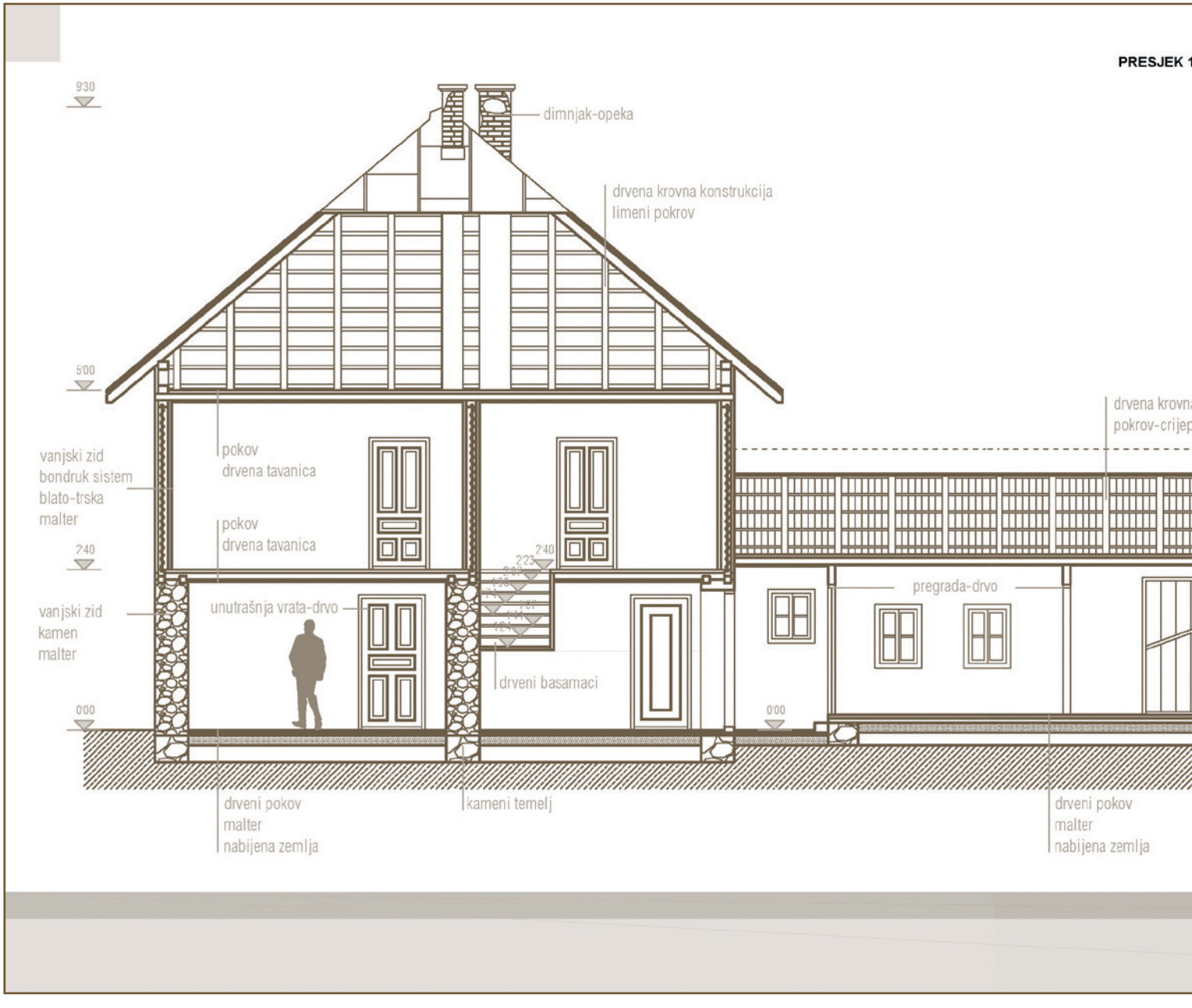
ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 2_DETALJ KONSTRUKCIJE
konstrukcija zida; M 1:10

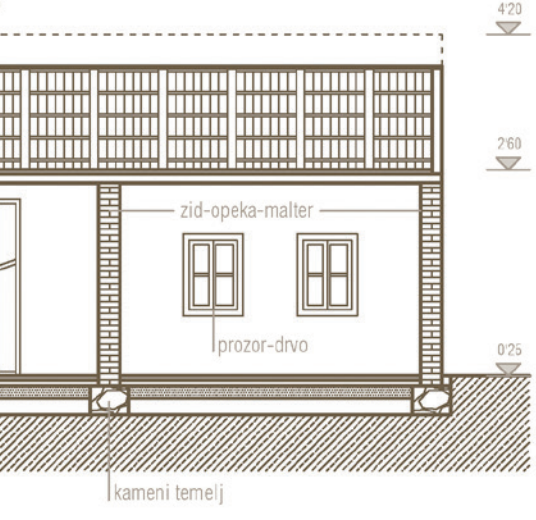
TRODIMENZIONALNI PRIKAZ DETALJA NA SUDARU ZIDOVA

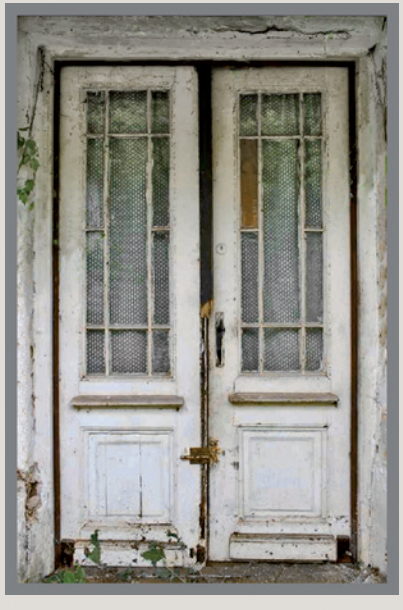

PRESJEK 1
9'30
5'00
2'40
0'00
dimnjak-opeka
drvena krovna konstrukcija
limeni pokrov
vanjski zid
bondruk sistem
blato-trska
malter
pokov
drvena tavanica
pokov
drvena tavanica
vanjski zid
kamen
malter
unutrašnja vrata-drvo
2'40
2'23
drveni basamaci
pregrada-drvo
drvena krovna
pokrov-crijep
0'00
drveni pokov
malter
nabijena zemlja
kameni temelj
drveni pokov
malter
nabijena zemlja

-1 ; M 1 : 50

a konstrukcija

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

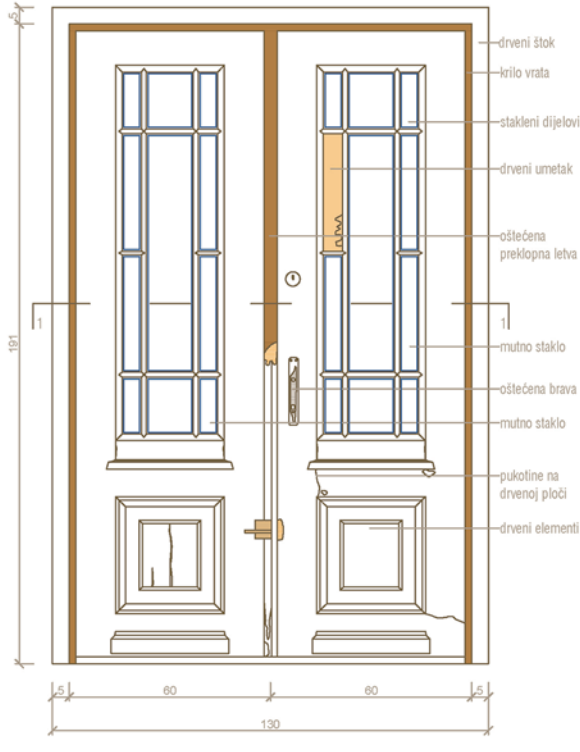
ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

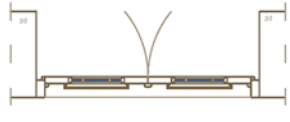
DETALJ 3_ELEMENT FASADE
ulazna vrata; M 1:10

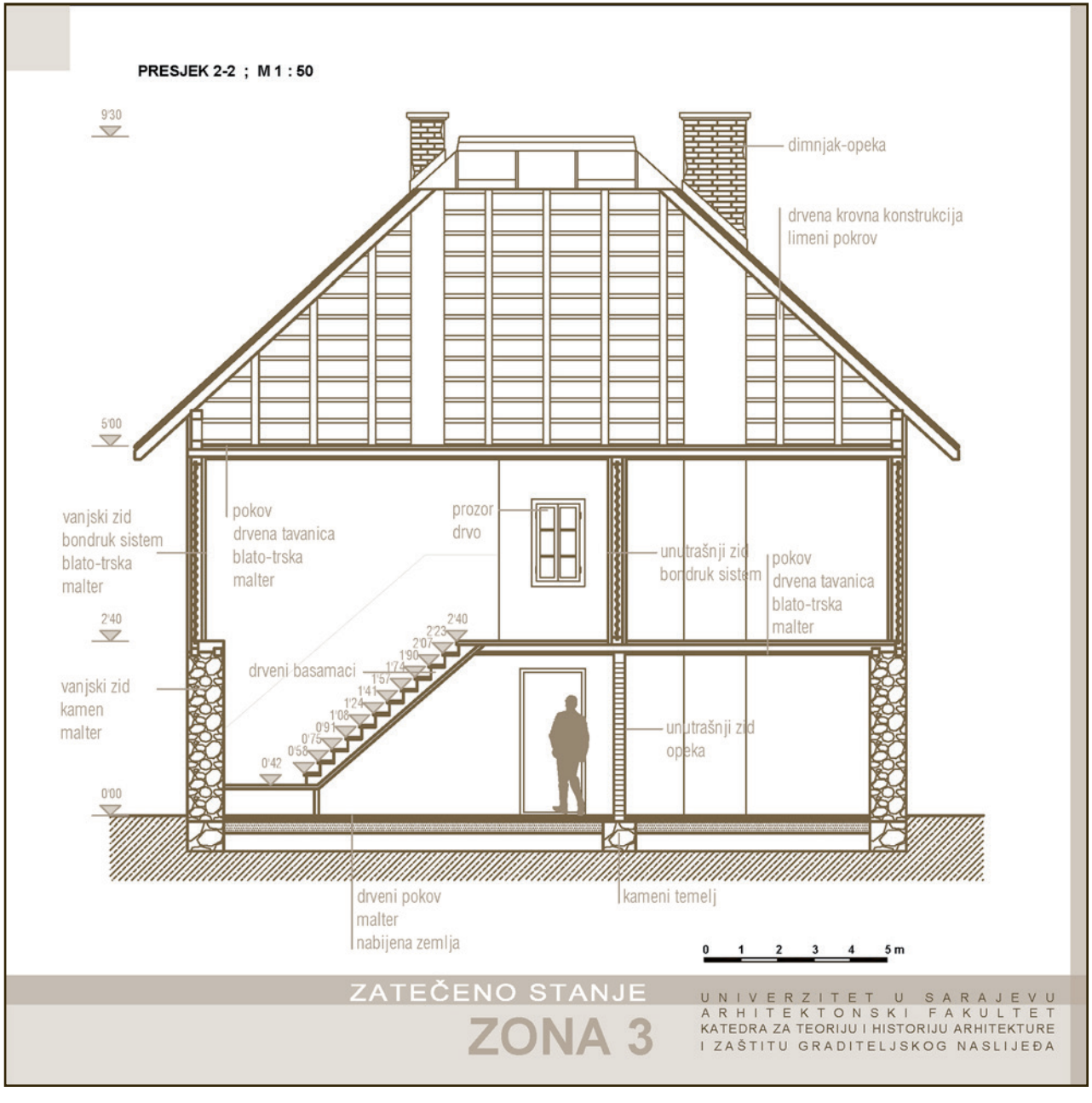
Vrata su jedan od rijetkih autentičnih i gotovo u cjelosti očuvanih detalja na objektu.
Sastoji se od 2 krila po 60cm. Osnovni materijali su drvo, staklo i čelik (baglame).
U lošem su fizičkom stanju očuvanosti. Pojedini stakleni segmenti su izmjenjeni, a jedan potpuno nedostaje pa je zamjenjen improviziranim drvenim umetkom. Boja vrata je je dotrajala i ljušti se, te je uočeno više linijskih pukotina na drvenim elemntima. U kontaktu nadvratnika sa zidom objekta uočava se strukturalna pukotina, koja predstavlja prijetnju stabilnosti konstrukcije ovog djela objekta.

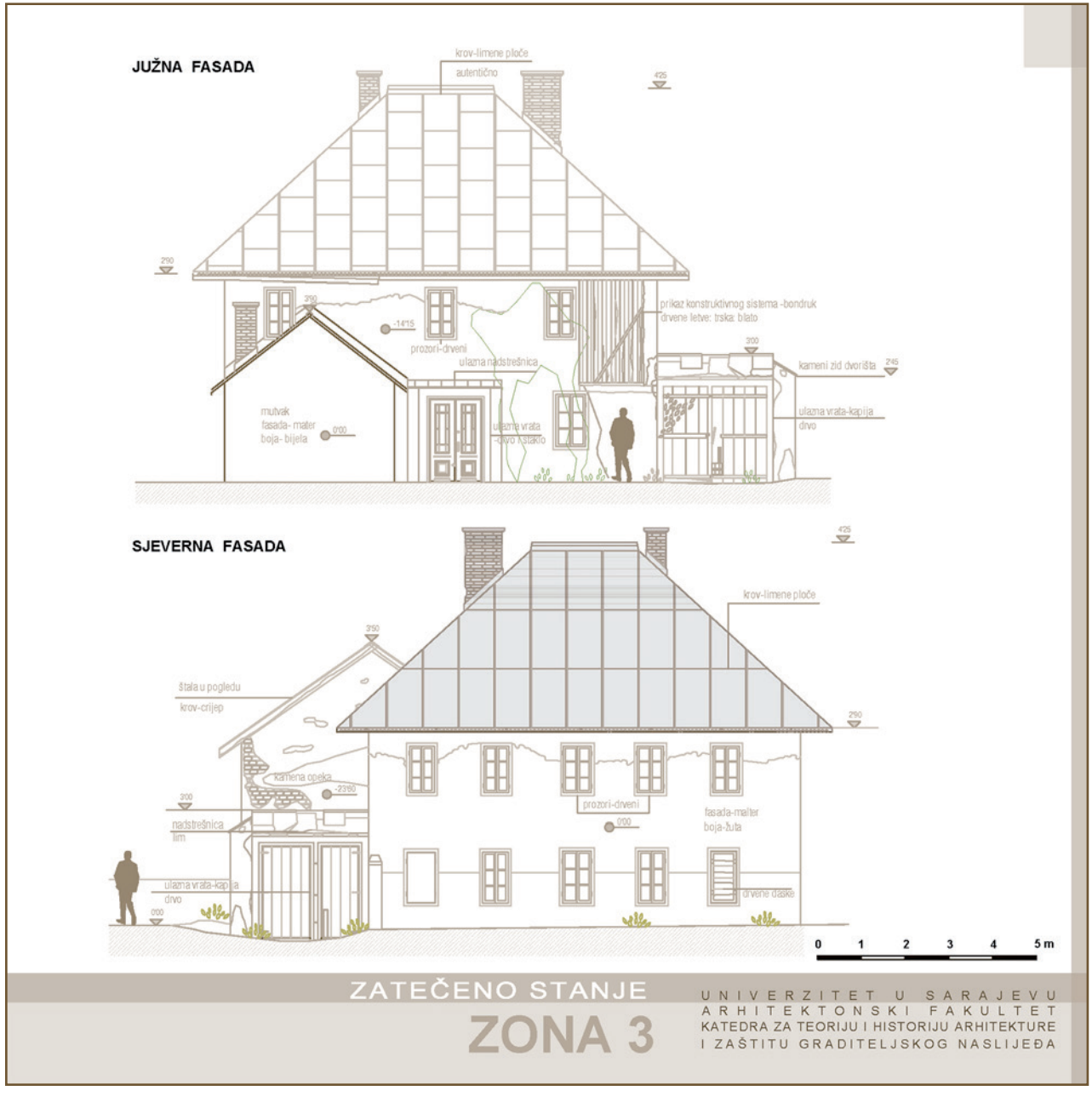
NACRT VRATA

TLOCRT VRATA M 1:20

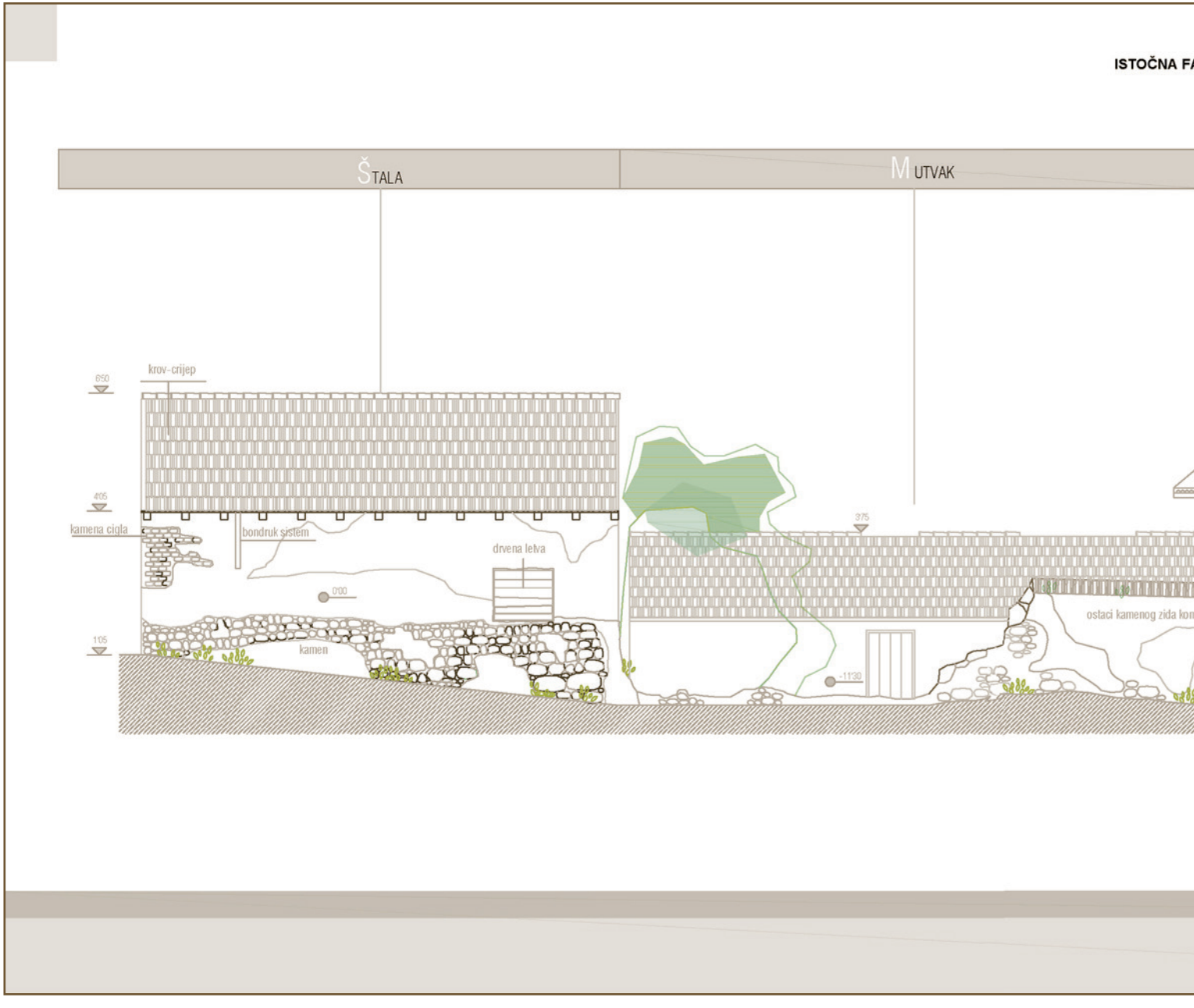

PRESJEK 2-2 ; M 1 : 50
9'30
5'00
2'40
0'00
dimnjak-opeka
drvena krovna konstrukcija
limeni pokrov
vanjski zid
bondruk sistem
blato-trska
malter
pokov
drvena tavanica
blato-trska
malter
prozor
drvo
unutrašnji zid
bondruk sistem
pokov
drvena tavanica
blato-trska
malter
drveni basamaci
2'40
2'23
2'07
1'90
1'74
1'57
1'41
1'24
1'08
0'91
0'75
0'58
0'42
vanjski zid
kamen
malter
unutrašnji zid
opeka
drveni pokov
malter
nabijena zemlja
kameni temelj
0 1 2 3 4 5m
ZATEČENO STANJE
ZONA 3
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZATEČENO STANJE

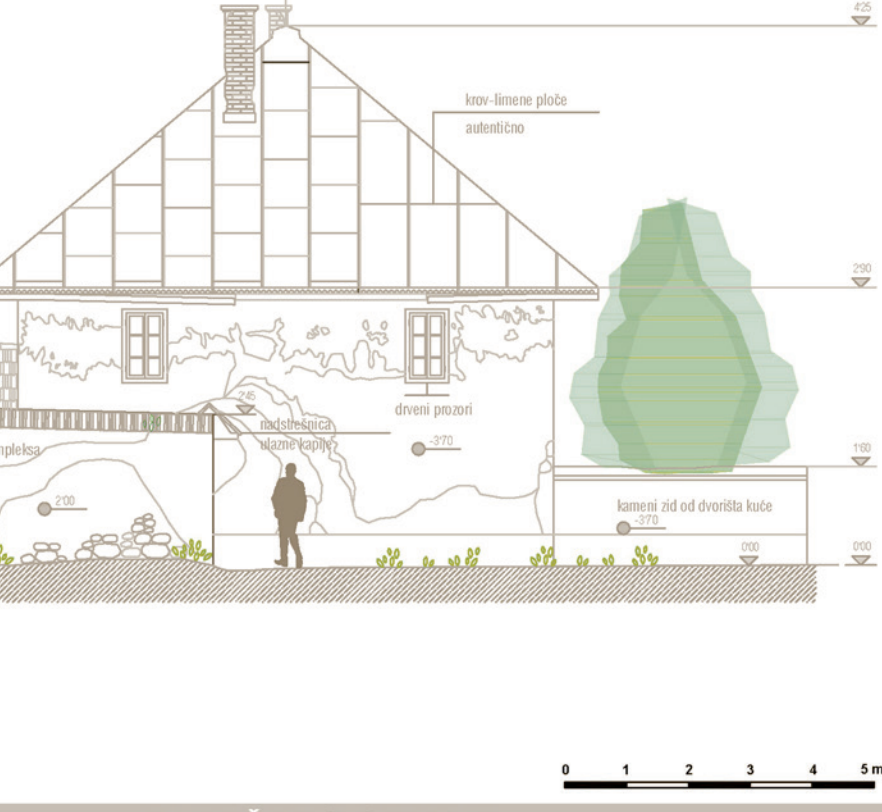
ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FA
ŠTALA
MUTVAK
650
krov-crijep
405
kamena cigla
bondruk sistem
drvena letva
000
105
kamen
375
-1130
ostaci kamenog zida kon

ASADA

KOMPLEKS STAMBLENE KUĆE

ZATEČENO STANJE

ZONA 3

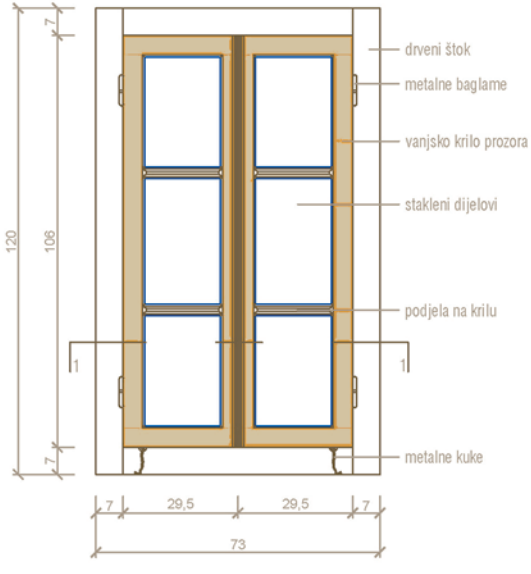
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

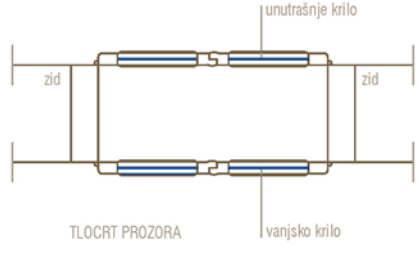
DETALJ 4_ELEMENT FASADE
prozor na spratu; M 1:10

Prozor je u većoj mjeri očuvao autentičnost.
Drvena kutija konstrukcije okna je upuštena u zid njegovom punom debljinom. Kutija nosi 4 krila širine 30cm. Osnovni materijali su drvo, staklo i metal (baglame).
Prozor je dupli, sa dva unutrašnja i dva vanjska krila. Vanjska krila na donjem dijelu imaju metalnu kuku koja omogućava njihovo fiksiranje za fasadu objekta u otvorenom položaju.

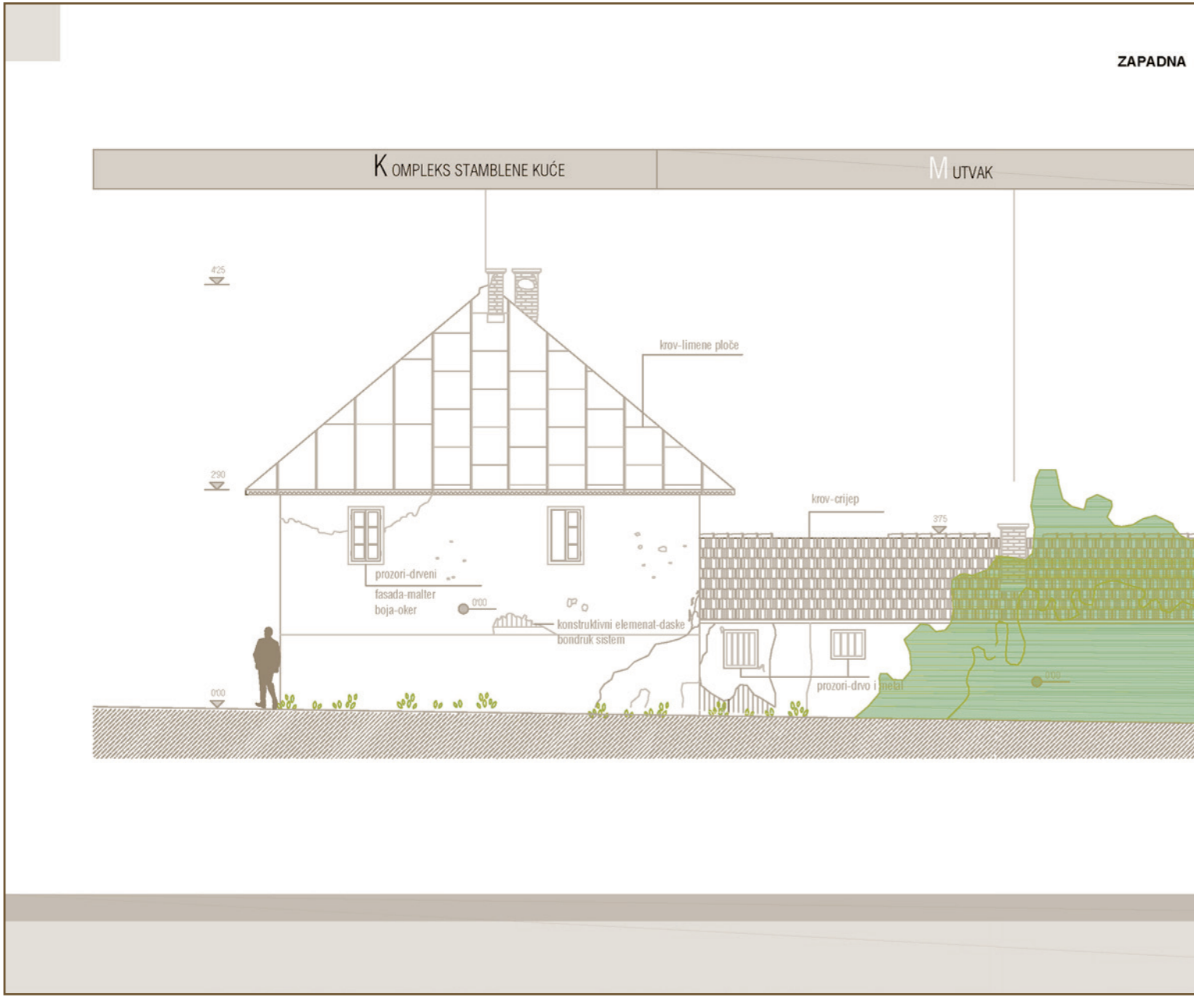
Svi prozori na kući su u lošem fizičkom stanju očuvanosti, drvo je oštećeno usljed neodržavanja (izloženost atmosferilijama).

NACRT PROZORA

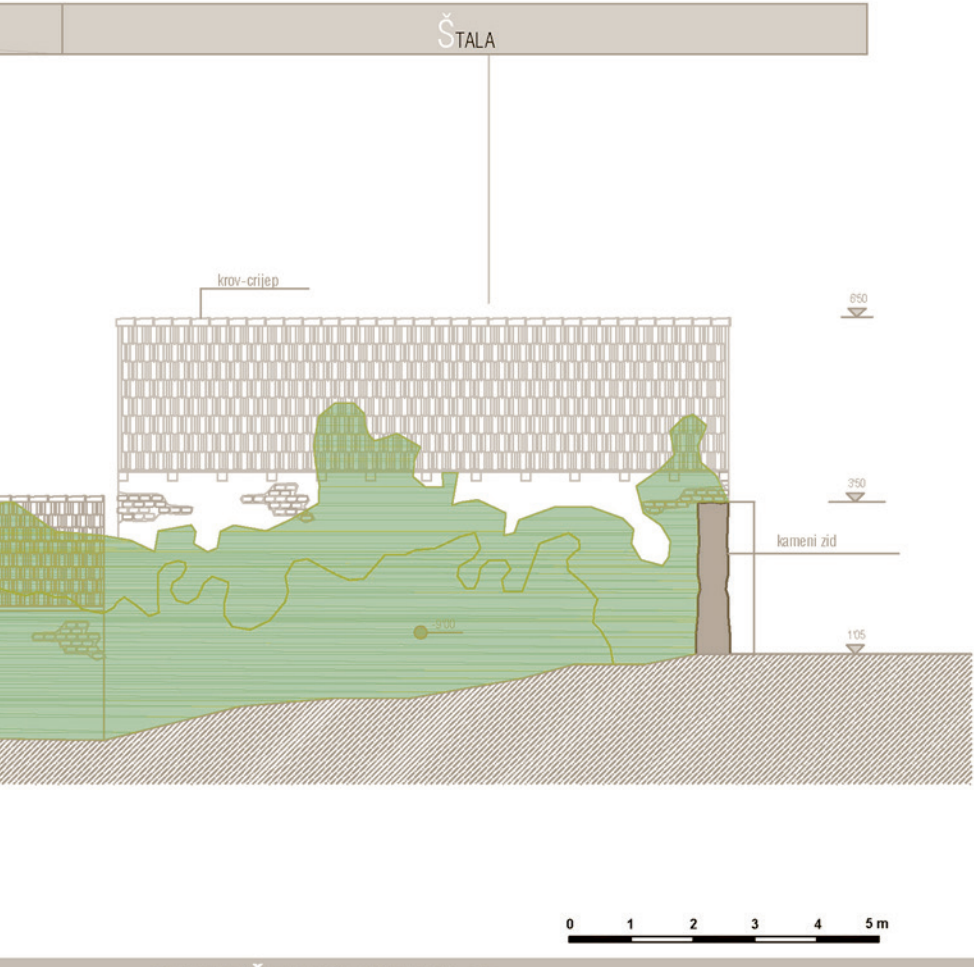

TLOCRT PROZORA

ZAPADNA
KOMPLEKS STAMBLENE KUĆE
MUTVAK
425
290
000
krov-limene ploče
krov-crijep
375
prozori-drveni
fasada-malter
boja-oker
konstruktivni elemenat-daske
bondruk sistem
prozori-drvo i metal
200

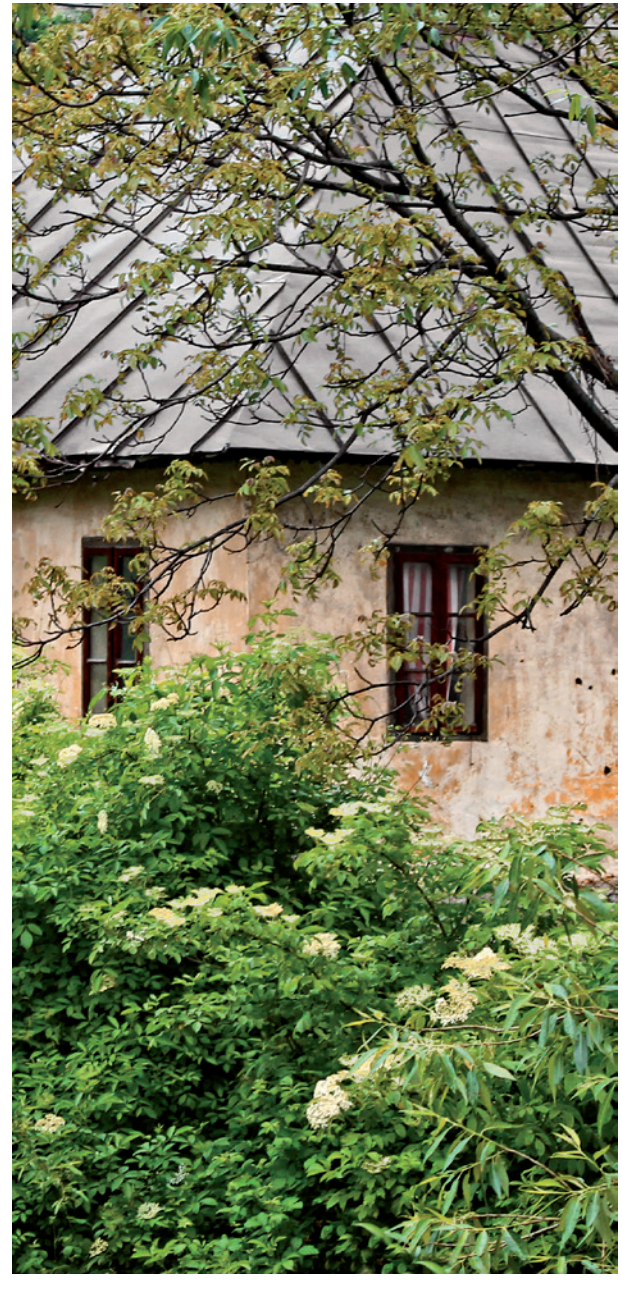
FASADA

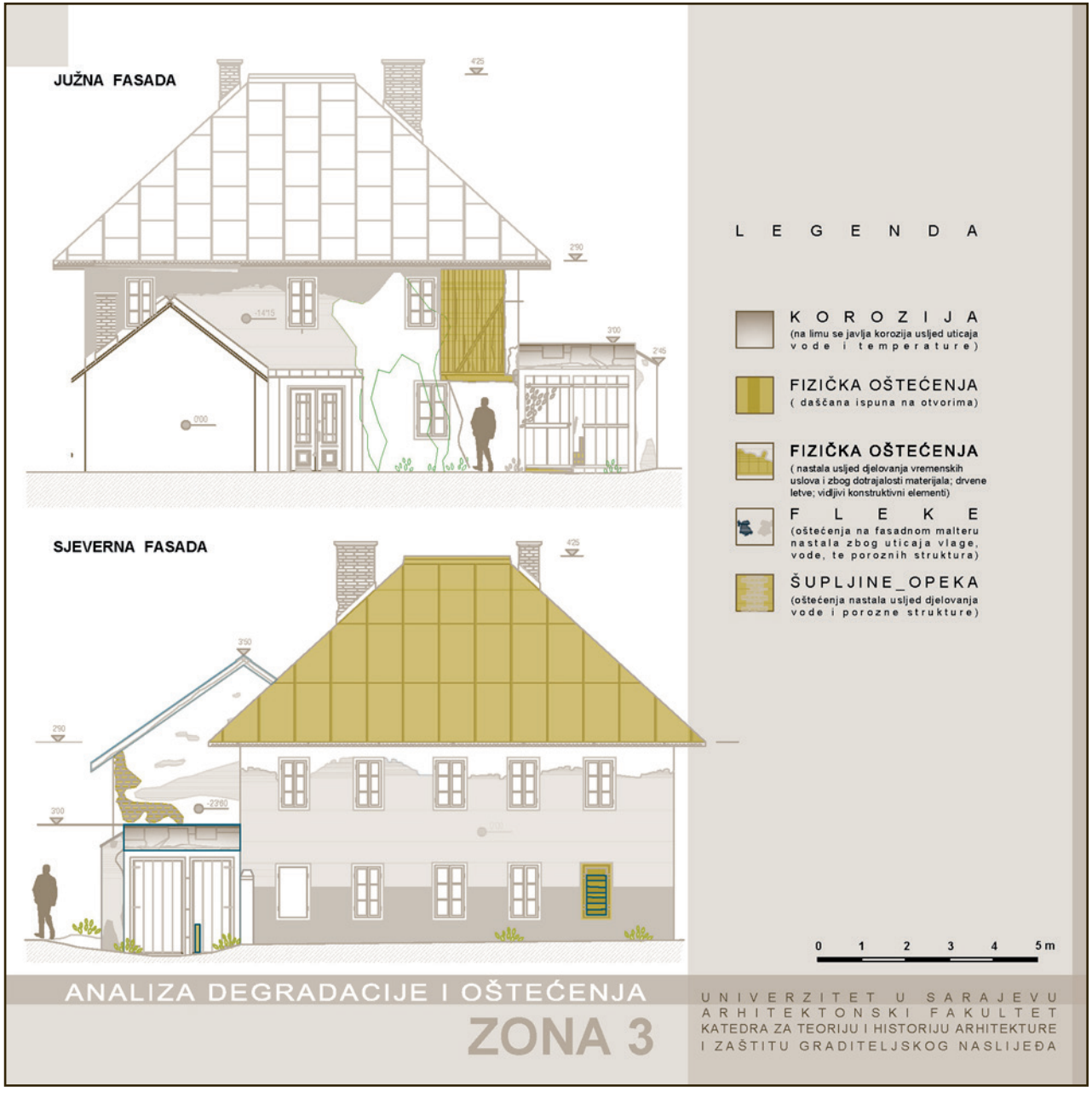

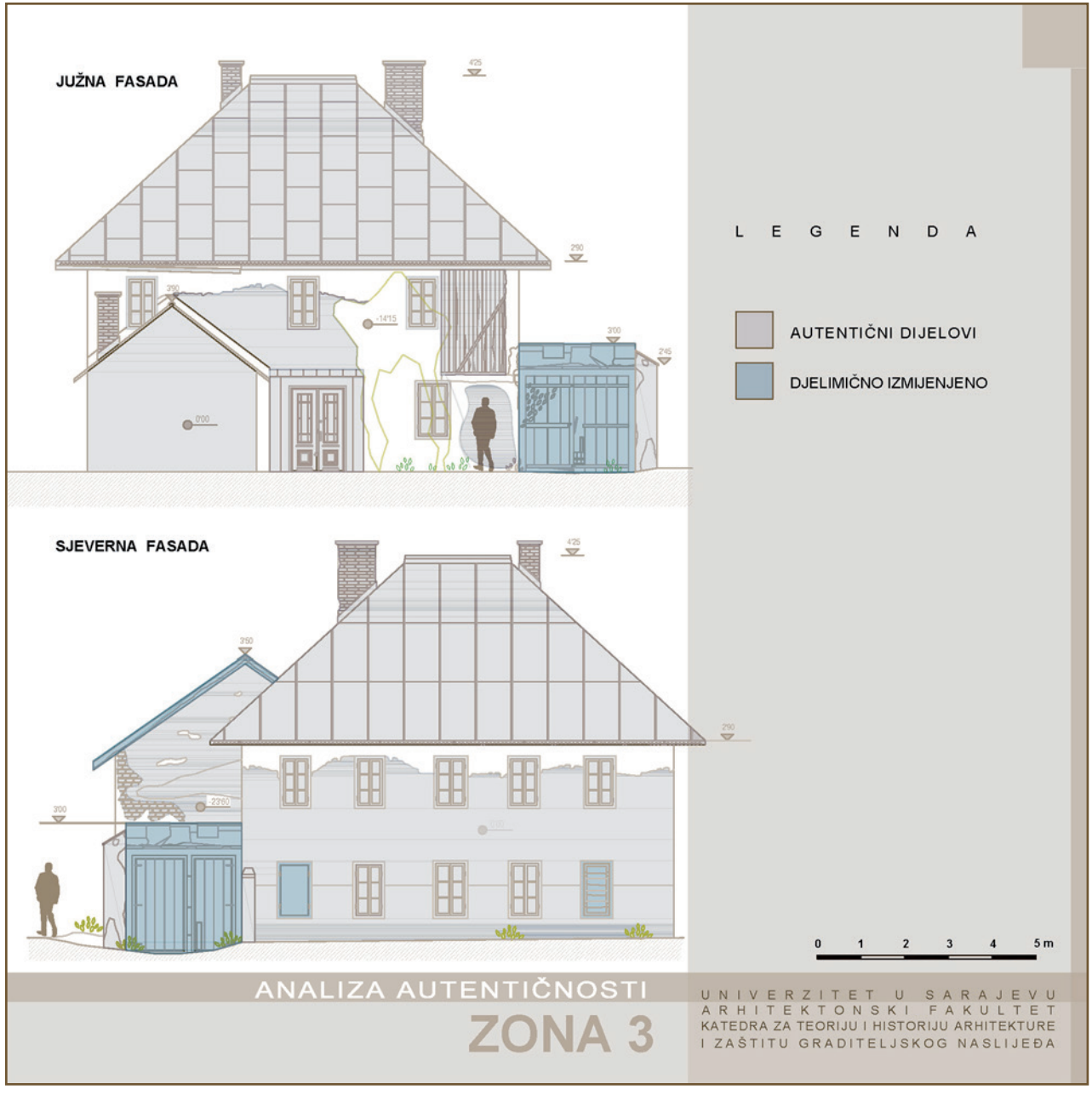

ZATEČENO STANJE

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

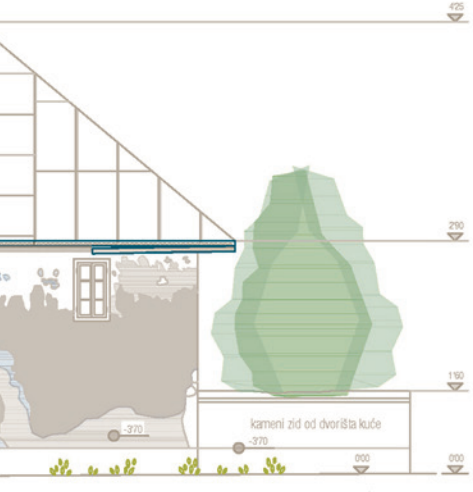

JUŽNA FASADA
SJEVERNA FASADA
LEGENDA
KOROZIJA
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)
FIZIČKA OŠTEĆENJA
(daščana ispuna na otvorima)
FIZIČKA OŠTEĆENJA
(nastala usljed djelovanja vremenskih uslova i zbog dotrajalosti materijala; drvene letve; vidljivi konstruktivni elementi)
FLEKE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)
ŠUPLJINE_OPEKA
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 3
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA
SJEVERNA FASADA
L E G E N D A
AUTENTIČNI DIJELOVI
DJELIMIČNO IZMIJENJENO
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA AUTENTIČNOSTI
ZONA 3
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FA
ŠTALA
MUTVAK
KOMPLEKS STAM
650
405
105
375
700
1130
245
200
ANALIZA D

ASADA

BLENE KUĆE

L E G E N D A

KOROZIJA
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

FIZIČKA OŠTEĆENJA
(daščana ispuna na otvorima)

ŠUPLJINE_KAMEN
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

ŠUPLJINE_OPEKA
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

0 1 2 3 4 5m

EGRADACIJE I OŠTEĆENJA

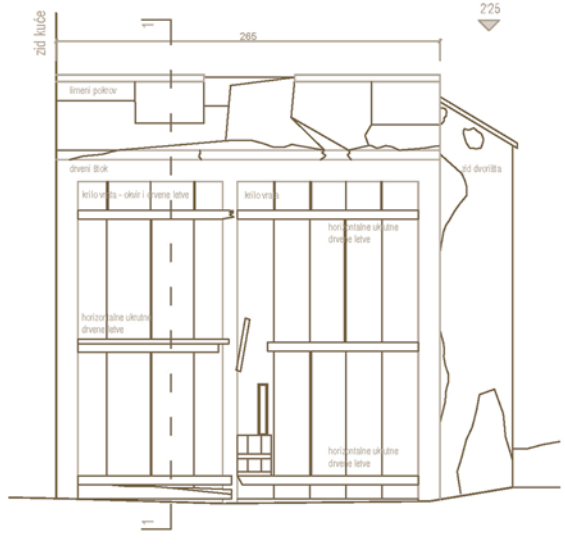
ZONA 3

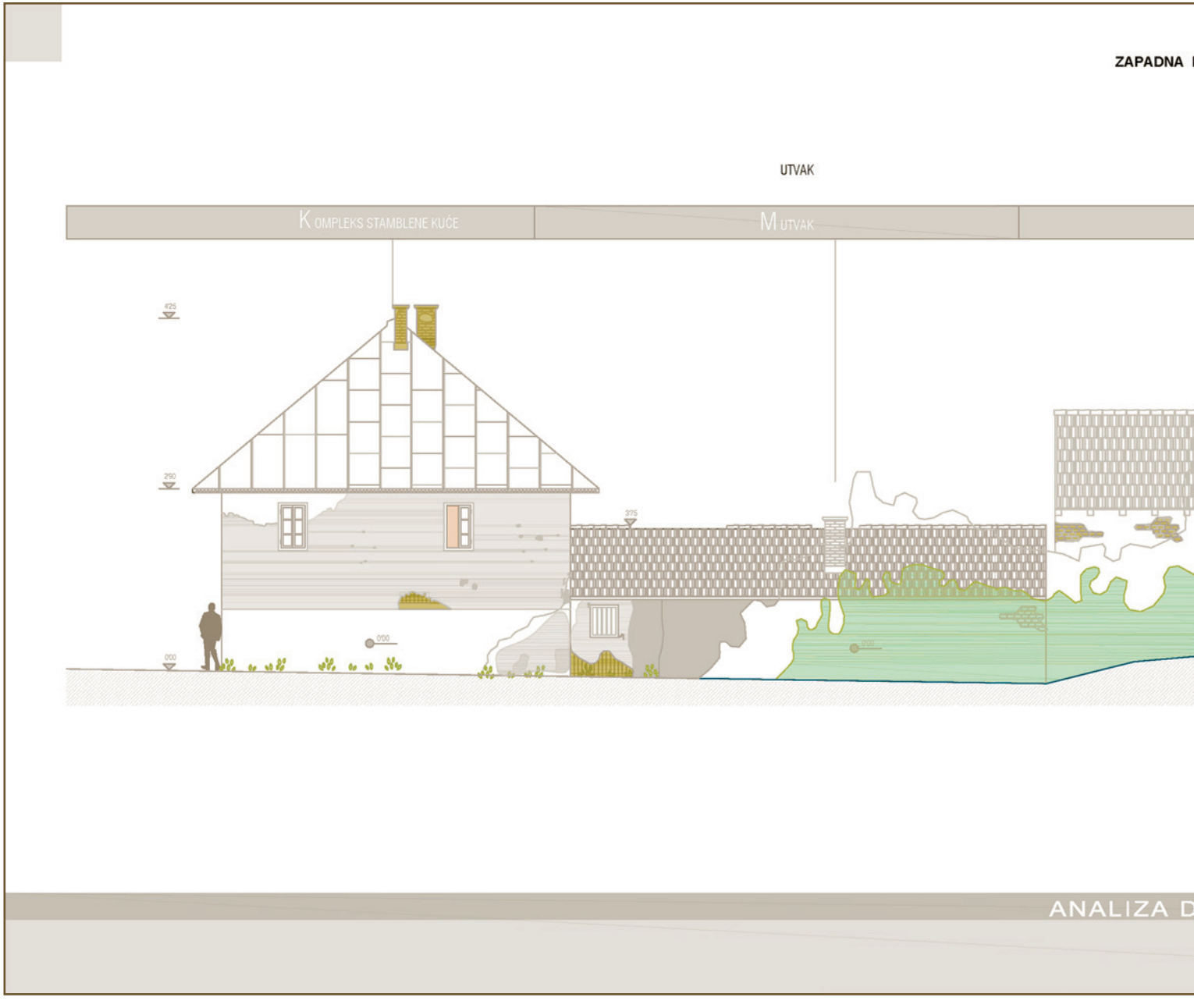
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 5_ELEMENT ULAZNE KAPIJE

Ulazna kapija u sklopu kamenog zida koji dijeli privatno i javno, dvorište i ulicu, karakteristika je osmanskg perioda. Jedan je od autentičnih dijelova kompleksa, premda djelimično izmijenjen. Nalazi se između zida same kuće i dvorišnog zida. Vrata su dvokrilna, različitih dimenzija krila. Osnovi materijal je drvo (za štok, okvir i krila vrata). Kapija ima dvovodnu nadstrešnicu koja je pokrivena pločama od čeličnog lima.
Cjelokupna kapija je u lošem fizičkom stanju očuvanosti, drvo je dotrajalo, te oštećeno na više mjesta. Kako pokrov od čeličnog lima dijelom nedostaje, drvo je direktno izloženo utjecaju atmosferilija. Potrebno je izvršiti, rekonstruktivne, te restauratorsko-konzervatorske radove.

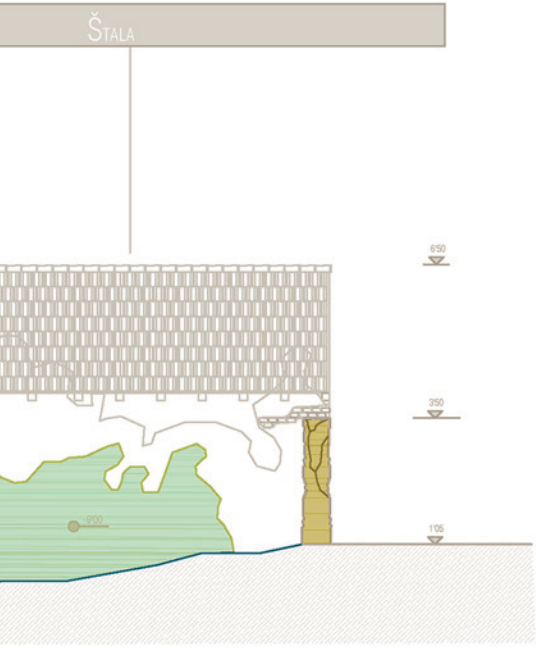
UNUTRAŠNJI POGLED

ZAPADNA
UTVAK
KOMPLEKS STAMBLENE KUĆE
MUTVAK
425
290
375
000
ANALIZA D

FASADA

TALA

L E G E N D A

FIZIČKA OŠTEĆENJA
(nastala usljed djelovanja vremenskih uslova i zbog dotrajalosti materijala; drvene letve; vidljivi konstruktivni elementi)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

ŠUPLJINE_OPEKA
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

FIZIČKA OŠTEĆENJA
(otvori koji nedostaju)

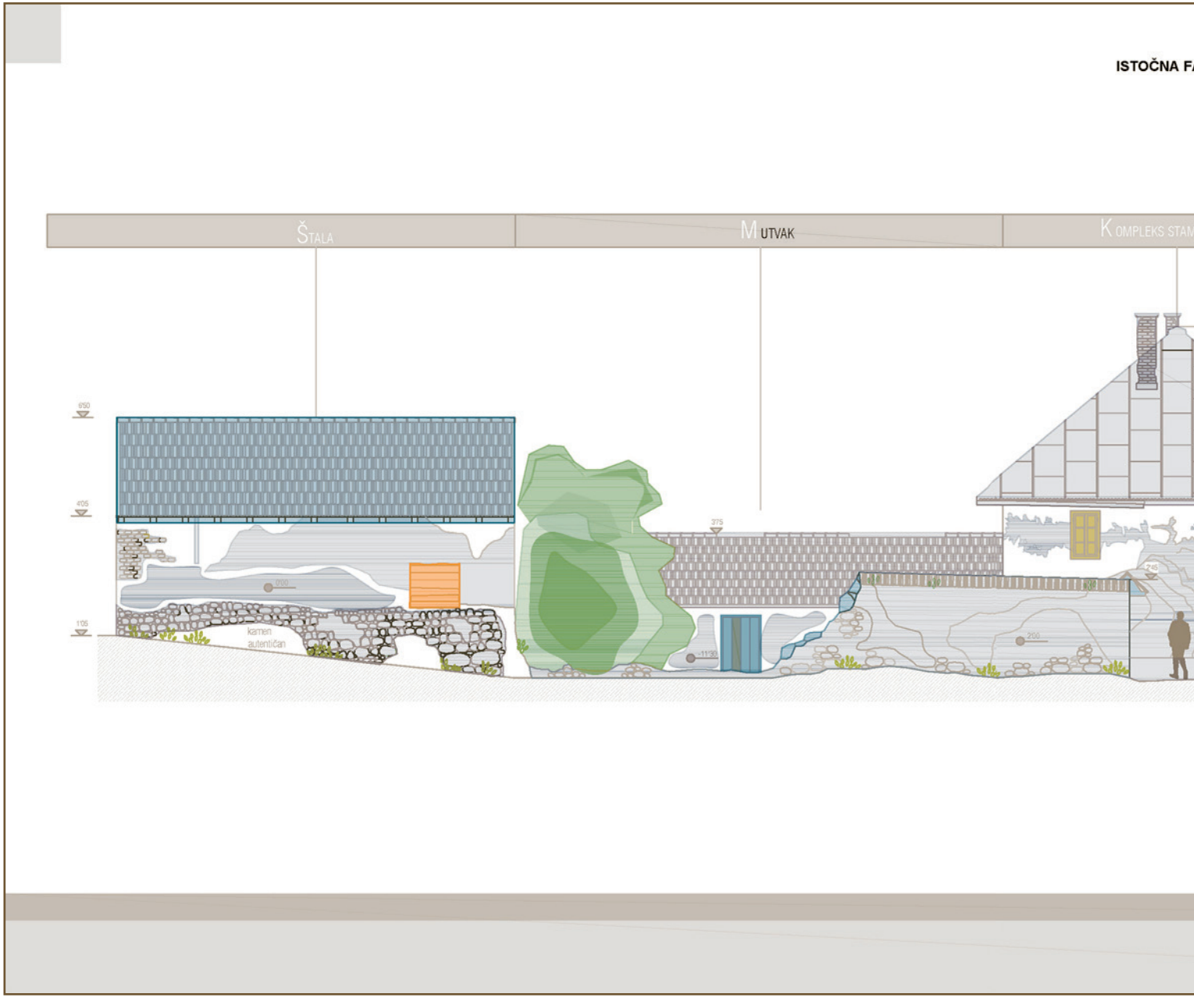
0 1 2 3 4 5m

EGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 3

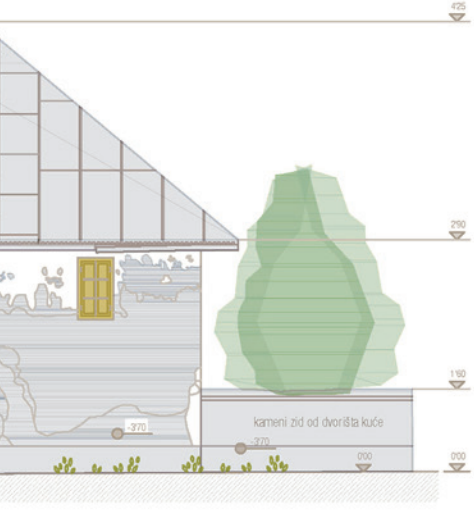
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FA
ŠTALA
MUTVAK
KOMPLEKS STAM
650
405
105
375
245
200
kamen
autentičan

ASADA

IBLENE KUĆE

L E G E N D A

AUTENTIČNI DIJELOVI

ZAMJENSKI DIJELOVI

DJELIMIČNO IZMJENJENO

DODANI DIJELOVI

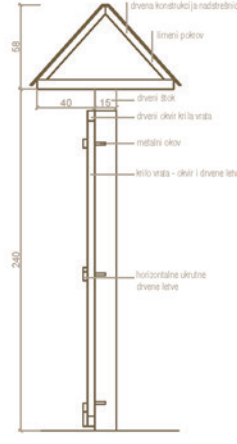
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

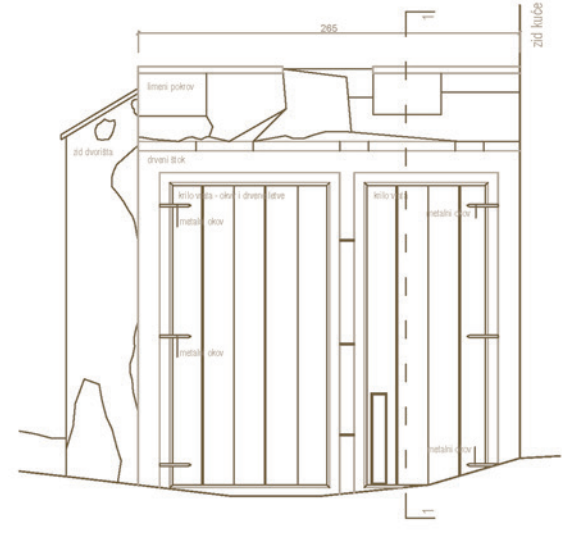
ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

PRESJEK 1-1

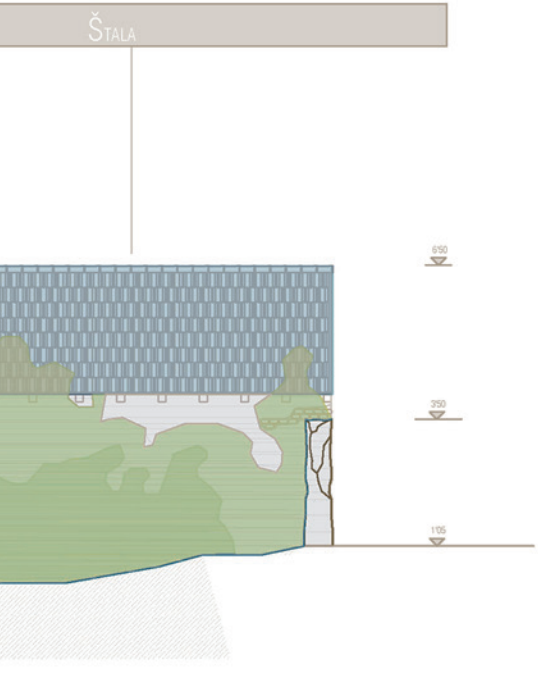

VANJSKI IZGLED

ZAPADNA
KOMPLEKS STAMBLENE KUĆE
MUTVAK
425
290
375
200
000
000
000

FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI DIJELOVI

DJELIMIČNO IZMIJENJENO

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

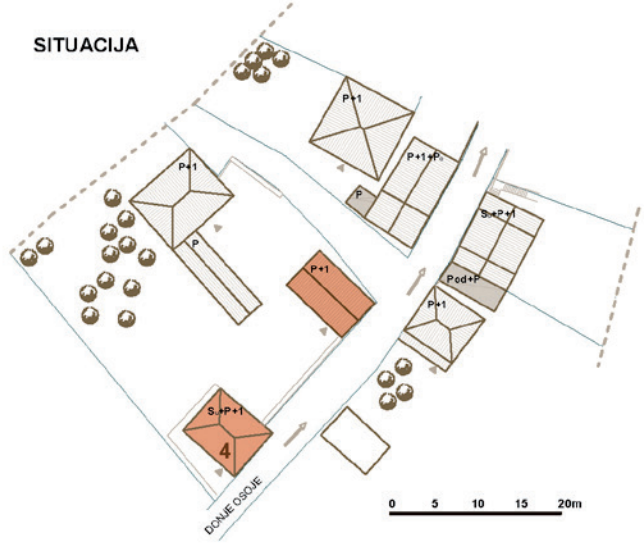
REFERENTNI PRIMJER 4 - ZONA 3 - Z3/9 i 10
- Evidencioni kartoni

M45-A-344

SITUACIJA

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekti
- susjedni objekti
- susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 4

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z3/10**

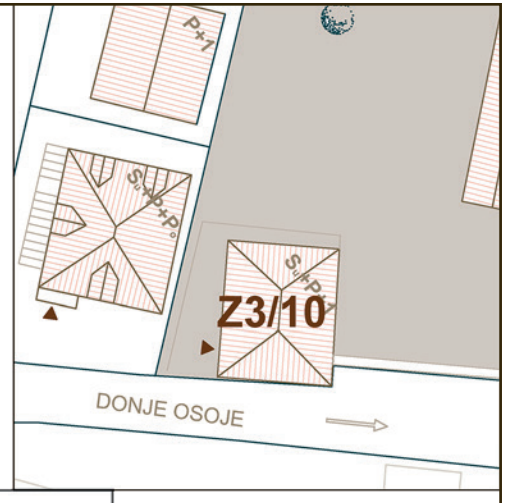
Spratnost_**S_u+P+1**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
70-ih godina 20. stoljeća

Objekat je okarekterisan kao pripadnik *Tipa 2* - ustanovljene kategorije čija je osnovna karakteristika južna čeona strana okrenuta ka ulici. Njegova južna fasada je tipološki potpuno adekvatna - zatvorena, monolitna i hromatski tretirana, zapravo je dio jedinstvene cjeline avlijski zid-čeoni zid kuće, ali se ovdje zbog razlike u materijalizaciji gubi takva perceptivna snaga.

S druge strane, sjeverna fasada se progresivno otvara po vertikali, te završava tipičnim doksatnim istakom donjeg čardaka. Krov je adekvatno prepušten na šešir. Ulazna kapija je neprimjerene forme i materijalizacije. Također, u zapadnom dijelu avlije neprimjereno je izvedena betonska konstrukcija sa stepeništem, koja ugrožava inače harmoničan oblikovni tretman glavnog objekta.

1. Dio južne fasade
2. Dio sjeverne fasade
3. Dio zapadne fasade
4. Dio istočne fasade

Kodni broj_**Z3/9i10**

Spratnost_**Su+P+1**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
70-ih godina 20. stoljeća

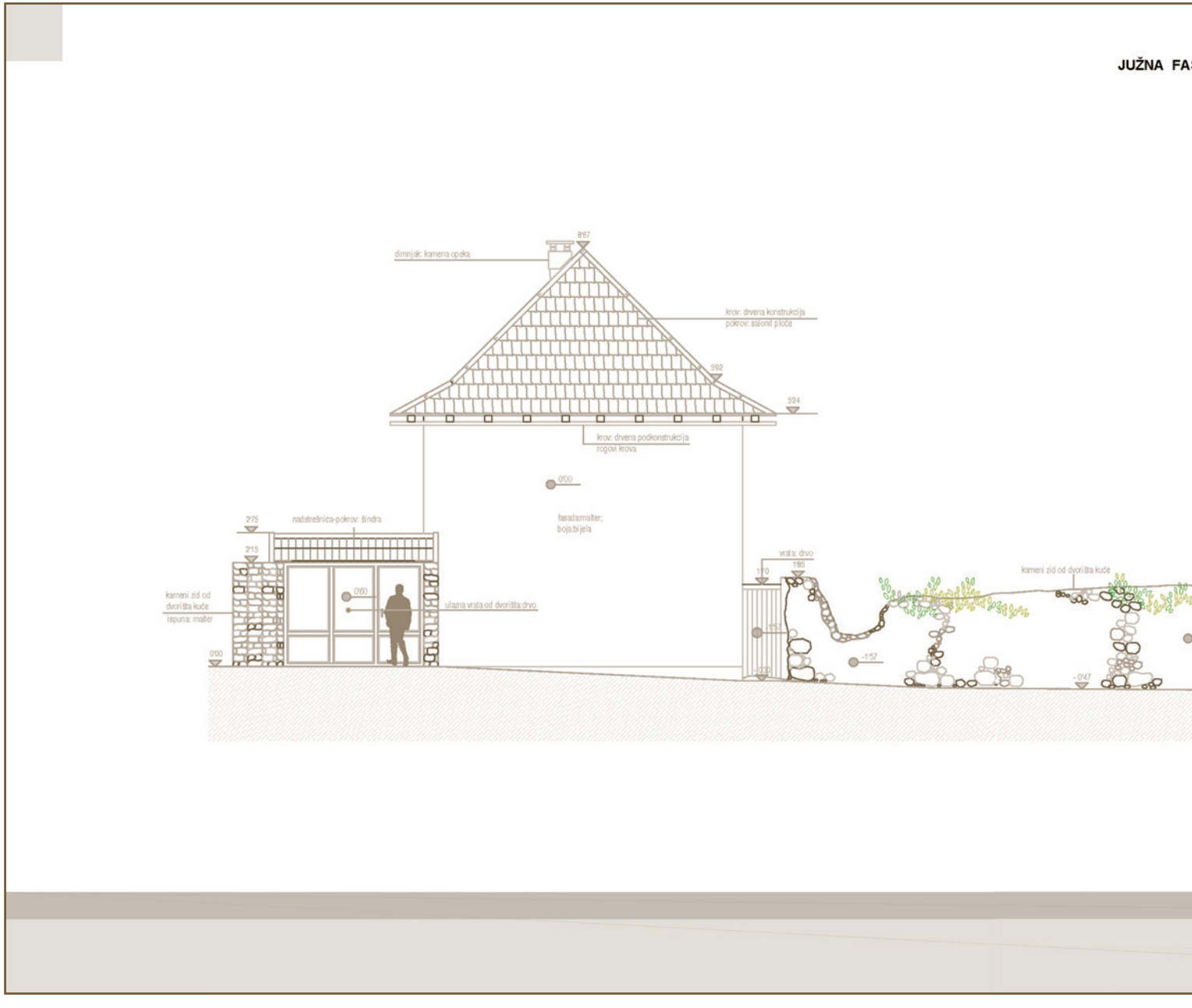

	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Otvori	Fasada	Krov	Pokrov
Materijalizacija	**kamen**	**kamena opeka**	**kamena opeka**	**drvo**	**drvo**	**malter kreč**	**drvena konstrukcija**	**salonit ploče**
Očuvanost	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**
	b)dobro	c)dobro	c)dobro	c)dobro	c)dobro	c)dobro	c)dobro	c)dobro
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	**c)potpuno izmijenjeno**	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna vrijednost**							
Predložene metode zaštite								
Napomena Napomena	**Objekat je najvjerovatnije rađen po projektu tipskih objekata sa karakteristikama tradicionalne arhitekture - Studio I, sprovođenim 70-ih godina prošlog vijeka.**							

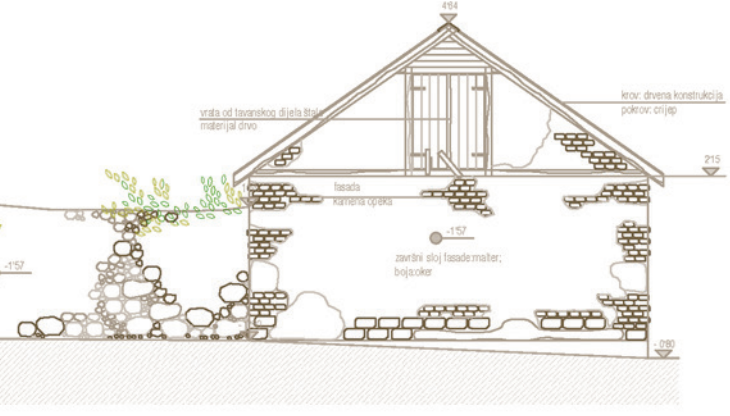
EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FA
867
dimnjak: kamena opeka
krov: drvena konstrukcija
pokrov: salonit ploče
592
524
krov: drvena podkonstrukcija
rogovi krova
000
275
nadstrešnica-pokrov: šindra
215
fasadamalter;
boja:bijela
vrata: drvo
195
170
kameni zid od dvorišta kuće
kameni zid od
dvorišta kuće
ispuna: maller
060
ulazna vrata od dvorišta:drvo
000
-157
-047

SADA

0 1 2 3 4 5 m

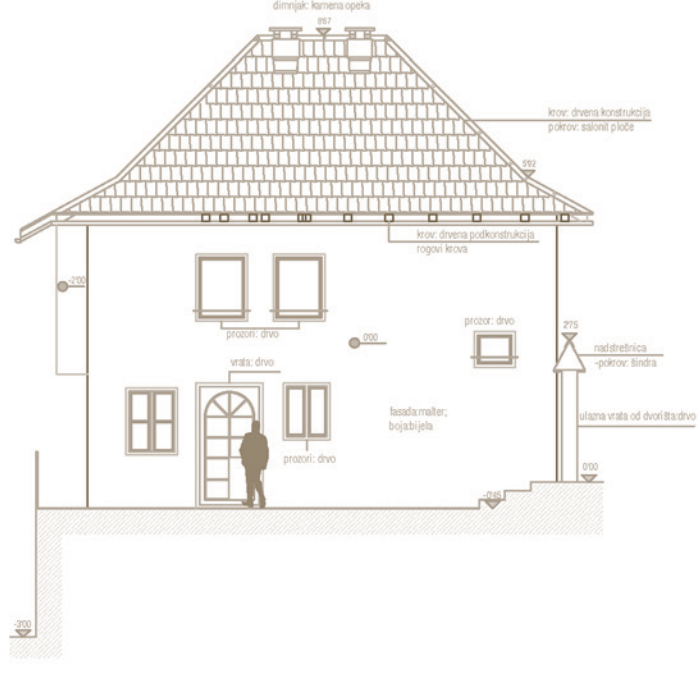
ZATEČENO STANJE

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

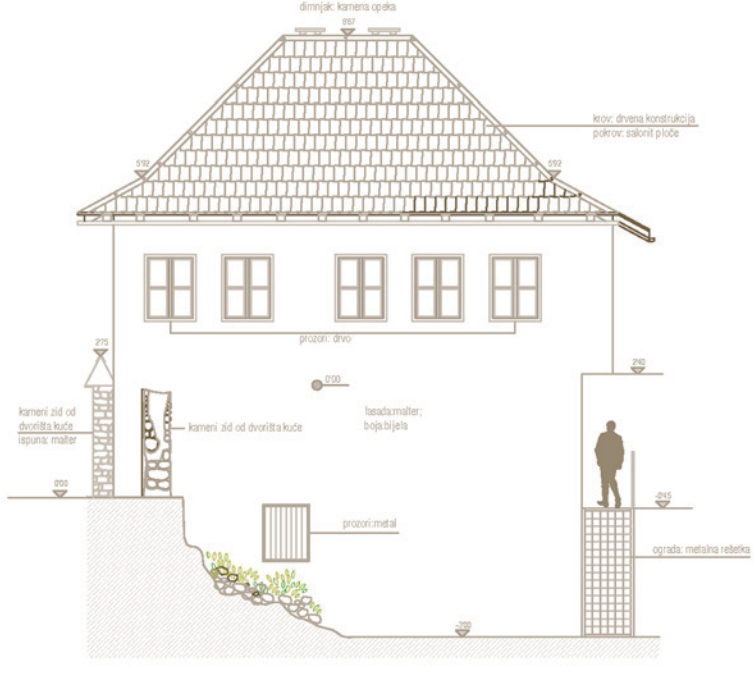

ZATEČENO STANJE

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

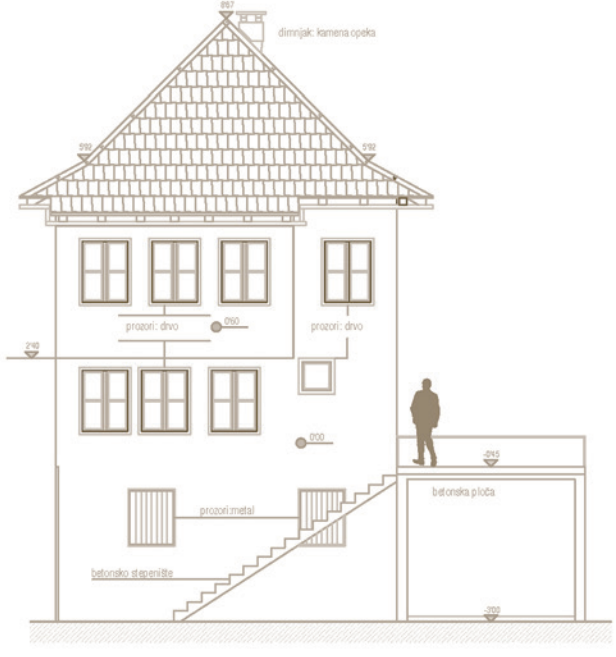

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

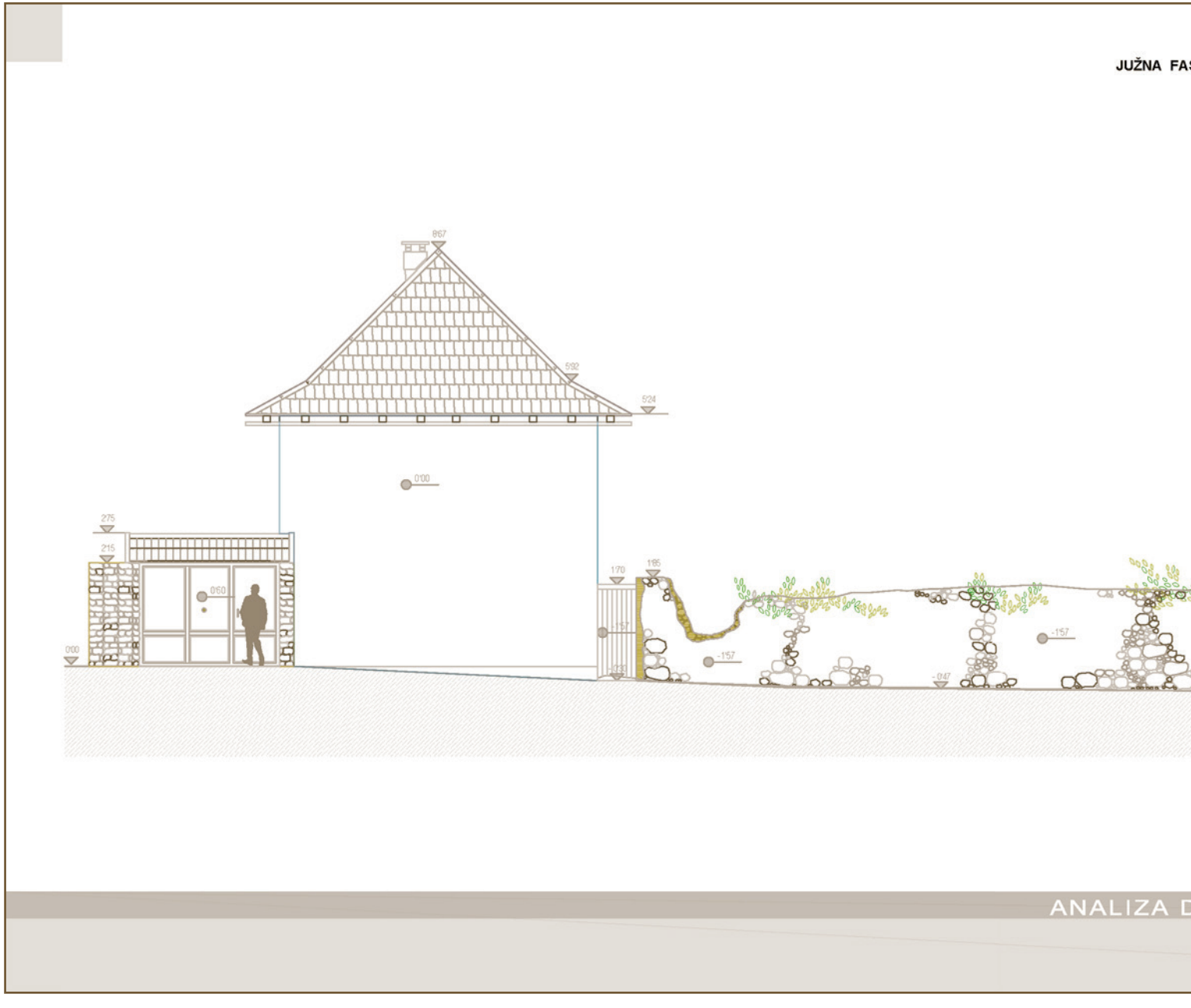

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

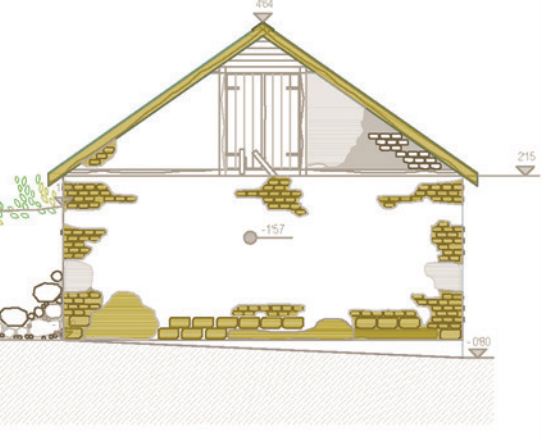
ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FA
867
592
524
0'00
275
215
0'60
000
170
185
-157
-157
-157
-047
ANALIZA D

SADA

L E G E N D A

ŠUPLJINE_KAMEN
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

ŠUPLJINE_OPEKA
(oštećenja nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

0 1 2 3 4 5m

DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 3

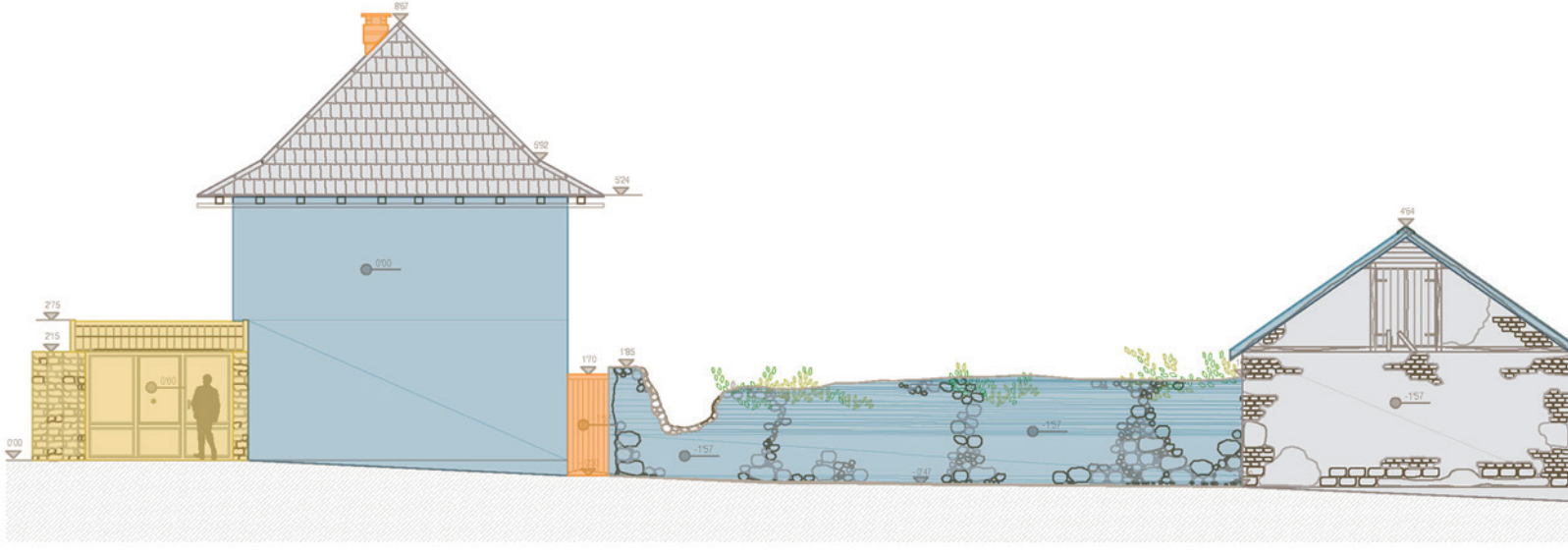
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

ANALIZA AUTENTIČNO

ZONA

L E G E N D A

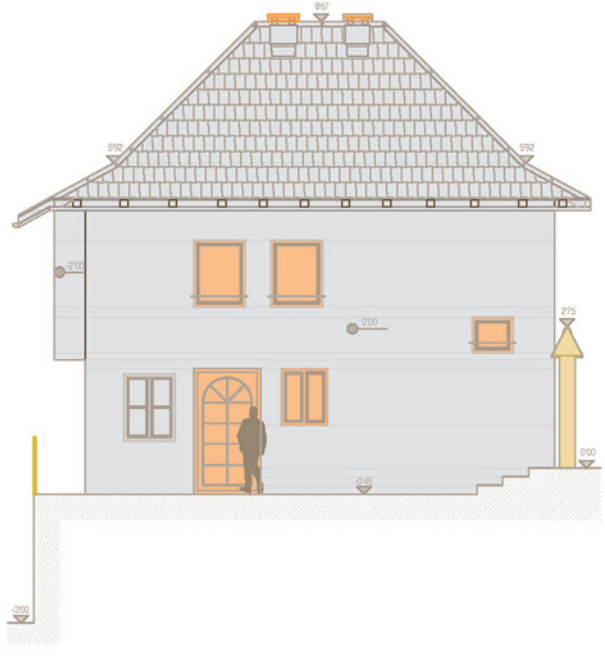
AUTENTIČNI DIJELOVI

ZAMJENSKI DIJELOVI

DJELIMIČNO IZMIJENJENO

DODANI DIJELOVI

ZAPADNA FASADA

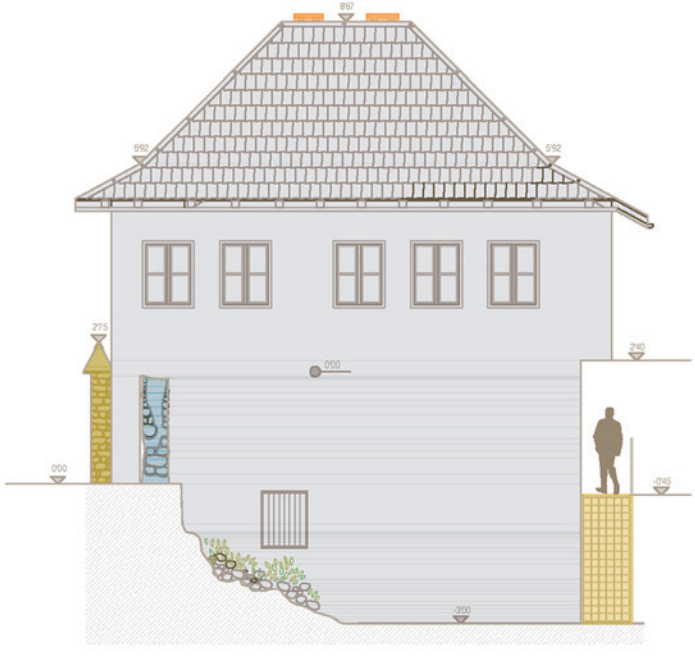
0 1 2 3 4 5 m

OSTI

A 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI DIJELOVI

ZAMJENSKI DIJELOVI

DJELIMIČNO IZMIJENJENO

DODANI DIJELOVI

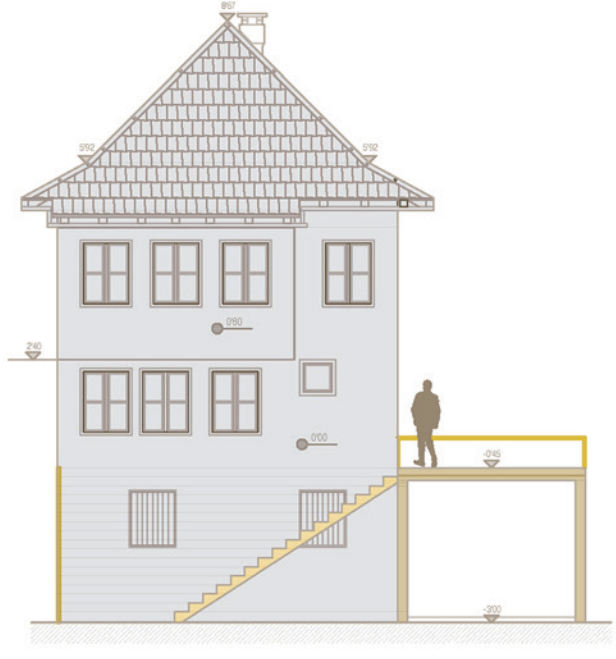
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI DIJELOVI

ZAMJENSKI DIJELOVI

DJELIMIČNO IZMIJENJENO

DODANI DIJELOVI

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

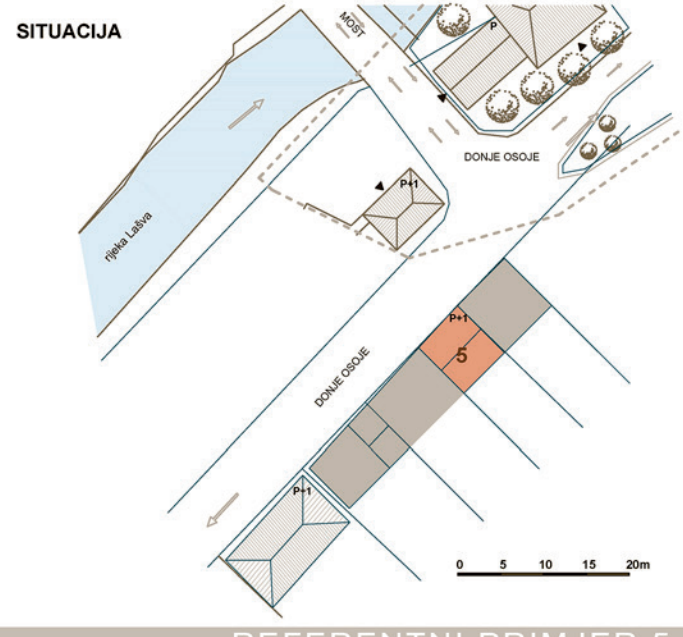
ZONA 3

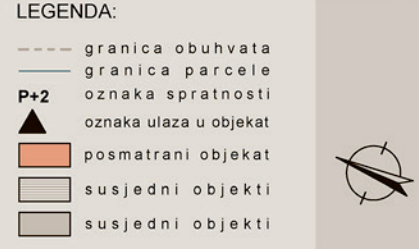
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 5 - ZONA 3 - Z3/24
- Evidencioni kartoni

15

REFERENTNI PRIMJER 5

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z3/24**

Spratnost_**P+1**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
austro-ugarski period

		Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Otvori	Fasada	Krov	Pokrov
Materijalizacija	**kamen**	**kamena opeka**	**kamena opeka**	**drvo**	**drvo; metal**	**malter**	**drvena konstrukcija**	**crijep**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	c)dobro	c)dobro	**b)dobro**	c)dobro	c)dobro	c)dobro	c)dobro
	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	c)loše	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	**d)ruševno**	**d)ruševno**	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	**a)originalno**	a)originalno	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**restauracija**							
Napomena Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

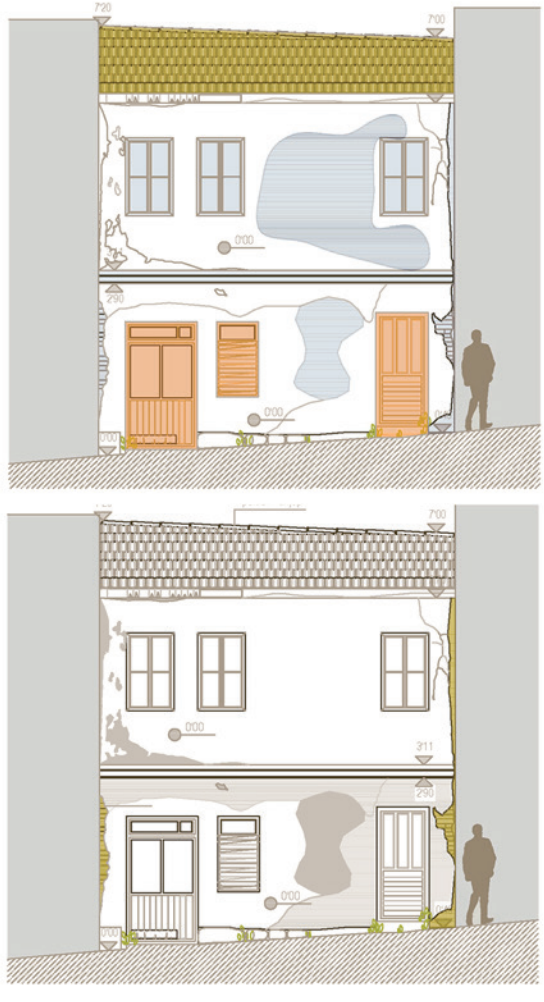

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI DIJELOVI

ZAMJENSKI DIJELOVI

DODANI DIJELOVI

P U K O T I N E
(na fasadnom krečnom malteru_nastale usljed dejstva toplotnih faktora)

FIZIČKA OŠTEĆENJA
(nastala usljed djelovanja vremenskih uslova ; vidljivi konstruktivni elementi)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

0 1 2 3 4 5m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

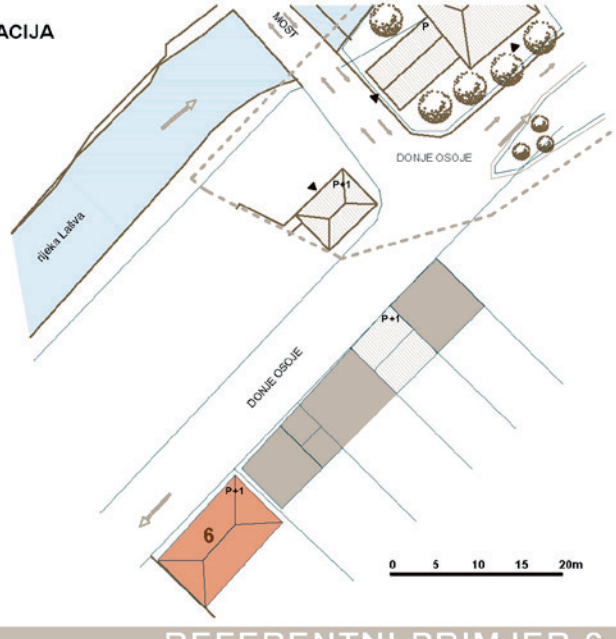
REFERENTNI PRIMJER 6 - ZONA 3 - Z3/25
- Evidencioni kartoni

E04-T-149

SITUACIJA

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti
- susjedni objekti

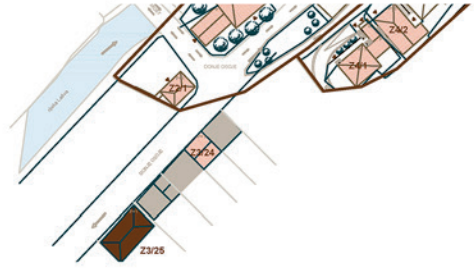

REFERENTNI PRIMJER 6

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

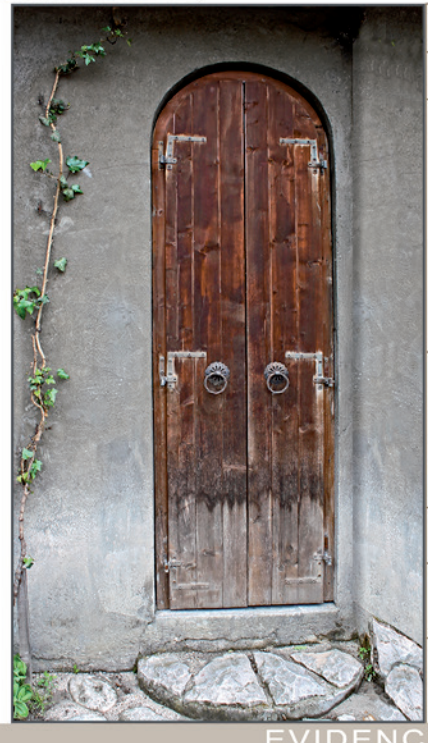

Kodni broj_**Z3/25**

Spratnost_**P+1**

Adresa_**Donje Osoje-Travnik**

Period nastanka
osmanski period

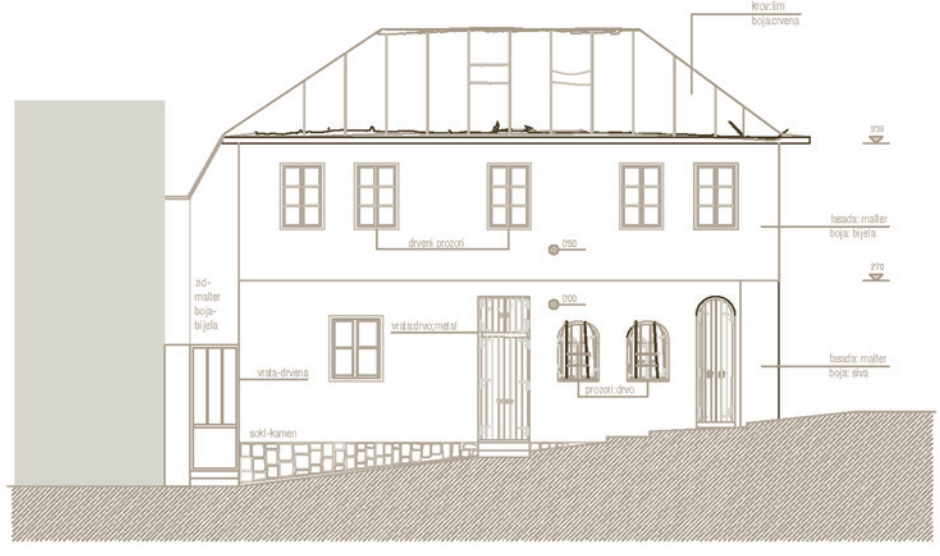
	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Otvori	Fasada	Krov	Pokrov
Materijalizacija	**kamen**	**kamena opeka; slama; blato**	**kamena opeka**	**drvo**	**drvo**	**malter**	**drvena konstrukcija**	**lim**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**c)dobro**	**c)dobro**	**c)dobro**	c)dobro
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	**c)loše**
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno	a)originalno	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**
	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna**							
Predložene metode zaštite	**restauracija, permanentno održavanje**							
Napomena Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

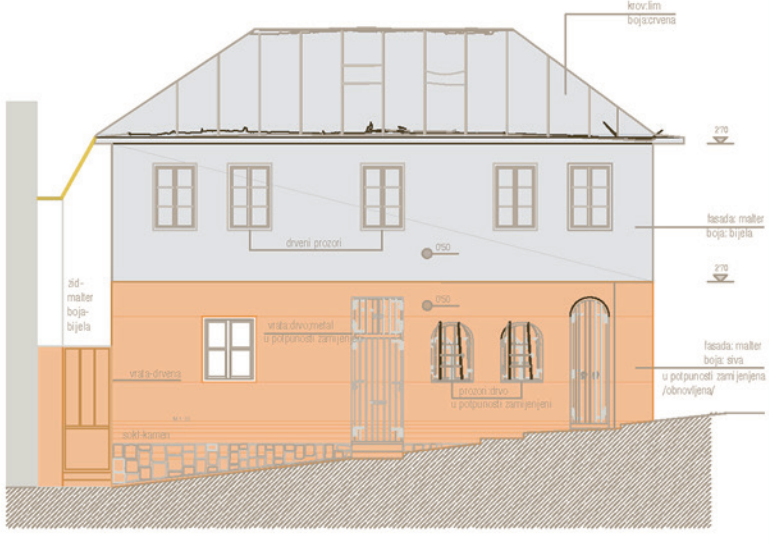

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI DIJELOVI

ZAMJENSKI DIJELOVI

DODANI DIJELOVI

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 3

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZONA 4

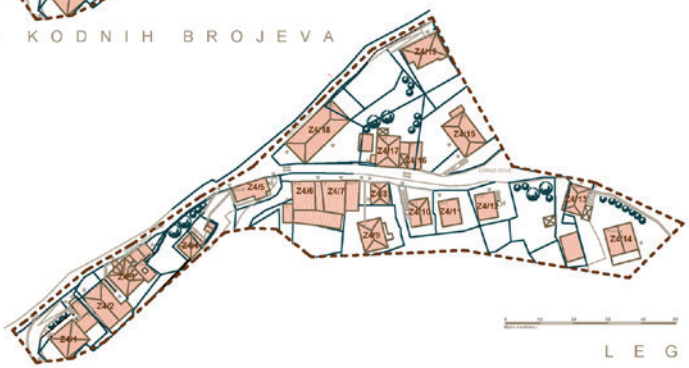
Ova zona broji 18 stambenih i čak 13 pomoćnih objekata. Odabir dva referentna primjera ni u kom slučaju ne znači da u ovoj zoni nema zanimljivih i tradicionalno vrijednih objekata. Naša potraga za tipološkim specifičnostima prilikom definiranja ove zone samo potvrđuje da su Donje Osoje dio naselja koje je komunikacijom vezano za rijeku, te vjerovatno nešto kasnije i nastalo. Naziv *Osoje*, pored već iznesenih pretpostavki u ovom projektu, također je moguće vezati i za naziv koji su sjeverni dijelovi grada nosili kao odrednicu, koja je trebala da potvrdi kako je riječ o području gdje se snijeg zadržava duže i gdje položaj objekata i njihova dispozicija, nisu vezani za strane svijeta i osunčanje, što je inače bio običaj kod drugih naselja sličnog tipa.

URBANISTIČKA SITUACIJA

KARTA KODNIH BROJEVA

LEGENDA

- Granica parcele
- Granica zadanog obuhvata
- smjer odvijanja saobraćaja
- Z oznaka kodnih brojeva
- G oznaka za garažne objekte
- P+1 oznaka za spratnost objekata
- oznaka ulaza u objekat
- z e l e n i l o

Planska gradnja i urbanizacija (stvaranje urbane matrice), koji započinju u osmanskom periodu, donijeli su značajnu promjenu u odnosu na srednjevjekovne gradove – utvrde i naselja nastala u to vrijeme. Južna orijentacija čeone fasade, koja je u enterijeru uvijek na tu stranu smještala i dnevni boravak, omogućava da kuće u Osojima imaju uličnu fasadu koja je u velikom broju slučajeva sporedna.

L E G E N D A

GRANICA OBUHVATA

O B J E K T I

P+1 S P R A T N O S T

KOSI KROVOVI
REFERENTNI PRIMJERI

R A V N I K R O V

U L A Z I

P A R C E L A C I J A

KOLSKI SAOBRAĆAJ

Z E L E N I L O

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 4 - Z4/17
- Evidencioni kartoni

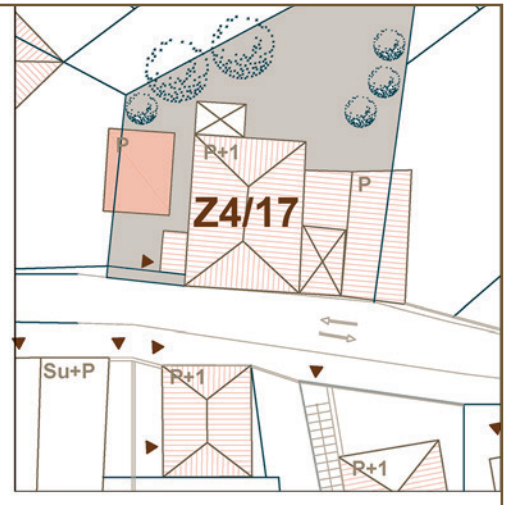
Kodni broj_**Z4/17**

Katastarska čestica_**1105**

Adresa_**Srednje Osoje**

Spratnost_**P + 1**

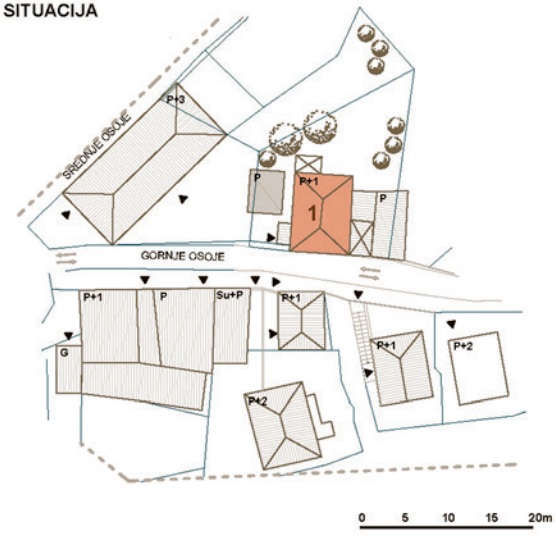
Period nastanka
kraj 19./početak 20. stoljeća

SITUACIJA

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 1

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z4/17**

Katastarska čestica_**1105**

Adresa_**Srednje Osoje**

Spratnost_**P + 1**

Period nastanka
kraj 19./početak 20. stoljeća

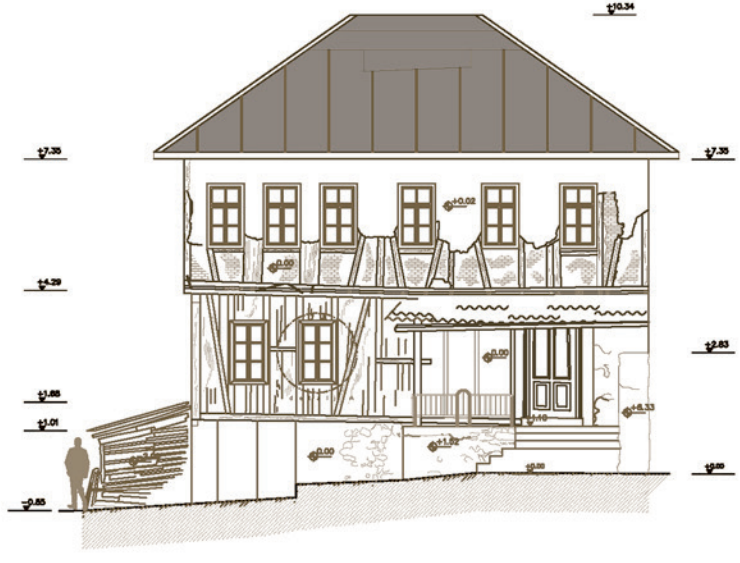
	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**kamen drvo opeka**		**drvo**	**drvo**	**limene ploče**	**drvo**	**malter drvo**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro
	c)loše	**c)loše**	c)loše	**c)loše**	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	c)loše
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	**d)ruševno**	d)ruševno	d)ruševno	**d)ruševno**
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	**e)nedostaje**
Autentičnost	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	**a)originalno**	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	**c)potpuno izmijenjeno**	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**arhitektonska i ambijentalna vrijednost**							
Predlaganje metode zaštite	**restauracija**							
Napomena	**Stanje izrazito loše fizičke očuvanosti, te evidentirano slijeganje bondručne konstrukcije, opterećene neadekvatnim materijalom, koje predstavlja prijetnju njegovom urušavanju, zahtijevaju hitne mjere preventivne zaštite (konzervacija i konsolidacija - strukturalna restauracija) u cilju sprečavanja urušavanja dijelova objekta.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

KAMENI ZID
(presvučen malterom)

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

DRVENE GREDE
(sa poprečnim drvenim konstruktivnim elementima)

LIMENI POKROV

DRVENI BONDRUK

DRVENE LETVE

O P E K A

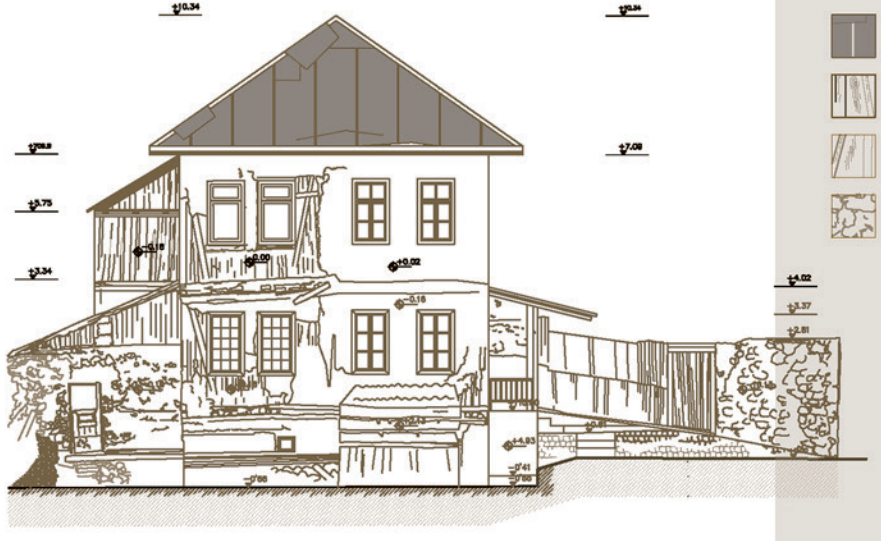
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

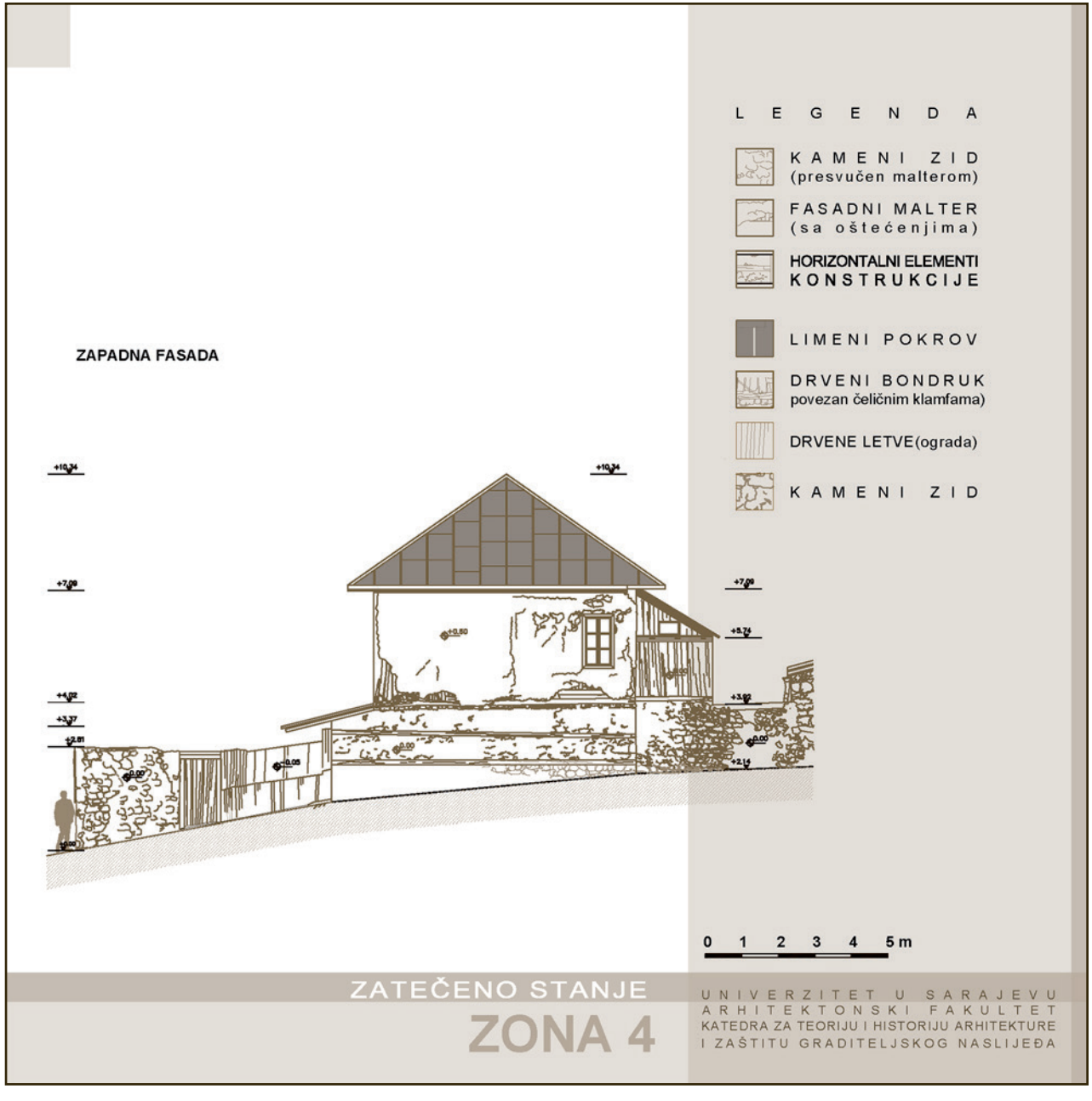
- K A M E N I Z I D (presvučen malterom)
- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- DRVENE GREDE (sa poprečnim drvenim konstruktivnim elementima)
- LIMENI POKROV
- DRVENI BONDRUK
- DRVENE LETVE
- K A M E N I Z I D

0 1 2 3 4 5 m

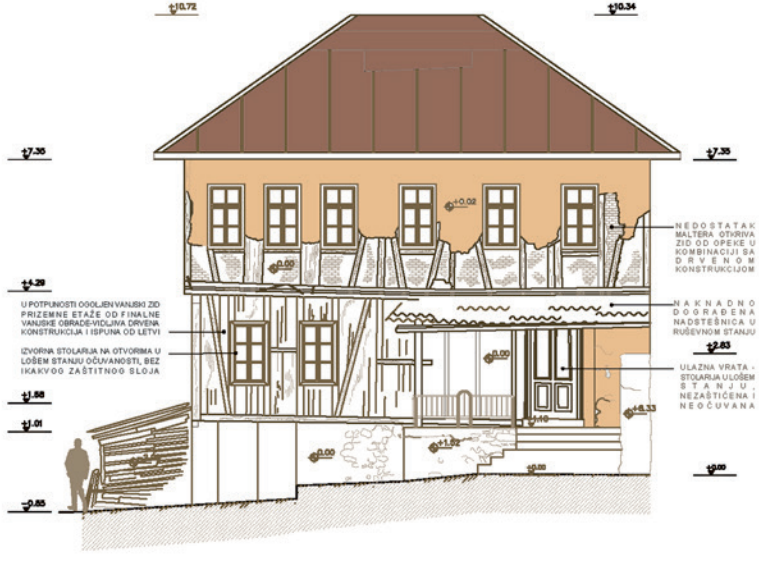
ZATEČENO STANJE

ZONA 4

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA
L E G E N D A
K A M E N I Z I D
(presvučen malterom)
FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)
HORIZONTALNI ELEMENTI
K O N S T R U K C I J E
L I M E N I P O K R O V
DRVENI BONDRUK
povezan čeličnim klamfama)
DRVENE LETVE(ograda)
K A M E N I Z I D
0 1 2 3 4 5 m
ZATEČENO STANJE
ZONA 4
U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

LEGENDA

KOROZIJA
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

FLEKE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

ŠUPLJINE
(vidljiva struktura prepleta usljed guljenja i odrubljivanja fasadnog maltera)

0 1 2 3 4 5 m

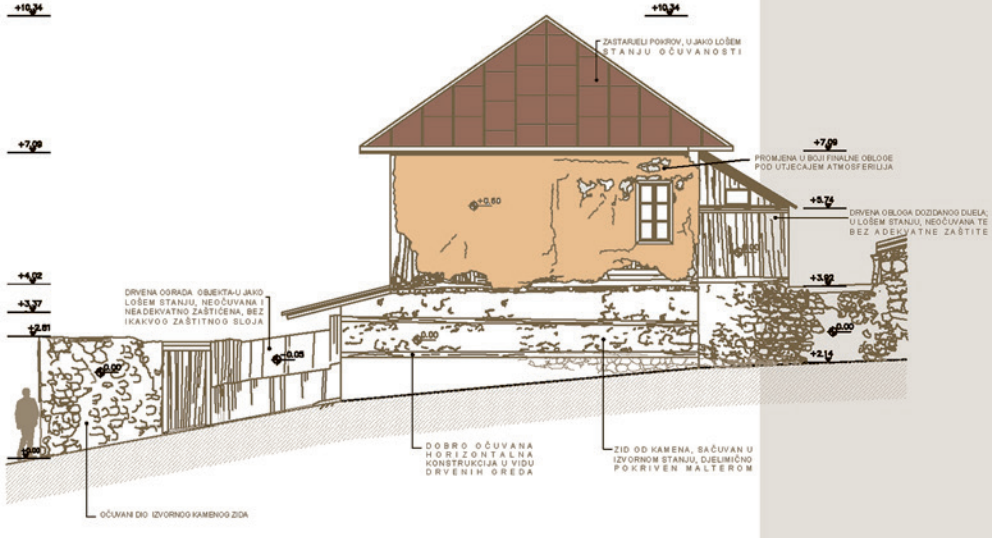
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA
L E G E N D A
K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)
F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)
PUKOTINE U MALTERU
(te nedostatak finalne fasadne obloge otkriva konstruktivne elemente objekta)
DRVENA OBLOGA DOZIDANOG DIJELA,KAO I OSTAVE; U LOŠEM STANJU, NEOČUVANA TE BEZ ADEKVATNE ZAŠTITE
DRVENA OGRADA OBJEKTA-U JAKO LOŠEM STANJU, NEOČUVANA I NEADEKVATNO ZAŠTIĆENA, BEZ IKAKVOG ZAŠTITNOG SLOJA
OČUVANI IZVORNI KAMENI ZID KAO RAZORANIČENJE SA ULICOM
IZVORNA STOLARIJA NA OTVORIMA U LOŠEM STANJU OČUVANOSTI, BEZ IKAKVOG ZAŠTITNOG SLOJA
ZID OD KAMENA, SAČUVAN U IZVORNOM STANJU, DJELIMIČNO POKRIVEN MALTEROM
PRIRUČNI OBJEKAT OD DRVENIH LETVI S POMOĆNOM DRVENOM KONSTRUKCIJOM I SALONIT PLOČAMA, U LOŠEM STANJU OČUVANOSTI
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 4
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

LEGENDA

FLEKE
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

PUKOTINE
(na finalnoj fasadnoj oblozi-malteru)

OŠTEĆENJA FASADNE OBLOGE
(i nedostatak maltera otkriva konstrukciju-drveni bondruk)

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

K A M E N I Z I D
(presvučen malterom)

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

D R V E N E G R E D E
(sa poprečnim drvenim konstruktivnim elementima)

L I M E N I P O K R O V

D R V E N I B O N D R U K

D R V E N E L E T V E

O P E K A

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

PRIRUČNI OBJEKAT
(d r v e n e l e t v e)

N A D S T R E Š N I C A

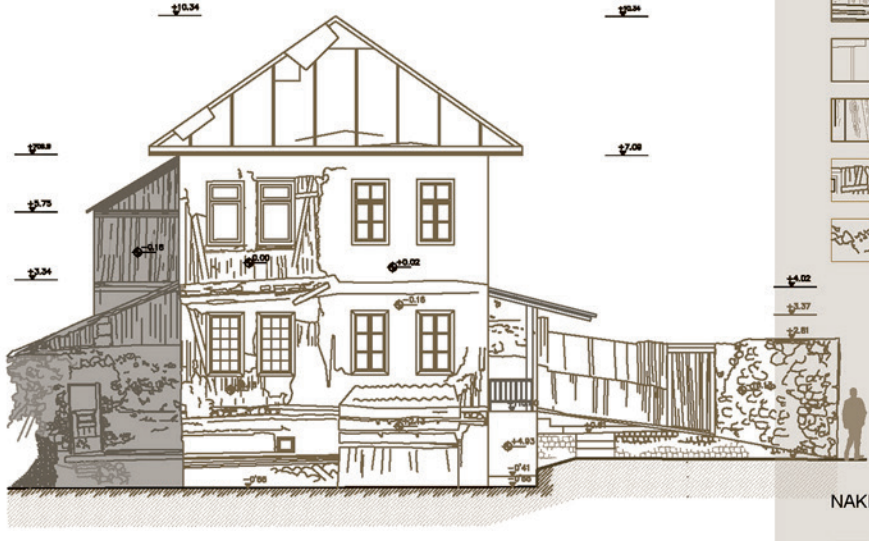
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 4

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

- KAMENI ZID (presvučen malterom)
- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- DRVENE GREDE (sa poprečnim drvenim konstruktivnim elementima)
- LIMENI POKROV
- DRVENI BONDRUK
- DRVENE LETVE
- KAMEN PRESVUČEN MALTEROM

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

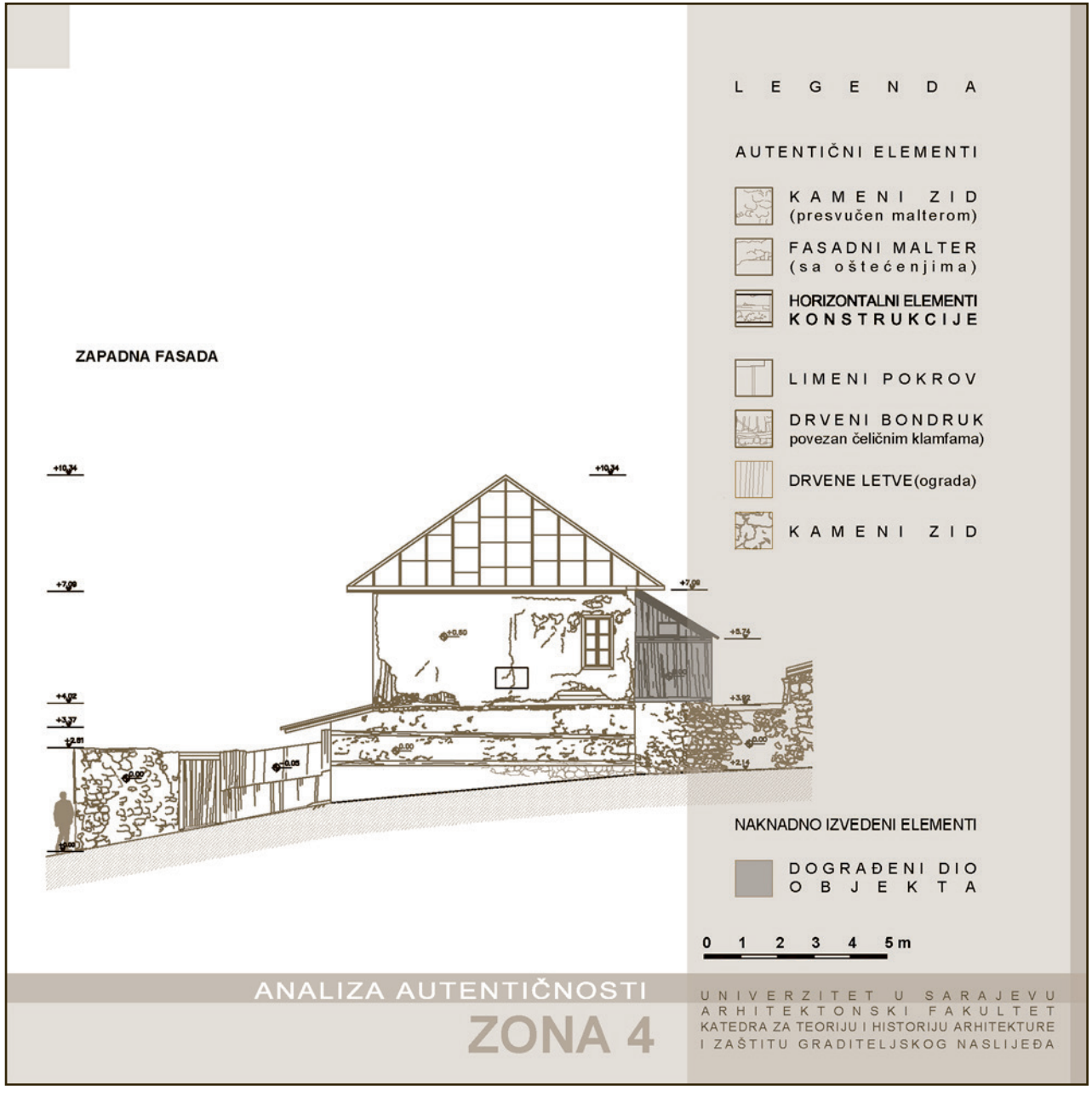
- PRIRUČNI OBJEKAT (drvene letve)
- NADSTREŠNICA
- DOGRAĐENI DIO OBJEKTA

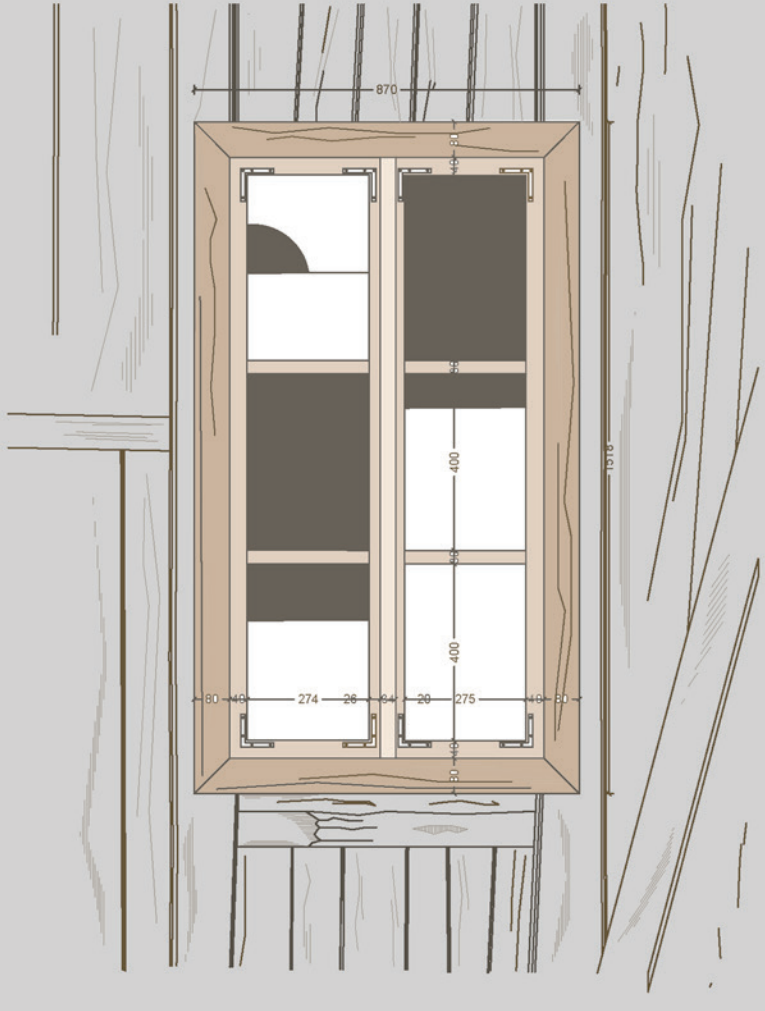
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA
+10,34
+7,09
+4,02
+3,37
+2,81
+0,00
+10,34
+7,09
+0,50
+5,74
+3,92
+0,00
+2,14
+0,05
L E G E N D A
AUTENTIČNI ELEMENTI
K A M E N I Z I D
(presvučen malterom)
FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)
HORIZONTALNI ELEMENTI
K O N S T R U K C I J E
L I M E N I P O K R O V
DRVENI BONDRUK
povezan čeličnim klamfama)
DRVENE LETVE(ograda)
K A M E N I Z I D
NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI
DOGRAĐENI DIO
O B J E K T A
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA AUTENTIČNOSTI
ZONA 4
U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 1_ELEMENT FASADE; detalj prozora M 1:10

Premda je evidentirana izuzetna fizička degradacija, autentičnost prozorskih otvora na objektu je uglavnom očuvana.

Prozor je tipičnih proporcija otvora referentnog ambijenta, riješen kao kutijasti element drvenog okvira upuštenog u bondručni skeletni raster, na koji su fiksirani unutrašnji i vanjski dvokrilni elementi.

Zbog nivoa degradacije, nisu se mogli evidentirati svi elementi neophodni za izradu potpune tehničke dokumentacije (presjek, tlocrt, profilacije), te se predlaže naknadno detaljno snimanje koje će omogućiti vjernu rekonstrukciju.

DETALJI

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 4 - Z4/19
- Evidencioni kartoni

SITUACIJA
S+P
Su+P
2
P+1
P+3
SREDNJE OSOJE
GORNJE OSOJE
0 5 10 15 20m
LEGENDA:
granica obuhvata
granica parcele
P+2
oznaka spratnosti
oznaka ulaza u objekat
posmatrani objekat
susjedni objekti
REFERENTNI PRIMJER 2
ZONA 4
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z4/19**

Katastarska čestica_**2061**

Adresa_**Srednje Osoje 3**

Spratnost_**P+1**

Period nastanka
osmanski period

	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**kamen drvo**		**drvo**	**drvo**	**limene ploče**	**drvo**	**kreč**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro
	c)loše	**c)loše**	c)loše	**c)loše**	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	c)loše
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	**d)ruševno**	d)ruševno	d)ruševno	**d)ruševno**
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	**c)potpuno izmijenjeno**	**c)potpuno izmijenjeno**	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**arhitektonska i ambijentalna vrijednost**							
Predlaganje metode zaštite	**restauracija i permanentno održavanje**							
Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

LIMENI POKROV

FASADNI MALTER

GRUBI MALTER

NADSTREŠNICA (sa čeličnom podkonstrukcijom)

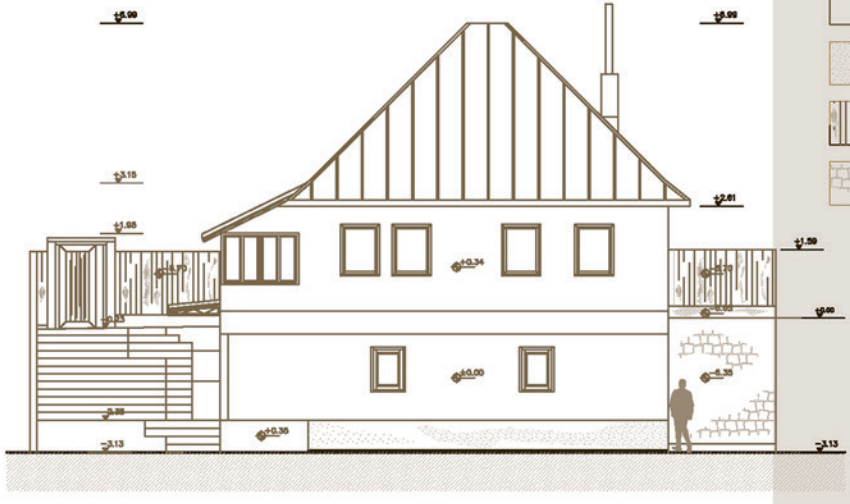
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

LIMENI POKROV

FASADNI MALTER

GRUBI MALTER

DRVENA OGRADA

KAMENI ZID

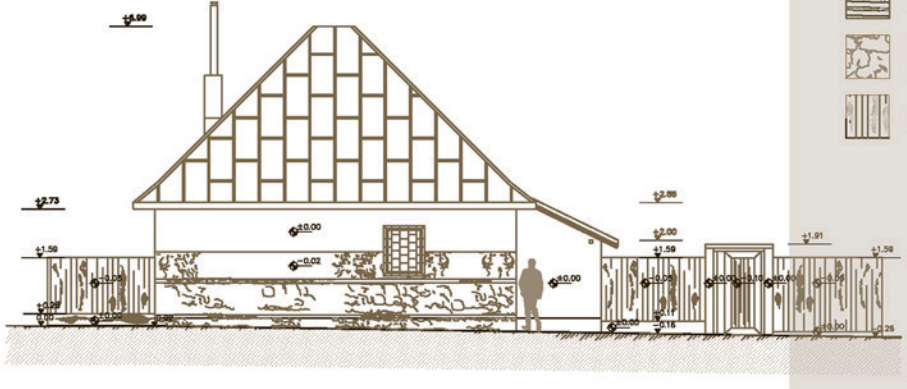
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

LIMENI POKROV

FASADNI MALTER

GRUBI MALTER

DRVENI BONDRUK

KAMENI ZID
(očuvan izvorni zid, djelimično obložen malterom i okrečen)

DRVENA OGRADA

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

- LIMENI POKROV
- FASADNI MALTER
- GRUBI MALTER
- DRVENA OGRADA
- KAMENI ZID (djelimično presvučen fasadnim malterom

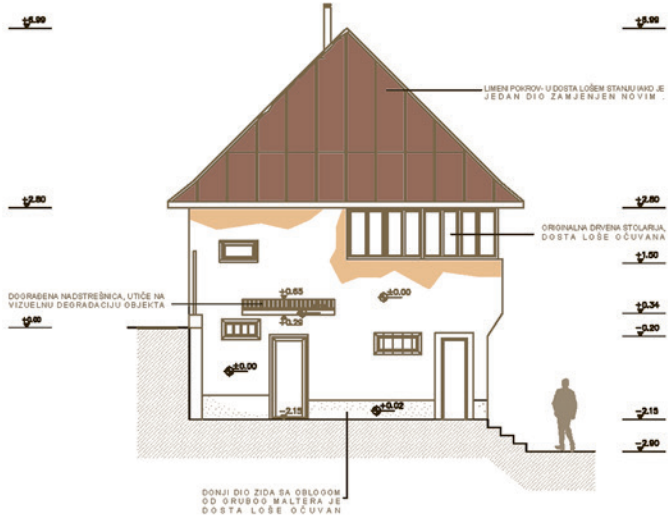
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja v o d e i t e m p e r a t u r e)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

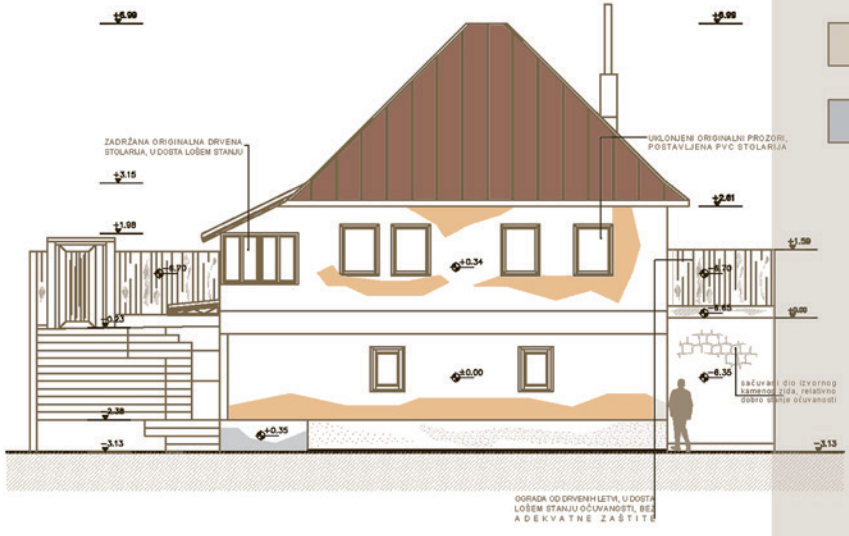
*NAPOMENA:
POSMATRAJUĆI ZIDNU PLOHU KAO CJELINU, MOŽEMO KONSTATOVATI DA JE POD BLAGOM KOSINOM, U VERTIKALNOM SMISLU, ŠTO JE VJEROVATNO REZULTAT SLIJEGANJA, STAROSTI I DUGOTRAJNOG KORIŠTENJA OBJEKTA OVAKVE MATERIJALIZACIJE.

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja v o d e i t e m p e r a t u r e)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

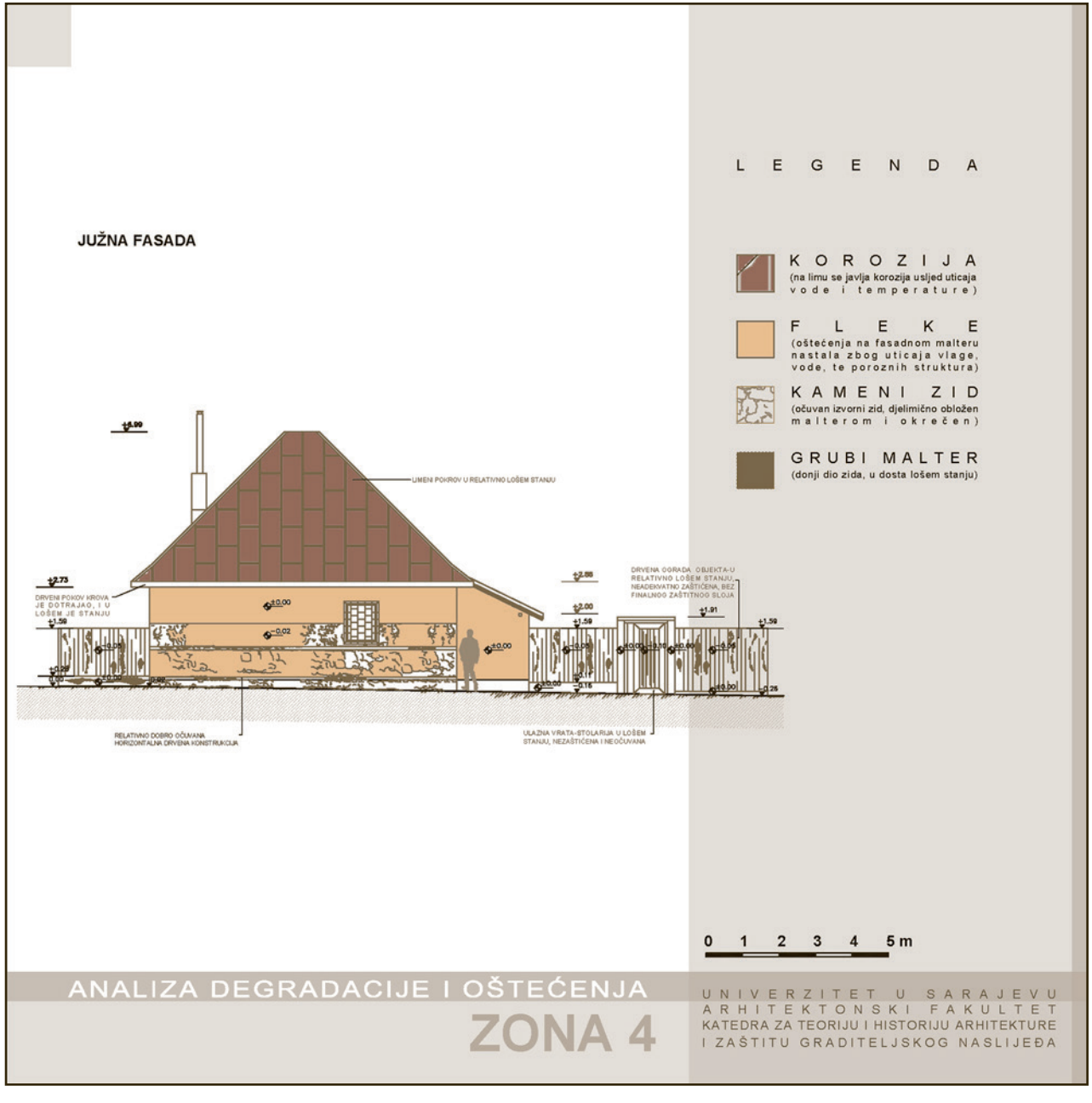
PROMJENA BOJE
(betonskog zida, kao posljedica d j e l o v a n j a v l a g e)

*NAPOMENA:
POSMATRAJUĆI ZIDNU PLOHU KAO CJELINU, MOŽEMO KONSTATOVATI DA JE POD BLAGOM KOSINOM, U VERTIKALNOM SMISLU, ŠTO JE VJEROVATNO REZULTAT SLIJEGANJA, STAROSTI I DUGOTRAJNOG KORIŠTENJA OBJEKTA OVAKVE MATERIJALIZACIJE.

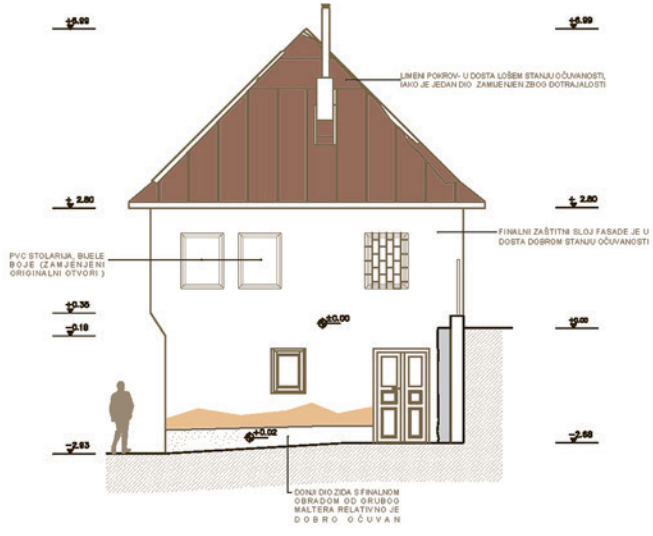
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 4

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA
UMEĐENI POKROV U RELATIVNO LOŠEM STANJU
DRVENI POKOV KROVA JE DOTRAJAO, I U LOŠEM JE STANJU
DRVENA OGRADA OBJEKTA U RELATIVNO LOŠEM STANJU, NEADEKVATNO ZAŠTIĆENA, BEZ FINALNOG ZAŠTITNOG SLOJA
RELATIVNO DOBRO OČUVANA HORIZONTALNA DRVENA KONSTRUKCIJA
ULAZNA VRATA-STOLARIJA U LOŠEM STANJU, NEZAŠTIĆENA I NEOČUVANA
L E G E N D A
K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)
F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)
K A M E N I Z I D
(očuvan izvorni zid, djelimično obložen malterom i okrečen)
GRUBI MALTER
(donji dio zida, u dosta lošem stanju)
0 1 2 3 4 5 m
ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 4
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

K A M E N
(sačuvan dio izvornog kamenog zida, dobro stanje očuvanosti)

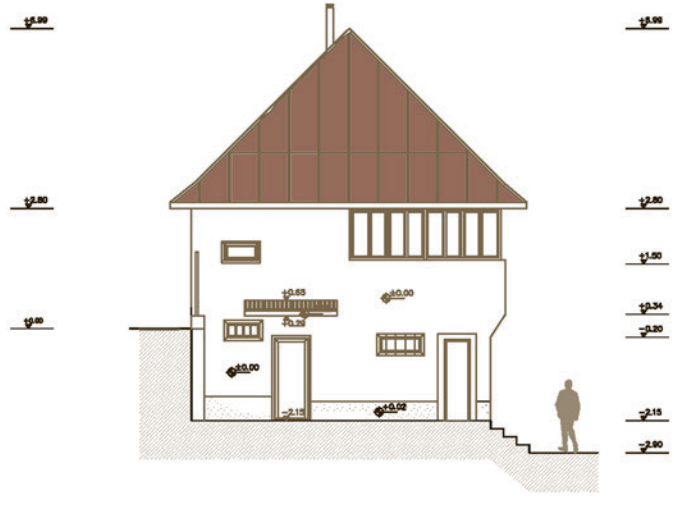
GRUBI MALTER
(donji dio zida sa oblogom od grubog maltera u dosta dobrom stanju očuvanosti)

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA
ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

FASADNI MALTER

GRUBI MALTER

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

LIMENI POKROV (djelimično izmjenjen)

NADSTREŠNICA (sa čeličnom podkonstrukcijom)

*NAPOMENA:
OSIM NADOGRAĐENOG DIJELA, I KROVNOG POKROVA KOJI JE DJELIMIČNO IZMJENJEN ZBOG DOTRAJALOSTI, OSTALI DIJELOVI FASADE SU AUTENTIČNI

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

- FASADNI MALTER
- GRUBI MALTER
- DRVENA OGRADA
- K A M E N I Z I D

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

- PVC STOLARIJA (p r v a e t a ž a)
- DOGRAĐENI DIO O B J E K T A)

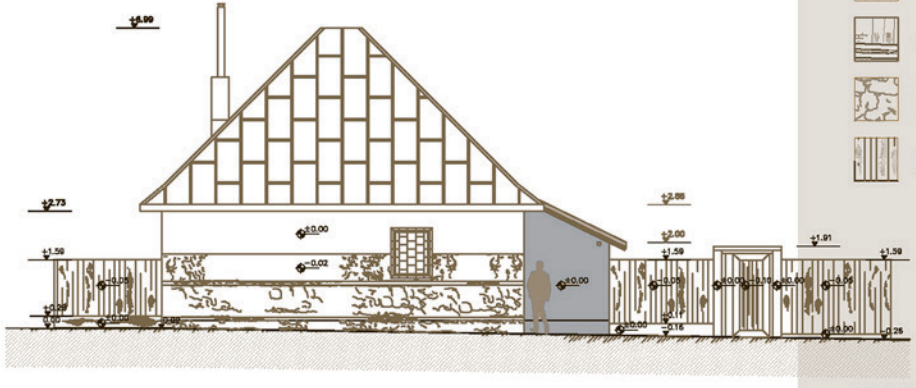
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 4

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

FASADNI MALTER

GRUBI MALTER

DRVENI BONDRUK

K A M E N I Z I D
(očuvan izvorni zid, djelimično obložen malterom i okrečen)

DRVENA OGRADA

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

LIMENI POKROV
(djelimično izmjenjen)

DOGRAĐENI DIO OBJEKTA)

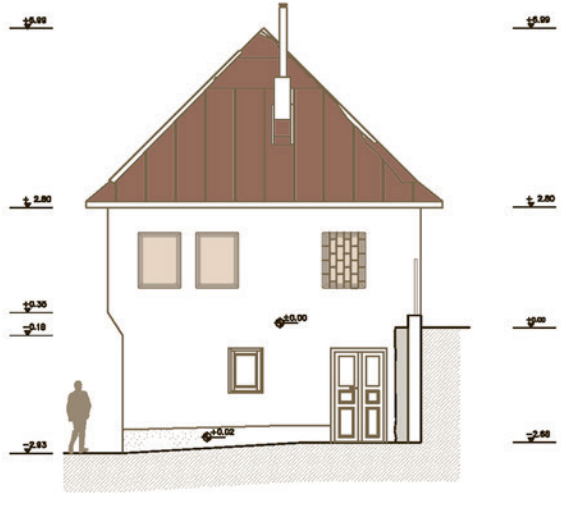
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 4

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

- FASADNI MALTER
- GRUBI MALTER
- KAMENI ZID (očuvan izvorni zid, djelimično obložen malterom i okrečen)
- DRVENA OGRADA

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

- LIMENI POKROV (djelimično izmjenjen)
- PVC STOLARIJA (prva etaža)

*NAPOMENA:
OSIM NADOGRAĐENOG DIJELA, I KROVNOG POKROVA KOJI JE DJELIMIČNO IZMJENJEN ZBOG DOTRAJALOSTI, OSTALI DIJELOVI FASADE SU AUTENTIČNI

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 4

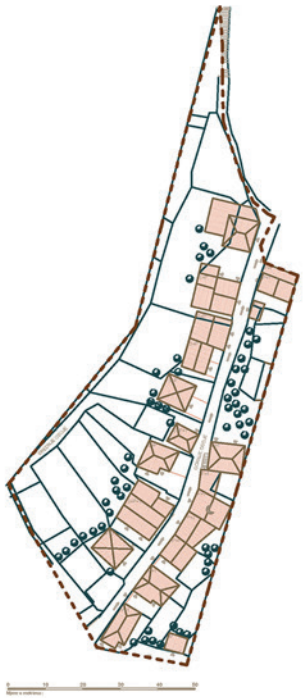
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZONA 5

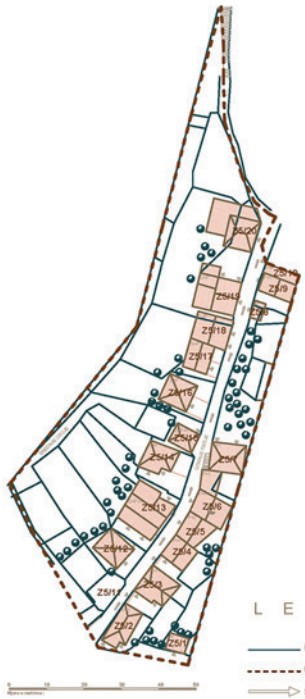
U zoni 5 obrađujemo 16 stambenih i 8 pomoćnih objekata. Izdvojili smo tri referentna primjera. Svaki od njih specifično je smješten u urbanoj matrici naselja, kao i karakterističan zbog tradicionalnih odrednica koje želimo istaći i prenijeti u daljnje varijable prostora.
Uočićemo da se radi o zoni koja je dio Donjih Osoja, a koja na izvjestan način korespondira sa rijekom i geomorfološkom strukturom koja u ovom dijelu daje naselju značajnu poziciju sagledivu sa saobraćajnice koja iz pravca Viteza, te nagovještava početak grada Travnika. Referentni primjeri su izraz skromne ali ipak tradicionalne arhitekture, te možemo ustvrditi da sve kuće u ovoj zoni dosljedno prate osnovne tipološke karakteristike naselja.

URBANISTIČKA SITUACIJA

KARTA KODNIH BROJEVA

LEGENDA

- Granica parcele
- Granica zadanog obuhvata
- smjer odvijanja saobraćaja
- Z oznaka kodnih brojeva
- G oznaka za garažne objekte
- P+1 oznaka za spratnost objekata
- oznaka ulaza u objekat
- z e l e n i l o

Pojedini objekti u ovoj zoni djelomično su obnovljeni a pomoćni objekti, najčešće privredni, daju ovom prostoru u okviru zelenih površina poseban štih, koji potvrđuje našu primarnu hipotezu kako je riječ o podgrađu uspostavljenom u srednjem vijeku.

L E G E N D A

GRANICA OBUHVATA

O B J E K T I

P+1 S P R A T N O S T

KOSI KROVOVI REFERENTNI PRIMJERI

R A V N I K R O V

U L A Z I

P A R C E L A C I J A

KOLSKI SAOBRAĆAJ

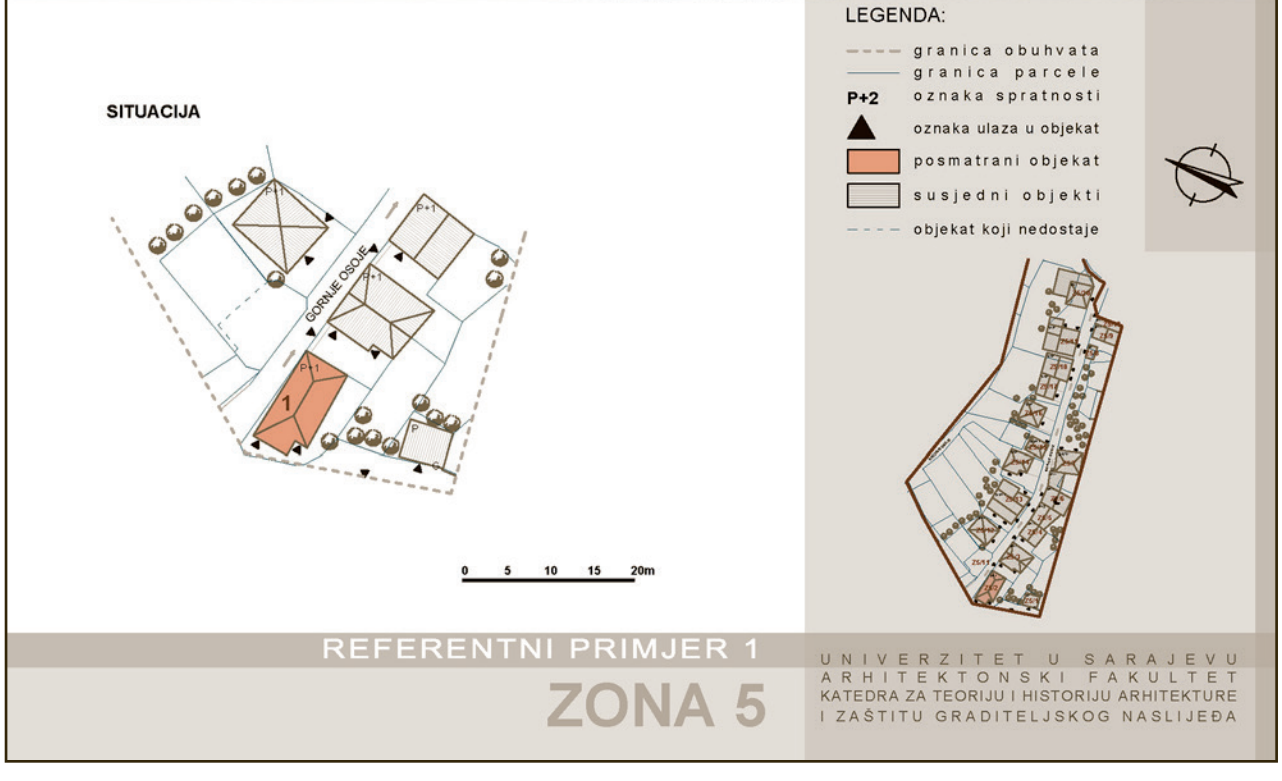
Z E L E N I L O

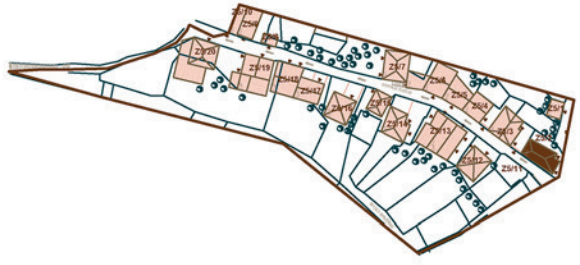
U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 5 - Z5/2
- Evidencioni kartoni

SITUACIJA
GORNJE OSOJE
P+1
P+2
1
0 5 10 15 20m
LEGENDA:
granica obuhvata
granica parcele
P+2 oznaka spratnosti
oznaka ulaza u objekat
posmatrani objekat
susjedni objekti
objekat koji nedostaje
REFERENTNI PRIMJER 1
ZONA 5
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z5/2**

Katastarska čestica_**1165**

Adresa_**Gornje Osoje 30 - Travnik**

Spratnost_**P+1**

Period nastanka **kraj 19./početak 20. stoljeća**

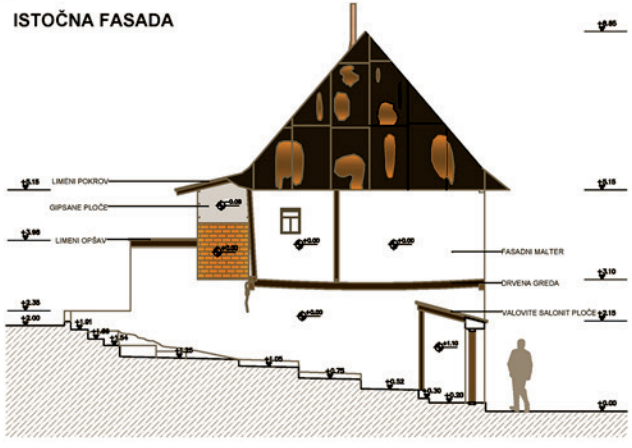
	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**kamen**	**kamen**	**drvo**	**drvo**	**limene ploče**	**drvo**	**malter**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmijenjeno**	**b)djelimično izmijenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmijenjeno**	**b)djelimično izmijenjeno**	**b)djelimično izmijenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**ambijentalna i arhitektonska vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**neophodno je sprovesti mjere preventivne zaštite u cilju sprečavanja daljnje degradacije objekta (strukturalna restauracija-konsolidacija i konzervacija) prije samog restauratorskog zahvata i te adaptacije objekta u skladu sa budućim programom korištenja ambijentalne cjeline i pojedinačnih objekata.**							
Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer.**							

EVIDENCIONI KARTONI

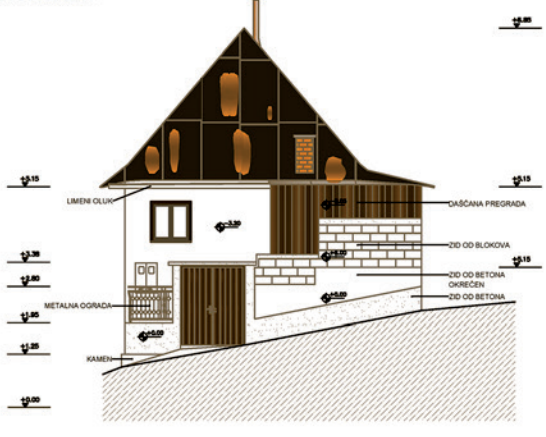
ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- DRVENA KONSTRUKCIJA
- LIMENI POKROV
- DRVENI OTVORI
- O P E K A
- VALOVITE SALONIT PLOČE
- GIPSANE PLOČE
- DRVENA OGRADA

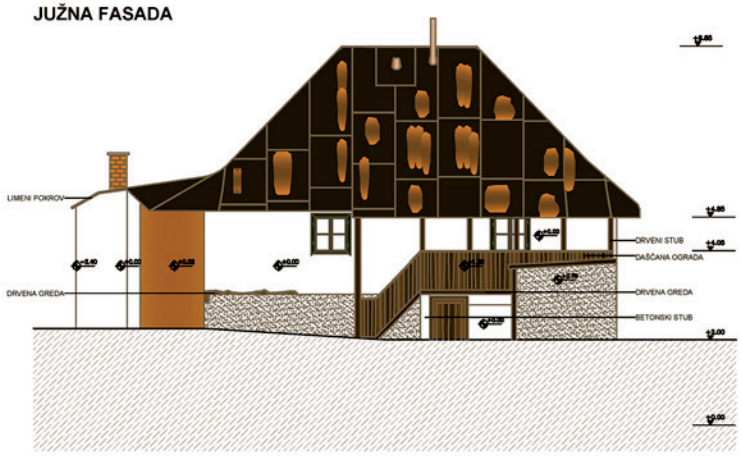
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

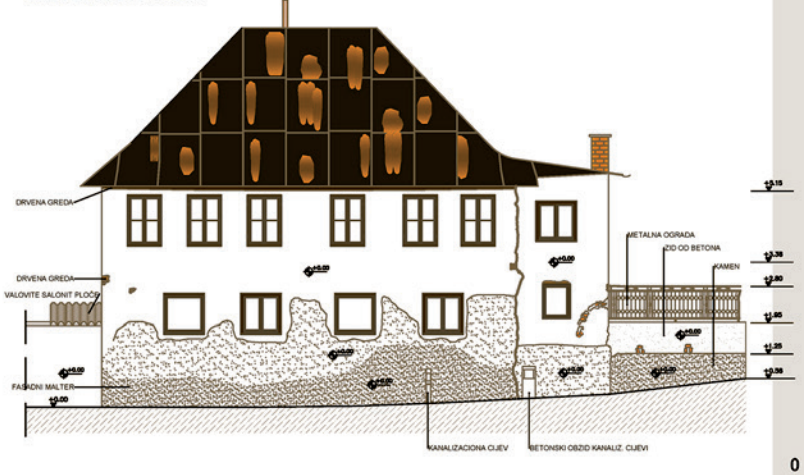
ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- LIMENI POKROV
- GRUBI MALTER
- DRVENI OTVORI
- O P E K A
- DRVENA OGRADA
- I V E R I C A
- VALOVITE SALONIT PLOČE

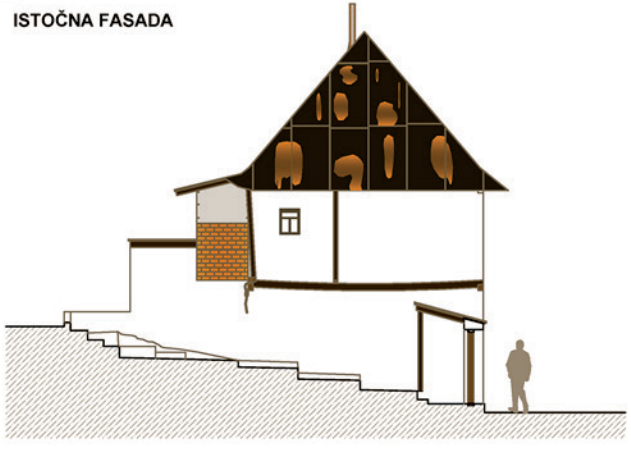
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

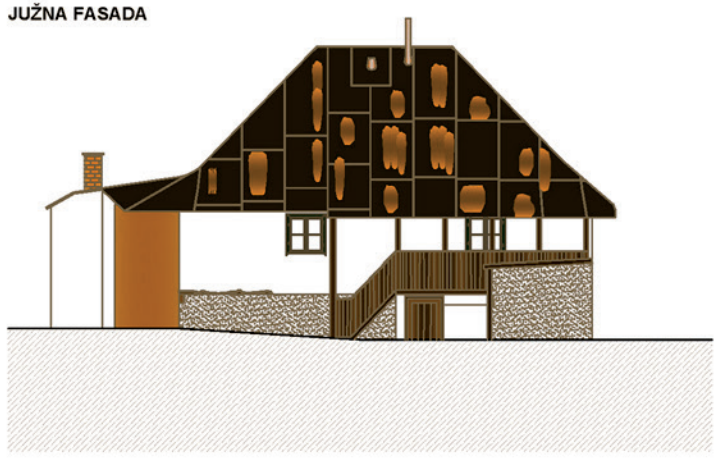
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

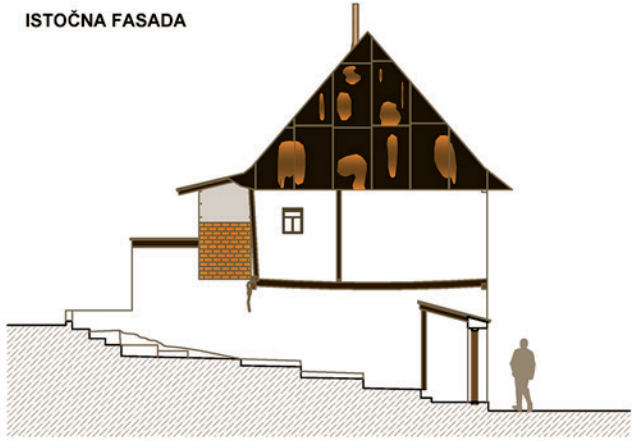
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

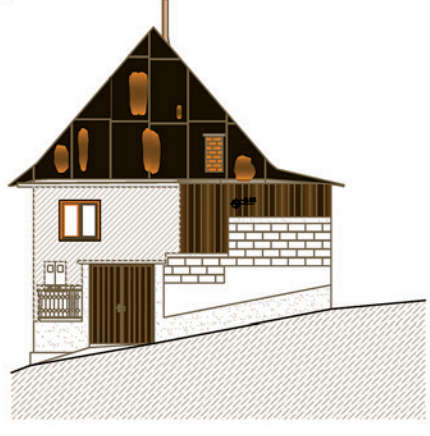
ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- DRVENA KONSTRUKCIJA
- LIMENI POKROV
- DRVENI OTVORI

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

- O P E K A
- VALOVITE SALONIT PLOČE
- GIPSANE PLOČE
- DRVENA OGRADA
- METALNA OGRADA
- DRVENI OTVORI
- ZID OD BLOKOVA
- DOGRAĐENI DIO OBJEKTA

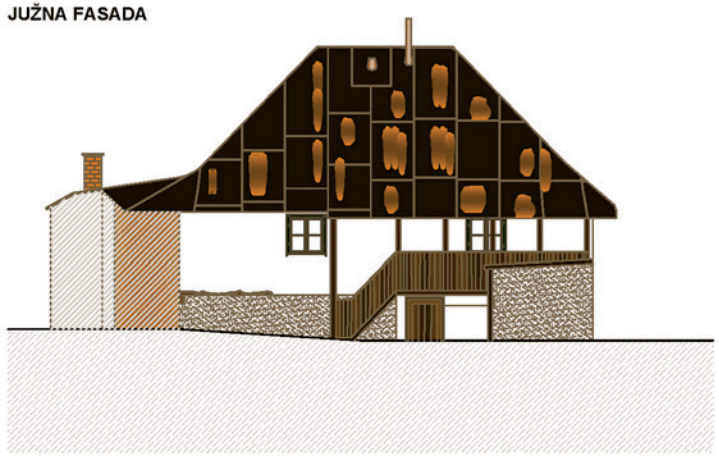
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- DRVENA KONSTRUKCIJA
- LIMENI POKROV
- GRUBI MALTER
- DRVENI OTVORI
- DRVENA OGRADA

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

- O P E K A
- VALOVITE SALONIT PLOČE
- METALNA OGRADA
- DRVENI OTVORI
- DOGRAĐENI DIO OBJEKTA
- I V E R I C A

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 5

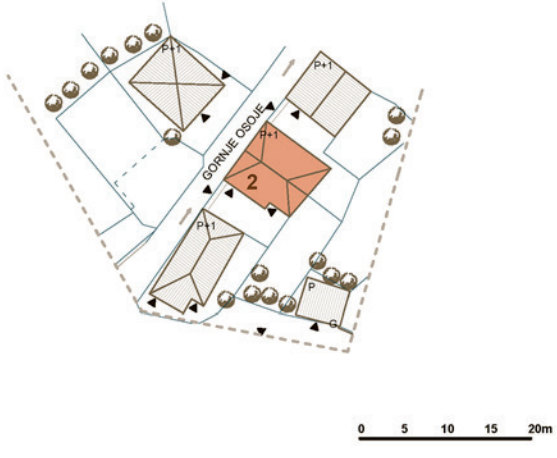
UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 5 - Z5/3
- Evidencioni kartoni

30

SITUACIJA

LEGENDA:

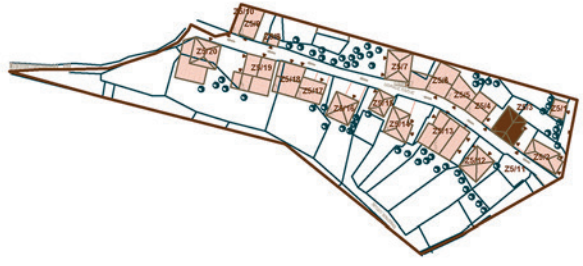
- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti
- objekat koji nedostaje

REFERENTNI PRIMJER 2

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z5/3**

Katastarska čestica_**1166**

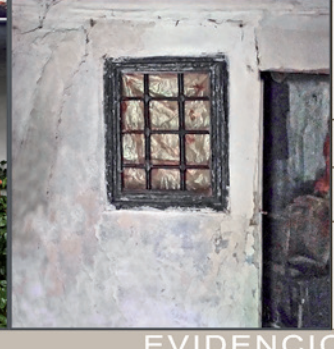
Adresa_**Gornje Osoje 30A-Travnik**

Spratnost_**P+1**

Period nastanka **kraj 19./početak 20. stoljeća**

	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**kamen/ bondruk**	**kamen**	**drvo**	**drvo**	**lim**	**drvo**	**malter**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmijenjeno**	**b)djelimično izmijenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	**c)potpuno izmijenjeno**	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno

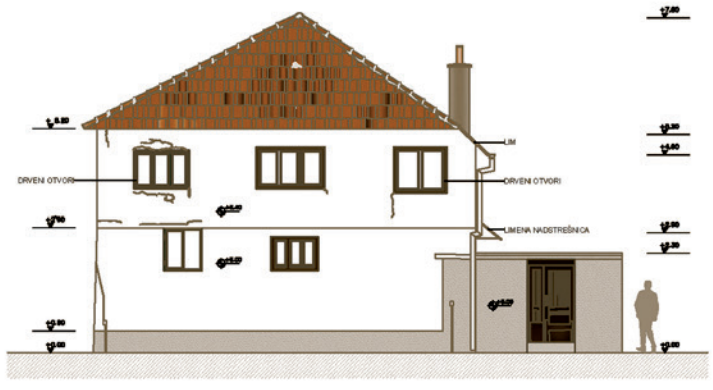
Valorizacija	**ambijentalna i arhitektonska vrijednost**
Predložene metode zaštite	**restauracija i permanentno održavanje**
Napomena	**Objekat je u dobrom stanju fizičke očuvanosti. Pretpostavlja se da je nastao u osmanskom periodu, te sukcesivno obnavljan i djelimično transformiran. Izuzev krovnog prekrivača, zadržao je autentičnost svih osnovnih parametara forme. Predlažu se manje intervencije redizajna u cilju popune integracije u tradicionalni ambijent (izmjena krovnog pokrivača, uređenje avlijskog prostora i pristupne sekvence).**

EVIDENCIONI KARTONI

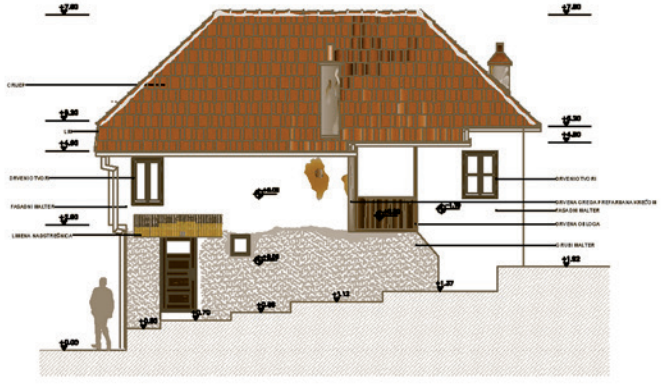
ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ISTOČNA FASADA

LEGENDA

- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- CRIJEP
- GRUBI MALTER
- DRVENI OTVORI
- DRVENI OTVORI
- LIMENA NADSTREŠNICA

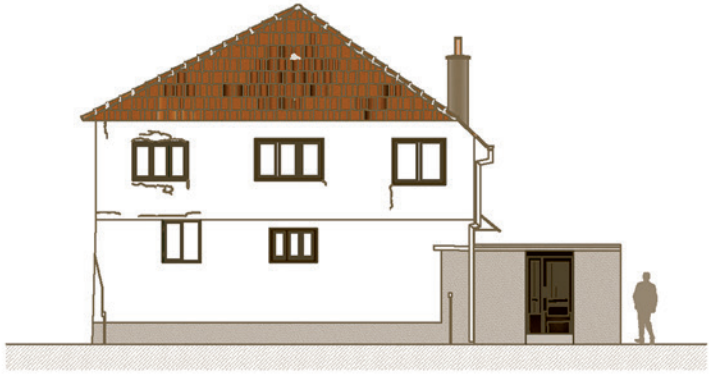
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

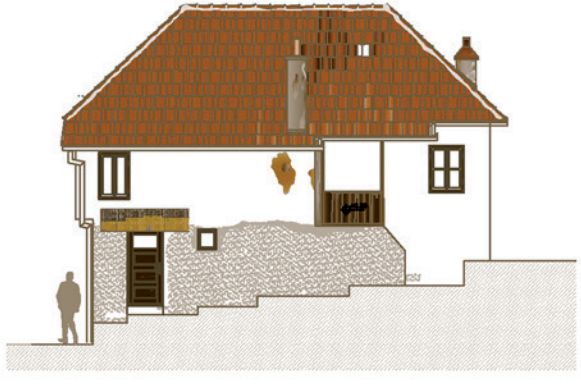
ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

OŠTEĆENJA CRIJEPA
(javljaju se usljed djelovanja vode i temperature , te zbog trošnosti materijala)

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

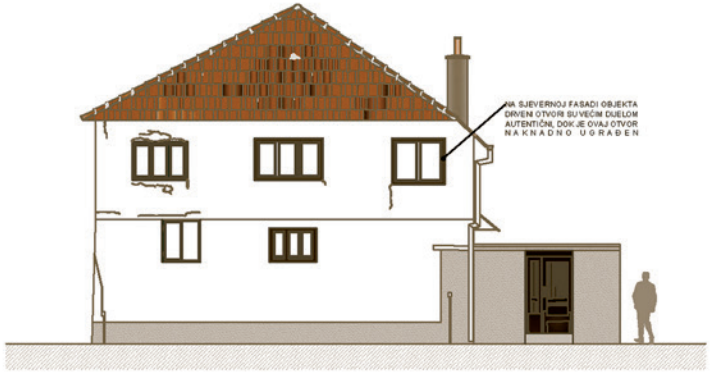
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

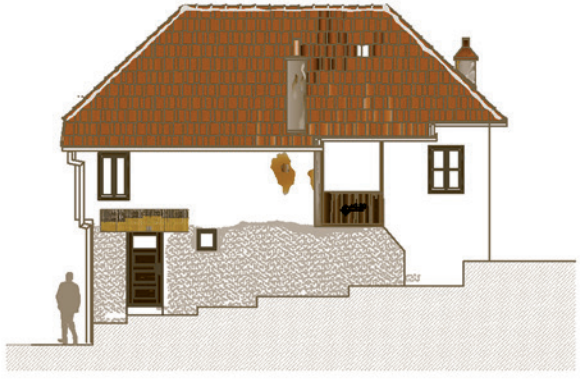
ZONA 5

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

GRUBI MALTER

DRVENA OGRADA

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

C R I J E P

LIMENA NADSTREŠNICA

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

30A

REFERENTNI PRIMJER 3 - ZONA 5 - Z5/7
- Evidencioni kartoni

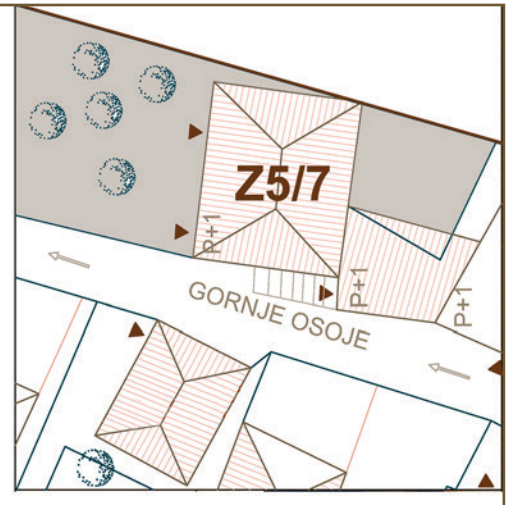
Kodni broj_**Z5/7**

Katastarska čestica_**1159**

Adresa_**Gornje Osoje-Travnik**

Spratnost_**P+1**

Period nastanka
kraj 19./početak 20. stoljeća

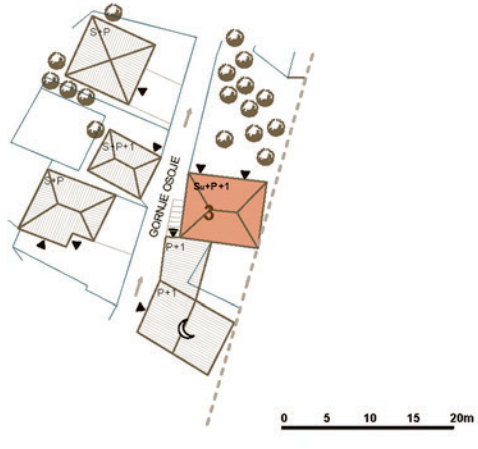

1. Izgled dijela istočne fasade
2. Dio sjeverne fasade
3. Izgled sjeverno-istočne fasade
4. Dio sjeverne fasade

SITUACIJA

LEGENDA:

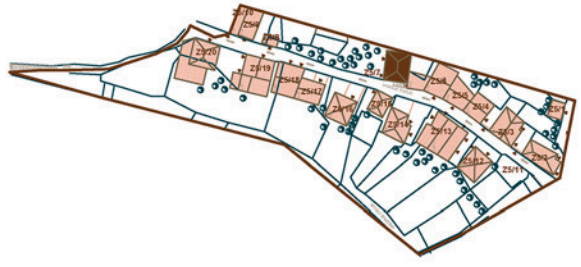
- granica obuhvata
- granica parcele
- P+2 oznaka spratnosti
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti
- objekat koji nedostaje

REFERENTNI PRIMJER 3

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z5/7**

Katastarska čestica_**1159**

Adresa_**Gornje Osoje-Travnik**

Spratnost_**P+1**

Period nastanka **kraj 19./početak 20. stoljeća**

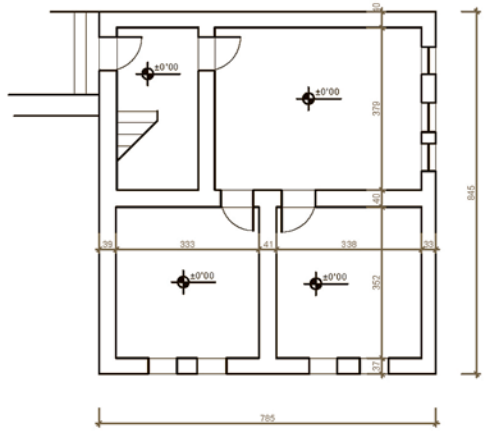
	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**bondruk**	**bondruk presvučen malterom**	**drvo**	**drvo**	**lim**	**drvo**	**malter**
Očuvanost	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro
	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	c)loše	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	**d)ruševno**	**d)ruševno**	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**
	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmijenjeno**	**b)djelimično izmijenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**arhitektonska i ambijentalna vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**neophodno je sprovesti mjere preventivne zaštite u cilju sprečavanja daljnje degradacije objekta (strukturalna restauracija-konsolidacija i konzervacija) prije samog restauratorskog zahvata i te adaptacije objekta u skladu sa budućim programom korištenja ambijentalne cjeline i pojedinačnih objekata.**							
Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer.**							

EVIDENCIONI KARTONI

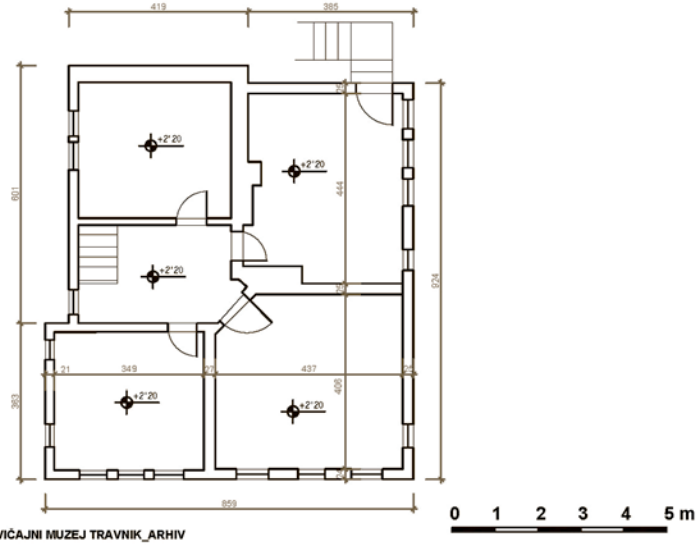
ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

OSNOVA PRIZEMLJA

OSNOVA SPRATA

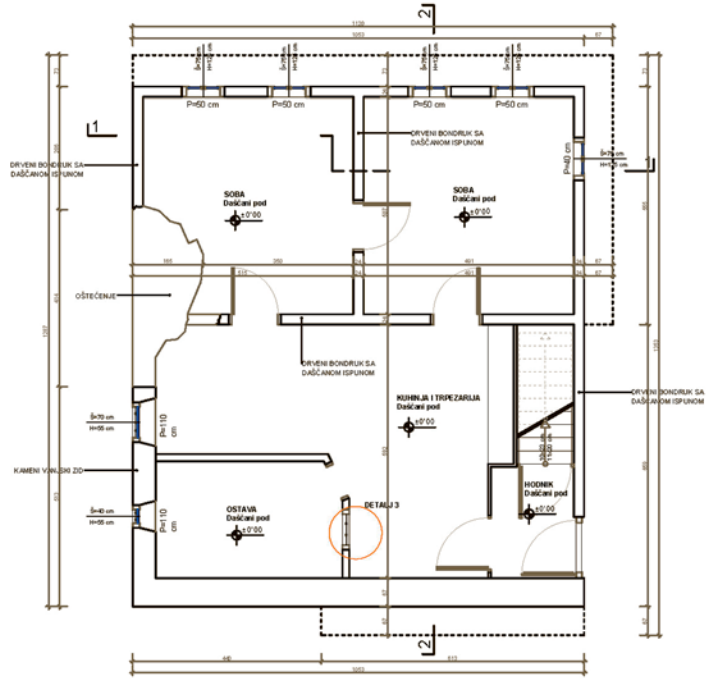

* IZVOR PODATAKA : ZAVIČAJNI MUZEJ TRAVNIK_ARHIV

IZVORNO STANJE

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

OSNOVA PRIZEMLJA

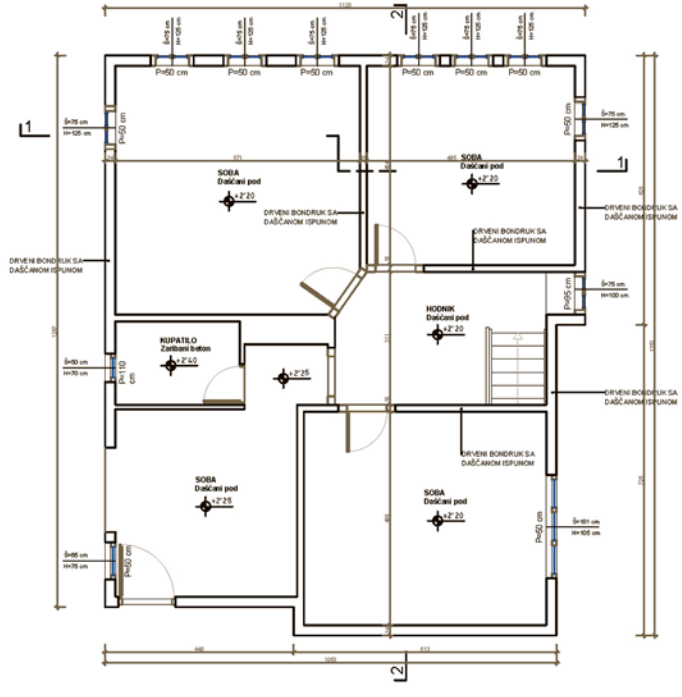

ZATEČENO STANJE

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

OSNOVA SPRATA

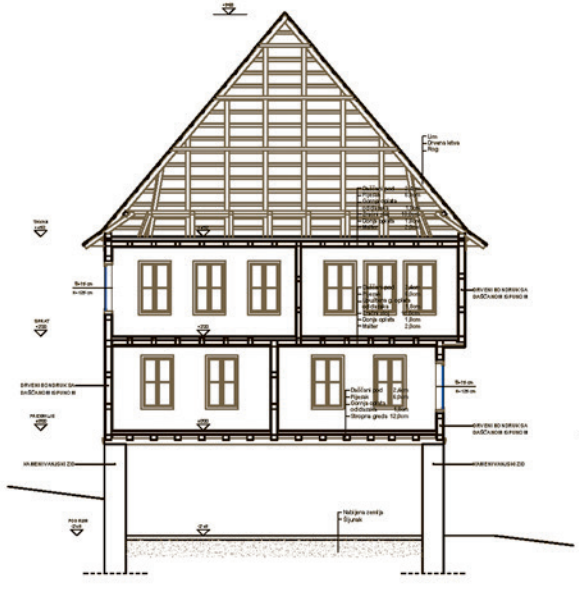

ZATEČENO STANJE

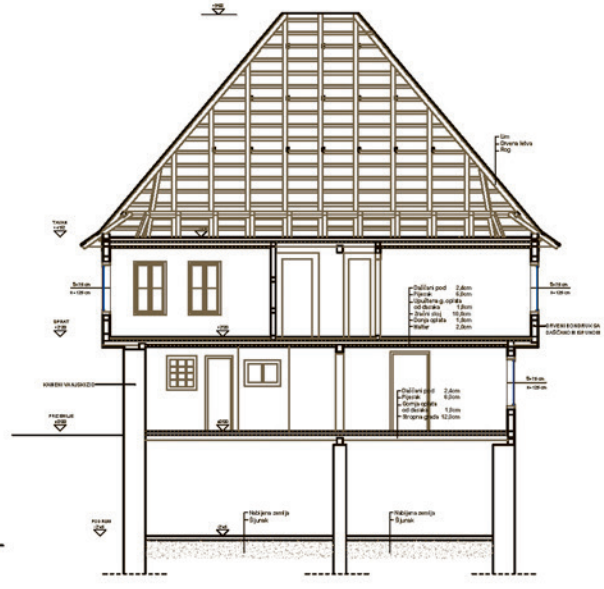
ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

PRESJEK 1 - 1

PRESJEK 2 - 2

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

DRVENA KONSTRUKCIJA

LIMENI POKROV

DRVENI OTVORI

S T O L A R I J A

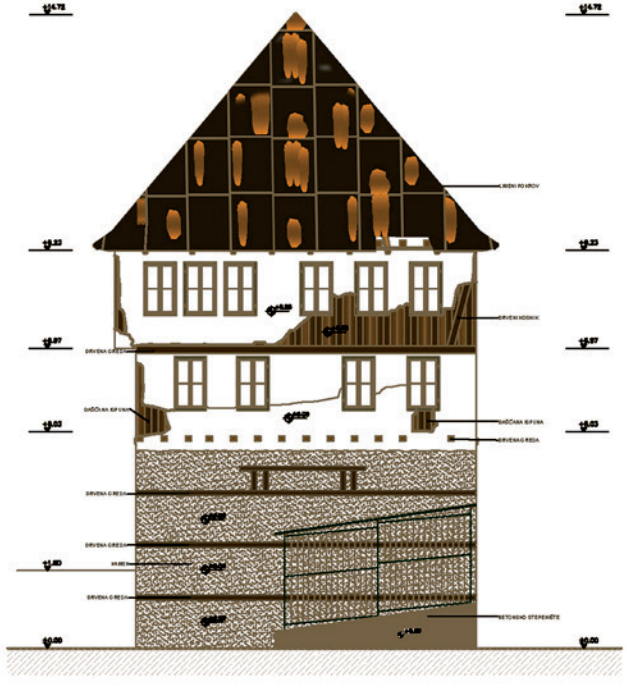
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

DRVENA KONSTRUKCIJA

LIMENI POKROV

DRVENI OTVORI

K A M E N

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

K O R O Z I J A
(na limu se javlja korozija usljed uticaja vode i temperature)

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

DRVENA KONSTRUKCIJA

LIMENI POKROV

DRVENI OTVORI

DRVENA ISPUNA

K A M E N

DRVENI OTVORI

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

DRVENI OTVORI

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

DRVENA KONSTRUKCIJA

LIMENI POKROV

DRVENA ISPUNA

K A M E N

DRVENI OTVORI

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

BETONSKO STEPENIŠTE

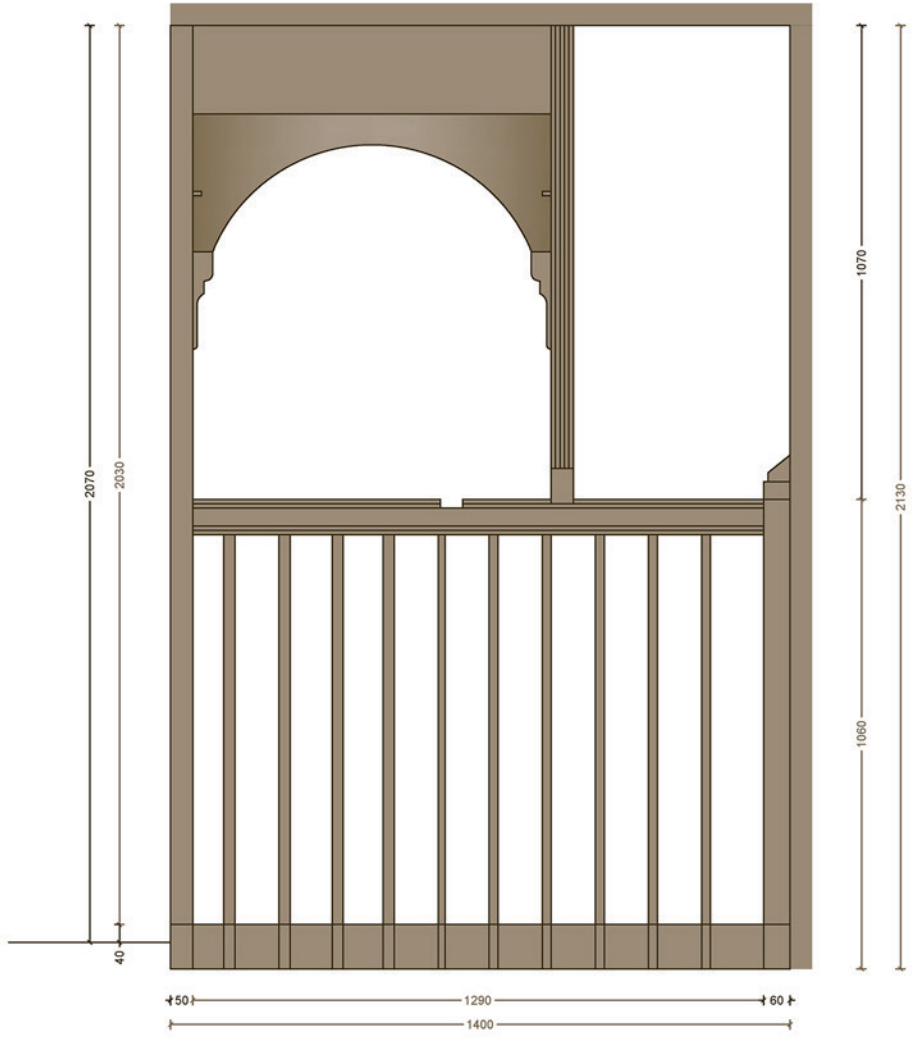
METALNA NADSTREŠNICA

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

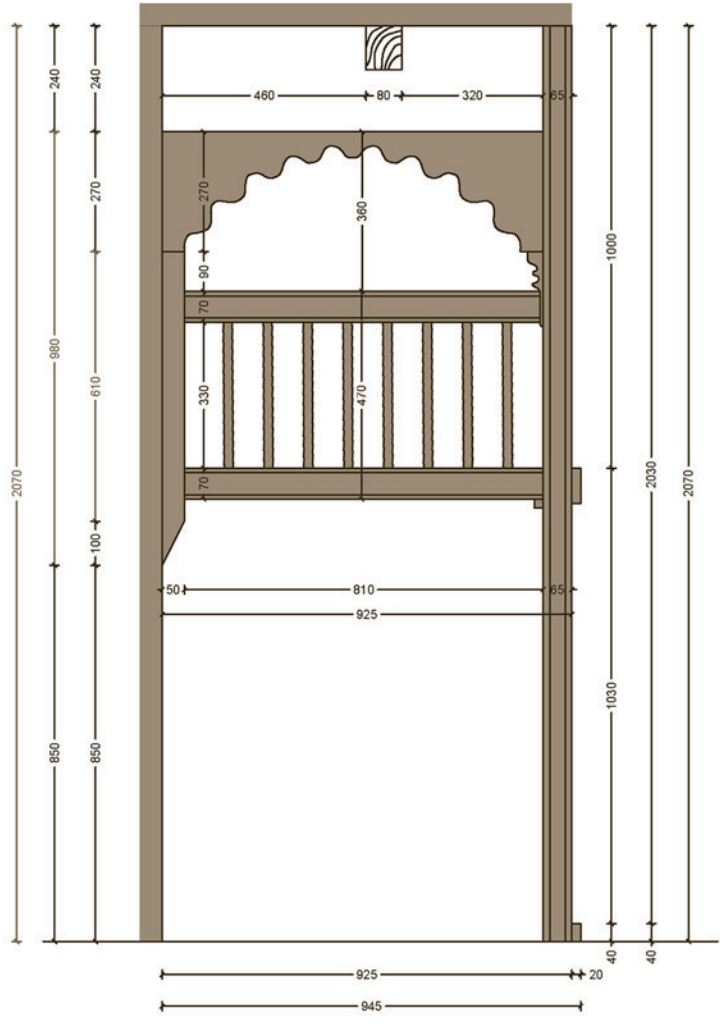
ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

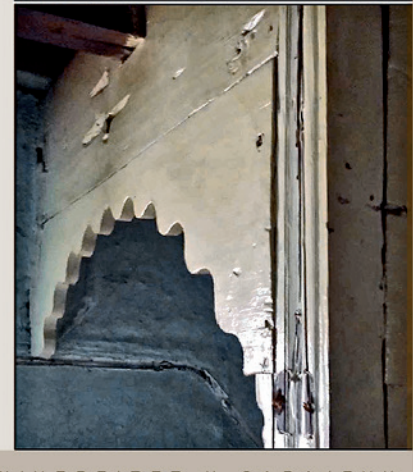

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 2
STEPENIŠNI PROSTOR
DEKORATIVNI ELEMEN; M 1:10

DETALJI
ZONA 5

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZONA 6

Ova zona je posljednja u nizu zona koje su sastavni dio ili gradivni dio urbane matrice Osoja, ali i dio koji čine šest zona sa podjednakim tradicionalnim ambijentalnim vrijednostima. Šesta zona nalazi se kao najviša u sklopu naselja, broji 19 stambenih objekata i 9 pomoćnih objekata. Odabrana su tri referentna primjera među kojima je i najveći stambeni objekat u cijelom naselju. Riječ je o stambenoj kući Z6/19 koja na uličnoj fasadi ima visoku magazu kao prizemlje a onda i dvije etaže. Taj stambeni objekat na drugoj etaži ima niz od devet prozora, što upravo govori o njenoj veličini i monumentalnosti, ali i o jedinstvenoj karakteristici koju možemo transponirati i na druge nove objekte u tom prostoru.

URBANISTIČKA SITUACIJA

KARTA KODNIH BROJEVA

LEGENDA

- Granica parcele
- Granica zadanog obuhvata
- smjer odvijanja saobraćaja
- Z oznaka kodnih brojeva
- G oznaka za garažne objekte
- P+1 oznaka za spratnost objekata
- oznaka ulaza u objekat
- z e l e n i l o

• NASELJE OSOJE • TRAVNIK • BOSNA I HERCEGOVINA • 2014. godine •
• TRAVNIK • NASELJE OSOJE • BOSNA I HERCEGOVINA • 2014. godine •
• BOSNA I HERCEGOVINA • NASELJE OSOJE • TRAVNIK • 2014. godine •
• 2014. godine • TRAVNIK • NASELJE OSOJE • BOSNA I HERCEGOVINA •

L E G E N D A

GRANICA OBUHVATA

O B J E K T I

P+1 S P R A T N O S T

KOSI KROVOVI
REFERENTNI PRIMJERI

R A V N I K R O V

U L A Z I

P A R C E L A C I J A

KOLSKI SAOBRAĆAJ

Z E L E N I L O

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

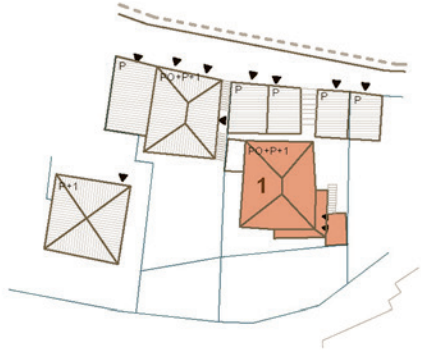
• istraživačko/dokumentaciona faza • analitičko/sintezna faza • arhitektonske karakteristike • konstruktivno-kompozicijske karakteristike • ambijentalne i historijsko/dokumentarne vrijednosti • vrijednosti rariteta • izvornost...
• istraživačko/dokumentaciona faza • analitičko/sintezna faza •••

REFERENTNI PRIMJER 1 - ZONA 6 - Z6/4
- Evidencioni kartoni

BUNAR

SITUACIJA

LEGENDA:

- granica obuhvata
- granica parcele
- P+1 oznaka spratnosti
- oznaka ulaza u objekat
- posmatrani objekat
- susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 1

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z 6 / 4**

Katastarska čestica_**1130**

Adresa_**Bunar-Travnik**

Spratnost_**S + P + 1**

Period nastanka
početak 20. stoljeća

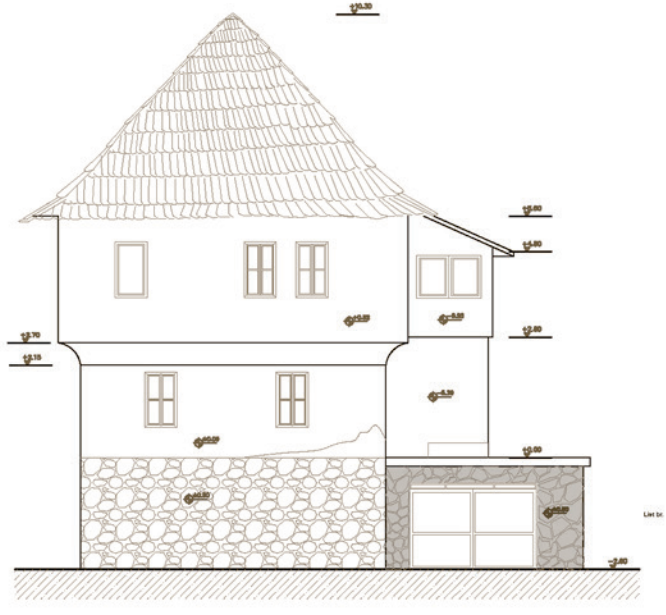
	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kammen**	**čerpić**	**čerpić**	**drvena konst.**	**drvena konst.**	**šindra**	**drvo/pvc**	**malter**
Očuvanost	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	**a)jako dobro**	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	b)dobro	**b)dobro**	b)dobro
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	**c)loše**
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	a)originalno	a)originalno	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	**c)potpuno izmijenjeno**	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**arhitektonska i ambijentalna i vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**restauracija i permanentno održavanje**							
Napomena	**Objekat je kroz historiju prošao kroz odeđene transformacije u vidu nadogradnje određenih dijelova objekta koji nisu u skladu sa ambijentom i objektom kao cjelinom. Pored nadograđenih dijelova, promjene su vidljive i u promjeni materijalizacije pojedinih otvora, kao i u izgradnji novih krovnih otvora. Potrebno je novoizgrađene dijelove prilagoditi objektu kao cjelini i vrijednostima ambijenta.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

K A M E N

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

GRUBI MALTER

KAMENA OBLOGA

Š I N D R A

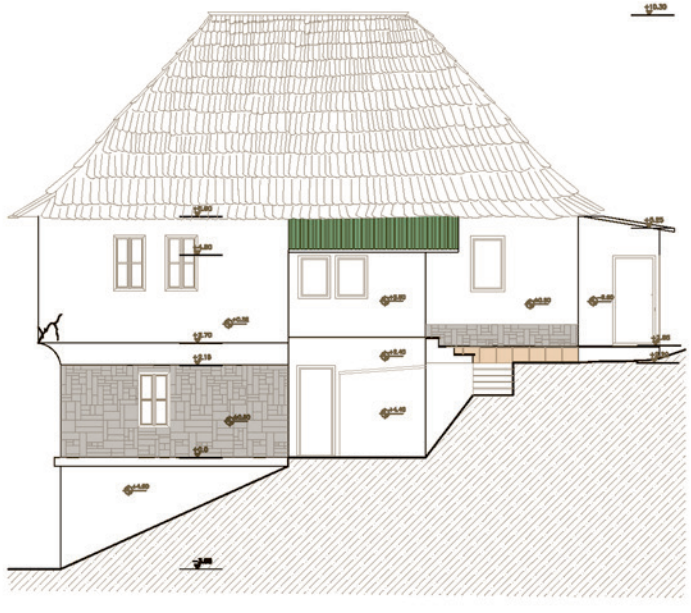
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- GRUBI MALTER
- KAMENA OBLOGA
- Š I N D R A
- LIMENI POKROV
- KERAMIČKE PLOČICE

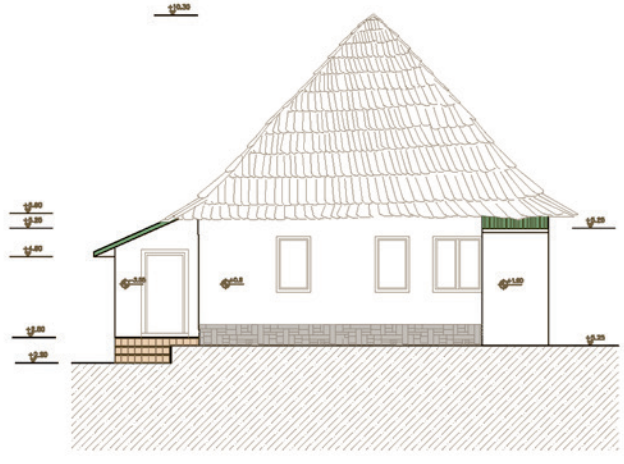
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

GRUBI MALTER

KAMENA OBLOGA

Š I N D R A

LIMENI POKROV

KERAMIČKE PLOČICE

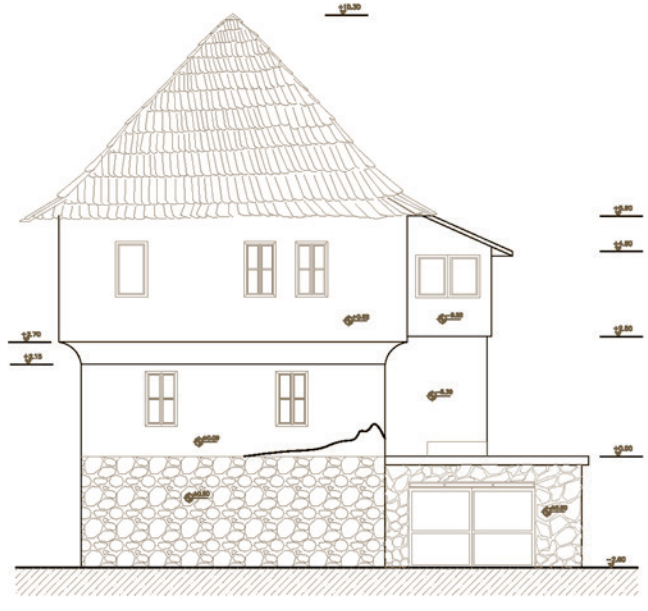
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

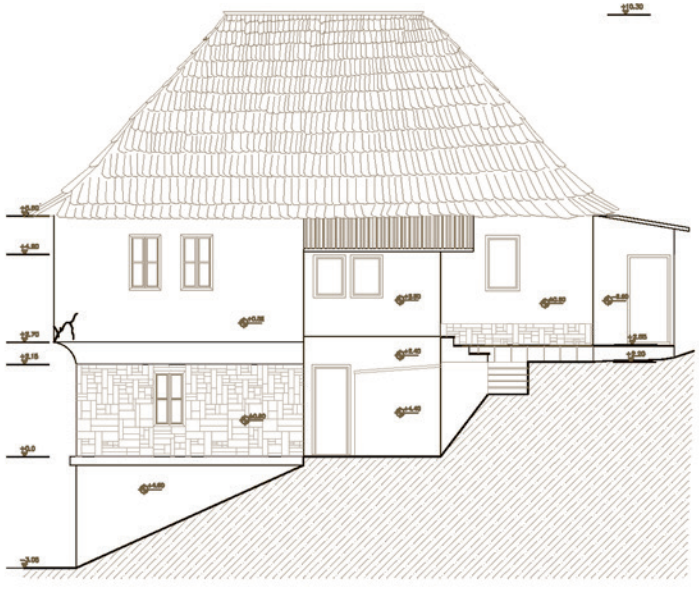
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

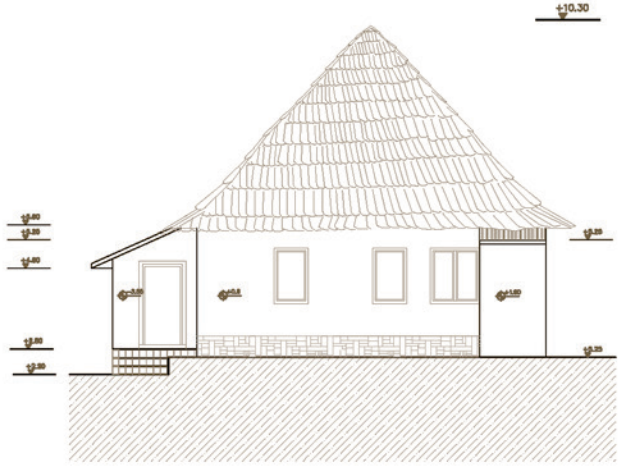
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

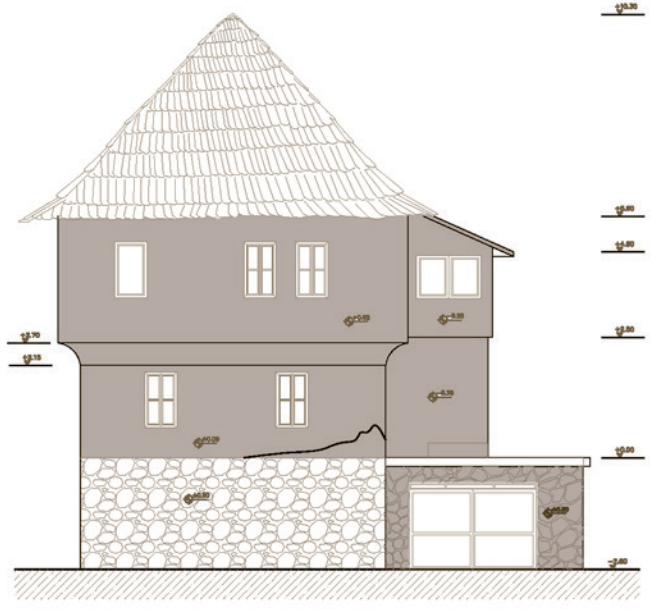
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

K A M E N

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

Š I N D R A

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

GRUBI MALTER

KAMENA OBLOGA

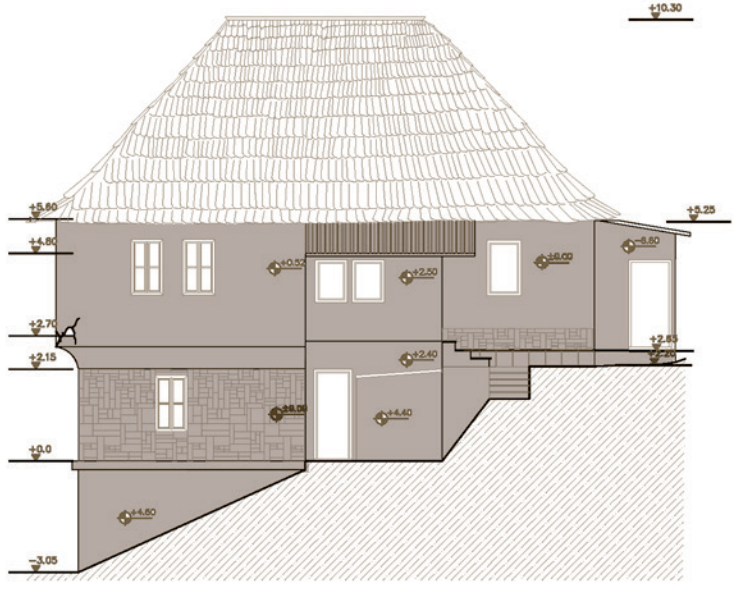
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

Š I N D R A

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

GRUBI MALTER

KAMENA OBLOGA

LIMENI POKROV

KERAMIČKE PLOČICE

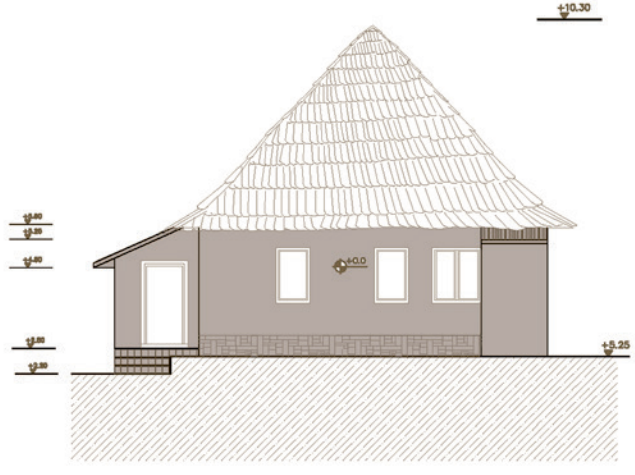
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

Š I N D R A

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

GRUBI MALTER

KAMENA OBLOGA

LIMENI POKROV

KERAMIČKE PLOČICE

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 2 - ZONA 6 - Z6/19
- Evidencioni kartoni

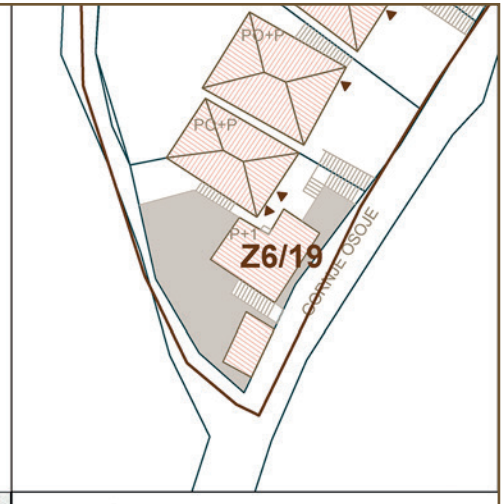
Kodni broj_**Z6/19**

Katastarska čestica_**605**

Adresa_**Bunar-Travnik**

Spratnost_**S+P+1**

Period nastanka
kraj 19./početak 20. stoljeća

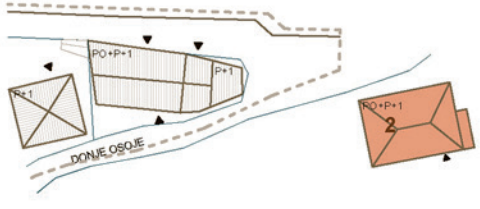

SITUACIJA

0 5 10 15 20m

LEGENDA:

granica obuhvata
granica parcele
P+1 oznaka spratnosti
oznaka ulaza u objekat
posmatrani objekat
susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 2

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z6/19**

Katastarska čestica_**605**

Adresa_**Bunar-Travnik**

Spratnost_**S+P+1**

Period nastanka
kraj 19./početak 20. stoljeća

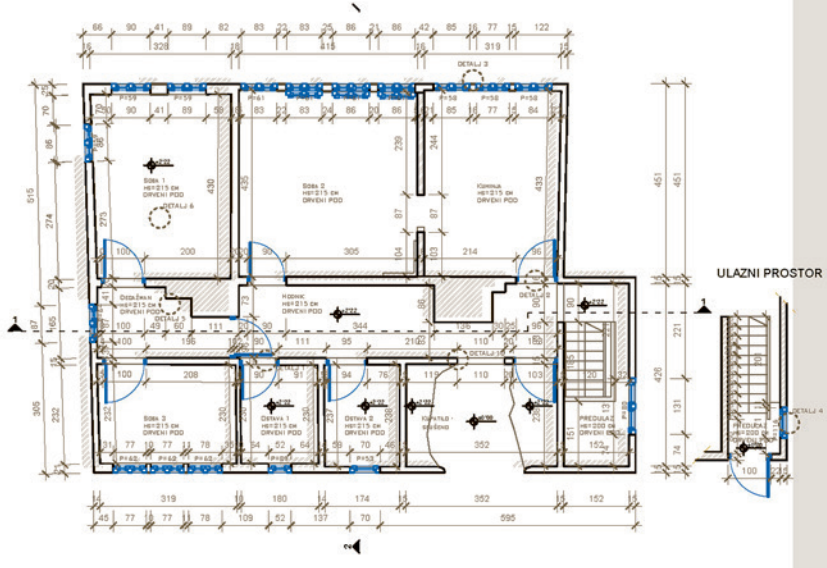
	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**čerpić**	**čerpić**	**drvena konst.**	**drvena konst.**	**šindra**	**drvo**	**malter**
Očuvanost	**a)jako dobro**	a)jako dobro	**a)jako dobro**	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	**b)dobro**	b)dobro	b)dobro	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	b)dobro
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše
	d)ruševno	**d)ruševno**	d)ruševno	**d)ruševno**	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	**d)ruševno**
	e)nedostaje	**e)nedostaje**	e)nedostaje	**e)nedostaje**	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**
	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**arhitektonska i ambijentalna vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**restauracija i permanentno održavanje**							
Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer. Predlaže se hitno sprovođenje mjera preventivne zaštite (konzervacija i strukturalna restauracija-konsolidacija), radi sprječavanja daljnje degradacije i urušavanja objekta, koje je evidentno nakon strukturalnog oštećenja konstrukcije jugozapadnog dijela kuće.**							

EVIDENCIONI KARTONI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

OSNOVA SPRATA

L E G E N D A

B O N D R U K

GIPSANE PLOČE

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

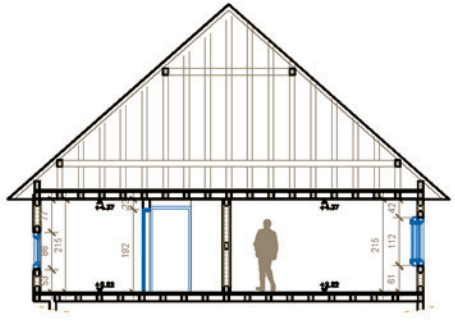
ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

PRESJEK 1 - 1

PRESJEK 2 - 2

L E G E N D A

- K A M E N
- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- DRVENE GREDE
- S L A M A
- Š I N D R A
- L I M

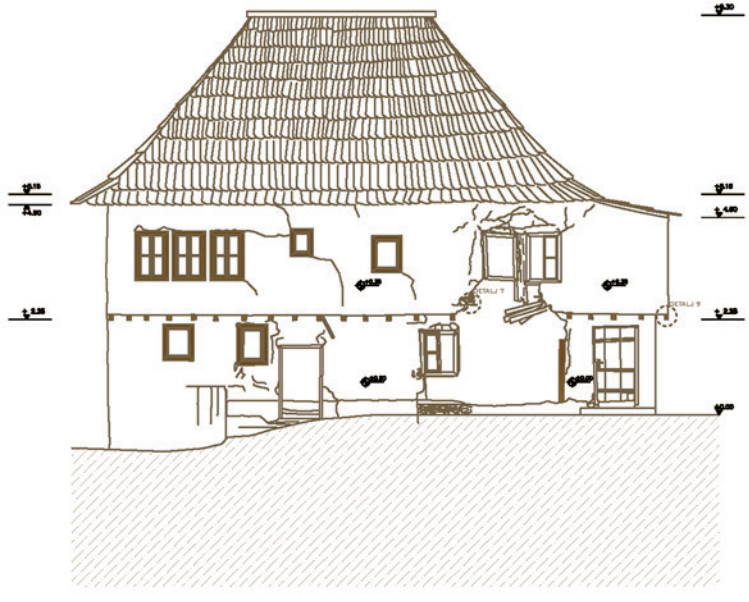
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 6

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

K A M E N

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

S L A M A

Š I N D R A

L I M

0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

K A M E N

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

S L A M A

Š I N D R A

L I M

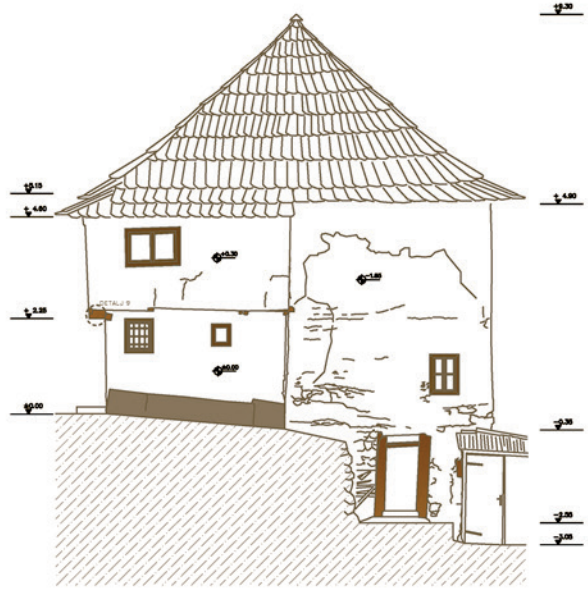
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

K A M E N

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

S L A M A

Š I N D R A

L I M

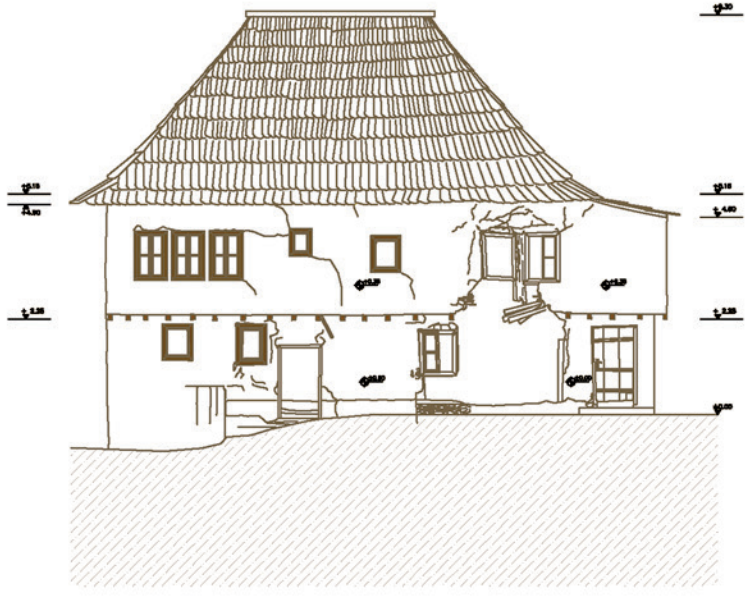
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

Š U P L J I N E
(nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

N A P O M E N A :
Na južnoj fasadi je i najveće oštećenje na kući. prije nekoliko godina došlo je do odrona stijene iznad kuće , koja je udarila u nju i napravila veliku materijalnu štetu. Dio zida uz ulaz je potpuno uništen, kao i međuspratna konstrukcija na tom dijelu.

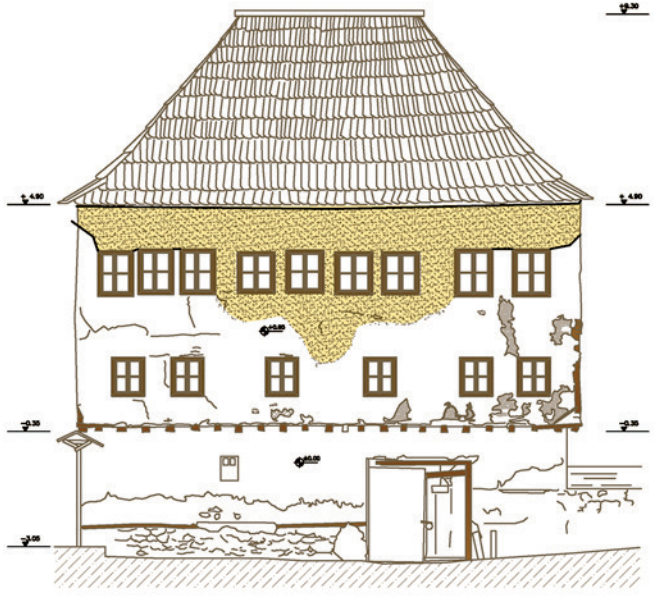
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 6

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

Š U P L J I N E
(nastala uslijed djelovanja vode i porozne strukture)

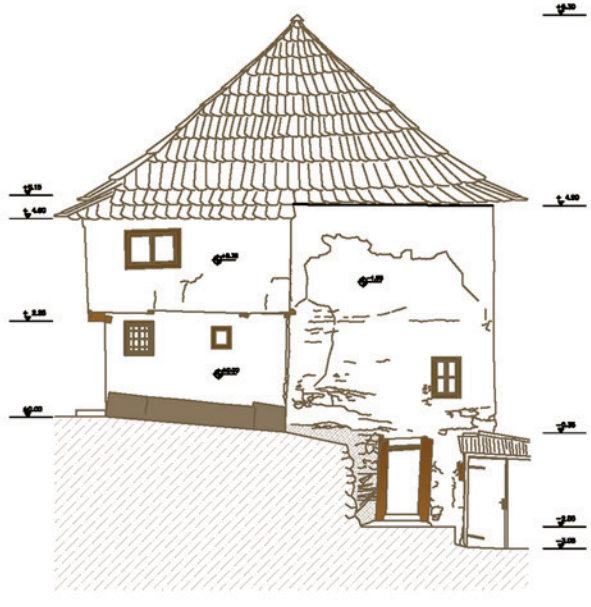
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

Š U P L J I N E
(nastala usljed djelovanja vode i porozne strukture)

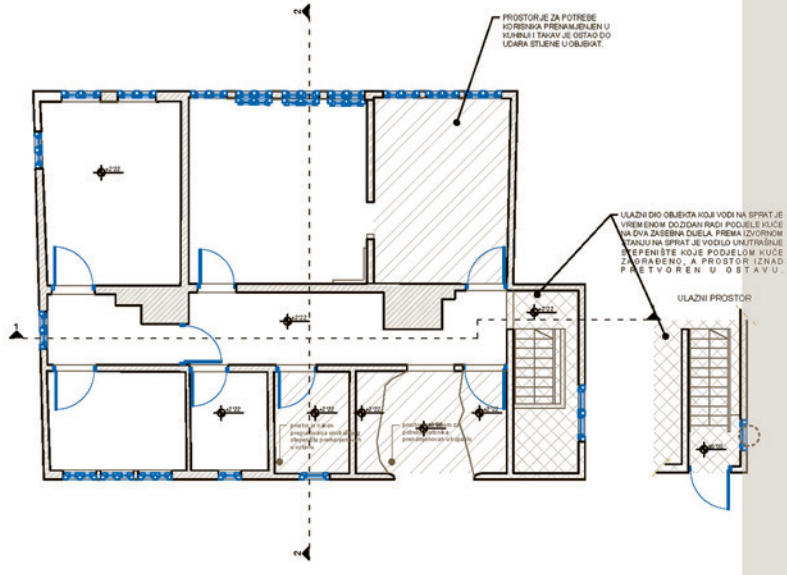
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA DEGRADACIJE I OŠTEĆENJA

ZONA 6

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

OSNOVA SPRATA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

B O N D R U K

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

GIPSANE PLOČE

P R E N A M J E N A
P R O S T O R I J E

NADOGRAĐENI DIO

NAPOMENA:
posmatrani objekat je u tlocrtu doživio najveće promjene od dogradnje dijelova objekta pa do prenamjene određenih prostorija u zavisnosti od potreba korisnika.

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 6

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

K A M E N

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

S L A M A

Š I N D R A

L I M

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

NADOGRAĐENI DIO

NAPOMENA:

Osim nadograđenog dijela objekta, svi ostali elementi na fasadi su autentični. Jedine promjene koje su se desile su promjeni fasadne obloge i krovnog pokrivača zbog dotrajalosti.

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

K A M E N

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

S L A M A

Š I N D R A

L I M

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

NADOGRAĐENI DIO

NAPOMENA:

Ulična fasada tokom vremena nije doživjela nikakve fizičke promjene i svi elementi na fasadi su autentični. Promjene koje su se desile su promjena fasadne obloge i krovnog pokrivača zbog dotrajalosti.

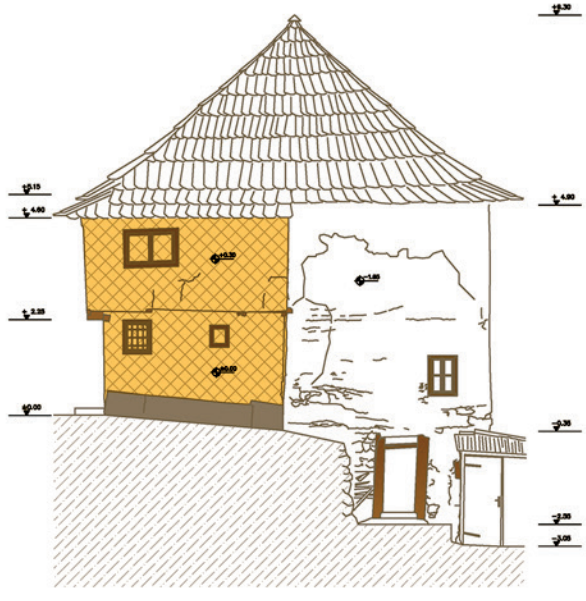
0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ISTOČNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

K A M E N

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

S L A M A

Š I N D R A

L I M

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

NADOGRAĐENI DIO

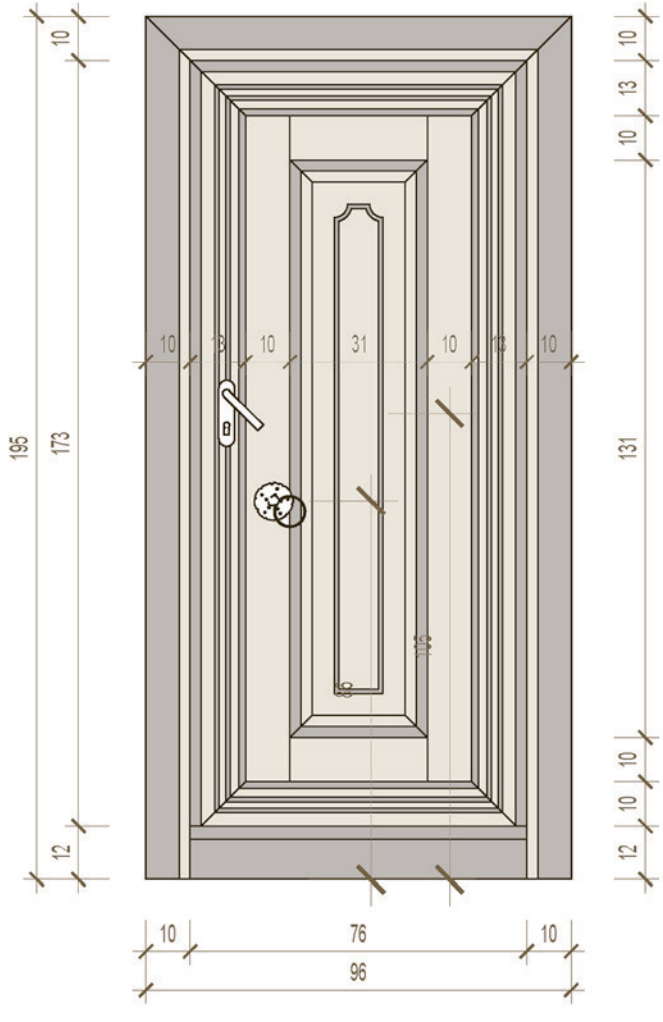
NAPOMENA:
Osim nadograđenog dijela objekta, svi ostali elementi na fasadi su autentični. Jedine promjene koje su se desile su promjeni fasadne obloge i krovnog pokrivača zbog dotrajalosti.

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 2
UNUTRAŠNJA VRATA; M 1:10

Vrata se nalaze na spratu uz prvu peć u hodniku i vode u kuhinju. Autentičnost je u cjelosti zadržana, uz određena oštećenja fizičke strukture. Odlika forme je naglašena profilacija štokova i samog krila vrata.

Predviđaju se intervencije obnove, uz poštivanje autentičnih karakteristika.

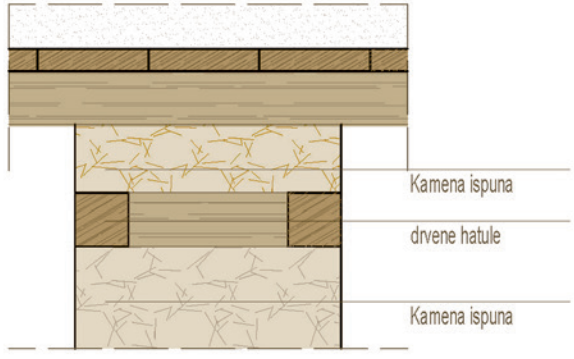

DETALJI

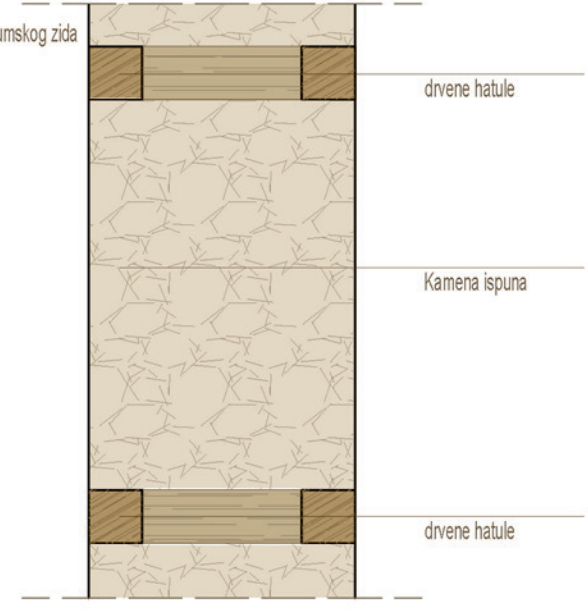
ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Detalj spoja podrumskog zida i međuspratne konstrukcije

Detalj podrumskog zida

DETALJ 8
PODRUMSKI ZID; M 1:10

Detalj 8 prikazuje konstrukciju prodrumskog kamenog zida.

Zid je građen na klasični način - u dvostrukom sloju grubo pritesanih blokova sa ispunom od trpanca, te sa vidljivim horizontalnim drvenim hatulama. Hatule su postavljane na vertikalnom razmaku od cca 1,0 m, kao par drvenih greda (po jedna greda na svakom obodu zida), koje su poprečno povezane ukrutnim gredicama na jednakim učestalim razmacima. Prva hatula je na 30 cm od kote poda.

DETALJI

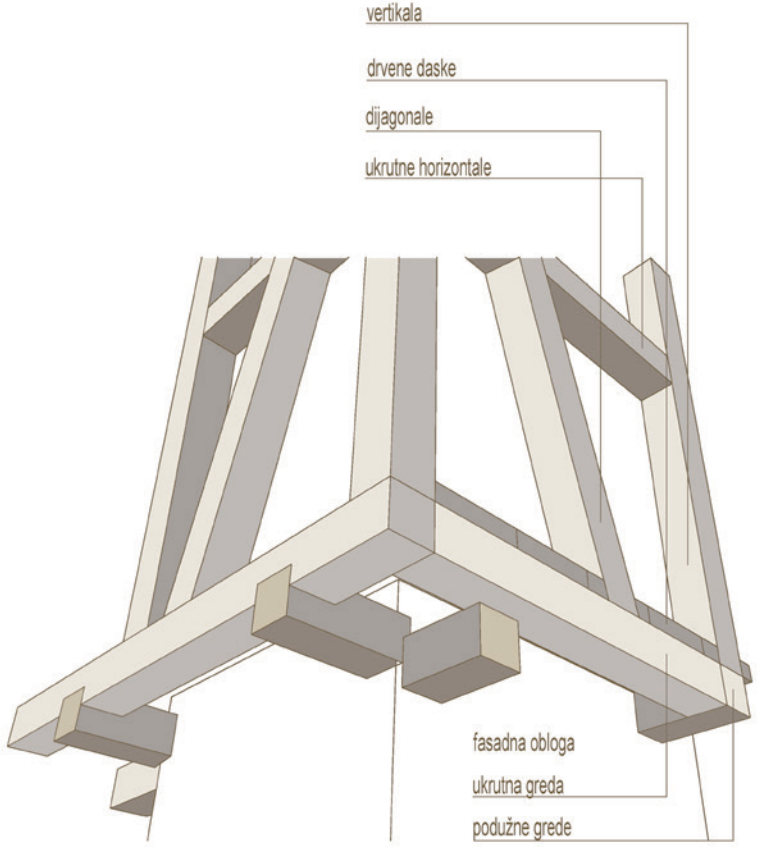
ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

DETALJ 9
BONDRUK SISTEM; M 1:10

Na detalju je prikazan način rješavanja spoja bondruk sistema prvog kata sa prepustom na fasadi.

Vidljiv je spoj *na preklop* obodnih drvenih greda, koje su postavljene na vanjski rub kamenog zida prizemlja i prepuštene za dimenziju istaka gornjeg kata.
Poprečno na uličnu fasadu oslonjene su nosive grede tavanice, koje se također prepuštaju, da bi ponijele teret bondručne konstrukcije.

DETALJI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

REFERENTNI PRIMJER 3 - ZONA 6 - Z6/20
- Evidencioni kartoni

Kodni broj_**Z6/20**

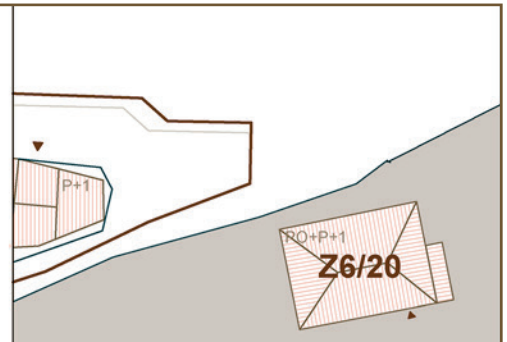
Katastarska čestica_**1120**

Adresa_**Gornje Osoje-Travnik**

Spratnost_**S + P**

Period nastanka
kraj 19./početak 20. stoljeća

1. Izgled dijela sjeverne fasade
2. Zapadna fasada
3. Južna fasada

SITUACIJA

0 5 10 15 20m

LEGENDA:

granica obuhvata
granica parcele
P+1 oznaka spratnosti
oznaka ulaza u objekat
posmatrani objekat
susjedni objekti

REFERENTNI PRIMJER 3

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

Kodni broj_**Z6/20**

Katastarska čestica_**1120**

Adresa_**Gornje Osoje-Travnik**

Spratnost_**S+P**

Period nastanka
kraj 19./početak 20. stoljeća

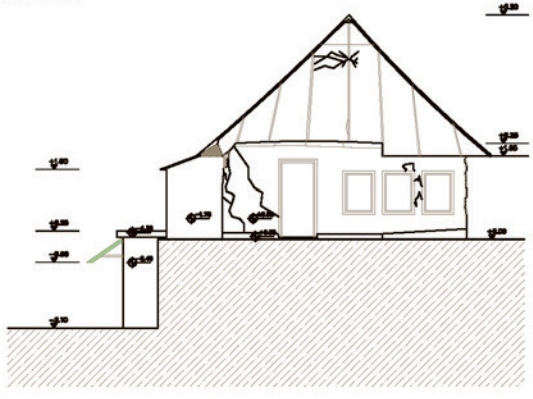
	Temelji	Vanjski zid	Unutrašnji zid	Međuspratna konstrukcija	Krov	Pokrov	Otvori	Fasada
Materijalizacija	**kamen**	**čerpić**	**čerpić**	**drvena konst.**	**drvena konst.**	**lim**	**drvo**	**malter**
Očuvanost	**a)jako dobro**	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro	a)jako dobro
	b)dobro	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	**b)dobro**	b)dobro	b)dobro	b)dobro
	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	c)loše	**c)loše**	**c)loše**	**c)loše**
	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno	d)ruševno
	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje	e)nedostaje
Autentičnost	**a)originalno**	a)originalno	**a)originalno**	**a)originalno**	**a)originalno**	a)originalno	**a)originalno**	a)originalno
	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	b)djelimično izmjenjeno	**b)djelimično izmjenjeno**
	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno	**c)potpuno izmijenjeno**	c)potpuno izmijenjeno	c)potpuno izmijenjeno
Valorizacija	**arhitektonska i ambijentalna vrijednost**							
Predložene metode zaštite	**restauracija i permanentno održavanje**							
Napomena	**Objekat je detaljno tretiran kao referentni primjer.**							

EVIDENCIONI KARTONI

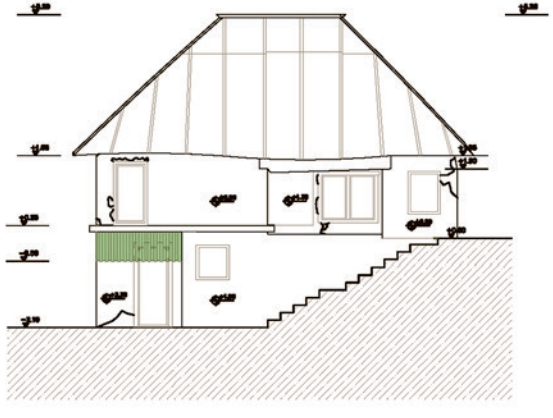
ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

GRUBI MALTER

Č E R P I Ć

LIMENI POKROV

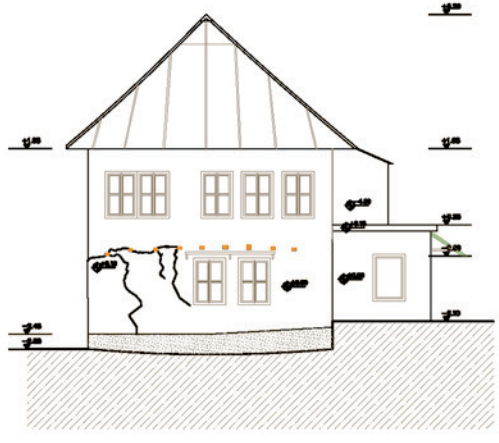
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

SJEVERNA FASADA

L E G E N D A

- FASADNI MALTER (sa oštećenjima)
- GRUBI MALTER
- Č E R P I Ć
- LIMENI POKROV
- DRVENE GREDE

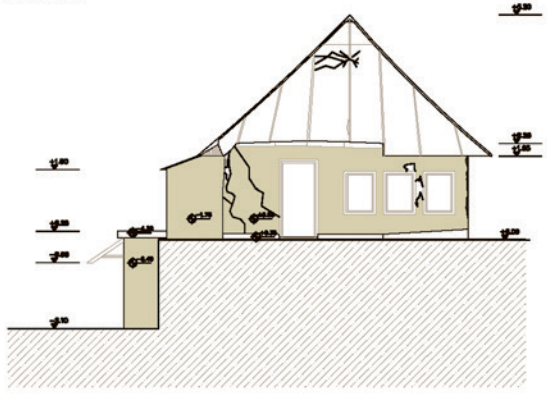
0 1 2 3 4 5 m

ZATEČENO STANJE

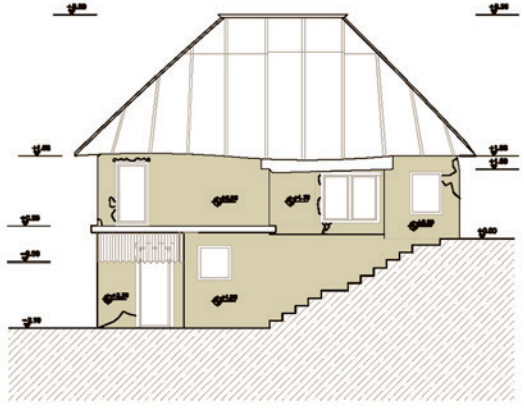
ZONA 6

U N I V E R Z I T E T U S A R A J E V U
A R H I T E K T O N S K I F A K U L T E T
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

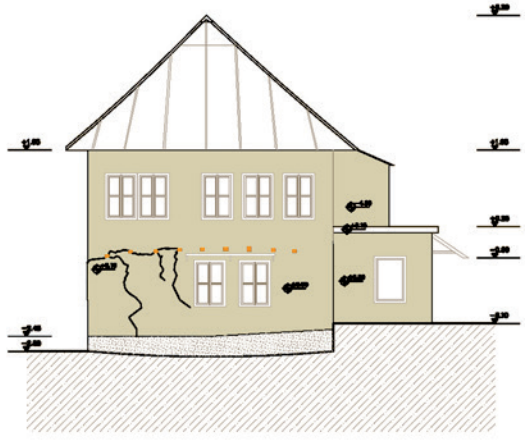
F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

Š U P L J I N E
(nastala uslijed djelovanja vode i porozne strukture)

0 1 2 3 4 5 m

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

L E G E N D A

P U K O T I N E
(nastale usljed termičkih uticaja, djelovanja vode i slabljenja mehaničkih svojstava materijala)

F L E K E
(oštećenja na fasadnom malteru nastala zbog uticaja vlage, vode, te poroznih struktura)

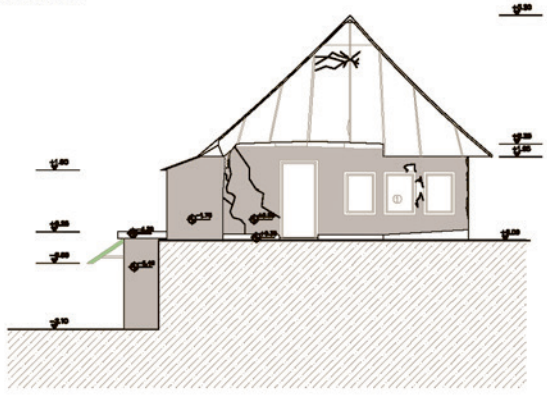
DRVENE GREDE
(pohabane usljed uticaja atmosferilija)

0 1 2 3 4 5 m

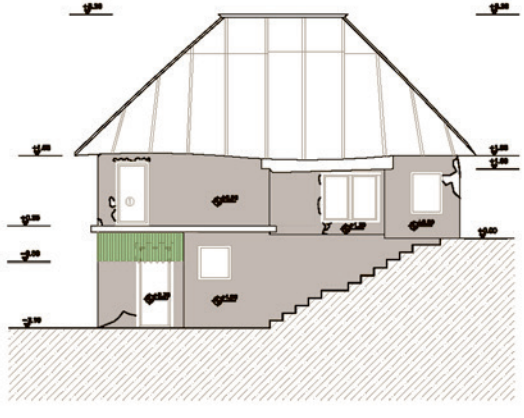
ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

JUŽNA FASADA

ZAPADNA FASADA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

FASADNI KAMEN

FASADNI MALTER (sa oštećenjima)

FASADNI MALTER (sa oštećenjima. vidljiva konstrukcija)

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

GRUBI MALTER

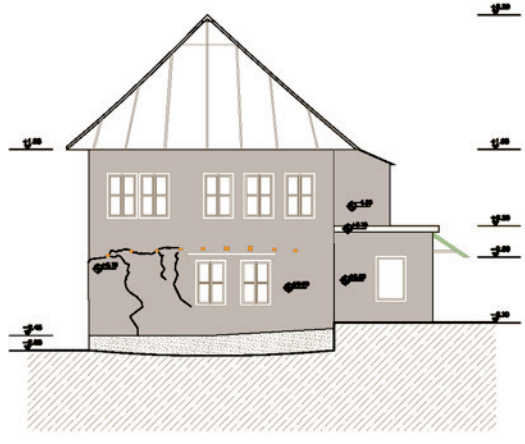
LIMENI POKROV

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

L E G E N D A

AUTENTIČNI ELEMENTI

FASADNI KAMEN

FASADNI MALTER
(sa oštećenjima)

DRVENE GREDE

NAKNADNO IZVEDENI ELEMENTI

GRUBI MALTER

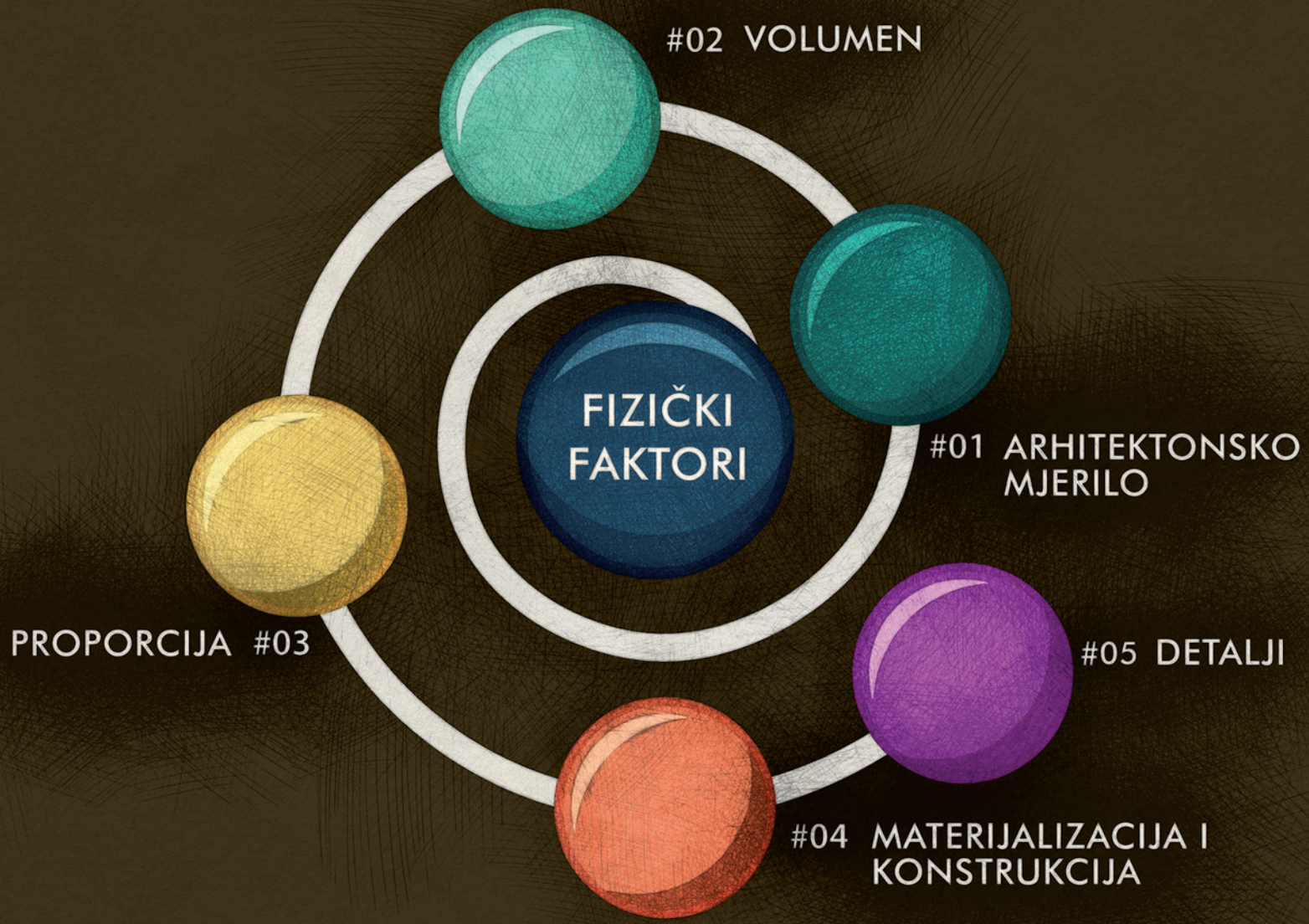
LIMENI POKROV

0 1 2 3 4 5 m

ANALIZA AUTENTIČNOSTI

ZONA 6

UNIVERZITET U SARAJEVU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
KATEDRA ZA TEORIJU I HISTORIJU ARHITEKTURE
I ZAŠTITU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

#02 VOLUMEN
FIZIČKI FAKTORI
#01 ARHITEKTONSKO MJERILO
PROPORCIJA #03
#05 DETALJI
#04 MATERIJALIZACIJA I KONSTRUKCIJA

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA O AMBIJENTU

Pokušaj definiranja ambijenta*21, a posebno tradicionalnog ambijenta*22 u najširem smislu postižemo asocijativno kroz tri riječi: *zemlja, ljudi, običaji*… istaknute kao vrijednosti koje značajno određuju odnose, historijski razvoj i omogućavaju kako kognitivno tako i rekognitivno sagledavanje činjenica na terenu. Ovakav stav dovodi nas do spoznaje da je riječ o složenoj kreaciji u kojoj ni fizičko / materijalno, kao ni nematerijalno ne odnosi prevlast koja dominira idejom o vrijednosti prostora*23.

Upravo uočavanje tih faktora koji mogu biti fizički elementi prostora ili oni drugi koji kao neopipljivi i nematerijalni elementi utječu na konačnost ambijenta, zaključit ćemo da je riječ o metafizički definiranom prostoru.

Dakle, ovdje možemo napraviti gradaciju elemenata od kojih ćemo materijalne sagledati kroz arhitektonski kontekst i potvrditi da oni definiraju fizičku pojavnost prostora u pozitivnom smislu. U historijskom ambijentu pozitivna vrijednost fizičkog konteksta je stvorena i slojevito poredana arhitektura i infrastruktura koje su odredile prostor kroz različite aspekte prostorne analize: historijsko-umjetničke, estetske, konstruktivne i sveukupno socio-kulturološke.

Ove faktore moguće je vezati za osnovne arhitektonske značajke, kao što su funkcionalni i estetski elementi, plošni i prostorni odnosi, oblici, konstrukcije i materijali.

*21 ***Ambijent*** (lat. *ambiens*) – (ambìjenat neob.) m [G mn. nātā] 1. okolina, sredina, životni prostor, odnosno atmosfera koja vlada u sredini u kojoj se ko ili što nalazi, ukupnost objekata (infrastrukture, flore, faune, konfiguracije terena i sl.); 2. skup uslova koji omogućuju život i razvoj organizama.
Ambijentalan — ȁmbijentālan prid. <odr. lnī> DEFINICIJA koji pripada ambijentu, koji čini ambijent [ambijentalna arhitektura] ETIMOLOGIJA lat. *ambiens*: koji obilazi, opkoljuje ← *ambire*: opkoljavati.

*22 ***Tradicionalni ambijent*** – primjeri graditeljstva koji imaju minimalne umjetničke, povijesne ili druge znanstvene vrijednosti, a koji povezani u kompleksu tvore određeni ambijent. Potrebno je naglasiti kako nije od bitnog značaja tehničko stanje u kojem se objekti trenutačno nalaze.

*23 U našem konkretnom slučaju riječ je o objektima koji imaju karakteristična svojstva određenog užeg područja ili vremenskog razdoblja u društvenom, povijesnom i kulturnom razvoju, pa predstavljaju veoma značajna svjedočanstva za proučavanje društvenih pojava, odnosno uvjeta društvenog, gospodarskog i kulturno-povijesnog razvoja u određenim vremenskim razdobljima ili epohama. Sačuvani objekti nose karakteristike jedinstvenih društvenih, gospodarskih ili kulturno-povijesnih pojava u određenim vremenskim razdobljima, te imaju odgovarajuću umjetničku, estetsku i/ili znanstvenu vrijednost. Oni ujedno predstavljaju značajna i specifična graditeljska dostignuća, odnosno značajne primjerke stvaralaštva svojeg vremena sa velikim značenjem za kulturni i društveni razvoj grada Travnika i njegove okoline.

ILUSTRACIJA NA STRANICI LIJEVO:
Shematski prikaz grupisanja fizičkih faktora pri vrednovanju graditeljske baštine u šire percipiranom prostoru.

Kao i kada je riječ o graditeljskoj baštini gdje lako uočavamo da postoje fizički/materijalni elementi kao i funkcionalni elementi, koji tek objedinjeni daju vrijednost baštine, ali i omogućavaju njeno aktivno korištenje, (pri čemu smo se uvijek zadržavali kod definiranja pojedinačnih objekata ili cjelina), sada je riječ o šire percipiranom prostoru gdje se fizički faktori mogu grupirati na slijedeći način:

- arhitektonsko mjerilo
- volumen
- proporcija
- materijalizacija i konstrukcija
- detalji

Arhitektonsko mjerilo

Mjerilo u arhitekturi[*24] odavno je predmet definiranja, a skromni doprinos u ovoj studiji sveden je na pokušaj da se uspostavi korelacijski odnos između formalne definicije i arhitektonskog prostora, kojeg smo definirali kao *tradicionalni ambijent*.

Definicija *mjerila* nam daje informacije o tome kako je riječ o jednoj od osnovnih prostornih varijabli koja određuje odnos intenziteta mnogih prostornih pojava i procesa. Pri određivanju prostornog mjerila u arhitekturi osnovna je referenca **čovjek**, te se u odnosu na to, mjerilo može kretati u rasponu od naglašenog do harmoničnog; od intimnog do monumentalnog.

Mjerilo sagledavamo kroz prostorne planove u dvije dimenzije, uzimajući u obzir odnose izgrađenih i novoprojektiranih prostora, kroz sagledavanje uzajamnih veličina i mogućnosti harmoniziranja njihovih odnosa.[*25] Oblikovanje prostora, je prema Hansu van der Laanu *čin svjesnoga izbora*, a meni se čini da je to svakako privilegija stvaraoca, ali i opasnost za okolinu. To je situacija u kojoj usljed nepostojanja zakona, apelirajući na etiku i moral od svakog pojedinca očekujemo da bude lojalan tuđoj

*24 VAN DER LAAN, H. (1983). *Architectonic Space : Fifteen Lessons on the Disposition of the Human Habitat By Doom;* translation by Richard Padovan, Leiden : Brill, Libraries Australia.

Vidi i: CHABBOUH AKŠAMIJA, L. (2015). *Navedeno djelo*; STR. 40-41;

*25 Povijesno promatrano, najstariji poznati kanon odnosa mjera čovječijeg tijela pronađen je u jednoj grobnici piramide kod Memfisa (oko 3000. godine p.n.e.). Znači, najmanje od tog vremena trude se učeni ljudi da otkriju antropometrijske odnose kod čovjeka. Poznati su nam kanoni iz doba faraona, Ptolomeja, starih Grka i Rimljana, te Polikletov kanon, koji je dugo vremena važio za uzor, odnosi koje je dao Alberti, Leonardo da Vinči i

ideji. Možemo li zaista to očekivati, ili je bolje propisati pravila i zahtijevati u interesu općeg dobra da se tih pravila svi pridržavaju?

Ovdje je riječ o propisivanju metodologije koja usmjerava *homo faber*-a (čovjeka kreativca) da intervenirajući u delikatnoj ambijentalnoj cijelini, a nas ovdje posebno interesira tradicionalna ambijentalna cjelina, definira specifične mjerne odnose u postojećem ambijentu i potom svoje spoznaje ugradi u novonastalu vrijednost. Takav postupak bi doprinio harmoničnoj interpolaciji. Ostaje otvoreno pitanje da li je tako nešto moguće!

Kada je riječ o ambijentalnoj cjelini naselja Osoje, ono što odmah možemo primijetiti je izbalansiran međusobni odnos između objekata čije mjerilo je skoro sasvim isto. Pozicija ovih stambenih objekata i njihove urbanističke markice međusobno korespondiraju u potpunosti. Primjećujemo da urbana matrica predstavlja karakteristični primjer bosansko-osmanske urbanizacije u kojem strukturiranje mahale kao stambene zone daje uobičajene i specifične karakteristike prostoru, te ističe vrijednosti pozicije pojedinačnih objekata zahvaljujući njihovom položaju na terenu. Sagledivost urbanog pejzaža i očigledno poznavanje graditeljskih vještina koje je iskazao narodni graditelj kroz vernakularnu arhitekturu ove lokacije, posmatrača ostavlja zadivljenim i zatečenim ljepotom očuvanog krajolika. Ova pristupna sekvenca koja je usmjerena prema centralnom dijelu Travnika je prije svega bazirana na ljudskom mjerilu na kojem i insistira vernakularno graditeljsko znanje.

Mikelanđelo. Proporcije čovjeka srednjeg vijeka poznate su nam, prije svega, iz poznatog djela A. Dürera, gdje je čovječije tijelo računato prema dužini glave, lica i stopala. Te veličine su kasnije dalje dijeljene, određivan im je međusobni odnos, tako da su vremenom pretočene u mjere.

NOJFERT, E. (1978). ***Arhitektonsko projektovanje;*** translation by Richard Padovan, Beograd, STR. 29;

Vidi i: ZEISING, A. (1854). ***Neue Lehre von den Proportionen des menschlichen Korpers,*** Leipzig.

Volumen

Faktor koji sagledavamo na nivou urbane matrice ali i pojedinačnih vrijednosti objekta nazivamo *volumenom*. Pri definiranju volumena*[26] uzimaju se u obzir karakteristike kao što su odnos zatvorenih, poluotvorenih i otvorenih prostora, kako jednog objekta, tako i grupe objekta, koji određuju pojavnost i ulične fasade i cjeline naselja.

*[26] Etimologija pojma ***volumen*** nas upućuje na to da je potekao iz latinskog jezika, od riječi *volubilis*, što znači zavoj, svitak, spis obavijen oko štapića... U najopćijem značenju koje ima, pojam *volumen* se koristi da označi prostorni sadržaj nekog tijela, tj. prostor koji zauzima tijelo. Ovaj pojam se također koristi da označi obim, punoću, opseg, gustinu, jačinu ili dimenziju nečega.
Kada je arhitektura u pitanju riječ je o umjetnosti oblikovanja prostora volumenom. Ona je likovna umjetnost koja ima praktičnu namjenu – zaštita od prirodnih nepogoda (kiša, vjetar, snijeg …), hladnoće ili vreline. Arhitektonski objekat izvana tvori volumen (kao skulptura), dakle ima raspored i odnos masa, odnos punog i praznog, zatvorenog i otvorenog, svojstva građe, osobitosti obrade površina, obojenost itd. Uz tri dimenzije – širinu, visinu i dubinu, arhitektura uključuje i četvrtu dimenziju – vrijeme, tj. kretanje potrebno da se arhitektura "doživi" sa svih strana, iznutra i izvana! Osobit je i prostor unutrašnjosti arhitekture koji je potrebno promatrati neodvojeno od vanjskog omotača.

Analitički, volumen određujemo na osnovu analize jednog objekta i za jedan objekat, uzevši u obzir tri osnovne dimenzije iz koordinatnog sistema, dakle širinu, dužinu i visinu. Nije zanemarljivo da u slučaju provođenja analize volumenskih vrijednosti prostora govorimo o odnosima i raščlanjenosti unutar jednog objekta tako da vrijednosti koje odabiremo kao referentne primjere osim historijske pozadine, koja obavezuje, upotrijebimo i spoznaje i zaključke donesene o formi objekta savremenika, i njegovom volumenu ili volumenima. Metodološki, ovdje referentne primjere raščlanjujemo na proste geometrijske forme, tražeći inspiraciju u oblicima i zamjećujemo dominantne vrijednosti kao na primjer *piramidalne oblike krovova*, *kubuse objekata* i tome slično. Ukoliko je aktivnost građenja smještena u prirodni (ne izgrađeni) ambijent, ovakva činjenica ne amnestira arhitekte od provođenja analiza u kojima strukture izgrađenog prostora zamjenjuju konfiguraciju terena, dominantni kodovi koje očitavamo kroz položaj izohipsi i strukturu terena, njegov karakter, raspored zelenila...*27

Upravo je volumen travničke stambene kuće u Osojima bio razlog i poticaj da se odlučimo za ovakvu analizu. Naime, treća dimenzija koja se razvija, kako smo rekli, iz urbane matrice, proizvela je jedinstvenu voluminoznu formu, prvenstveno pojedinačnih objekata harmoniziranih u cjelinu. Kuće su uglavnom vertikalno strukturirane kao prizemlje (magaza), prvi sprat, sa nizovima prozora ili punim zidovima, sa ili bez erkera, skoro kubistički idealno, samo ponekad sa dva sprata, gdje drugi sprat slijedi prvi, a konačno se završava sa crnim krovom (drvenim krovopokrivačem) velikog nagiba i sa izmjenom u nagibu kroz samo dva reda šindre uz strehu, radi njenog proširenja i bolje zaštite od atmosferilija. Njihov uzajamni odnos omogućava vizure prema rijeci, gradskoj srednjevjekovnoj utvrdi i prilasku gradu (što smatramo historijskom tradicionalnom vrijednošću, pa samim tim i iznimno važnim).

*27 CHABBOUH AKŠAMIJA, L. (2015). *Navedeno djelo;* STR. 41-42;

Proporcija

Percipiranje arhitektonskog prostora osnovni je preduvjet utvrđivanja proporcionalnih odnosa među objektima i cjelinama. Kada govorimo o ambijentu onda svakako dominantnu ulogu igraju proporcionalni odnosi unutar arhitektonskog (izgrađenog) prostora, ali i proporcionalni odnosi unutar pojedinačnih objekata. Ako uzmemo u obzir da proporcija predstavlja odnos između dvije veličine, arhitektonska baština bila bi uskraćena za kategoriju estetski prihvatljivog ili lijepog.

Upravo zato analiza kompozicije svakog pojedinačnog objekta kroz komparativnu metodu objekata u okruženju ili objekata suvremenika omogućava spoznaju o unutarnjem skladu ili neskladu analiziranog arhitektonskog objekta.

Definirajući proporciju dolazimo do brojnih pravila uspostavljenih tokom historijskog razvoja, koje su bile uvjetovane aktualnim specifičnim stilskim karakteristikama. Značajno je napomenuti, da sve do pojave industrijalizacije u arhitekturi osnovno pravilo biva zadržano kroz različite modulacije, a glasi: *Čovjek je mjerilo svih stvari*. Naravno, ovdje se mora spomenuti i **duh vremena**[*28] (njem. *Zeit* - vrijeme, *Geist* - duh) koji u određenom vremenskom razdoblju omogućava sagledavanje zajedničkih ideja, mišljenja i stavova, karakterističnih za period koji analiziramo, a koji su detektirani društvenim, religijskim i kulturološkim principima. Međutim, neizostavno ćemo akceptirati i **duh mjesta** (lat. *genius loci*). *Duh mjesta* je pojam u svjetskoj kulturnoj baštini koji je uobličen u *Deklaraciji* iz Qubeca[*29]. U njega ulaze priče, umjetnost, sjećanja i vjerovanja koje slave umjetnici, te pisci i narodne priče, kao i sam prostor koji ga određuje. Deklaracija traži identifikaciju i zaštitu kako bi se kao takva prenijela na buduće generacije. Plan upravljanja povijesnom jezgrom ima zadatak raspraviti njegove aspekte. Specifičnost onih već pomenutih naslijeđenih znanja o graditeljstvu i uspostava antropometrijskih odnosa između izgrađenih objekata kroz historiju i čovjeka kao mjere funkcionalnih potreba, izražena je u univerzalnosti mjernih vrijednosti koje se kroz antički period deklariraju **zlatnim rezom**[*30], a onda

[*28] **Duh vremena** (njem. *Zeitgeist* ili *cajtgajst*) označava općenito prevladujuća intelektualna uvjerenja, ideje, mišljenja i poglede na život tokom određene epohe koje određuju sociološku, kulturološku i vjersku klimu i načela ponašanja te etiku određenog vremenskog razdoblja.

Izraz *Zeitgeist* izvorno je bio čisto naučne prirode. Postao je poznat kroz rad filologa Johanna Gottfrieda Herdera, a filozof Christian Adolph Klotz ga je koristio godine 1760. u svom radu *Genius seculi*.
Vidi: HERDER, J. G. (2014). ***Kritische Wälder;*** Edition Holzinger. Taschenbuch.
Satz nach Lemma Zeitgeist (1986). u: *Mackensen Deutsches Wörterbuch*. 11. Auflage. Südwest Verlag, München.
HIERY, VON H. J.H (2009). ***Zur Einleitung : Der Historiker und der Zeitgeist;*** Digitalno dostupno na: http://www.neueste.uni-bayreuth.de/ZeitgeistEinleitung.htm. Pristupljeno 11.5.2015.
KLOTZ, C. A. (1760). ***Genius seculi;*** Altenburgi : Ex officina Richteria. Digitalno dostupno na: http://www.worldcat.org/title/genius-seculi/oclc/23167570; https://catalog.lib.uchicago.edu/vufind/Record/5205089. Pristupljeno 22.4.2015.

[*29] Vidi: ***Québec City Declaration on the Preservation of the Spirit of Place;*** Adopted at Québec, Canada, October 4th 2008; Dostupno na: https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-646-2.pdf. Pristupljeno 28.4.2015.

[*30] Najkasnije od Renesanse, mnogi arhitekti su nastojali svoje radove praviti prema pravilima zlatnog reza, posebno u obliku *zlatnog pravougaonika*, u kojem je omjer duže stranice naspram dužine kraće stranice zlatni rez, a vjerovalo se da je ova proporcija estetski zadovoljavajuća.

transponiraju u približno iste vrijednosti **osmanskog aršina**[*31]. Zbog toga prisustvo otklona od apsolutne simetrije je ona vrsta pojavnosti koja je često u skladu sa ljudskim potrebama i funkcijom premošćavanja, a ne u vezi sa slavljenjem i isticanjem kvaliteta Apsoluta - Boga, radi čega nestaju granice između konstruktivnog i estetskog, odnosno uspostavlja se neminovna i neizbrisiva veza između funkcionalnog i lijepog. Ustvari, svaki neimarski zadatak u tradicionalnom ambijentu bio je različit, te ga je trebalo samostalno proučiti, koncipirati i oblikovati u okviru postojećih prostornih uvjeta i komunikaciono-transportnih zahtjeva naručioca, kao i ostvariti živi napredak u duhu vremena djelovanjem nasuprot svih onih krutih predstava iz ranijih vremena od kojih se teško oslobađa.

Ako smo razumjeli predhodna dva parametra koja učestvuju u definiranju ambijenta, onda ćemo proporcionalni odnos definirati kroz različite, mikro i makro, odnose. Proporcijonalni odnos u urbanoj matrici predstavlja međusobnu koorelaciju pojedinačnih objekata. Već smo ranije konstatirali da su ti objekti rađeni u različitim historijskom razdobljima, ali bez obzira na tu činjenicu, oni nose istu prostornu odrednicu baziranu na međusobnom proporcijonalnom odnosu. Kako bismo u protivnom mogli odmah i nepogrešivo uočiti one objekte koji ne odgovaraju ambijentu. Sljedeći nivo proporcionalnog odnosa je moguće posmatrati kroz međusobni odnos elemenata na kući. Odnos visine, širine, spratnosti i krova u odnosu na etaže. Sve to predstavlja harmoničnu cjelinu koju je, ispunjenu brojnim empirijskim znanjima, stvorio narodni graditelj. Arhitekati Dušan Grabrijan i Juraj Najdhart u svojoj glasovitoj knjizi *Arhitektura Bosne i put u savremeno* ushićeno govore o bosanskoj kući iz osmanskog perioda, pored ostalog, ističući pravo na svjetlo i vidik njenih stanara, kao i pravo na vlastitu privatnost...[*32] Sve to primjetno je u naselju Osoje, upravo jer je riječ o sličnoj konfiguraciji terene, ali iznad svega zbog uzajamnog proporcionalnog odnosa.

Na kraju treći, mikro nivo, odnosi se na proporciju elemenata prisutnih na pojedinačnim objektima u formi detalja, koji korespondiraju sa cjelinom. Proporcionalni odnos visine i širine prozora, vrata, širine strehe... Cijeli ovaj mikrokozmos koji pulsira i, kako

*31 **Aršin** je stara osmanska mjera za dužinu. Osnovno značenje je bilo sadržano u *razdaljini od vrhova ručnih prsta do ramena*. Postojale su tri vrste aršina: *dunđerski* (građevinarski) i *zidarski* je bio 75,8 cm, *čaršijski* 68 cm, a *terzijski* (krojači/šnajderi anterije) od 65 cm.

Vidi i: CHABBOUH AKŠAMIJA, L. (2015). ***Navedeno djelo;*** STR. 44;

*32 Ovdje je riječ o **etičkim kodeksima**, koje Grabrijan, a nešto kasnije i zajedno sa Najdhartom spominje, istina ne tako eksplicitno, u opisima tradicionalnih osmanskih naselja, ali ipak konstatira kako je riječ o **tradiciji** koja ima snagu **zakona** koji se poštuje kroz kolektivno prihvatanje. Na koncu zaključuje da to funkcionira sve dok postoje zajedničke predstave o životu, jedan model gradnje, mali broj tipova objekata, i jedan prihvaćeni obrazac kulture života vezan za određeni civilizacijski krug.

GRABRIJAN, D. (1952). ***Bosensko orientalska arhitektura v Sarajevu - s posebnim ozirom na sodebno;*** Državna založba Slovenije : Partizanska knjiga, Ljubljana, STR. 73-76.

GRABRIJAN, D. i NAJDHART, J. (1957). ***Arhitektura Bosne i put u savremeno;*** Ljudska pravica, Ljubljana.

Pored Dušana Grabrijana iz Ljubljane, Juraja Najdharta iz Zagreba i Le Corbusier (Charles-Édouard Jeanneret-Gris) iz Pariza bio je fasciniran s raznolikošću jednostavne, iskrene arhitekture, logičnog identiteta i jedinstva kulture Bosne.

JUVANEC, B. (2015). ***Izvodi iz recenzija i prikaza;*** u: CHABBOUH AKŠAMIJA, L. (2015). ***Navedeno djelo;*** str. 471;

smo već rekli, korespondira uzajamno. Taj specifični šarm ambijenta kojeg sad, iz današnje perspektive smještamo u osmanski period ali za kojeg izvornost i arhitipske vrijednosti potvrđujemo kroz hipotezu da je riječ o srednjevjekovnom naselju, otvara pitanja na koja čitalac mora sam potražiti odgovore:

Što je to *duh tradicionalnog ambijenta?* Obitava li on u posebnom krajoliku? Što to vrijedno imamo u našem kolektivnom pamćenju? Ko su ljudi preko kojih se manifestira *duh mjesta?* Čine li samo građevine i stanovnici *duh mjesta?* Kako to *duh mjesta* upisuje i šifrira prostorni kod naše egzistencije? Što je to *prostorni kod?* Koji su to prostori i mjesta koje treba posebno zaštititi? Kako to učiniti...?*33

*33 CHABBOUH AKŠAMIJA, L. (2015). *Navedeno djelo;* STR. 43-45;

Materijalizacija i konstrukcija

Materijalizacija je definirana kroz vanjsku pojavnost korištenih materijala, njihov međusobni odnos, gradaciju, kolorit, teksturu i strukturu nosivih i nenosivih elemenata objekta i cjeline. Predstavlja neodvojivu cjelinu sa konstrukcijom objekata ili cjeline. Na nivou analize ambijenta i svih njegovih specifičnosti skladno korespondira sa svim prethodnim faktorima, a posebno u odnosu na mjerilo i volumen gdje se uspostavlja jasan uvjetno posljedični odnos. Materijalizacija, a posebno konstrukcija, definiraju i detektiraju historijsku epohu nastanka objekta ili cjeline. Govoreći o baštini konstruktivni aspekt ovisi o tehnološkim znanjima vremena u kojem je nastao i upotrebom materijala koja je u mnogome određena značajem i pozicijom samog objekta. Vernakularnost nastale baštine upravo kroz materijalizaciju i konstruktivno-statičke odnose svjedoči o teoriji da su graditeljske tradicijske tekovine najčešće i bioklimatske. Specifičnost ovih konstruktivnih rješenja leži i u činjenici da se najveći broj objekata izgradio bez upliva industrijsko-fabrikovanog građevinskog materijala, te su konstrukcije tipizirane ali i pojedinačno originalne upravo jer narodni graditelj, koristeći raspoloživi materijal u okruženju,

na izvjestan način improvizira prilagođavajući svoje potrebe mogućnostima koje mu nudi pronađeni materijal.*34

*34 *Ibidem;* STR. 46;

Već ranije smo utvrdili da materijalizacija i konstrukcija najvjerodostojnije svjedoče o vremenu nastanka određenog objekta. Tako sa sigurnošću tvrdimo da je u naselju Osoje riječ o objektima iz različitih perioda vladavine Osmanskog carstva u Bosni. Od šepera do ćerpiča u kontekstu korištenih materijala, sa dominantno prisutnim kamenom koji se kao vidljiv pojavljuje u zidovima magaze, ali i drveta kao elementa koji je prisutan na stepeništima (basamcima), verandama i krovu, kroz drvene konstrukcije, a kada je riječ o samom krovu onda je to kroz potkonstrukciju i drveni krovopokrivač u formi šindre ili šimle.

Što se konstrukcije tiče to je uvijek zid od kamena *trpanca* u prizemlju, a na spratu *bondruk* (drveni modularni sistem) sa različitim ispunama od *šepera* do *ćerpiča*. Sve ovo već je opisano u referentnim primjerima gdje se pojedinačno elaborira konstrukcija kompletnog objekta. Ono što nije do sada rečeno su ponovno pitanja koja se otvaraju pri iznošenju pretpostavke da je na tom mjestu prvotno razvijeno srednjevjekovno podgrađe.

Ostala je nepoznanica od kojeg materijala i kojom konstrukcijom su izgrađene te stambene kuće? Koliko je od prvotne konstrukcije danas ostalo? ...Znamo li išta o seoskoj ili gradskoj stambenoj arhitekturi srednjeg vijeka? Možemo li ta znanja iskoristiti za donošenje nekih zaključaka u konkretnom slučaju ovog travničkog naselja?

Komparativna metoda i pokušaji tipologiziranja kuća koje susrećemo u Osojima je evidentno pristup koji možemo koristiti da uspostavimo koorelaciju između raspoložive urbane matrice i iznad svega analize pojedinačnih objekata. Ovakav pristup nas je doveo do zaključaka koje smo iznijeli. Bliskost osojske tradicionalne kuće sa **seoskim čardaklijama** ali i objektima koje nazivamo *čardak među rogovima* je nepobitna. Međutim, i kroz mjerilo i volumen, a osobito kroz proporciju i specifičnu prostornu matricu lako se da utvrditi da nastanak ovog naselja ne možemo spojiti sa nastankom grada u osmanskom periodu Bosne. Zaključit ćemo,

dakle, da su materijalizacija i konstrukcija koju danas zatičemo vjerovatno posljedica obnove postojećih objekata, čak rekonstrukcija, gdje su zadržane tradicionalne vrijednosti forme i sveukupnog ambijenta.

Detalji

Kao peti faktor određujući za definiranje ambijenta i njegovih prostornih vrijednosti razmatrali smo karakteristike i poziciju elemenata koje nazivamo *detaljima*. U toku analitičkog procesa ovi parametri bivaju oni koji određuju stilsku pripadnost ili datu vremensku karakterizaciju značajnu za valoriziranje objekta ili prostora.

Sinergija svih parametara čitljiva je iz svakog pojedinačnog odnosa, ali rekla bih da upravo detalji direktno ovise i o proporciji ali i o materijalizaciji i konstrukciji. Detalj kao parametar ambijenta ne veže se nužno za elemente ornametike, nego se kreće u rasponu od konstruktivnih detalja, koji su karakteristični za prepoznatljivost specifičnog tipa i oblika u analiziranom ambijentu, preko detalja volumenskih jedinica (recimo detalj istaka, doksata, erkera), proporcijskih detalja, detalja u materijalizaciji i ritmu otvora na fasadama.

Proporcijski odnosi svakako su odlučujući kod sintetiziranja podataka koji proizilaze iz analitičkog postupka.

Istovremeno, ovaj faktor ambijenta, kao i materijalizacija, pruža mogućnost savremenom graditelju da se, krećući se u postavljenim okvirima, samorealizira kroz novu kreaciju, poštujući na primjer proporcionalni odnos otvora, dakle njihovu formu, povećavajući proporcionalno njihovu veličinu ili ih smanjujući. Mogućnosti su neograničene i kada je riječ o ritmu, a i odnosima puno i prazno. Konstrukcija, kako sam već i primjetila uveliko određuje poziciju punih i praznih ploha na fasadama, pa iz takvih odnosa definiramo sa preciznom sigurnošću i vrijeme njihovog nastanka. Na primjer osmanska stambena kuća, koja kroz nizove prozora na prvom

katu priča priču o bondruk sistemu, koji modularno na osovinskim razmacima od 80 cm postavlja vertikalne grede koje u parapetu dobijaju ispune i omogućavaju takav niz prozora, čak i na uglovima.*35

*35 *Ibidem;* str. 47;

Suštinsko razumijevanje prostora proces je koji iziskuje temeljito istraživanje, ali iznad svega akceptira parametre prostora koji učestvuju u ambijentalnom definiranju. U obzir se mora uzeti činjenica da je neophodno, u analitičkom procesu tradicionalnog graditeljskog naslijeđa, započeti istraživanje od **funkcije**. Funkcija gradi koncept korištenja prostora koji se onda u prostoru projicira kao određena forma.

Kako je na primjeru Osoja definirano da je riječ o stanovanju i eventualnim pomoćnim objektima u sklopu stambene cjeline, to se funkcija kroz projekciju forme pojavljuje kao konstanta. Naselje koje je obrađeno ima još jedan definiran egzistencijalni shemat, a to je da je najveći broj objekata u Osojima izgrađen u isto vrijeme.

Kao konačni zaključak možemo konstatirati da je tako nastao specifični tip kuće koji s pravom možemo nazvati ***travničkim tipom*** i bez obzira što se na prostoru Travnika nalazi više tipova, ovaj predstavlja izuzetnu vrijednost kao bioklimatski, vernakularni i svakako ambijentalno vrijedan tip objekata.

Jedinstvo ambijenta, poštivanje svih njegovih parametara i istaknute pojedinačne vrijednosti kao karakteristike tipa, daju nam mogućnost za daljnje programiranje u smislu izgradnje sa **reminiscencijama** na tradicionalne vrijednosti. Karakteristike tipa stambenih objekata u Osojima su nas dovele do zaključka da je riječ o **prelaznom obliku sa ruralnog na urbani tip**.

Detalji koje vidimo u sagledavanju iz vana jesu nizovi karakterističnih prozorskih otvora i njihov specifični način podjele, kao i funkcionalno otvaranje i zatvaranje prozorskih *kanata* (prozorsko krilo). Zatim ulazna kapija (koja nije prisutna kod svih objekata), kao i vrata ugrađena na pročelju magaze, a potom i stepeništa koje se postavlja uz padinu i završava proširenjem sa ulazom na prvu etažu.

Međutim, detalji čine i sveukupnost enterijera kuće, tako da drveno stepenište (*basamci*), *musandara*[*36] i kompletan enterijerski mobilijar svjedoče o historijskom

*36 ***Musandra***, ***musandera***, ***musandara*** je riječ osmasko-turskog porijekla, najvjerovatnije izvedena od arapske riječi *musandar* i ima, kada je o travničkoj regiji riječ, isto značenje što i *dušekluk*. Inače, Osmanlije su dušekluk nazivali *serjen* (*sergen*), a na teritoriji šire Bosne je uobičajen naziv *serđen*, dok se, npr. u Plavu i Gusinju koristi oblik *senđer*.
Musandara je dio ugradbenog namještaja od drveta i rezbarijom ukrašenih pregradaka koji se nalazi duž cijelog jednog zida sobe, a u koji su obično uklopljena i sobna vrata. U njoj su smještene *rafe* (police), *dolafi* (prostori u kojima se drže sitne stvari), *dušekluk* (osm.-tur. *dösek* - veći uzidan dolaf za smještaj postelje - dušeci, jorgani, jastuci u toku dana), *hamamdžik* (banjica), kao i neposredno uz nju i zidana peć sa lončićima za zagrijavanje prostorije i vode za potrebe stanara održavanja lične higijene u prostoru banjice (kupatila). Znači, radi se o plakarima, zidnim ormarima za stalne namjene.
Vidi i: Škaljić, A. (1966). ***Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku;*** Svjetlost, Sarajevo, str. 476.

periodu u kojem je kuća nastala. Karakteristika osmansko-bosanske arhitekture je enterijerski i eksterijerski mobilijar koji je ugrađen i fiksiran u prostor kuće, a koji kroz drvo, kao materijal izbora za ovu namjenu, govori o materijalnom statusu vlasnika, te kroz nivo i kvalitet obrade pomaže u razumijevanju kulture stanovanja. Sve karakteristične detalje koje možemo uočiti na objektima u Osojima, historijski smještamo u osmanski period Bosne, kao i materijalizaciju te i konstrukciju.

Ne treba zanemariti činjenicu da je riječ o takvom parametru koji nam prvi prvenstveno pomaže da razaznamo *stilske karakteristike* vremena nastanka, te materijalno stanje i status vlasnika. Tako je i u ovom slučaju.

Musandara u jednoj od čaršijskih kuća u Travniku

SMJERNICE ZA DALJNJE DJELOVANJE

Svaka polemika vođena o tome iz kojeg povijesnog perioda potiče naselje Osoje i da li je riječ o **podgrađu** (tačnije jednom od zaseoka srednjovjekovnog utvrđenog grada) ili je riječ o **gradskoj mahali** urbaniziranoj i formiranoj u osmansko doba Bosne, postaje irelevantna u trenutku kad utvrđujemo značajne elemente koji će poslužiti kao čvrsti asocijativni momenat ili bar inspiracijski oslonac za stvaranje novih vrijednosti u ovom akcentiranom prostoru. Nepobitno je da je riječ o **baštini**, o tradicionalnoj vrijednosti koju treba detektirati, istražiti njen **arhitipski oblik**, utvrditi njeno trenutno stanje i razloge **degradacije**, pa nakon toga stvoriti **vlastiti koncept** koji će dati odgovor na pitanje *kako dalje* i *kako sačuvati sjećanje na ishodišnu vrijednost baštine*.

Šta mogu biti smjernice za daljnje djelovanje?

Smjernice su dio pravne i, samim tim, administrativne metodologije postupanja koje se oslanjaju na utvrđene vrijednosti, te propisuju **protokol daljnjeg postupanja**.

Svako ko zatraži saglasnost za određene građevinske intervencije ili novu izgradnju u naselju Osoje još u toku rada na idejnom projektu mora da se suoči sa sljedećim građevinskim uvjetima:

- markica objekta može da se poveća maksimalno 30% u odnosu da primarnu vrijednost;
- spratnost objekta može da iznosi maksimalno P+2+visoko potkrovlje / ovisno o zoni;
- prozori na objektu moraju da imaju proporciju 1:1,62… bez obzira što se ne gradi u bondruk sistemu prozori se nižu najmanje tri u nizu, pri čemu širina prozora iznosi maksimalno 90,00 cm;
- materijali koji su vidljivi na fasadi su kamen trpanac i bijela žbuka;
- krov ima nagib od 55 – 60°;
- jedini dozvoljeni krovopokrivač je šindra.

Pored ovih uvjeta lokalna zajednica može propisati visinu i širinu strehe, kao i visinu sljemena i način obrade, te prezentiranje ograda i ogradnih zidova, a sve u korist zaštite tradicionalnih vrijednosti prostora.

Jasno je da za ovakve propise moramo poraditi na edukaciji administrativnih radnika u lokalnoj zajednici, čija senzibiliziranost za prostor o kojem donose odluke mora da bude povezana sa kontinuiranim terenskim radom i uvidom u moguće degradacije nastale djelovanjem čovjeka.

U proceduri koja slijedi nakon donesenih smjernica investitor izrađuje idejni, a potom i izvedbeni projekat, koji su u potpunosti sukladni predhodno propisanim uvjetima. Ono što se čini značajnim je procedura u kojoj se prvo postavljaju uvjeti za ambijentalno očuvanje, zatim se izrađuje idejni projekat, pa po izdavanju urbanističkih uvjeta, koji sadržavaju sve prethodno, investitor ima pravo da preda izvedbeni projekat te zatraži građevinsku saglasnost.

Ključ očuvanja ambijentalnih vrijednosti ipak leži u **odlukama o području od posebnog interesa**, što neke zone grada Travnika mogu biti jer su evidentirane kao zone **integralne baštine**, a samim tim i da lokalna zajednica za takva područja donese odluku o posebnom režimu gradnje, što onda omogućava i one uvjete o

kojima smo već govorili.

Sasvim je jasno da se ni život a niti vrijeme ne mogu i ne trebaju zaustaviti, a korisnici prostora imaju svoje savremene zahtjeve koji su usmjereni ka poboljšanju komfora i savremenosti života. Međutim, to svakako ne bi trebala da bude zapreka da se kroz podsjećanje na tradicionalne vrijednosti ambijentalno uklopimo u prostor koji nas određuje i koji na bezbroj načina podsjeća na prošlost, koje se svakako moramo sjećati i koju trebamo pamtiti, ističući ove jedinstvenosti koje Travnik posjeduje, s punim pravom gord na svoju povijest.

ILUSTRACIJA NA SLIJEDEĆOJ STRANICI:
Panoramski pogled sa istoka na Travnik iz 1913. godine

Dio travničke čaršije sa tradiconalnim elementima (tridesetih godina prošlog stoljeća)

SAŽETAK

Analizom i sistematskom obradom stambenog naselja Osoje ova knjiga dala je svoj doprinos studiji nastanka grada Travnika. Krećući od urbane transformacije prostora u širokom historijskom razdoblju od srednjeg vijeka do danas, postavljena je i značajna hipoteza **da je naselje Osoje nastalo još u srednjem vijeku kao podgrađe srednjevjekovne utvrde**, locirane na suprotnoj padini. Ono što je zaista čvrst argument za ovu hipotezu je činjenica da je struktura stambenih objekata, kao i njihova pozicija na geomorfološkoj strukturi zemljišta, ali svakako i hodne linije koje se pojavljuju kao poveznice, nešto što nas ponajprije upućuje na ruralni pristup građenju.

Naselje je već u slijedećem historijskom periodu urbanizirano i pripojeno travničkoj čaršiji, što je opet i osnovna karakteristika formiranja osmanskih gradova u Bosni. Zadržavši se još malo u ovom dugačkom historijskom periodu, koji je trajao skoro pet stotina godina, moramo skrenuti pažnju da je došlo do popunjavanja prostora daljnjom izgradnjom, uvijek u duhu i stilu zatečenog, gdje je vidljiva visoka senzibiliziranost graditelja čiji je cilj bio da očuvaju ambijent. Komunikacija među objektima u formi ulice koja savladava strmost terena serpentinom, nepravilne širine i sa svojevrsnim proširenjima i suženjima, kao i dogradnje Hasanpašića kule koja je bila vlasništvo feudalca, zemljoposjednika i plemića Osmanskog carstva, zaokružile su u prostornom smislu naselje koje je upravo u tom periodu, izgradnjom tekije helvetijskog reda, *dershane* (predavaonice), mekteba, medrese, biblioteke, džamije i ostalih popratnih objekata, postalo jedna od travničkih mahala.

Svi historijski periodi koji slijede su se samo oslanjali na osmanski period, ali za razliku od drugih mahala tog perioda, ovdje su kuće bile poredane jedna uz drugu i time onemogućile daljnju izgradnju, uslijed nedostatka prostora.

Doba Tenzimata*37, koje je u Bosni promijenilo pristup korištenja prostora - stambeni objekti gube svoj uobičajeni konstruktivni koncept proizašao iz kulture stanovanja, ipak nije načinilo značajne promjene u ovom naselju.

*37 *Tanzimat* je naziv za reforme provedene u Osmanskom carstvu između 1839. - 1876. godine.

Cilj tih proevropskih reformi, bio je radikalna promjena carstva, koje se iz starog teokratskog sistema, trebalo preobraziti u modernu državu, garantirati imovinu, siguran i dostojanstven život svim stanovnicima, bez obzira na njihovu religijsku pripadnost ili rasu. Također, između ostalog, najavljena je i jednakost nemuslimana, uglavnom kršćana i židova. Promjena vlasti i dolazak tanzimatskih činovnika uslovili su i promjene u izgledu i opremi osmanskih javnih i privatnih institucija u Bosni. Raskinuto je sa dotadašnjom praksom u opremi javnih prostora i primijenjen je savremeni evropski koncept reprezentacije vlasti. Ivan Kukuljević Sakcinski opisuje da je 1857. "dvorana" za prijem kajmakamovog konaka u Travniku "nješto po europejski uredjena". Za potrebe bosanskog valije Topal Šerif Osman-paše, koji je svakako predstavljao jednu od značajnijih tanzimatskih ličnosti, građen je tokom sedme decenije XIX stoljeća novi konak. Konak je završen 1869, a arhitektura je odgovarala najaktuelnijim tokovima novih objekata Osmanske imperije. Uglavnom, Tanzimatska modernizacija vizuelno je bila obilježena prihvatanjem savremenih evropskih arhitektonskih stilova, o čemu jasno svjedoče istraživanja Zejnep Çelik.

KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, I. (1858). ***Putovanje po Bosni;*** Zagreb, STR. 95.

ÇELIK, Z. (1986). ***The Remarking of Istanbul - Portrait of an Ottoman City in the Nineteenth Century;*** University of Washington Press.

SUMMARY

With its analysis and systematic research of the residential settlement of Osoje, this book made a contribution to the study of emergence of the town of Travnik. Starting from urban transformation of the space in a long historical period from late Middle Ages until our time, a relevant hypothesis could be drawn **that the settlement of Osoje emerged in the Middle Ages below the medieval fortification** located on the opposite slope. A strong argument for this hypothesis can be found in the fact that the structure of residential buildings, their position on geo-morphological structure of the land, as well as pathways that appear as connections, is what indicates the rural approach to construction.

In subsequent historical periods, this settlement was already urbanized and connected with its commercial hub, i.e. the town of Travnik, which is the key characteristic of the way Ottoman towns in Bosnia were formed. If we remain for a while in this long period of history that lasted for almost five hundred years, we have to draw attention to the fact that the space was filled up by later construction, which was always done in the spirit and style of what had already been there, with a visible and high sensitivity of builders to preserve its ambiance. Communication between buildings in the form of street that overcomes the steep terrain by a serpentine, irregular in width, with narrower and wider sections, and with the addition of Hasanpašić's Tower that was owned, in the Ottoman era, by feudal landlords and noblemen, in the spatial sense of the term, this settlement was completed with the construction the Khalwati Order tekke, dershana (classroom), maktab, madrasah, library, mosque and other ancillary premises.

All the subsequent historical periods relied on the Ottoman era; however, unlike other mahalas of that same period, these houses were built next to one another so that, due to the lack of space, additional construction was not possible.

The Tanzimat period*[38], which, in Bosnia, brought about changes in the approach

*[38] ***The Tanzimat*** (Turkish: [tanzi:ma:t]; Ottoman Turkish: translit. Tanzīmāt, lit. 'reorganization') was a period of reform in the Ottoman Empire that began in 1839 and ended with the First Constitutional Era in 1876. The Tanzimat era began with the purpose, not of radical transformation, but of modernization, desiring to consolidate the social and political foundations of the Ottoman Empire. It was characterised by various attempts to modernise the Ottoman Empire and to secure its territorial integrity against internal nationalist movements and external aggressive powers. The reforms encouraged Ottomanism among the diverse ethnic groups of the Empire and attempted to stem the tide of nationalist movements within the Ottoman Empire.

During the Tanzimat period, the government's series of constitutional reforms led to a fairly modern conscripted army, banking system reforms, the decriminalization of homosexuality, the replacement of religious law with secular law and guilds with modern factories.

But in thenineteenth century, the changes in architecture and urban texture cannot be described just as a series of appropriations of influencescoming from another stylistic milieu; the process became more decisivewith various other multi-faceted radical changes that had an impact onarchitecture. In fact, the Tanzimat pashas as reformists and as admirersof Western ideas aimed to develop the quality of life and the physicallayout of urban texture in cities by changing the previous regulations and by enforcing radical modifications in planning.

KUBAN, D. (1954). ***Türk Barok Mimarisi Hakkinda bir Deneme = An Essay on Ottoman Baroque Architecture;*** Istanbul: ITU Press.

Austrougarski period, u kojem je ta velika zapadna imperija pokušala da brojne bosanske gradove pretvori iz osmanskih kasaba u srednjoevropske metropole, ovdje nije učinila ništa, da li zbog nemoći ili zbog nedostatka interesa, nećemo nikad saznati. Međutim događa se da dotrajalost objekata zahtijeva obnovu ili često i potpunu rekonstrukciju, tako da upravo u periodu nakon Prvog svijetskog rata dolazi do zamjene postojećih objekata novim. Ali vidljivo je da se radi o novim objektima koji slijede *duh mjesta* i nastavljaju tradiciju izgradnje objekata koji imaju karakter naselja nastalog stotinama godina ranije. Sve daljnje intervencije rađene su u duhu novog vremena, ali sa općim karakteristikama vezanim za tradicionalne vrijednosti. Teško je prihvatiti činjenicu da se kroz insistiranje na tradicionalnim vrijednostima pokušava zaustaviti život, međutim vidljivo je kako se tehnike građenja i materijalizacija mijenjaju, ali izgrađeni pejzaž naselja i vizure na njega ostaju. Ima na žalost i loših primjera, gdje su vlasnici objekata pokušali da osavremene formu, izašavši iz konteksta, ali takvi su rijetki i naravno da ih se može sankcionirati kroz pravila upravljanja prostorom koje donosi lokalna zajednica.

Svi referentni primjeri, ali i ostali objekti čije su karakteristike dokumentirane kroz evidencione kartone (metodologija evidentiranja uspostavljena od UNESCO-a) dati su u formi koja predstavlja analitički postupak neophodan za status objekta u ambijentu kao i ambijentalne vrijednosti i uzajamni odnos pojedinačnih objekata.

Ključne riječi: *ambijentalne vrijednosti, urbani shemati, hodne linije, urbana transformacija, restauracija tradicionalne stambene kuće, vernakularna arhitektura, referentni primjeri, integralna baština, kulturno-historijsko naslijeđe, egzistencijalni prostor.*

to the use of space with which residential buildings lost their usual concept of construction that had stemmed from the residential culture - did not result in significant changes in this settlement.

Austro-Hungarian period, when this major Western power attempted to transform numerous Bosnian towns from Ottoman kasabas into Central European cities, did not leave any mark here – be it because of its weakness or due to the lack of interest, we'll never learn. However, due to their age these buildings required renewal and often full reconstruction, so that it was in the period after World War I, that the existing buildings were replaced with the new ones. Yet, it is evident that these new buildings followed the spiritus loci and carried on the tradition of construction of settlements that had been built hundreds of years earlier. All subsequent interventions were done in the spirit of the new era, yet with general characteristics rooted in traditional values. It is hard to accept the fact that by insisting on traditional values, some are trying to stop life, however, it is visible how the building technique and materialization change, while the existing landscape of the sentiment, still remain. There are, unfortunately negative examples, where owners of houses try to modernize forms, abandoning the concept, but those are rare cases, and naturally could be sanctioned by imposing the spatial planning and management rules that need to be adopted by local community.

All the reference examples, as well as other buildings whose characteristics were documented in registers (i.e., applying the methodology of registering established by UNESCO), are given in the form that represents an analytical procedure which is indispensable for determining the status of buildings in their ambiance, as well as the values of ambiance and mutual relations between individual buildings.

Key words: *values of ambiance, urban schemes, pathways, urban transformation, restoration of traditional residential building, vernacular architecture, reference example, integral heritage, cultural and historical heritage, existential space.*

ILUSTRACIJA NA SLIJEDEĆOJ STRANICI:
Panoramski pogled na centralni dio Travnika sa Podilovače, iz dvadesetih godina prošlog stoljeća.

LITERATURA

ANDRIĆ, IVO (1945). ***Travnička hronika;*** (Documents Similar To 3753081). Digitalno dostupno na: https://www.scribd.com/document/188009603/3753081-Ivo-Andric-Travnicka-Hronika.

ANĐELIĆ, PAVAO (1963). ***Trgovište, grad i varoš u srednjevjekovnoj Bosni;*** Sarajevo: Glasnik Zemaljskog muzeja.

ANĐELIĆ, PAVAO (1984). ***Doba srednjovjekovne bosanske države;*** u: *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast*. Sarajevo: Veselin Masleša.

ASQUITH, LINDSAY i VELLINGA, MARCEL (2006). ***Vernacular Architecture in the 21st Century : Theory, Education and Practice; Taylor & Francis.***

BABIĆ, ANTO (1972). ***Iz istorije srednjovjekovne Bosne;*** Sarajevo: Svjetlost.

BALLANTYNE, ANDREW (2009). ***Rural and Urban : Architecture Between Two Cultures***; Routledge.

BASLER, ĐURO (1954). ***Predhistorijske gradine i njihova zaštita***; Pretisak iz: Naše starine II, Sarajevo.

BASLER, ĐURO (1972). ***Arhitektura kasnoantičkog doba u Bosni i Hercegovini;*** Sarajevo.

BASLER, ĐURO (1980). ***Stari gradovi na Majevici i Trebovcu;*** Tuzla: Muzej istočne Bosne.

BAŠESKIJA, MULA MUSTAFA ŠEVKI (1968). ***Ljetopis (1746-1804);*** (prijevod sa turskog, uvod i komentar: Mehmed Mujezinović), Sarajevo.

BAUINDUSTRIE-ZEITUNG *(Österreichische Bauzeitung);* Tafel 23, XXXIV - Jahrgang, Siehe monatshefte vom Juli 1916 und Februar 1917.

BEĆIRBEGOVIĆ, MADŽIDA (1974). ***Prosvjetni objekti islamske arhitekture u Bosni i Hercegovini;*** Separat iz Priloga za orijentalnu filologiju XX-XXI, Sarajevo.

BEJTIĆ, ALIJA (1953). ***Spomenici osmanlijske arhitekture u Bosni i Hercegovini : Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom***; III-IV, Sarajevo: Veselin Masleša.

BEJTIĆ, ALIJA (1954). ***Podaci za kulturnu povijest vezirskog grada Travnika;*** Digitalno dostupno na: https://www.fmks.gov.ba/download/zzs/1954/13-1954.pdf, str. 152-163. Vidi i: https://www.scribd.com/document/349552565/13-Bejtic-Alija-Podaci-za-kulturnu-povijest-vezirskoga-grada-Travnika-1954-pdf. Pristupljeno 28.4.2015.

BENAC, ALOJZ ... [et al.] (1984). ***Kulturna istorija Bosne i Hercegovine*** = *A Cultural Hystory of Bosnia and Herzgovina;* Sarajevo: Veselin Masleša.

BOGIĆEVIĆ, MIODRAG (1980). ***Moderno i tradicionalno;*** Sarajevo: Veselin Masleša.

BOSANSKI GLASNIK = BOSNISCHER BOTE (1896-1918); Knjige: I-XXII, Sarajevo.

BOŠKOVIĆ, ĐURĐE (1962). ***Arhitektura srednjeg veka;*** Beograd: Naučna knjiga.

BOŠKOVIĆ, RUĐER (1957). ***Arhitektura srednjeg veka;*** Beograd: Narodna knjiga.

BOURGEOIS, JEAN-LOUIS (1984). ***Spectacular Vernacular : New Appreciation of Traditional Desert Architecture;*** Peregrine Smith Books.

BRUNSKILL, R. W. (1978). ***Illustrated Handbook of Vernacular Architecture;*** Faber & Faber.

BUBLIN, MEHMED (1999). ***Gradovi Bosne i Hercegovine – milenijum razvoja i godine urbicida;*** Sarajevo.

BUGARSKI, ASTRIDA (1980/1981). ***Spratna seoska kuća centralne Bosne – Prilog poznavanju karakteristika i teritorijalne rasprostranjenosti dimalučare;*** Glasnik zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, sv. 35-36, str. 1-56, Sarajevo.

BUŠATLIĆ, ISMET (1992). ***Materijalna kultura : Kule i odžaci;*** Časopis Elif, jan. - febr., Podgorica.

CARTER, THOMAS i HERMAN, BERNARD L. (1991). ***Perspectives in Vernacular Architecture;*** IV (v. 4), Univ of Missouri Pr.

CATTANEO, MARCO i TRIFONI, JASMINA (2006). ***Velika knjiga UNESCO-ove svjetske baštine;*** Varaždin: Stanek.

ÇELIK, ZEYNEP (1986). ***The Remarking of Istanbul - Portrait of an Ottoman City in the Nineteenth Century;*** University of Washington Press.

CHABBOUH AKŠAMIJA LEMJA (2015). ***Tradicija između autentičnosti i falsifikata - aktivna zaštita integralne baštine Bjelašnice;*** Sarajevo: Arhitektonski fakultet Univerziteta u Sarajevu.

CHABBOUH AKŠAMIJA, LEMJA (2004). ***Arhitektura svrhe;*** Sarajevo: Arhitektonski fakultet u Sarajevu.

CHABBOUH AKŠAMIJA, LEMJA (2009). ***Autentičnost ruralnog graditeljstva kao preduvjet aktivne zaštite : Pilot projekat bjelašničkog sela Ledići;*** Doktorska disertacija, Sarajevo: Arhitektomski fakultet Univerziteta u Sarajevu.

CHING, FRANCIS D. K. (1996). ***A Visual Dictionary of Architecture;*** John Wiley & Sons Inc.

CVIJIĆ, JOVAN (1898). ***Uputstva za proučavanje sela u Bosni i Hercegovini;*** Sarajevo.

ČALDAROVIĆ, OGNJEN (1985). ***Urbana sociologija : Socijalna teorija i urbano pitanje;*** Zagreb: Globus.

ČALDAROVIĆ, OGNJEN (2010). ***Još jednom o urbanoj obnovi : O pojmovima i procesima obnove urbanog naslijeđa*** = *Once more on 'urban renewal' - on the nmotions and processes of the rehabilitatzion of urban heritage*. Kvartal VII(1/2): str. 70-75, Zagreb.

ČELEBI, EVLIJA (1996), ***Putopis : odlomci o jugoslovenskim zemljama;*** preveo, uvod i komentar Hazim Šabanović, Sarajevo.

ČELIĆ, DŽEMAL (1965). ***Enterijeri, pitanje njihove zaštite i adaptacije;*** Naše starine X. Sarajevo.

ČELIĆ, DŽEMAL (1971). ***Uticaj Turaka na materijalnu kulturu jugoslavenskih naroda;*** Enciklopedija Jugoslavije No.8. Zagreb.

ČELIĆ, DŽEMAL (1976). ***Drvorezba u Bosni i Hercegovini;*** Časopis Most br. 11, str. 115-119, Mostar.

ČELIĆ, DŽEMAL (1991). ***Domaće i orijentalno u materijalnom kulturnom nasljeđu bosansko-hercegovačkih Muslimana;*** Sarajevo: Orijentalni Institut.

Četvrt stoljeća službe zaštite spomenika kulture i prirode u Bosni i Hercegovini (1972); Naše starine XIII. Sarajevo: Zavod za zaštitu spomenika kulture SR Bosne i Hercegovine.

ČOVIĆ, BORIVOJ (1965). ***Uvod u strategiju i kronologiju praistorijskih Gradina u Bosni;*** Glasnik Zemaljskog muzeja, članak, Sarajevo.

DEROKO, ALEKSANDAR (1939/1940). ***Narodno neimarstvo;*** Beograd.

DEROKO, ALEKSANDAR (1964). ***Spomenici arhitekture IX-XVIII veka u Jugoslaviji;*** Beograd: Građevinska knjiga.

DRAGANOVIĆ, KRUNOSLAV ... [et al.] (1998). ***Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463;*** Sarajevo: Napredak.

ELDEM, SEDAD HAKKI (1984-1987). ***Turk Evi, Osmanli Donemi*** = *Turkish Houses, Ottoman Period*, I-III; Istanbul.

Enciklopedia Bosna i Hercegovina (1983); Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.

FABER, ALEKSANDER (2003). ***Gradnja protohistorijskih i ranoantičkih bedema u priobalju Ilirika;*** Histria Antiqua, sv. 6, Pula.

FEILDEN, BERNARD M. (1981). ***Uvod u konzerviranje kulturnog nasljeđa;*** Zagreb: Društvo konzervatora Hrvatske.

FILIPOVIĆ, MUHAMED (1997). ***Bosna i Hercegovina, najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i političke činjenice;*** Sarajevo.

FINDRIK, RANKO (1985). ***Narodna arhitektura : putevi čuvanja i zaštite;*** Beograd: Društvo konzervatora Srbije : Republički zavod za zaštitu spomenika kulture.

FINE, V. A. JOHN JR. (1975). ***The Bosnian Chuch : A New Interpretation*** - *A Study of the Bosnian Church and its Place in State and Society from the 13th to the 15th Centuries;* East European Monographs, No. X, East European Quarterly, New York : London.

FOUCAULT, MICHEL (1967). ***Des espaces autres*** (*conférence au Cercle d'études architecturales, 14 mars 1967*); u: *Architecture*, Mouvement, Continuité, 5/1984, str. 46-49.

FOUCAULT, MICHEL (1996). ***O drugim prostorima;*** u: *Glasje III*, br. 6, str. 8-14, Zagreb.

FREELY, JOHN (2011). ***A History of Ottoman Architecture;*** WIT Press.

FREUDENREICH, ALEKSANDAR (1962). ***Kuće sa širokim zabatnim zidovima u narodnom graditeljstvu;*** Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Knj. 40, članak, str. 117-127, Zagreb.

GOODWIN, GODFREY (1971). ***History of Ottoman architecture;*** Baltimore-London.

GRABRIJAN, DUŠAN (1952). ***Bosensko orientalska arhitektura v Sarajevu - s posebnim ozirom na sodebno;*** Ljubljana: Državna založba Slovenije : Partizanska knjiga.

GRABRIJAN, DUŠAN I NAJDHART, JURAJ (1957). ***Arhitektura Bosne i put u savremeno;*** Ljubljana: Ljudska pravica.

GRČEVIĆ, MLADEN (1999). Graditeljstvo kroz vjekove; Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb: Školska knjiga.

GRGAS, STIPE (2006). ***Bilješka uz prostor;*** Tema: Časopis za knjigu III, br. 9-10, str. 15-18. Zagreb.

GUGLIELMO, DE ANGELIS D'OSSAT (1972). ***Guide to the methodical study of monuments and causes of their deterioration*** = *Guida allo studio metodico dei monumenti e delle loro cause di deterioramento*; International Centre for the Study of Preservation and Restoration of Cultural Property, Rome.

HAMIDOVIĆ, MUHAMED (2000). ***Gramatika toposa Bosne : antropološko teorijska studija o spoznaji bitka mjesta;*** Zenica: Muzej grada Zenice.

HANDŽIĆ, ADEM (2000). ***Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604;*** sv.I/1 i I/2, Bošnjački institut Zürich - odjel Sarajevo : Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo.

HANGI, ANTON (1907). ***Die Moslim's in Bosnien Hercegovina : Ihre lebensweise, siten und gebräuche; Sarajevo;*** Druck und verlag Von Daniel A. Kajon.

HANS VAN DER LAAN (1983). ***Architectonic Space : Fifteen Lessons on the Disposition of the Human Habitat By Doom***; translation by Richard Padovan, Leiden : Brill: Libraries Australia.

HARVEY, DAVID (2008). ***Pravo na grad***; u: KOVAČEVIĆ, LEONARDO ... [et al.] (Ur.): ***Operacija: Grad*** - *Priručnik za život u neoliberalnoj stvarnosti;* Zagreb: Savez za centar za nezavisnu kulturu i mlade, Multimedijalni institut, Platforma 9,81 - Institut za istraživanja u arhitekturi, BLOK - Lokalna baza za osvježavanje kulture, SU Klubtura / Clubture: 40-59.

HERDER, JOHANN GOTTFRIED (1769). ***Kritische Wälder oder Betrachtungen, die Wissenschaft und Kunst des Schönen betreffend, nach Maßgabe neuerer Schriften;*** u: *Herders Sämmtliche Werke*. Band 3, Berlin. Digitalno dostupno na: http://www.zeno.org/nid/20005050464. Pristupljeno 11.5.2015.

HERDER, JOHANN GOTTFRIED (2014). ***Kritische Wälder;*** Taschenbuch.

HIERY, VON HERMANN JOSEPH (2009). ***Zur Einleitung : Der Historiker und der Zeitgeist;*** Digitalno dostupno na: http://www.neueste.uni-bayreuth.de/ZeitgeistEinleitung.htm. Pristupljeno 11.5.2015.

HOAGLAND, ALISON K. i BREISCH, KENNETH A. (2003). ***Constructing Image, Identity, And Place : Perspectives In Vernacular Architecture;*** Univ. Tennessee Press.

HUSIĆ, ALADIN (2000). ***Travnik rezidentno mjesto srednjovjekovnih bosanskih vladara;*** Glasnik Rijaseta islamske zajednice, 3-4/2000, str. 303-308, Sarajevo.

HUSIĆ, ALADIN (2015). ***Teritorijalni i demografski razvitak Travnika u vrijeme osmanske uprave;*** Anali GHB, 44 (36), str. 20, Sarajevo.

JUVANEC, BORUT (1993). ***Prvobitna arhitektura;*** uvodni referat, Zbornik 3. int. konf. Alpe-Adria, Ljubljana.

JUVANEC, BORUT (2015). ***Izvodi iz recenzija i prikaza;*** u: CHABBOUH AKŠAMIJA LEMJA (2015). ***Navedeno djelo;*** str. 471;

KADIĆ, DR. MUHAMED (1967). ***Starinska seoska kuća u Bosni;*** Biblioteka Kulturno nasleđe, Sarajevo: Veselin Masleša.

KADIĆ, MUHAMED (1972). ***'Dimalučara' visoko razvijeni tip spratne seoske kuće;*** Sarajevo: Narodno stvaralaštvo, Folklor, god XI, sv. 41-43.

KALANJ, RADE (1985): ***Revolucija i svakidašnjica : Ogled o sociološkoj misli Henrija Lefebvrea;*** Zagreb: Cekade.

KAMBEROVIĆ, HUSNIJA (2003). ***Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1918. godine;*** Sarajevo: Naučni institut Ibn Sina.

KASUMOVIĆ, ISMET (1999). ***Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave;*** Mostar: Islamski kulturni centar.

KLAIĆ, VJEKOSLAV (1878). ***Bosna : podatci o zemljopisu i poviesti Bosne i Hercegovine;*** Zagreb: Nakladom Matice hrvatske.

KLOTZ, CHRISTIAN ADOLPH (1760). ***Genius seculi;*** Altenburgi : Ex officina Richteria; Digitalno dostupno na: http://www.worldcat.org/title/genius-seculi/oclc/23167570; https://catalog.lib.uchicago.edu/vufind/Record/5205089. Pristupljeno 22.4.2015.

KOVAČEVIĆ-KOJIĆ, DESANKA (1978). ***Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države;*** Biblioteka Kulturno nasljeđe Bosne i Hercegovine, Sarajevo: Veselin Masleša.

KREŠEVLJAKOVIĆ, HAMDIJA (1954). ***Kule i odžaci u Bosni i Hercegovini;*** Naše starine, Godišnjak Zavoda za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine, broj II, Sarajevo.

KREŠEVLJAKOVIĆ, HAMDIJA (1991). ***Izabrana djela III – banje, vodovodi, hanovi i karavansaraji;*** Sarajevo: Veselin Masleša.

KREŠEVLJAKOVIĆ, HAMDIJA (1991). ***Izabrana djela;*** knjiga II, Sarajevo: Veselin Masleša.

KUBAN, DOĞAN (1954). ***Barok Mimarisi Hakkinda bir Deneme = An Essay on Ottoman Baroque Architecture;*** Istanbul: ITU Press.

KÜÇÜKERMAN, ÖNDER (1991). ***Turkish House, In Search of Spatial Identity;*** Istanbul.

KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, IVAN (1858). ***Putovanje po Bosni;*** Zagreb.

KURTO, NEDŽAD (1998). ***Arhitektura Bosne i Hercegovine : razvoj Bosanskog stila;*** Sarajevo.

LEFEBVRE, HENRI (1974). ***Urbana revolucija;*** Beograd: Nolit.

LEFEBVRE, HENRI (1992). ***The Production of Space;*** Oxford i Cambridge: Blackwell.

MARASOVIĆ, TOMISLAV (1985). ***Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu;*** Split.

MARKOVIĆ, KSENIJA (1983,). ***O tradicijskoj arhitekturi kao kulturnoj pojavi;*** Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. 49, članak, str. 353-372. Zagreb.

MAROEVIĆ, IVO (1986). ***Sadašnjost baštine;*** Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske : Društvo konzervatora Hrvatske : Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.

MERINGER, RUDOLF (1899). ***Pučka kuća u Bosni i Hercegovini*** = *Das volkstümliche Haus in Bosnien und Herzegovina*, Glasnik Zemaljskog muzeja XI/1899. Sarajevo. Digitalno dostupno na: http://www.infobiro.ba/article/526858. Pristupljeno 12.12.2014.

MUŠIĆ, BRANKO (1983). ***Komunikacija 20;*** (materijali sa Savjetovanja), Beograd.

MUVEKKIT, SIDKI [Hadžihuseinović, Salih] (1999). ***Povijest Bosne 1;*** Sarajevo.

NOJFERT ERNEST (1978). ***Arhitektonsko projektovanje;*** preveo Richard Padovan, Beograd.

NORBERG-SCHULZ, CHRISTIAN (1991). ***Genius Loci : Towards a Phenomenology of Architecture;*** Rizzoli.

PAVLOVIĆ, DOBROSLAV ST...[et al.] (1987). ***Narodno graditeljstvo na Balkanu;*** Republički zavod za zaštitu spomenika kulture SR Srbije : Balkanološki institut SANU : Društvo konzervatora Srbije, Beograd.

PERKOVIĆ, ZORISLAV (1987). ***Urbanitet i antiurbane tendencije;*** Revija za socijalnu politiku, Vol. XVII, No 1-2, str. 136, Zagreb.

PETROVIĆ, ĐORĐE (1955). ***Narodna arhitektura : doksati i čardaci;*** Beograd: Građevinska knjiga.

PREINDLSBERGER, MILENA TERESIA [MRAZOVIĆ] (1900). ***Bosnisches Skizzenbuch : Landschafts und Kultur-Bilder aus Bosnien und der Hercegovina;*** Dresden.

Prostorni plan Bosne i Hercegovine (1980); *Faza "B" - valorizacija prirodne i kulturno-historijske vrijednosti*, Sarajevo: Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakulteta u Sarajevu.

Québec City Declaration on the Preservation of the Spirit of Place; Adopted at Québec, Canada, October 4th 2008; Dostupno na: https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-646-2.pdf. Pristupljeno 28.4.2015.

REDŽIĆ, HUSREF (1983). ***Studije o islamskoj arhitektonskoj baštini;*** Sarajevo: Biblioteka Kulturno nasljeđe.

SALOPEK, DAVOR (1974). ***Arhitektura bez arhitekta;*** Zagreb: Savez arhitekata Hrvatske.

SASSEN, SASKIA (2003). ***Protugeografije globalizacije;*** Zagreb: Multimedijalni institut.

Satz nach Lemma Zeitgeist (1986) u: *Mackensen Deutsches Wörterbuch*. 11. Auflage. München: Südwest Verlag.

SERAGELDIN, ISMAIL (1989). ***Space for Freedom : the Search for Architectural Excellence in Muslim Societies;*** London.

SUJOLDŽIĆ, ENVER (1994). ***Travnička kuća;*** Časopis Divan, br. 14, Travnik: Preporod.

SUJOLDŽIĆ, ENVER (2007). ***Lašva i Toričan : Prilog povijesti travničkoga kraja;*** Travnik: Zavičajni muzej.

SUPEK, RUDI (1987). ***Grad po mjeri čovjeka : S gledišta kulturne antropologije;*** Zagreb: Naprijed.

ŠKALJIĆ, ABDULAH (1965). ***Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku;*** Biblioteka Kulturno naslijeđe. Sarajevo: Svjetlost.

ŠUNJIĆ, MARKO (1989). ***Trogirski izvještaj o Turskom osvojenju Bosne (1463);*** Glasnik Arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, XXXIX, Sarajevo.

TRUHELKA, ĆIRO (1904). ***Naši gradovi, opis najljepših srednjovjekovnih gradova Bosne i Hercegovine;*** Sarajevo.

TRUHELKA, DR. ĆIRO (1911). ***Tursko-slovjenski spomenici dubrovačke arhive;*** Sarajevo: Zemaljska štamparija. Digitalno dostupno na: http://www.worldcat.org/title/tursko-slovjenski-spomenici-dubrovacke-arhive/oclc/820623131/editions?referer=di&editionsView=true. Pristupljeno 9.1.2015.

Urbanitet i antiurbane tendencije (1987); Revija za socijalnu politiku, Vol. XVII, No 1-2, Zagreb.

Urbanitet; Časopis *Arhitektura*, 174 + 5/'80. Zagreb.

VEGO, MARKO (1957). ***Naselja srednjovjekovne bosanske države;*** Sarajevo: Svjetlost.

YINANC, REFET (1993). ***Son Tahrirlere Göre Osmanlı Döneminde Bosna-Hersek Şehirleri ve Nüfusları;*** X. Ankara: Vakıf haftası Kitabı.

ILUSTRACIJA NA SLIJEDEĆOJ STRANICI:
Panoramski pogled iz tridesetih godina prošlog stoljeća, sa sjevera, na utvrdu i centralni dio travničke čaršije.

Panoramski pogled na Travnik sa jugo-zapada (dvadesete godine prošlog stoljeća)

INDEKS

A

abdesthana 65
adaptacija 28
aktivna zaštita 18, 21, 28, 41, 43, 70
aktivna zaštita integralne baštine 25
ambijent 28, 36, 41, 53
ambijentalna
    cjelina 18, 33, 94, 411
    vrijednost 26, 27, 29, 43, 75, 94, 95
ambijentalni značaj 94
ambijentalno naselje 11, 18, 19, 21
analiza 27, 49, 56, 412
    ambijenta 415
    autentičnosti 56
    degradacije 56
    historijskih slojeva 33
    izvornog stanja 55
    jednog objekta 412
    kompozicije 412
    konstrukcije 56
    materijalizacije 56
    pojedinačnih objekata 416
    prostorna 409
    referentnih primjera 96
    uporedna 66
    volumenskih vrijednosti 412
arhitektonska baština 413
arhitektonske
    intervencije 49
    karakteristike 100, 101, 205, 287, 321, 359
    tendencije 29
    značajke 409
    zone 50
arhitektonski
    element 28
    izraz 91
    kontekst 409
    jezik 50
    objekat 25, 413
    prostor 410, 413
    zahvat 28
arhitektonsko
    mjerilo 410
    snimanje 55
arhitipska
    forma 33, 53
    vrijednost 28, 42, 415
arhetipski oblik 419
arhetipsko prisustvo 36
aspekt 90, 413
    konstruktivni 415
    prostorne analize 409
    stanovanja 19
    tradicionalnog naselja 42
autentični
    elementi 56
    raspored položaja 26
    urbani prostor 26, 27
autentičnost 13, 25, 26, 27, 29, 55, 56, 75
    naslijeđa 29
    očuvanosti 55
    tradicionalna 25
    prostora 27
autohtoni
    narod 54
    tip kuće 55, 91
avlija 36, 69, 70, 83, 84, 87

B

basamci (stepenice) 62, 65, 66, 76, 84, 87
baština 13, 43, 410, 415, 419
    arhitektonska 413
    graditeljska 410
    integralna 25, 420
    kulturna 18, 21, 413
    tehnička 18
bezvremeni objekti 25
bioklimatski 415, 418
    uvjeti 54, 62, 65
bondruk 416
    sistem 79, 80, 88, 418, 420
bosanska kuća 11, 50, 414
    stambena kuća 56
bosanske nastambe 15, 16,
bosanski grad 26, 426

C

centralnobosanska dimalučara 66
    spratna seoska kuća 56, 58
        pratnica 90

Č

čardačić 65, 67, 78, 79, 87
čardak 58, 62, 65, 78, 87
čardak među rogovima 62, 416
čardaklija 58, 416
čaršija 21, 49, 53, 54, 69, 424
čuvari prostora 28

Ć

ćenifa 76
ćeremit 62
ćerpič 65, 79, 88

D

deduktivna naučna metoda 27
degradacija 43, 56, 75, 79, 83, 205, 419, 420
    naselja 27

devastacija 27
naselja 27
prethodnog stanja 27
dimalučara 56, 58, 61, 62, 65, 66, 67, 69, 70, 90
dimluk 58, 61
dispozicija 66, 70, 76, 87, 90, 286
nerazvijena 69
objekta 75
prvog sprata 87
tretiranih objekata 66
dispoziciono stanje 87
divanhana 62, 65, 67, 75, 76, 80
divhana 62
dizma 65, 69, 79, 88
doksat 67, 80, 417
dokumentacija 27, 95
planska 28
projektna 70
dokumentiranje zatečenog stanja 55
duh 413
graditeljski 49
mjesta 36, 413, 415, 426
naselja 29
novog vremena 426
tradicije prostora 41
tradicionalnog ambijenta 415
zatečenog 424
vremena 414
dvobojka (dvospratnica) 58

E

egzistencijalni
faktori 25
shemat 418
empirijski model
obnove 33
pristup 41
zaštite 33
evidencioni kartoni 55, 94, 102, 116, 128, 142, 154, 184, 194, 206, 218, 224, 254, 274, 280, 288, 304, 322, 332, 340, 360, 374, 394
evidentiranje 28, 87, 94, 426

F

faksimilna rekonstrukcija 18
faktor 25, 70, 409, 411, 415, 417
ambijenta 417
fizički 410
ideološko-religijski 54
klimatsko-prostorni 54
socio-kulturološki 54
fizički
elementi prostora 409
faktori 410
fragmentacija 29
funkcionalni elementi 409, 410
furuna 78

G

gabarit 28, 62, 70
generalni urbanistički plan 15
grad 13, 26, 49, 53, 90, 286, 412, 416, 419
Travnik 26, 27, 55, 320, 420, 424
graditelj 16, 26, 28, 69, 76, 96, 411, 414, 415, 417, 424
graditeljska
baština 410
vještina 411
graditeljski duh 49
graditeljsko
naselje 36
naslijeđe 11, 19, 43, 94, 418
znanje 411
graditeljstvo 56, 91, 413
gradska
kuća 61, 79, 90
mahala 419
prostorna cjelina 26, 28
stambena arhitektura 416
struktura 13
tradicionalna kuća 55
urbana struktura 101
utvrda 41, 412
zona 41
gradsko
naselje 36
stanovanje 70
granica 61
definiranog prostora 36
između ruralnog i urbanog 36
konstruktivnog i estetskog 414
granice autentičnosti 25
g **izvornosti** 25

H

hajat 65, 66, 76
hamamdžik 78
hatula 79, 88
historijske
arhitektonske zone 50
epohe 415
pozadine 412
tradicionalne vrijednosti 412
historijski 419
ambijent 409
period 419, 424
razvoja 409, 413
slojevi 27, 33

urbani ambijent 91
hudžera 65, 66, 76

I

identitet 28, 29, 36, 42
individualitet grada 13,
integralna
baština 25, 420
valorizacija 41
integritet
objekta 204
prostora 42
tradicionalnog prostora naselja 28
ishodišni prostor 42
istak 62, 67, 417
izražajne forme 29
izvorna
funkcija 41
vrijednost 91
izvorni
oblik 33
položaj 75, 87
smisao 43
izvorno 80, 87, 152
graditeljstvo 76
stanje 28, 55, 70, 76, 80, 87
izvornost 25, 27, 28, 54, 69, 95, 100, 415

J

jednokrako stepenište 84

K

kahve odžak 87
kamen 50, 65, 66, 67, 69, 79, 416
lomljen 88
trpanac 416, 420
kamena
konstrukcija 65
stijena 84
stopa 80
kameni
podest 75
stepenik 75
zid 62, 79, 83, 88
kapija 83, 418
komparativna metoda 27, 54, 413, 416
komunikacijski
kodovi 41
prostor 65, 67, 76, 78
tok 42
koncept 28, 58, 419
konstruktivni 424
korištenja prostora 418
orijentalne varoši 53
porodičnog života 61
povijesnog razvoja 26
prostora 25, 26
prostorni 91
stanovanja 90
tradicionalne autentičnosti 25
tradicionalni urbani 26
urbanog života 90
vremena 25, 26
konstruktivno 80, 414
konstruktivna
rješenja 415
sanacija 18
konstruktivne karakteristike 28, 58
konstruktivni
aspekt 415
detalj 417
elementi 28
zahvati 204
krajolik 411, 415
krov na šešir 67
krovni
pokrivač 36
prostor 76
krovne
konstrukcije 67, 80
plohe 67
"**kuća**" 65, 76
kulturna baština 413
kulturno-historijska struktura 16,
kulturno-historijsko naslijeđe 50

L

lokacija 28, 42, 70, 75, 80, 83, 90, 204, 411
historijska 41
Osoje 43

Lj

ljudska mjera 15
ljudsko mjerilo 411

M

magaza 36, 54, 62, 65, 66, 69, 75, 76, 79, 83, 84, 87, 88, 358, 412, 416, 418
mahala 11, 53, 70, 96, 411, 424
gradska 419
Osoje 54, 90
osmanska 102
travnička 424
materijalna kultura 16
materijalne i nematerijalne kulturne vrijednosti 26
materijalni elementi 409, 410
materijalzacija 55, 56, 66, 67, 79, 87, 90, 91,

152, 204, 410, 415, 416, 417, 419, 426
mjere zaštite 18, 55
mjerilo 15, 28, 29, 410, 411, 413, 415, 416
moderne urbanističke prakse 11
moderni urbanizam 11, 13
modularni
- način zidanja 65
- sistem 416

musandara (musandera) 61, 79, 80, 41

N

narodni
- graditelj 26, 411, 414, 415
- stvaraoc 33

narodno graditeljstvo 18
naselje 21, 26, 28
- Osoje 26, 27, 28, 29
- tradicionalno 26

naslijeđe 26, 29
nivo 419
- analize ambijenta 415
- autentičnosti 25
- hipotetski 53
- likovno-estetskog izražavanja 50
- magaze 87
- makro-urbanistički 50
- očuvanosti 56
- padine 67
- prizemlja 75, 84
- proporcijalnog odnosa 414
- tretiranja prostora 41
- ulični 75
- urbane matrice 411

nova
- arhitektura 29
- funkcija 41
- gradnja 15
- intervencija 28
- izgradnja 419
- kreacija 26, 28, 29, 417
- novonastala vrijednost 411
- vrijednost 15, 28, 36, 419

O

obiteljska kuća 15, 16
objekat 16, 18, 19, 41, 42, 50, 54, 55, 56, 67, 75, 76, 80, 83, 84, 91, 100, 153, 411, 412, 415
- arhitektonski 25
- dvospratni 70
- niski 70
- pojedinačni 19, 28, 43, 54, 55, 410, 412, 413, 414, 416, 426
- pomoćni 152, 204, 286, 320, 358, 411
- popratni 424
- postojeći 417, 426
- referentni 26, 41, 75, 83, 94, 204
- stambeni 50, 204, 358, 411, 418, 424
- suvremenika 413
- tipski 50, 97
- tretirani 66
- zatečeni 53, 56
- za stanovanje 26,

objekti univerzalnih vrijednosti 28
obnova 16, 18, 41, 55, 56, 426
- devastiranog 29
- fizička 91
- grada 16
- gradske strukture 13
- neadekvatna 205
- starog 28

očuvanje
- ambijentalne cjeline 18, 94
- ambijentalnih vrijednosti 420
- baštine 13
- fizičke strukture 49
- graditeljskog naslijeđa 11
- izgleda 16
- tradicionalnog ambijenta 97
- vernakularne arhitekture 25

očuvanost autentičnosti 56
originalnost 27, 96
osnovne
- arhitektonske značajke 409
- dimenzije 412
- forme 56
- gradivne jedinice 55
- karakteristike 13
  - ambijenta 96
  - gradova 424
- krovne plohe 67
- mjere zaštite 18
- odaje 65
- prostorne varijable 410
- tipološke karakteristike 320

osnovni
- faktori 54
- oblikovni principi 69
- preduvjet utvrđivanja

proporcionalni odnosi 413
- tipovi 28

otvor 83, 87
- na
  - fasadi 417
  - istočnom zidu 79
  - sjevernom zidu 78
  - uličnoj fasadi 83
  - zapadnom zidu 78
- prozorski 84, 418

stepeniškog prostora 84
u
kamenom zidu 88
krovištu 58
krovu 61

P

peć sa lončićima 61
pendžer - prozor 80
plan 12
prostora 28
regulacioni 50
rekonstrukcije, 15
revitalizacije, 15
Travnika 12
upravljanja povijesnom jezgrom 413
urbanistički 11, 12, 15
planka 65, 79
planska dokumentacija 28
pleter 69, 79, 88, 153
podgrađe 11, 36, 41, 53, 152, 321, 419
srednjovjekovno 21, 36, 416
srednjevjekovno 416
srednjevjekovne utvrde 424
utvrde 49
polaritet naselja 53
povijesna
prezentacija 16
jezgra 11, 49, 413
povijesni
ansambli 15
period 419
razvoj 26
povijesnih
vrijednosti 29
obrazaca 29
slojeva 29
povijesno područje 29
pravo na vidik 69
prizemnica 70, 83
projektirano stanje 28
proporcija 29, 410, 413, 416, 417, 420
elemenata 414
prostor 11, 13, 15, 16, 18, 25, 33, 43
grada 15
ishodišni 42
naselja Osoje 43
neizgrađen 36
podgrađa 41
tradicionalni 36
urbani 41, 42
prostorna cjelina 21, 26, 27
prostorni
kod 36
obrasci 33, 41, 42
potencijal 21
potez 15

R

razvoj 65, 91, 409, 413
bosansko-osmanske kuće 62
grada Travnika 33, 49
historijskog urbanog ambijenta 91
karakteristične slike ambijenta 54
naselja 26
prostora 28, 58
tradicionalnog ambijenta 27
urbani 41
referentni
objekat 26, 41, 75, 83, 94, 152
primjer 19, 28, 96, 102, 116, 128, 142, 153, 154, 183, 194, 204, 206, 218, 224, 254, 286, 274, 280, 288, 304, 320, 322, 340, 358, 360, 374, 396, 412, 416
travničke kuće 18
unutar naselja Osoje 28
regulacioni plan 28, 50
reinterpretiranje tradicionalnog 25,
rekonstrukcija 15, 16, 417, 426
faksimilna 18
potpuna 426
restauracija 18
referentnih objekata 41
temeljna 18
revalorizacija 15
revizija 15
ruralna cjelina 55
ruralni
objekat 54, 152
pristup građenju 424
tip 418
stambenog objekta 33
ruralno 36
naselje 69

S

savremene
forme 25, 91, 426
interpretacije 50
intervencije 88
savremeni
arhitektonski
elementi 29
jezik 50
graditelj 28, 417
materijali 204
proces 43
prostorni obrasci 41

zahtjev 421
savremeno djelovanje 91
smjernice 27, 43, 97, 419, 420
sokak 70
spomeničke vrijednosti 43
spratnica 61, 66, 70, 75, 83, 90
srednjevjekovna
arhitektura 54
kuća 61
tekovina 55
tradicija 27
utvrda 424
srednjevjekovni
grad 286
period 53
stambeni objekti 54
utvrđeni grad Travnik 55
srednjevjekovno
naselje 415
podgrađe 416
srednjovjekovna
tradicija 28
tvrđava 11
srednjovjekovno podgrađe 21
stambena 152
arhitektura 33
kuća 19, 49, 55, 417
spratnica 75, 83
zona 42
stilske
forme 29
karakteristike 413
stilski oblici 91
streha 62, 67, 80, 88, 412, 414, 420
struktura
geomorfološka 320
grada 33, 43, 101
izgrađenog prostora 412
kulturno-historijska 16
naselja 54
nenosivih elemenata prostora 415
nosivih elemenata prostora 415
objekta 153
očuvanja baštine 13
povijesne jezgre 49
seoske padinske kuće 36
stambene kuće 33
stambenih objekata 424
terena 412
urbana 101
zemljišta 424

Š

šeper 62, 67, 79, 416
šindra 16, 36, 50, 61, 62, 80, 88, 153, 412, 416, 420
šiše 80, 88

T

tahtali pod 80
tipologija 19, 55
kuće 21, 53
objekata 36
stambene kuće 33
tipološke diferencijacije 56
tradicija 43
tradicija prostora 41
tradicijski objekti 43
tradicionalna
ambijentalna
cjelina 411
vrijednost 358
arhitektura 320
autentičnost 25
bosanska kuća 50, 56
forma 25, 43, 204
gradnja 19
kuća 55, 90, 91, 416
kulturna vrijednost 29
materijalizacija 91
morfologija 29
odrednica 320
stambena
arhitektura 11
kuća 49, 50, 55
travnička kuća 50, 100
vrijednost 25, 33, 36, 55, 412, 418, 419, 421
forme 417
prostora 420
tradicionalni
ambijent 27, 55, 409, 410, 414, 415
koncept 61
pristup 33
prostor 28, 36
prostorni kod 36
urbani
koncept 26
kontekst 29
pejzaž 43
prostor 29
urbanizam 50
tradicionalno 41, 50
graditeljsko naslijeđe 418
naselje 26, 27, 42
prisustvo 36
urbano tkivo 26
vrijedni objekati 286
trajektorij 42
travnička

čaršija 424
kuća 18, 50
kulturno-historijska struktura 16
mahala 424
stambena kuća 412
tretiranje prostora 41
trgovište-čaršija 21
trpanac 79, 88, 416, 420

U

urbana
cjelina 90
crna tačka 43
forma 90
kuća 61, 69, 90
markica 28
matrica 21, 33, 36, 41, 43, 49, 101, 287, 320, 411, 412, 414, 416
Osoja 358
scena 16
shemata 41
stambena kuća 90
struktura 101
transformacija 28
urbani 36
ambijent 91
element 67
izgled 12
kod 43
koncept 90
kontinuitet naselja 28
objekt 152
pejzaž 42, 411
prostor 42
razvoj 11, 41
tip 418
stambenog objekta 33
urbano
naselje 69, 91
središte Trvanika 49
tkivo 90
urbanistička
analiza 49
cjelina 19
markica 411
praksa 11
urbanistički
nivo 50
plan 11, 12, 15
uvjeti 420
urbanističko stanovište 54
urbanitet 33, 36, 41, 43
Travnika 36
urbanizacija 287
bosansko-osmanska 69, 411
grada 50
urbanizam 13
Travnika 69

V

valorizacija 15, 41, 94
varoška tradicionalna kuća 90
vernakularna arhitektura 25, 411
vernakularni tip objekta 418
vernakularno
graditeljstvo 91
graditeljsko znanje 411
vernakularnost 415
volumen 410, 411, 412, 415, 416
travničke stambene kuče 412
volumenske
jedinice 417
vrijednosti 412
vrijednosti cjeline 28

Z

zamjenske intervencije 28
zamjenski objekti 28
zaseok 36, 49, 53, 419
zaštićena jezgra 16
zaštita 27, 413
integralne baštine 25
naselja 96
od atmosferilija 412
tradicionalnog urbanog koncepta 26
tradicionalnih vrijednosti prostora 420
zlatni rez 413
zona 41, 42, 50, 75, 79, 83, 100, 102, 116, 128, 142, 152, 154, 183, 194, 204, 206, 218, 224, 254, 274, 280, 286, 288, 304, 320, 322, 340, 358, 360, 374, 396, 420
grada Travnika 420
integralne baštine 420
naselja Osoje 94
užeg urbanog tkiva 90

U neposrednoj blizini Šarene ili Sulejmanije džamije nalazi se kamena ćuprija preko rijeke Lašve, koja je dugo vremena blio jedina veza sa njenom desnom obalom, odnosno mahale Osoje sa centralnim dijelom varoši. Ćuprija je obnovljena ili izgrađena 18.10.1591. godine, izvjesnim vakifom Mehmedom.

GLOSARI MANJE KORIŠTENIH IZRAZA I TERMINA

avlija (grč.), - ograđeno kućno dvorište.

basamak (osm.-tur.), - stepenica na stepeništu

basamci, - cijelo stepenište koje predstavlja prostor u kojem su smještene stepenice, a koji može biti ograničen sa strane zidnim plohama. U zavisnosti od funkcije, lokacije, materijala od kojeg se pravi (ovdje po pravilu od drveta), stepenište ili *basamci* mogu biti jednostruki, dvostruki, glavni, sporedni, drveni...

bezistan, **bezisten** (ar.-pers.), - pokriveno trgovište, pokrivena *čaršija* (v.), u kojoj se nalaze *dućani* (v.) sa manufaktornom i galanterijskom robom.

bondruk-konstrukcija ili **skeletni/bondruk-sistem,** - podrazumijeva zidnu konstrukciju koju čini vidljiv kostur od drvenih greda, s ožbukanim odgovarajućim ispunama od organskog materijala ili *ćerpića* (v.).

čardak (pers.), - ovdje, veća prostorija na katu bosansko-osmanske kuće u Osoju.

čardakčić, **čardačić** (pers.) m dem. od *čardak*, - mali *čardak* (v.)

čardak među rogovima, - svojom specifčnom konstrukcijom predstavlja autohtoni, originalni i jedinstveni tradicionalni oblik koji se pojavljuje na prostoru naselja Osoje.

čardaklija (osm.-tur.) - ovdje, kuća na sprat čiji je gornji dio od drveta; kuća koja ima *čardak* (v.).

čaršija (osm.-tur. iz perz.), - trg, tržnica; ulica s trgovinama i dućanima. Dio grada, gotovo uvijek u samom središtu *kasabe* (v.) ili varoši koji se uglavnom razvio u svom obliku i nazivu za vrijeme osmanske vladavine u Bosni.

čatma, - označava tradicionalnu bondručnu skeletnu konstrukciju koja je specifčna po tome što joj je debljina presjeka zida i do 50 % veća od debljine grede, a da pri tome olakšava konstrukciju svojom težinom. Izrađuje se od tankih oblica dijagonalno obostrano pokovanih po gredama bondručne konstrukcije, sa ispunom od ilovače ili riječnog šljunka.

ćenifa (osm.-tur.), - prvenstveno zahod, klozet, toalet, wc.

ćeremit (osm.-tur.), - crijep (oluklija opeka)

ćerpič (ar.), - naziv za nepečenu opeku (ciglu) od zemlje, vode i pljeve ili lomljene slame, koja se dobija formiranjem mase oblika pravougaonog paralelopipeda, a potom sušenjem na suncu.

česma (pers. - osm.-tur.), - kamena ploča kroz koju teče dovedena voda u korito *česme*.

ćuprija (osm.-tur.), - most.

defter (osm.-tur.), - spisak, popis, registar; na teritoriji osmanske Bosne državni upravni registar koji je sadržavao različite podatke (o ljudima, naseljima, zemljištima, imovnom stanju pojedinaca i obitelji i dr.).

demirli (osm.-tur.), - željezan, od željeza; željezom okovan.

dershana (ar.-pers.), - mjesto gdje se odvija nastava, razred.

derviš (pers.), - skroman, povučen i pobožan čovjek; pripadnik derviškog reda, sekte (*tarika; tarikata*).

dimalučara, - prizemna kuća na *magazu* (v.). Katna dimalučara predstavlja najrazvijeniji tip kuće na kat u Bosni. Na njemu se najizrazitije manifestira inventivnost narodnog graditelja u rješavanju niza problema: dispozicije, konstrukcije, eventualne kasnije djeljivosti, etapnosti gradnje, načina odvođenja dima iz prostora ognjišta i iz soba i, na koncu, oblikovnoga rješenja. Ovdje, kuće ne posjeduju koncepcijsku čistoću klasične dimalučare, nego su od nje sačuvale samo *dimaluk* (v.) kao funkcionalni element.

dimaluk, **dimluk**, **dimnjaluk**, **dimnjak** (osm.-tur.), - pregradnim zidovima ograđeni prostor na katu, kojim je dim iz prizemlja odlazio u potkrovlje, a bio je smješten između soba na katu kuće.

divanhana (osm.-tur.), - prostrano predsoblje na katu kuće; mjesto za razgovor i vijećanje (otuda *divaniti* = razgovarati). Ovdje, mjesto za razgovor u bosansko-osmanskoj kući koje je predstavljalo prostor unutar kojeg je bilo moguće udobno sjesti, popiti kahvu, *šerbe* (v.), bozu, salep... te pojesti neku od slastica (baklava, hurmađik...) i na miru razgovarati.

divhana (osm.-tur.), - galerija koja se prigrađuje na katnu etažu, uobičajeno poluzatvorenog oblika.

dizma, - prostor između katne drvene konstrukcije, sastavljene od uspravnih stupaca, horizontalnih greda i kosnika, ispunjen punim drvetom u formi gredica, a u koje se uklapaju *čatma* (v.) i *pleter* (v.) unutar drvenog skeleta. Ispuna je, osim *dizmom*, mogla biti i od *čatme* ili *šepera* (zid *pleter* od drvenih mladica, *sulajisan* (v.) - zamalterisan ilovačom i okrečen). Također bila je moguća i upotreba *ćerpiča* (v.).

doksat (osm.-tur.), - vrsta balkona [ovdje, istureni dio *divanhane* (v.)], prigradak visoko na gornjem katu, tj. izbočeni dio prostorije preko vanjskog zida.

dolaf (pers.) - ugradbeni ormar sa *rafama* (v.) (policama), priičršćen uza zid ili uzidan u zidnu plohu.

dućan (ar.), - trgovačka ili zanatska radnja.

dušekluk (osm.-tur.), - vrsta ormara u kome se drže *dušeci* i *jorgani* kad nisu u upotrebi. Odignut je od poda i pričvršćen uza zid.

hajat (ar.), - veliki prostran hodnik; predsoblje; trijem. S *hajata*, koji je obično malo odignut i popođen, ulazi se u *halvate* (v.) i *halvatiće*, koji su opet za jedan ili dva *basamaka* (v.) na više od *hajata*.

halvat (ar.), - velika, prostrana soba u prizemlju kuće. *Halvat* se smatra strogo intimna porodična soba, u kojoj je obitelj sigurna od svakog uznemirivanja. Otuda je ovakva forma sobe i dobila ovaj naziv.

hamam (ar.), - tip javnog kupatila, redovno kupolasta i monumentalna građevina s više prostorija, od kojih svaka ima posebnu funkciju.

hamamdžik (osm.-tur. - ar.), - prostor u *halvatu* (v.) (sobi) za održavanje lične higijene, umivanje i kupanje, banjica.

han (pers.), - tip javnog konačišta po bosanskim gradovima i otvorenim putevima; uvijek ima štalu za konje i jednu ili više soba za *musafire* (v.) (putnike). Veći travnički hanovi su građeni tako da je u sredini objekta prostrana nenatkrivena *avlija* (v.), gdje se vrši istovar trgovačke robe. Prizemne prostorije takvih *hanova* (v.) sastoje se od kamenih *magaza* (v.) sa gvozdenim vratima (*demirli kapija*) (v.) osiguranim od požara. Od XVIII stoljeća sinonim mu je *karavan-saraj*.

hatula, - drvena podužna deblja daska do grede, najčešće hrastove, jer se ta vrsta drveta najbolje ponaša u vlažnoj sredini i ima usporen proces truljenja. *Hatule* su se koristile u tradicionalnoj gradnji kao konstruktivni element koji ima ulogu da primi i amortizira opterećenje od kosih sila. Postavljale su se u vlažni malter, po pravilu sa unutrašnje strane, u gornje zone zidova. Karakteristične za arhitekturu naselja Osoje su *hatule* koje su se ugrađivale u deblje kamene zidove i sa vanjske strane, služeći kao horizontalni serklaž osobito kod kamenih zidova gdje je debljina prelazila 50 cm, ostvarujući kroz specifičan način ugradnje i kontrolu debljine zida, ali i konsolidirajući ga.

helvetije, **halvetije** (ar.), - pripadnici istoimenog derviškog reda.

hudžera (ar.), - mala prostorija, sporedna soba uz kuhinju koja je obično služila za čuvanje hrane, špajz ili ostava.

kadija (ar.) - hijerarhijtski sudija u *kadiluku* (v.).

kadiluk (ar. - osm.-tur.) - nadležno područje jednog *kadije* (v.): srez. Osmanska carevina se dijelila na *vilajete* (v.), *vilajeti* na *sandžake* (v.), *sandžaci* na *kadiluke* (v.), *kadiluci* na *nahije* (v.), *nahije* na sela i gradove, a sela i gradovi na *mahale*.

kahve odžak, **kahvodzak** (ar. - osm.-tur.), - otvoreni *odžak* (v.) gdje se priprema, odnosno peče kahva.

kanat (osm.-tur.), - krilo *penđera* (v.) ili *halvatskih* (sobnih) vrata.

kasaba (ar.), - varoš, manje gradsko naselje.

kapija (osm.-tur.), - ulazna vrata na ogradi *avlije* (v.).

magaza (osm.-tur.), - prostorija u kojoj se drži žito, so ili druga roba, podrum; skladište robe; stari narodni naziv za prostor u kojem se čuva hrana; Ovdje, *magaza* je prosror u kojem domaćin skladišti najvrednije što je proizveo; obično, zbog mogućeg vanjskog utjecaja vlage, nema prozore niti druge otvore osim vrata.

mahala (ar.), - stambena gradska ili seoska četvrt što je sačinjava nekoliko manjih i krivudavih ulica ili *sokaka* (v.).

medresa (ar.), - muslimanska srednja (i visoka) vjerska škola u koju se stupa po završenom *mektebu* (v.) ili *ruždiji* (škola za odrasle, punodobnu djecu).

mekteb (ar.), - kod Bošnjaka za istu ustanovu koristi se i izraz *mejtef* a podrazumijeva se muslimanska osnovna vjerska škola.

mezarje, mezarluk (ar. - osm.-tur.), - groblje.

musafir (ar.), - gost; putnik – namjernik.

musandara, **musandera**, **musandra** (osm.-tur.), - od drveta urađeni i rezbarijama ukrašeni pregradci (forma ugradbenih zidnih ormara) duž cijelog jednog zida *halvata* (v.), u čijem sastavu su: *dušekluk* (v.), *dolaf* (v.), *hamamdžik* (v.) i zemljana peć sa lončićima.

nahija (ar.), - župa, upravna jedinica manja od *kadiluka* (v.). Dvije ili više *nahija* čine sudbenu jedinicu *kadiluk* (srez).

odaja (osm.-tur.), - soba.

odžak (osm.-tur.), - ognjište, dimnjak.

pendžer (pers.), - prozor.

planke (trenica, podnica, debela daska), - u tradicionalnoj gradnji susrećemo se sa ovim specifično obrađenim drvenim materijalom koji ima i specifičnu tehniku ugradnje. Riječ je o drvenoj građi čija debljina se ne spušta ispod 8 cm, a najčešće je 10-12 cm. Prilikom rezanja *planki* željelo se postići da godovi budu što okomitije na dužinu rezanja, kako bi se osigurala veća čvrstoća izrezane daske. Koristila se za zidnu oblogu pokovanu na skeletni (bondruk) sistem, stvarajući s vanjske strane strukturu drvenog zida od gredica, najčešće sa ukrajanjem na pero, na uglovima objekta. Poznato je da se pri gradnji zidova od *planki* racionaliziralo sa drvenom masom, pa je sirovi balvan prvo isjecan na deblje grede, koje su dalje tanjene na desetak centimetara i žbukane sa unutrašnje strane debljim malterom od ilovače, koji bi istovremeno zaptivao postojeće šupljine.

pleter, - ispuna unutar drvenog skeleta u bondruku.

rafa (ar.), - pregrada u ormaru ili stalaži; polica, osobito polica koja je pričvršćena naokolo dužinom cijele zidne plohe, na kojoj se drže razne kućne potrebštine.

sahat-kula (ar.), - toranj na kome se nalazi sat.

sandžak (osm.-tur.), - zastava, *bajrak*. Ovdje, oblast ili okružje u Osmanskoj Carevini. Prvi *sandžak* koji je organiziran 1463. godine zahvatio je cijelu Bosnu. Na čelu sandžaka je *sandžak-beg*.

sokak (ar.), - ulica.

sulajisati (osm.-tur.), - znači bukvalno nabaciti kućnu fasadu od blata.

šerbe (ar.), - dobro zasladena hladna voda koja se služi radi osvježenja; obično, se još stavlja kakav mirišljivi začin ili limun. Kod Bošnjaka se gost najprije počasti *šerbetom* pa tek onda dolazi kahva i drugo čašćenje.

tahtali pod (pers. tahta), - daskom urađen pod.

tekija (ar.), - mjesto gdje se *derviši* sastaju i Boga slave na sebi specifičan obredni način.

turbe (ar.), - mauzolej, natkriveni *mezar* (grobno mjesto).

vakif (ar.) - zavještač, legator, osnivač *vakufa* (v.), zadužbine, legata.

vakuf (ar.), - zaklada ili dobro koje se zavještava u društvene svrhe.

vakufnama (ar. -perz.), - privatna listina, kojom se osniva *vakuf* (v.). Sadrži invokaciju, intitulaciju, dispoziciju (odredbe zavještača), odluku suda u korist *vakufa* u fingiranom sporu, datum i ovjeru, dalje imena svjedoka, a na čelu *kadinu* (v.) potvrdu s imenom i žigom.

vezir (ar.), - najviša titula u državnoj hijerarhiji Osmanske Carevine: ministar, guverner jedne pokrajine, upravnik *vilajeta* (v.).

vilajet (osm.-tur. - ar.), - pokrajina u Osmanskoj Carevini. Bosna je za osmanske uprave najprije bila *ajalet* (oblast, pokrajina, provincija, nadležno područje *valije*), a 1865. godine postala je *vilajet*.

